សិក្សាព្រះ
អភិធម្ម

បរមត្ថធម៌

ពាក្យថា **បរមត្ថ** មកពី **បរម + អត្ថ = បរមត្ថ**

បរម ប្រែថា ប្រសើរ ខ្ពង់ខ្ពស់ មិនវិបរិត

អត្ថ ប្រែថា អត្ថ, សេចក្តី ឬន័យ

រួមពាក្យទាំងពីរចូលគ្នា បានជា **បរមត្ថ** ប្រែថា អត្ថ ឬសេចក្តីដ៏ប្រសើរ។

បរមត្ថធម៌ មាន ៤ គឺ ៖

១-ចិត្តបរមត្ថ	បានដល់ ចិត្ត ៨៩ ឬ ១២១ ដួង
២-ចេតសិកបរមត្ថ	បានដល់ ចេតសិក ៥២
៣-រូបបរមត្ថ	បានដល់ រូប ២៨
៤-និព្វានបរមត្ថ	បានដល់ ព្រះនិព្វាន

ចេតសិក
បរមត្ថ
បរិច្ឆេទទី ២

ចេតសិក គឺជាធម៌ដែលកើតឡើងអាស្រ័យនឹងចិត្ត ឬថាជាធម៌ប្រកបជាមួយនឹងចិត្ត ប្រៀបដូចសិស្សនិងគ្រូ ដែលត្រូវអាស្រ័យគ្នា ទើបអាចញ៉ាំងថ្នាក់រៀនមួយឲ្យប្រព្រឹត្តទៅបាន។

ដូចមានវិគ្គហៈ ថា÷

ចេតសិ ភវំ ចេតសិកំ វា ចេតសិ និយុត្តំ = ចេតសិកំ ធម្មជាតិកើតក្នុងចិត្ត ឬ ប្រកបក្នុងចិត្ត ឈ្មោះថា **ចេតសិក** ។

ចេតសិក មានអាការសម្គាល់ ៤ យ៉ាងគឺ ÷

១- ឯកុប្បាទៈ កើតព្រមគ្នាជាមួយនឹងចិត្ត

២- ឯកនិរោធៈ រលត់ព្រមគ្នាជាមួយនឹងចិត្ត

៣- ឯកាលម្ពណៈ មានអារម្មណ៍តែមួយជាមួយនឹងចិត្ត គឺថា ចិត្តដឹង អារម្មណ៍ណា ចេតសិកក៏ដឹងនូវអារម្មណ៍នោះ

៤- ឯកវត្ថុកៈ មានវត្ថុតែមួយដូចគ្នានឹងចិត្ត គឺថា ចិត្តអាស្រ័យវត្ថុណា ចេតសិកក៏អាស្រ័យវត្ថុនោះ (វត្ថុមាន ៦ គឺ ចក្ខុវត្ថុ សោតវត្ថុ ឃានវត្ថុ ជិវ្ហាវត្ថុ កាយវត្ថុ និងហទយវត្ថុ) ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់ ចេតសិក

១- ចិត្តនិស្សិតលក្ខណំ មានការអាស្រ័យនឹងចិត្ត ជាលក្ខណៈ

២- អវិយោគុប្បាទនរសំ មានការកើតរួមគ្នាជាមួយនឹងចិត្ត ជាកិច្ច

៣- ឯកាលម្ពណបច្ចុប្បដ្ឋានំ មានអារម្មណ៍តែមួយជាមួយនឹងចិត្ត ជាអាការប្រាកដ ។

៤- ចិត្តុប្បាទបទដ្ឋានំ មានការកើតឡើងនៃចិត្ត ជាហេតុជិត ។

ចេតសិក ៥២

អញ្ញសមានា ១៣

១- ផស្សៈ
២- វេទនា
៣- សញ្ញា
៤- ចេតនា
៥- ឯកគ្គតា
៦- ជីវិតិន្ទ្រិយ
៧- មនសិការៈ
៨- វិតក្កៈ
៩- វិចារៈ
១០- អធិមោក្ខៈ
១១- វិរិយៈ
១២- បីតិ
១៣- ឆន្ទៈ

អកុសលចេតសិក ១៤

១- មោហៈ
២- អហិរិកៈ
៣- អនោត្តប្បៈ
៤- ឧទ្ធច្ចៈ
៥- លោភៈ
៦- ទិដ្ឋិ
៧- មានៈ
៨- ទោសៈ
៩- ឥស្សា
១០- មច្ឆរិយៈ
១១- កុក្កុច្ចៈ
១២- ថីនៈ
១៣- មិទ្ធៈ
១៤- វិចិកិច្ឆា

សោភណចេតសិក ២៥

១- សទ្ធា
២- សតិ
៣- ហិរិ
៤- ឱត្តប្បៈ
៥- អលោភៈ
៦- អទោសៈ
៧- តត្រមជ្ឈត្តតា
៨- កាយបស្សទ្ធិ
៩- ចិត្តបស្សទ្ធិ
១០- កាយលហុតា
១១- ចិត្តលហុតា
១២- កាយមុទុតា
១៣- ចិត្តមុទុតា
១៤- កាយកម្មញ្ញតា
១៥- ចិត្តកម្មញ្ញតា
១៦- កាយបាគុញ្ញតា
១៧- ចិត្តបាគុញ្ញតា
១៨- កាយុជុកតា
១៩- ចិត្តុជុកតា
២០- សម្មាវាចា
២១- សម្មាកម្មន្តៈ
២២- សម្មាអាជីវៈ
២៣- ករុណា
២៤- មុទិតា
២៥- បញ្ញា

អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ ចែកជាពីរពួក

សព្វចិត្តសាធារណចេតសិក ៧

១- ផស្សៈ	ការប៉ះខ្ទប់
២- វេទនា	ការសោយអារម្មណ៍
៣- សញ្ញា	ការចងចាំ
៤- ចេតនា	ការតាំងចិត្ត
៥- ឯកគ្គតា	ការមិនរវើរវាយ
៦- ជីវិតិន្ទ្រិយ	ការរក្សាសហជាតធម៌
៧- មនសិការៈ	ការរួបរួមសហជាតធម៌

បកិណ្ណកចេតសិក ៦

១- វិតក្កៈ	ការលើកចិត្តឡើងកាន់អារម្មណ៍
២- វិចារៈ	ការពិចារណា
៣- អធិមោក្ខៈ	ការដាក់ចិត្តស៊ប់ (សន្និដ្ឋាន)
៤- វីរិយៈ	ការឧស្សាហ៍
៥- បីតិ	ការឆ្អែតចិត្ត
៦- ឆន្ទៈ	ការប្រាថ្នាដើម្បីធ្វើ

សព្វចិត្តសាធារណចេតសិក ៧

១- ផស្សចេតសិក (Contact or sense-impression)

ផុស្សតីតិ = ផស្សោ ធម៌ដែលឈ្មោះថា **ផស្សៈ** ព្រោះអត្ថថា ប៉ះខ្ទប់ ។ ប្រៀបដូចពពៃ ២ ពពៃមួយដូចជាអាយតនៈខាងក្នុង ពពៃមួយទៀតដូចជាអាយតនៈខាងក្រៅ ផស្សៈដូចជាការជល់គ្នានៃពពៃទាំងពីរនោះឯង ។

តួនាទីរបស់ផស្សៈ គឺការប៉ះខ្ទប់អារម្មណ៍ដែលចិត្តដឹង និងជាបច្ច័យឲ្យធម៌ ៣ ប្រជុំគ្នាគឺ អារម្មណ៍ វត្ថុ និងវិញ្ញាណ ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់ ផស្សចេតសិក

១- ផុស្សនលក្ខណោ មានការប៉ះខ្ទប់ ជាលក្ខណៈ

២- សង្ឃដ្ដនរសោ មានការធ្វើឲ្យចិត្ត និងអារម្មណ៍ប៉ះខ្ទប់គ្នា ជាកិច្ច

៣- សន្និបាតបច្ចុប្បដ្ឋានោ មានការប្រជុំរវាង អារម្មណ៍ វត្ថុ ចិត្ត ជាការប្រាកដ។

៤- អាបាថគតវិសយបទដ្ឋានោ មានអារម្មណ៍មកកាន់គន្លង ជាហេតុជិត ។

២ - វេទនាចេតសិក (Feeling or sensation)

វេទិយតីតិ = វេទនា ធម្មជាតិណារមែងសោយ (នូវអារម្មណ៍)

ព្រោះហេតុនោះ ធម្មជាតិនោះ ឈ្មោះថា **វេទនា** ។

វេទិយតិ អាលម្ពណរសំ អនុភវតិ = វេទនា ធម៌ដែលឈ្មោះថា វេទនា

ព្រោះអត្ថថា រលឹកដឹងខ្លួន គឺសោយរសនៃអារម្មណ៍ ។

វេទនា បើពោលដោយលក្ខណៈនៃការសោយអារម្មណ៍មាន ៣ គឺ

សុខវេទនា ១ ទុក្ខវេទនា ១ និងអទុក្ខមសុខវេទនា (ឧបេក្ខា) ១ ។

បើពោលតាម ឥន្ទ្រិយមាន ៥ គឺ សុខវេទនា ១ ទុក្ខវេទនា ១

សោមនស្សវេទនា ១ ទោមនស្សវេទនា ១ និងឧបេក្ខាវេទនា ១

(ហៅថា សុខិន្ទ្រិយ ទុក្ខិន្ទ្រិយ ជាដើមក៏បាន) ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់វេទនាចេតសិក

១- អនុភវនលក្ខណា	មានការសោយអារម្មណ៍ ជាលក្ខណៈ
២- វិសយរសសម្ភោគរសា	មានការបរិភោគរសអារម្មណ៍ ជាកិច្ច
៣- សុខទុក្ខបច្ចុប្បដ្ឋានា	មានសុខនិងទុក្ខ ជាអាការប្រាកដ
៤- ផស្សបទដ្ឋានា	មានផស្សៈ ជាហេតុជិត ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់សុខវេទនា

១- ឥដ្ឋផោដ្ឋព្វានុភវនលក្ខណា	មានការសោយនូវផោដ្ឋព្វៈ គួរជាទីប្រាថ្នា ជាលក្ខណៈ
២- សម្បយុត្តានំ ព្រូហានរសា	មានការធ្វើឲ្យសម្បយុត្តធម៌ចម្រើន ជាកិច្ច
៣- កាយិកអស្សាទបច្ចុប្បដ្ឋានា	មានការត្រេកអរផ្លូវកាយ ជាអាការប្រាកដ
៤- កាយិន្ទ្រិយបទដ្ឋានា	មានកាយបសាទ ជាហេតុជិត ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់ទុក្ខវេទនា

១- អនិដ្ឋផោដ្ឋព្វានុភវនលក្ខណា	មានការសោយផោដ្ឋព្វៈមិនគួរប្រាថ្នាជាលក្ខណៈ
២- សម្បយុត្តានំ មិលាបនរសា	មានការធ្វើឲ្យសម្បយុត្តធម៌សៅហ្មងជាកិច្ច
៣- កាយិកាពាធបច្ចុប្បដ្ឋានា	មានអាពាធផ្លូវកាយ ជាអាការប្រាកដ
៤- កាយិន្ទ្រិយបទដ្ឋានា	មានកាយបសាទ ជាហេតុជិត ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់សោមនស្សវេទនា

១- ឥដ្ឋារម្មណានុភវនលក្ខណា មានការសោយនូវអារម្មណ៍ជាទីប្រាថ្នា ជាលក្ខណៈ

២- ឥដ្ឋាការសម្ភោគរសា មានការប្រសព្វនឹងអារម្មណ៍ដែលគួរប្រាថ្នា ជាកិច្ច

៣- ចេតសិកអស្សាទបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការត្រេកអរផ្លូវចិត្ត ជាអាការប្រាកដ

៤- បស្សទ្ធិបទដ្ឋានា មានការស្ងប់កាយ ជាហេតុជិត ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់ទោមនស្សវេទនា

១- អនិដ្ឋារម្មណានុភវនលក្ខណា	មានការសោយអារម្មណ៍
	មិនជាទីប្រាថ្នា ជាលក្ខណៈ
២- អនិដ្ឋាការសម្ភោគរសា	មានការប្រេសព្វនឹងអារម្មណ៍
	ដែលមិនគួរប្រាថ្នា ជាកិច្ច
៣- ចេតសិកាពាធបច្ចុប្បដ្ឋានា	មានអាពាធផ្លូវចិត្ត ជាអាការប្រាកដ
៤- ឯកន្តេយេវហទយវត្ថុបទដ្ឋានា	មានហទយវត្ថុតែម្យ៉ាង ជាហេតុជិត ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់ឧបេក្ខាវេទនា

១- មជ្ឈត្តវេទយិតលក្ខណា មានការសោយអារម្មណ៍ជាកណ្តាល ជាលក្ខណៈ

២- សម្បយុត្តានំ នាតិឧបព្រូហានមិលាបនរសា មានការរក្សាសម្បយុត្តធម៌ ឲ្យចម្រើន និងមិនឲ្យសាបសូន្យ ជាកិច្ច

៣- សន្តភាវបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការស្ងប់ ជាអាការប្រាកដ

៤- និប្បីតិកចិត្តបទដ្ឋានា មានចិត្តដែលមិនប្រកបដោយបីតិ ជាហេតុជិត ។

៣- សញ្ញាចេតសិក (Perception)

នីលាទិភេទារម្មណំ សញ្ជានាតិ សញ្ញំ កត្វា ជានាតីតិ = សញ្ញា ធម្មជាតិដែលឈ្មោះថា សញ្ញា ព្រោះសេចក្តីថា ចងចាំអារម្មណ៍ផ្សេងៗ មានពណ៌ខៀវជាដើម គឺធ្វើនូវកាកំណត់សំគាល់ (ឬចំណាំ) ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់សញ្ញាចេតសិក

១- សញ្ជាននលក្ខណា មានការចងចាំ (ឬ សម្គាល់) ជាលក្ខណៈ

២- បុនសញ្ជាននបច្ចយនិមិត្តករណរសា មានការស្គាល់ និងធ្វើនូវការសម្គាល់ទុកជាកិច្ច (*ដូចជាងឈើធ្វើនូវសញ្ញាសម្គាល់ត្រង់ដើមឈើជាដើម*)

៣- យថាគហិតនិមិត្តវសេន អភិនិវេសករណបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការអាស្រ័យនូវនិមិត្តតាមដែលបានកំណត់ទុក (ឬចាំបាន) ជាអាការប្រាកដ

៤- យថាឧបដ្ឋិតវិសយបទដ្ឋានា មានអារម្មណ៍ដែលប្រាកដ ជាហេតុជិត ។

៤ - ចេតនាចេតសិក (Volition)

ចេតនាចេតសិក ជាធម្មជាតិផ្គងចិត្ត គឺចាត់ចែងដាស់តឿនសម្បយុត្តធម៌ដែលកើតព្រមជាមួយនឹងខ្លួន ឲ្យធ្វើកិច្ចរបស់ខ្លួន។

ចេតេតិ អត្តនា សម្បយុត្តធម្មេ អារម្មណេ អភិសន្ទហតិ សង្ខតាភិសង្ខរណេ វា ព្យាបារមាបជ្ជតីតិ = ចេតនា ធម្មជាតិដែលឈ្មោះថា **ចេតនា** ព្រោះអត្ថថា តាំងចិត្ត គឺ ញ៉ាំងសម្បយុត្តធម៌ ឲ្យព្រមព្រៀងជាមួយនឹងខ្លួនក្នុងអារម្មណ៍ ឬ ដែលឈ្មោះថា **ចេតនា** ព្រោះអត្ថថា ដល់នូវសេចក្តីខ្វល់ខ្វាយក្នុងការតាក់តែងធម៌ដែលជាសង្ខតៈ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់ចេតនា

១. ចេតនាភាវលក្ខណា	មានការផ្គងចិត្ត ជាលក្ខណៈ
២. អាយូហនរសា	មានការប្រមូលមក ជាកិច្ច
៣. សំវិធានបច្ចុប្បដ្ឋានា	មានការចាត់ចែង ជាអាការប្រាកដ (ដូចជាងឈើធ្វើកិច្ចឲ្យសម្រេច)
៤. សេសខន្ធត្តយបទដ្ឋានា	មានខន្ធ ៣ ដែលនៅសល់ (វេទនា សញ្ញា វិញ្ញាណ) ជាហេតុជិត។

៥ - ឯកគ្គតាចេតសិក (One-Pointedness)

ឯកគ្គតាចេតសិក ជាធម្មជាតិស្ងប់ និងធ្វើឲ្យសម្បយុត្តធម៌ តាំងនៅក្នុងអារម្មណ៍តែមួយដូចគ្នា។

នានាលម្ពនវិក្ខេបាភាវេន ឯកំ អារម្មណំ អគ្គំ ឥមិស្សាតិ ឯកគ្គំ ចិត្តំ តស្ស ភាវោ = ឯកគ្គតា ចិត្តដែលឈ្មោះថា ឯកគ្គៈ ដោយអត្ថថា មានអារម្មណ៍តែមួយ ព្រោះមិនមានសេក្តីរវើរវាយ ទៅក្នុងអារម្មណ៍ផ្សេងៗ ភាវៈនៃចិត្តមានអារម្មណ៍តែមួយនោះ ឈ្មោះថា ឯកគ្គតា។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់ឯកគ្គតា

១. អវិក្ខេបលក្ខណា	មានការមិនរវើរវាយ ជាលក្ខណៈ
២. សហជាតានំ សម្បិណ្ឌនរសា	មានការប្រមូលសហជាតធម៌មក ជាកិច្ច
៣. ឧបសមបច្ចុប្បដ្ឋានា	មានការចូលទៅស្ងប់ ជាអាការប្រាកដ
៤. សុខបទដ្ឋានា	មានសុខវេទនា ជាហេតុជិត។

៦ - ជីវិតិន្ទ្រិយចេតសិក (Psychic life)

ជីវិតិន្ទ្រិយចេតសិក ជាធម៌រក្សាសម្បយុត្តធម៌ គឺ ធ្វើឲ្យសម្បយុត្តធម៌តាំងនៅ និងប្រព្រឹត្តទៅ ។ ធម៌ដែលឈ្មោះថា **ឥន្ទ្រិយ** ព្រោះភាពជាធំ ក្នុងការរក្សាធម៌ដែលកើតរួមគ្នា ។

ជីវន្តិ តេន សម្បយុត្តធម្មាតិ ជីវិតំ, តទេវ សហជាតានុបាលនេ អធិបច្ចយោគេន ឥន្ទ្រិយន្តិ ; ជីវិតិន្ទ្រិយំ ឈ្មោះថា **ជីវិត** ព្រោះអត្ថថា ជាគ្រឿងតាំងនៅនៃសម្បយុត្តធម៌។ ជីវិតនោះឯង ជាធំក្នុងការរក្សាសហជាតធម៌ ដោយគួរដល់សេចក្តីជាធំ ព្រោះដូច្នោះ ទើបឈ្មោះថា **ជីវិតិន្ទ្រិយ** ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់ជីវិតិន្ទ្រិយ

១ - សហជាតានំ អនុបាលនលក្ខណំ — មានការតាមរក្សាសហជាតធម៌ជាលក្ខណៈ *(ប្រៀបដូចទឹករក្សាផ្កាឈូកជាដើម)* ។

២ - តេសំ បវត្តនរសំ — មានការញ៉ាំងសម្បយុត្តធម៌ ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅជាកិច្ច

៣ - តេសញ្ញេវ ឋបនបច្ចុប្បដ្ឋានំ — មានការតាំងនៅនៃសហជាតធម៌ ជាការប្រាកដ

៤ - សេសខន្ធត្តយបទដ្ឋានំ — មានខន្ធ ៣ ដែលនៅសល់ ជាហេតុជិត ។

៧ - មនសិការចេតសិក

មនសិការចេតសិក ជាធម្មជាតិនាំសម្បយុត្តធម៌ ទៅកាន់អារម្មណ៍ ។ **ករណំ, ការោ មនស្មឹ ការោ = មនសិការោ** ការធ្វើ ឈ្មោះថា ការៈ។ ការធ្វើទុកក្នុងចិត្ត ឈ្មោះថា **មនសិការៈ** ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់មនសិការៈ

១ - **សារណលក្ខណោ** មានការធ្វើឲ្យសម្បយុត្តធម៌ត្រាច់ទៅ ជាលក្ខណៈ

២ - **សម្បយុត្តានំ អារម្មណេ សំយោជនរសោ** មានការញ៉ាំងសម្បយុត្តធម៌ឲ្យប្រកបក្នុងអារម្មណ៍ ជាកិច្ច

៣ - **អារម្មណាភិមុខីភាវបច្ចុប្បដ្ឋានោ** មានការធ្វើឲ្យសម្បយុត្តធម៌តម្រង់មុខឆ្ពោះទៅទល់នឹងអារម្មណ៍ ជាការប្រាកដ

(ដូចនាយសារថី នាំសេះឲ្យទៅកាន់ទិសដែលត្រូវការ)

៤ - **អារម្មណបទដ្ឋានោ** មានអារម្មណ៍ ជាហេតុជិត ។

ចេតនា និងមនសិការចេតសិក (Attention)

ចេតសិកទាំង២នេះ មានសភាពស្រដៀងគ្នា ប៉ុន្តែមិនដូចគ្នាទេ ។ **ចេតនា** មានតួនាទីតាក់តែងដាស់តឿនសម្បយុត្តធម៌ដែលកើតព្រមនឹងខ្លួន ឲ្យធ្វើកិច្ចរបស់ខ្លួន ។ ចំណែកមនសិការចេតសិក មានតួនាទីប្រាថ្នានាំសម្បយុត្តធម៌ដែលកើតព្រមនឹងខ្លួនឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ។

ចេតសិកទាំង ៧ នេះ ប្រកបជាមួយនឹងចិត្តគ្រប់ដួង ព្រោះសភាពរបស់ចិត្តនោះ កើតឡើងដើម្បី ដឹងអារម្មណ៍, ការដែលនឹងដឹងអារម្មណ៍បានព្រោះ ៖

- **ផស្សៈ** ធ្វើកិច្ចប៉ះខ្ទប់អារម្មណ៍
- **វេទនា** ជាសភាពសោយអារម្មណ៍
- **សញ្ញា** ធ្វើកិច្ចចាំអារម្មណ៍
- **ចេតនា** ធ្វើកិច្ចខ្វល់ខ្វាយឲ្យសម្រេច ឬដាស់តឿន
- **ឯកគ្គតា** ធ្វើសម្បយុត្តធម៌ដែលកើតព្រមគ្នាឲ្យ តាំងនៅក្នុងអារម្មណ៍តែមួយ
- **ជីវិតិន្ទ្រិយ** ជាធម៌រក្សាសម្បយុត្តធម៌ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ
- **មនសិការៈ** ការនាំសម្បយុត្តធម៌ ទៅកាន់អារម្មណ៍

** បើចេតសិកទាំង ៧ នេះ មិនកើតទេ ចិត្តក៏មិនអាចកើតបានដែរ ដូច្នេះ ចេតសិកទាំង ៧ នេះ ទើបមានឈ្មោះថា សព្វចិត្តសាធារណចេតសិក។*

ចែកសព្វចិត្តសាធារណចេតសិក ៧ ដោយន័យផ្សេងៗគ្នា

១ - ដោយខន្ធ វេទនាចេតសិក ជាវេទនាខន្ធ សញ្ញាចេតសិក ជាសញ្ញា-ខន្ធ ចេតសិក ៥ ទៀត ជាសង្ខារក្ខន្ធ ។

២ - ដោយជាតិ ចេតសិក ៦ (វៀរវេទនា) ជាជាតិទាំង ៤។ សុខ ទុក្ខ ជាវិបាកជាតិ ទោមនស្ស ជាអកុសលជាតិ សោមនស្ស ឧបេក្ខា ជាជាតិទាំង ៤ ។

៣ - ដោយទ្វារ ចេតសិក ៦ (វៀរវេទនា) កើតបាន ទ្វារ ៦ និង ទ្វារវិមុត្ត ។ សុខ ទុក្ខ កើតតាមកាយទ្វារ ទោមនស្ស កើតតាម ទ្វារ ៦ សោមនស្ស ឧបេក្ខា កើតតាមទ្វារ ៦ និងទ្វារវិមុត្ត ។

៤ - ដោយអារម្មណ៍ ចេតសិក ៦ (វៀរវេទនា) ដឹងអារម្មណ៍បាន ៦ ។ សុខ ទុក្ខ ដឹងផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ ទោមនស្ស ដឹងអារម្មណ៍បាន ៦ សោមនស្ស ឧបេក្ខា ដឹងអារម្មណ៍បាន ៦ (គ្រប់ទាំងអស់)

៥ - ដោយភូមិ ចេតសិក ៦ (វៀរវេទនា) ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងភូមិទាំង ៤ (កើតក្នុងភូមិ៣០) ។ សុខ ទុក្ខ ទោមនស្ស ជាកាមភូមិ (កើតក្នុងកាមភូមិ ១១) សោមនស្ស ជាកាមភូមិ រូបភូមិ លោកុត្តរភូមិ (កើតក្នុងភូមិ ៣០) ឧបេក្ខា ជាភូមិទាំង ៤ (កើតក្នុងភូមិ៣០ វៀរអសញ្ញីភូមិ)

៦ - ដោយវត្ថុ	ចេតសិក ៦ (វៀរវេទនា) កើតអាស្រ័យវត្ថុ ទាំង ៦ សុខ ទុក្ខ កើតត្រង់កាយវត្ថុ ទោមនស្ស សោមនស្ស កើតត្រង់ហទយវត្ថុ ឧបេក្ខា កើតបានត្រង់វត្ថុ ៥ (វៀរកាយវត្ថុ)
៧ - ដោយហេតុ	ចេតសិក ៧ ជាហេតុ
៨ - ដោយសោភណ	ចេតសិក ៧ ជាសោភណក៏មាន អសោភណក៏មាន
៩ - ដោយលោក	ចេតសិក ៧ ជាលោកិយក៏មាន លោកុត្តរក៏មាន។

បកិណ្ណកចេតសិក ៦

១ - វិតក្កចេតសិក (Initial Application)

អារម្មណំ វិតក្កេតិ សម្បយុត្តធម្មេ អភិនិរោបេតីតិ = វិតក្កោ ធម៌ណា រមែងត្រិះរិះ (នឹក) ដល់អារម្មណ៍ គឺ លើកសម្បយុត្តធម៌ឡើងកាន់អារម្មណ៍ ព្រោះហេតុនោះ ធម៌នោះ ឈ្មោះថា **វិតក្កៈ** ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់វិតក្កៈ

១ - អារម្មណេ ចិត្តស្ស អភិនិរោបនលក្ខណោ មានការលើកចិត្តឡើងកាន់អារម្មណ៍ ជាលក្ខណៈ

២ - អាហននបរិយាហននរសោ មានការធ្វើចិត្តឲ្យប៉ះខ្ទប់អារម្មណ៍រឿយៗ ជាកិច្ច

៣ - អានយបច្ចុប្បដ្ឋានោ មានការនាំចិត្តទៅក្នុងអារម្មណ៍ ជាការប្រាកដ

៤ - អាបាថវិសយបទដ្ឋានោ មានអារម្មណ៍ក្នុងវិថី ជាហេតុជិត ។

២ - វិចារចេតសិក (Sustained Application)

អារម្មណេ តេន ចរន្តិ ចិត្តំ វិចរតីតិ = វិចារោ ចិត្តរមែងត្រាច់ទៅក្នុងអារម្មណ៍ ដោយធម៌ណា ព្រោះហេតុនោះ ធម៌នោះ ឈ្មោះថា **វិចារៈ** ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់វិចារៈ

១ - អារម្មណានុមជ្ជនលក្ខណោ មានការពិចារណាក្នុងអារម្មណ៍ ជាលក្ខណៈ

២ - តត្ថ សហជាតានុយោជនរសោ មានការតាមប្រកបសហជាតធម៌ទុកក្នុងអារម្មណ៍ ជាកិច្ច

៣ - ចិត្តានុបពន្ធបច្ចុប្បដ្ឋានោ មានការចងចិត្តទុកក្នុងអារម្មណ៍ ជាអាការប្រាកដ

៤ - អារម្មណបទដ្ឋានោ មានអារម្មណ៍ ជាហេតុជិត ។

៣ - អធិមោក្ខចេតសិក (Decision)

អធិមុច្ចនំ = អធិមោក្ខោ ការបង្អោនចិត្តទៅ (ឬជឿយ៉ាងស៊ប់) ឈ្មោះថា **អធិមោក្ខៈ**

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់អធិមោក្ខៈ

១ - សន្និដ្ឋានលក្ខណោ មានការដាក់ចិត្តស៊ប់ ឬសម្រេច (សន្និដ្ឋាន) ជាលក្ខណៈ

២ - អសំសប្បនរសោ មានការមិនសង្ស័យ (ឬមិនឃ្លេងឃ្លោង) ជាកិច្ច

៣ - វិនិច្ឆយបច្ចុប្បដ្ឋានោ មានការចុះចិត្តស៊ប់ (ឬកាត់សេចក្តី) ជាការប្រាកដ

៤ - សន្និដ្ឋេយ្យធម្មបទដ្ឋានោ មានធម៌ដែលគប្បីសម្រេច (សន្និដ្ឋាន) ជាហេតុជិត ។

អធិមោក្ខៈនេះ ជាបដិបក្ខនឹងវិចិកិច្ឆា ។

៤ - វីរិយចេតសិក (Effort)

វីរានំ ភាវោ កម្មំ វា វិធិនា ឥរយិតព្វំ បវត្តេតព្វន្តិ វា = វីរិយំ ឧស្សា

ហោ ភាវៈ ឬការងាររបស់អ្នកអង់អាច ឈ្មោះថា **វីរិយៈ** ។

មួយទៀត ធម្មជាតណា ដែលបុគ្គលគប្បីឲ្យមានដំណើរទៅ គប្បីឲ្យប្រព្រឹត្តទៅដោយវិធី ព្រោះហេតុនោះ ធម្មជាតនោះ ឈ្មោះថា **វីរិយៈ** បានដល់សេចក្តីព្យាយាម ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់វីរិយៈ

១ - ឧស្សាហនលក្ខណំ	មានការឧស្សាហ៍ ជាលក្ខណៈ
២ - សហជាតានំ ឧបត្ថម្ភនរសំ	មានការឧបត្ថម្ភដល់សហ ជាតធម៌ ជាកិច្ច
៣ - អសំសីទនភាវបច្ចុប្បដ្ឋានំ	មិនមានការរាថយ ជាការប្រាកដ
៤ - សំវេគវត្ថុបទដ្ឋានំ	មានសំវេគវត្ថុ ជាហេតុជិត ។

សំវេគវត្ថុ ៨

ហេតុជាទីតាំងនៃសេចក្ដីសង្វេគ ហៅថា **សំវេគវត្ថុ** មាន ៨ គឺ ៖

- ការពិចារណាដល់ជាតិទុក្ខ ១
- ការពិចារណាដល់ជរាទុក្ខ ១
- ការពិចារណាដល់ព្យាធិទុក្ខ ១
- ការពិចារណាដល់មរណទុក្ខ ១
- ការពិចារណាដល់អបាយិកទុក្ខ ១
- ការពិចារណាដល់អតីតវដ្ដមូលកទុក្ខ ១
- ការពិចារណាដល់អនាគតវដ្ដមូលកទុក្ខ ១
- និងការពិចារណាដល់ទុក្ខ ក្នុងការស្វែងរកអាហារក្នុងបច្ចុប្បន្ន ១ ។

៥ - បីតិចេតសិក (Joy)

បីនយតិ កាយចិត្តំ តប្បេតិ វឌ្ឍេតីតិ វា = បីតិ ធម្មជាតិដែលឈ្មោះថា **បីតិ** ព្រោះអត្ថថា ញុំាងកាយ និងចិត្តឲ្យឆ្អែត ឲ្យរីករាយ ឬញុំាងកាយនិងចិត្តឲ្យចម្រើន ដូចផ្កាបទុមរីកល្អហើយ ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់បីតិ

១ - សម្បិយាយនលក្ខណា	មានការស្រស់ស្រាយ សប្បាយ ពេញចិត្ត ជាលក្ខណៈ
២ - កាយចិត្តសម្បីណនរសា	មានការធ្វើឲ្យកាយនិងចិត្តឆ្អែត ជាកិច្ច
៣ - ឱទគ្យបច្ចុប្បដ្ឋានា	មានការត្រេកអររីករាយ ជាការប្រាកដ
៤ - សេសខន្ធត្ថយបទដ្ឋានា	មាននាមខន្ធ ៣ (គឺ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ និងវិញ្ញាណក្ខន្ធ) ដែលនៅសល់ ជាហេតុជិត ។

បីតិ ៥ យ៉ាង

១ - ខុទ្ទកាបីតិ សេចក្តីត្រេកអរតិច ត្រឹមព្រឺរោម ព្រឺស្បែក ដែលកើតឡើងម្តងម្កាល

២ - ខណិកាបីតិ សេចក្តីត្រេកអរមួយខណៈៗ ប្រាកដដូចជាផ្លេកបន្ទោរ (តាំងនៅមិនយូរ)

៣ - ឱក្កន្តិកាបីតិ សេចក្តីត្រេកអរមួយស្របក់ មានអាការប្រាកដដូចជាទឹករលកបោកខ្ទប់ច្រាំង ហើយក៏បែកទៅ

៤ - ឧព្វេង្គាបីតិ សេចក្តីត្រេកអរខ្លាំង អាចញ៉ាំងកាយឲ្យអណ្តែតឡើង

៥ - ផរណាបីតិ សេចក្តីត្រេកអរធ្វើឲ្យផ្សព្វផ្សាយជ្រួតជ្រាបទូទៅក្នុងកាយ ដូចសំឡីជប់ទឹក ។

៦ - ឆន្ទចេតសិក(Conation)

ឆន្ទនំ = ឆន្ទោ សេចក្តីពេញចិត្ត ឈ្មោះថា **ឆន្ទៈ** ។

ឆន្ទៈនេះ មានការប្រាថ្នារូបារម្មណ៍ជាដើម ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់ឆន្ទៈ

១ - កត្តុកម្យតាលក្ខណោ មានការប្រាថ្នាដើម្បីធ្វើ ជាលក្ខណៈ

២ - អារម្មណបរិយេសនរសោ មានការស្វែងរកអារម្មណ៍ ជាកិច្ច

៣ - អារម្មណេន អត្ថិកតាបច្ចុប្បដ្ឋានោ មានសេចក្តីប្រាថ្នាត្រូវការអារម្មណ៍ ជាអាការប្រាកដ

៤ - អារម្មណបទដ្ឋានោ មានអារម្មណ៍ ជាហេតុជិត ។

បកិណ្ណកចេតសិកទាំង ៦ នេះ ជាសង្ខារក្ខន្ធទាំងអស់ មិនចាំបាច់ចែកដោយន័យផ្សេង ៗ ទេ ព្រោះប្រកបជាមួយនឹងចិត្តយ៉ាងណា ចេតសិកទាំង ៦ នេះ ក៏ជាយ៉ាងនោះ ។

សរុបអញ្ញសមានាចេតសិក ១៣

អញ្ញសមានាចេតសិក១៣
- សព្វចិត្តសាធារណចេតសិក ៧
  - ផស្សៈ
  - វេទនា
  - សញ្ញា
  - ចេតនា
  - ឯកគ្គតា
  - ជីវិតិន្ទ្រិយ៍
  - មនសិការៈ
- បកិណ្ណកចេតសិក ៦
  - វិតក្កៈ
  - វិចារៈ
  - អធិមោក្ខៈ
  - វីរិយៈ
  - បីតិ
  - ឆន្ទៈ

ចប់ អញ្ញសមានាចេតសិក

អធិប្បាយ អកុសលចេតសិក ១៤

អកុសលចេតសិកទាំង ១៤ នេះ ជាចេតសិកផ្នែកអាក្រក់ ជាបាប កាលប្រកបជាមួយនឹងចិត្ត រមែងធ្វើឲ្យចិត្តសៅហ្មង ។ អកុសលចេតសិកទាំង ១៤ នេះ កើតតែនៅក្នុងចិត្តជាអកុសល ១២ ដួង ប៉ុណ្ណោះ ។

អកុសលចេតសិក ១៤ មាន ៥ ន័យ

១ - មោចតុក្កៈ បានដល់ ចេតសិក ៤ គឺ មោហៈ អហិរិកៈ អនោត្តប្បៈ ឧទ្ធច្ចៈ

២ - លោតិកៈ បានដល់ ចេតសិក ៣ គឺ លោភៈ ទិដ្ឋិ មានៈ

៣ - ទោចតុក្កៈ បានដល់ ចេតសិក ៤ គឺ ទោសៈ ឥស្សា មច្ឆរិយៈ កុក្កុច្ចៈ

៤ - ថីទុកៈ បានដល់ ចេតសិក ២ គឺ ថីនៈ មិទ្ធៈ

៥ - ឯកវិចិកិច្ឆា បានដល់ ចេតសិក ១ គឺ វិចិកិច្ឆា

មោចតុក្កចេតសិក ៤ តែងប្រកបជាមួយអកុសលចិត្ត

បានទាំង ១២ ដួង ដូច្នេះទើបមានឈ្មោះថា

សព្វាកុសលសាធារណចេតសិក (ចេតសិកកើតទូទៅ

គ្រប់អកុសលចិត្ត) ។

១ - មោហចេតសិក (Delusion)

អារម្មណេ មុយ្ហតីតិ = មោហោ អញ្ញាណំ ធម៌ដែលមានឈ្មោះ

ថា **មោហៈ** ព្រោះអត្ថថា វង្វេងក្នុងអារម្មណ៍

បានដល់ **អញ្ញាណ** ។

មុយ្ហន្តិ សត្តា ឯតេនាតិ = មោហោ សភាវៈធ្វើឲ្យពពួកសត្វ

វង្វេង ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈមោហៈ

១ - អញ្ញាណលក្ខណោ មានការមិនដឹង (សភាវធម៌) តាមសេចក្តីពិត ជាលក្ខណៈ

២ - អារម្មណសភាវច្ឆាទនរសោ មានការបិទបាំងសភាវៈនៃអារម្មណ៍ ជាកិច្ច

៣ - អន្ធការបច្ចុប្បដ្ឋានោ មានភាពងងឹត (ល្ងង់) ជាអាការប្រាកដ

៤ - អយោនិសោមនសិការបទដ្ឋានោ មានអយោនិសោមនសិការៈ ជាហេតុជិត ។

មោហៈ គឺអវិជ្ជា បានដល់ការមិនដឹងតាមសេចក្តីពិត ។

ក្នុងទីនេះលោកសម្តែងដល់សេចក្តីមិនដឹងក្នុងធម៌ ៨ យ៉ាង គឺ ៖

១ - ទុក្ខេ អញ្ញាណំ សេចក្តីមិនដឹងក្នុងទុក្ខសច្ចៈ

២ - ទុក្ខសមុទយេ អញ្ញាណំ សេចក្តីមិនដឹងក្នុងទុក្ខសមុទយសច្ចៈ

៣ - ទុក្ខនិរោធេ អញ្ញាណំ សេចក្តីមិនដឹងក្នុងទុក្ខនិរោធសច្ចៈ

៤ - ទុក្ខនិរោធគាមិនីបដិបទាយ អញ្ញាណំ សេចក្តីមិនដឹងក្នុងមគ្គសច្ចៈ

៥ - បុព្វន្តេ អញ្ញាណំ សេចក្តីមិនដឹងក្នុងខន្ធ អាយតនៈ ធាតុ ដែលជាអតីត

៦ - អបរន្តេ អញ្ញាណំ សេចក្តីមិនដឹងក្នុងខន្ធ អាយតនៈ ធាតុ ដែលជាអនាគត

៧ - បុព្វន្តាបរន្តេ អញ្ញាណំ សេចក្តីមិនដឹងក្នុងខន្ធ អាយតនៈ ធាតុ ដែលជាអតីត និងអនាគត

៨ - ឥទប្បច្ចយតា បដិច្ចសមុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ អញ្ញាណំ សេចក្តីមិនដឹងក្នុងបដិច្ចសមុប្បាទ គឺ មិនដឹងក្នុងធម៌ទាំងឡាយ ដែលអាស្រ័យគ្នាកើតឡើងថា "ធម៌នេះជាបច្ច័យ" ។

២ - អហិរិកចេតសិក

(Shamelessness of consequences or to commit wrong)

ន ហិរិយតិ ន លជ្ជិយតីតិ អហិរិកោ បុគ្គលោ ធម្មសមូហោ វា បុគ្គលឬប្រជុំនៃធម៌ ឈ្មោះថា **អហិរិកៈ** ព្រោះអត្ថថា មិនខ្មាស គឺមិនរង្កៀសចំពោះបាប ។ **កាយទុច្ចរិតាទីហិ អជិគុច្ឆន លក្ខណន្តិ ច អលជ្ជាលក្ខណន្តិ ច** **អហិរិកៈ** មាន លក្ខណៈមិនស្អប់ខ្ពើម មិនខ្មាសចំពោះកាយទុច្ចរិតជាដើម ។ **អហិរិ** គឺជាបដិបក្ខនឹង **ហិរិ** (សេចក្តីខ្មាស ស្អប់ ឬខ្ពើមបាប) ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់អហិរិកៈ

១ - កាយទុច្ចរិតាទីហិ អជិគុច្ឆនលក្ខណំ អលជ្ជនលក្ខណំ វា មានការមិនខ្ពើម ឬមិនខ្មាសនូវទុច្ចរិត មានកាយទុច្ចរិតជាដើម ជាលក្ខណៈ

២ - បាបានំ ករណរសំ មានការធ្វើបាប ជាកិច្ច

៣ - អសង្កោចនបច្ចុប្បដ្ឋានំ មានការមិនថយចាកបាប ជាអាការប្រាកដ

៤ - អត្តនិ អគារវបទដ្ឋានំ មានការមិនគោរពខ្លួន គឺ មិនខ្មាសដល់ចិត្តខ្លួនឯង ជាហេតុជិត ។

អហិរិកៈ មានការមិនស្អប់ មិនខ្ពើម មិនខ្មាសអំពើបាប ប្រៀបដូចសត្វត្មាតមិនខ្ពើមសាកសពដូច្នោះ ។

៣ - អនោត្តប្បចេតសិក

(Fearlessness of consequences or to commit wrong)

ន ឱត្តប្បតីតិ = អនោត្តប្បំ ឈ្មោះថា **អនោត្តប្បៈ** ព្រោះអត្ថថា មិនតក់ស្លុតចំពោះបាប (ឬមិនតក់ស្លុត មិនខ្លាចចំពោះផលនៃទុច្ចរិតកម្ម) ។ **អនោត្តប្បៈ** គឺជាបដិបក្ខនឹងឱត្តប្បៈ (សេចក្តីតក់ស្លុត ខ្លាច ឬញញើតចំពោះបាប) ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់អនោត្តប្បៈ

១ - អនុត្តាសលក្ខណំ	មានការមិនតក់ស្លុតចំពោះបាប ជាលក្ខណៈ
២ - បាបានំ ករណរសំ	មានការធ្វើបាប ជាកិច្ច
៣ - អសង្កោចនបច្ចុប្បដ្ឋានំ	មានការមិនថយចាកបាប ជាអាការប្រាកដ
៤ - បរាគារវបទដ្ឋានំ	មានការមិនគោរពអ្នកដទៃ ជាហេតុជិត ។

អហិរិកៈ មានការមិនខ្ពើមកាយទុច្ចរិតជាដើម ដូចជ្រូកមិនខ្ពើមលាមក ចំណែកអនោត្តប្បៈ មានការមិនខ្លាចក្រែង ចំពោះកាយទុច្ចរិតជាដើម ដូចសត្វមមាចមិនខ្លាចភ្លើង ។

៤ - ឧទ្ធច្ចចេតសិក (Restlessness)

ឧទ្ធតស្ស ភាវោ = ឧទ្ធច្ចំ ភាវៈនៃចិត្តដែលរវើរវាយ (មិនស្ងប់) ឈ្មោះថា **ឧទ្ធច្ចៈ** ។ ឧទ្ធច្ចៈ មានការឆ្លាទៅឆ្លាមក នៃចិត្តចំពោះអារម្មណ៍ គឺរាយមាយ ប្រៀបដូចកន្ទុយទង់ត្រូវខ្យល់បក់ ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់ឧទ្ធច្ចៈ

១- **អវូបសមនលក្ខណំ** មានការមិនចូលទៅស្ងប់ ជាលក្ខណៈ
ដូចទឹករលកព្រោះខ្យល់បក់

២- **អនវដ្ឋានរសំ** មានការមិនតាំងនៅនឹងក្នុងអារម្មណ៍
ជាកិច្ច ដូចកន្ទុយទង់ត្រូវខ្យល់បក់

៣- **ភន្តត្តបច្ចុប្បដ្ឋានំ** មានការភ័ន្តភាំង អណ្ដែតអណ្ដូងនៃចិត្ត
ជាអាការប្រាកដ

៤- **អយោនិសោមនសិការបទដ្ឋានំ** មានអយោនិសោមនសិការ
ជាហេតុជិត ។

៥ - លោភចេតសិក (Attachment)

លុព្ភតីតិ = លោភោ ឈ្មោះថា **លោភៈ** ព្រោះអត្ថថា ចង់បាន ។

លុព្ភន្តិ សម្បយុត្តា ធម្មា ឯតេនាតិ = លោភោ សភាវធម៌ធ្វើឲ្យសម្បយុត្តធម៌ចង់បាន ។ លោភៈនេះ កើតជាមួយនឹងលោភមូលចិត្ត ៨ ដួង ប៉ុណ្ណោះ ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់លោភៈ

១ - **អារម្មណគ្គហណលក្ខណោ** មានការកាន់យកនូវអារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ ដូចស្វាជាប់ជ័រ

២ - **អភិសំគរសោ** មានការជាប់ជំពាក់នឹងអារម្មណ៍ ជាកិច្ច ដូចដុំសាច់ដែលដាក់លើអំបែងក្តៅ

៣ - **អបរិច្ចាគបច្ចុប្បដ្ឋានោ** មានការមិនលះបង់ ជាអាការប្រាកដ ដូចសំពត់ប្រឡាក់ប្រេង ឬទឹកថ្នាំពណ៌

៤ - **សំយោជនីយធម្មេសុ អស្សាទទស្សនបទដ្ឋានោ** មានការមើលដោយសេចក្តីគាប់ចិត្ត ក្នុងធម៌ដែលជាអារម្មណ៍របស់សំយោជនៈ ជាហេតុជិត ។

ក្នុងបរមត្ថទីបនី បានរៀបរាប់អំពីវេវចនៈ នៃលោភៈ មាន ១០ យ៉ាងគឺ ៖

១ - **តណ្ហា** ចំណង់

២ - **រាគៈ** តម្រេក

៣ - **កាមៈ** សេចក្តីប្រាថ្នា ឬស្រឡាញ់

៤ - **នន្ទិ** សេចក្តីរីករាយ ត្រេីតត្រេីន

៥ - **អភិជ្ឈា** ការសំឡឹងរំពៃ

៦ - **ជនេត្តី** អ្នកបង្កេីត

៧ - **បោនោព្ភវិកា** អ្នកឲ្យកេីតក្នុងភពថ្មី

៨ - **ឥច្ឆា** សេចក្តីប្រាថ្នា ចង់បាន

៩ - **អាសា** ការប៉ុនប៉ង ឬសង្ឃឹម

១០ - **សញ្ញោជនៈ** គ្រឿងចង ។

៦ - ទិដ្ឋិចេតសិក (Misbelief or Wrong View)

ទស្សនំ = ទិដ្ឋិ សេចក្តីយល់ឃើញ ឈ្មោះថា **ទិដ្ឋិ** ។

ទិដ្ឋិក្នុងទីនេះ សំដៅយកតែមិច្ឆាទិដ្ឋិប៉ុណ្ណោះ ។

ទិដ្ឋិ មាន ២ យ៉ាង ៖

១ - សាមញ្ញទិដ្ឋិ បានដល់ សក្កាយទិដ្ឋិដែលមានសេចក្តី យល់ខុសចាកសភាវធម៌ថា "ជាមនុស្ស ជាសត្វ ជាអត្តា"។ ទិដ្ឋិនេះ មានទូទៅសម្រាប់បុថុជ្ជន វៀរលែងតែ ព្រះអរិយៈប៉ុណ្ណោះ ទើបហៅថា **សាមញ្ញទិដ្ឋិ** ។

២ - ទិដ្ឋិវិសេស បានដល់ ទិដ្ឋិ ៦២ និងនិយតមិច្ឆាទិដ្ឋិជាដើម (វៀរសក្កាយទិដ្ឋិ) ព្រោះទិដ្ឋិនេះមានចំពោះមនុស្ស ពួកខ្លះ និងឱកាសខ្លះប៉ុណ្ណោះ ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់ទិដ្ឋិ

១ - អយោនិសោ អភិនិវេសលក្ខណា មានការប្រកាន់ទុក ដោយមិនត្រូវទំនង ជាលក្ខណៈ

២ - បរាមាសរសា មានការស្ទាបអង្អែលខុសពីសភាវៈ ជាកិច្ច

៣ - មិច្ឆាភិនិវេសនបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការប្រកាន់មាំ ក្នុងផ្លូវខុស ជាអាការប្រាកដ

៤ - អរិយានំ អទស្សនកាមតាទិ បទដ្ឋានា មានការមិនចង់ឃើញព្រះអរិយៈជាដើម ជាហេតុជិត ។

៧ - មានចេតសិក (Conceit)

សេយ្យោហមស្មីតិ អាទិនា មញ្ញតីតិ = មានោ ឈ្មោះថា **មានៈ** ព្រោះអត្ថថា សំគាល់ខ្លួនដោយលក្ខណៈ មានជាដើមថា "យើងជាអ្នកប្រសើរជាងគេ" ដូច្នេះ ជាដើម ។

មានះ មាន ២ យ៉ាង

មានះ ដែលព្រះសោតាបន្នលះ ហៅថា **អយាថាវមានះ**

មាន ៦ គឺ ៖

១ - ល្អជាងគេ	សំគាល់ខ្លួនថា	ស្មើនឹងគេ
២ - ល្អជាងគេ	សំគាល់ខ្លួនថា	ទាបជាងគេ
៣ - ស្មើនឹងគេ	សំគាល់ខ្លួនថា	ល្អជាងគេ
៤ - ស្មើនឹងគេ	សំគាល់ខ្លួនថា	ទាបជាងគេ
៥ - ទាបជាងគេ	សំគាល់ខ្លួនថា	ល្អជាងគេ
៦ - ទាបជាងគេ	សំគាល់ខ្លួនថា	ស្មើនឹងគេ ។

មានៈ ដែលព្រះអរហន្តលះ ហៅថា **យាថាវមានៈ**

មាន ៣ គឺ ៖

១ - ល្អជាងគេសំគាល់ថា ល្អជាងគេ

២ - ស្មើនឹងគេ សំគាល់ថា ស្មើនឹងគេ

៣ - ទាបជាងគេ សំគាល់ថា ទាបជាងគេ ។

ម្យ៉ាងទៀត **មានះ** មានវេវចនៈ ច្រើនយ៉ាងដូច្នេះ គឺ ៖

១ - ឈ្មោះថា	**អតិមានះ**	ការមើលងាយ បន្តុះបង្អាប់អ្នកដទៃ
២ - ឈ្មោះថា	**មានាតិមានះ**	សេចក្តីឆ្មើងកន្ទ្រើង ក្រអឺតក្រទម
៣ - ឈ្មោះថា	**ឱមានះ**	ការប្រកាន់ដំថោកទាប
៤ - ឈ្មោះថា	**អធិមានះ**	សំគាល់ថា សម្រេចធម៌វិសេស
៥ - ឈ្មោះថា	**អស្មិមានះ**	សំគាល់ថា មានអត្តា (មានតែអញ)
៦ - ឈ្មោះថា	**មិច្ឆាមានះ**	សំគាល់ខុស ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់មានះ

១ -ឧន្នតិលក្ខណោ	មានការលើកខ្លួន (អួតខ្លួន) ជាលក្ខណៈ
២ - សម្បគ្គហរសោ	មានការលើកតម្កើងខ្លួន (ប្រកាន់ឫក) ជាកិច្ច
៣ - កេតុកម្យតាបច្ចុប្បដ្ឋានោ	មានសេចក្តីត្រូវការខ្ពស់ដូចជាទង់ ជាអាការប្រាកដ
៤ - ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តលោភបទដ្ឋានោ	មានលោភៈ មិនប្រកបដោយ ទិដ្ឋិ ជាហេតុជិត ។

៨ - ទោសចេតសិក (Hatred)

ទុស្សតីតិ = ទោសោ ឈ្មោះថា **ទោសៈ** ព្រោះអត្ថថា ប្រទូសរ៉ាយ ។

<u>**ក្នុងវិសុទ្ធិមគ្គ**</u> ពោលថា ទុស្សន្តិ តេន សយំ វា ទុស្សតិ ទុស្សនមត្តមេវ វា តន្តិ = ទោសោ ឈ្មោះថា **ទោសៈ** ព្រោះអត្ថថា ជាហេតុប្រទូសរ៉ាយសត្វ ឬឈ្មោះថា **ទោសៈ** ព្រោះអត្ថថា ប្រទូសរ៉ាយខ្លួនឯង ឬថា ត្រឹមតែប្រទូសរ៉ាយប៉ុណ្ណោះ ក៏ឈ្មោះថា **ទោសៈ** ។

ទោសៈ *នេះគប្បីឃើញដូចជាទឹកមូត្រស្អុយលាយដោយថ្នាំពិស*

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់ទោសៈ

១ - ចណ្ឌិកលក្ខណោ	មានការកាច ជាលក្ខណៈ ដូចអាសិរ្ពិសដែលត្រូវគេវាយ
២ - វិសប្បនរសោ	មានការក្រហល់ក្រហាយ ជាកិច្ច ដូចត្រូវថ្នាំពិសជ្រាបចូល
អត្តនោ និស្សយទហនរសោ វា	ឬមានការដុតកំដៅទីនៅរបស់ខ្លួន ជាកិច្ច ដូចភ្លើងឆេះព្រៃ
៣ - ទុស្សនបច្ចុប្បដ្ឋានោ	មានការប្រទូសរ៉ាយ ជាអាការប្រាកដ ដូចសត្រូវបានឱកាស
៤ - អាឃាតវត្ថុបទដ្ឋានោ	មានអាឃាតវត្ថុ ជាហេតុជិត ។

អាឃាតវត្ថុ ១០

១. គំនុំកើតឡើងថា ជនឯណោះ បានប្រព្រឹត្តនូវអំពើមិនជាប្រយោជន៍ដល់អាត្មាអញ

២. គំនុំកើតឡើងថា ជនឯណោះ កំពុងប្រព្រឹត្តនូវអំពើមិនជាប្រយោជន៍ដល់អាត្មាអញ

៣. គំនុំកើតឡើងថា ជនឯណោះ នឹងប្រព្រឹត្តនូវអំពើមិនជាប្រយោជន៍ដល់អាត្មាអញ

៤. គំនុំកើតឡើងថា ជនឯណោះ បានប្រព្រឹត្តនូវអំពើមិនជាប្រយោជន៍ដល់បុគ្គល ជាទីស្រឡាញ់ ជាទីពេញចិត្តរបស់អាត្មាអញ

៥. គំនុំកើតឡើងថា ជនឯណោះ កំពុងប្រព្រឹត្តនូវអំពើមិនជាប្រយោជន៍ដល់បុគ្គល ជាទីស្រឡាញ់ ជាទីពេញចិត្តរបស់អាត្មាអញ

៦. គំនុំកើតឡើងថា ជនឯណោះ នឹងប្រព្រឹត្តនូវអំពើមិនជាប្រយោជន៍ដល់បុគ្គល ជាទីស្រឡាញ់ជាទីពេញចិត្តរបស់អាត្មាអញ

៧. គំនុំកើតឡើងថា ជនឯណោះ បានប្រព្រឹត្តនូវអំពើជាប្រយោជន៍ដល់បុគ្គល មិនជាទីស្រឡាញ់មិនជាទីពេញចិត្តរបស់អាត្មាអញ

៨. គំនុំកើតឡើងថា ជនឯណោះ កំពុងប្រព្រឹត្តនូវអំពើជាប្រយោជន៍ដល់បុគ្គល មិនជាទីស្រឡាញ់មិនជាទីពេញចិត្តរបស់អាត្មាអញ

៩. គំនុំកើតឡើងថា ជនឯណោះ នឹងប្រព្រឹត្តនូវអំពើជាប្រយោជន៍ដល់បុគ្គល មិនជាទីស្រឡាញ់មិនជាទីពេញចិត្តរបស់អាត្មាអញ

១០. សេចក្តីក្រោធកើតឡើងក្នុងទីមិនគួរ ដូចពេលដែលដើរជំពប់ ឬជាន់បន្លា ជាដើម ។

៩ - ឥស្សាចេតសិក (Jealousy)

ឥស្សតីតិ = ឥស្សា ឈ្មោះថា ឥស្សា ព្រោះ ឫស្យា ឬ ច្រណែន។

ឥស្សា នេះច្រណែនគ្នា មិនឲ្យអ្នកដទៃបានលាភ សក្ការៈ សេចក្តីគោរព សេចក្តីរាប់អាន និងការបូជាជាដើម។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់ឥស្សា

១ - បរសម្បត្តីនំ ឧស្សូយនលក្ខណា មានការច្រណែនសម្បត្តិ (អ្វីដែលល្អ) របស់អ្នកដទៃ ជាលក្ខណៈ

២ - តត្ថេវ អនភិរតិរសា មានការមិនត្រេកអរក្នុងសម្បត្តិអ្នករបស់ដទៃ ជាកិច្ច

៣ - វិមុខភាវបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការបែរមុខចេញ ជាការប្រាកដ

៤ - បរសម្បត្តិបទដ្ឋានា មានសម្បត្តិអ្នកដទៃ ជាហេតុជិត ។

១០ - មច្ឆរិយចេតសិក (Avarice)

មច្ឆេរស្ស ភាវោ = មច្ឆរិយំ ភាវៈនៃបុគ្គលអ្នកកំណាញ់ ឈ្មោះថា **មច្ឆរិយៈ** ។

យោជនា អធិប្បាយថា៖

ធម្មជាតិដែលប្រព្រឹត្តទៅដោយអាការថា ″សេចក្តីអស្ចារ្យនេះ ចូរកុំមានដល់ពួកជនដទៃ សេចក្តីអស្ចារ្យនេះ ចូរមានដល់យើងប៉ុណ្ណោះ‶ ដូច្នេះ ឈ្មោះថា **មច្ឆរិយៈ** ។

*បណ្ឌិតគប្បីឃើញ**មច្ឆរិយៈ**ថា ជាសេចក្តីពិការរបស់ចិត្ត ។*

មច្ឆរិយៈ ៥ យ៉ាង ៖

១ - **អាវាសមច្ឆរិយំ** សេចក្តីកំណាញ់អាវាស

២ - **កុលមច្ឆរិយំ** សេចក្តីកំណាញ់ត្រកូល

៣ - **លាភមច្ឆរិយំ** សេចក្តីកំណាញ់លាភ

៤ - **វណ្ណមច្ឆរិយំ** សេចក្តីកំណាញ់វណ្ណៈ
(ពណ៌សម្បុរ និងសេចក្តីសរសើរ)

៥ - **ធម្មមច្ឆរិយំ** សេចក្តីកំណាញ់ធម៌ (បរិយត្តិធម៌ និងបដិវេធម៌)

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់មច្ឆរិយៈ

១ - លទ្ធានំ វា លភិតព្វានំ អត្តនោ សម្បត្តីនំ និគូហណលក្ខណំ មានការបិទបាំងសម្បត្តិរបស់ខ្លួនដែលបានហើយ ឬដែលគួរបាន ជាលក្ខណៈ

២ - តាសំយេវ បរេហិ សាធារណភាវអក្ខមនរសំ មានការមិនពេញចិត្តក្នុងការឲ្យសម្បត្តិរបស់ខ្លួនទៅជាសាធារណៈដល់ជនដទៃ ជាកិច្ច

៣ - សំកោចនបច្ចុប្បដ្ឋានំ មានការធ្វើមុខក្រញូវ ឬមិនអើពើ ជាអាការប្រាកដ

៤ - អត្តនោ សម្បត្តិបទដ្ឋានំ មានសម្បត្តិរបស់ខ្លួន ជាហេតុជិត ។

១១ - កុក្កុច្ចចេតសិក (Worry)

កុកតស្ស ភាវោ បវត្តនិមិត្តំ = កុក្កុច្ចំ ភាវៈ គឺនិមិត្ត ជាទីប្រព្រឹត្តទៅនៃកម្មដែលបណ្ឌិតខ្ពើម ឈ្មោះថា **កុក្កុច្ចៈ**។

កុក្កុច្ចៈ នេះ ជាកង្វល់ចិត្ត ដោយប្រារព្ធកម្ម គឺទុច្ចរិតដែលធ្វើហើយនិង សុចរិតដែលមិនបានធ្វើ ជាកម្មដែលបណ្ឌិតស្អប់ ។

គប្បីឃើញកុក្កុច្ចៈនេះ ដូចមនុស្សជាទាសៈ ដែលមិនអាចប្រព្រឹត្តតាមទំនើងចិត្តខ្លួន ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់កុក្កុច្ចៈ

១ - បច្ចានុតាបនលក្ខណំ	មានការក្តៅក្រហាយចិត្តជាខាងក្រោយ ជាលក្ខណៈ
២ - កតាកតានុសោចនរសំ	មានការសោកសៅរឿយៗក្នុងអំពើបាបដែលធ្វើហើយ និងបុណ្យដែលនៅមិនទាន់បានធ្វើ ជាកិច្ច
៣ - វិប្បដិសារបច្ចុប្បដ្ឋានំ	មានការស្តាយក្រោយ ជាអាការប្រាកដ
៤ - កតាកតបទដ្ឋានំ	មានបាបដែលធ្វើហើយ និងបុណ្យដែលមិនទាន់បានធ្វើ ជាហេតុជិត ។

១២ - ថីនចេតសិក (Sloth)

ថីនតា = ថីនំ សេចក្ដីរួញរា ឈ្មោះថា **ថីនៈ** ។

ថីនៈ នេះគប្បីឃើញថា ជាធម៌បៀតបៀនចិត្ត ឲ្យថយចាកអារម្មណ៍ ឬជាសភាវធម៌គ្របសង្កត់ចិត្ត ធ្វើឲ្យចិត្តថយកម្លាំង ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់ថីនៈ

១ - អនុស្សាហនលក្ខណំ មានការមិនឧស្សាហ៍ (ឬមិនអង់អាច) ជាលក្ខណៈ

២ - វីរិយវិនោទនរសំ មានការកំចាត់បង់នូវការព្យាយាម ជាកិច្ច

៣ - សំសីទនបច្ចុប្បដ្ឋានំ មានការរួញរានៃចិត្ត ជាអាការប្រាកដ

៤ - អរតិវិជម្ភិកាទីសុ អយោនិសោមនសិការបទដ្ឋានំ មានអយោនិសោមនសិការៈ ក្នុងការមិនត្រេកអរ និងការរារែកជាដើម ជាហេតុជិត ។

១៣ - មិទ្ធចេតសិក (Torpor)

មិទ្ធនតា = មិទ្ធំ សេចក្ដីងោកងុយ ឈ្មោះថា **មិទ្ធៈ** ។

មិទ្ធៈនេះ ជាសភាវៈធ្វើឲ្យចិត្តស្ងាក់ស្ងើរ ខ្ជិល ងងុយ ដេក ស្វាបជាដើម ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់មិទ្ធៈ

១ - អកម្មញ្ញតា លក្ខណំ	មានភាពមិនគួរដល់ការងារ (មិនរហ័សរហួន) ជាលក្ខណៈ
២ - ឱនហនរសំ	មានការបិទបាំងសហជាតធម៌ ជាកិច្ច
៣ - លីនតាបច្ចុប្បដ្ឋានំ	មានការរាថយ (រួញរា ងងុយ ងោកងក់) ជាអាការប្រាកដ

៤ - អរតិវិជម្ភិកាទីសុ អយោនិសោមនសិការបទដ្ឋានំ មានអយោនិសោមនសិការៈ ក្នុងការមិនត្រេកអរ និងការរារែកជាដើម ជាហេតុជិត ។

👉 **ថីនៈ** និង **មិទ្ធៈ** ចេតសិកទាំង ២ នេះ ប្រកបជាមួយនឹងចិត្តដែលជាសសង្ខារិកៈ ៥ ដួង គឺ ក្នុងលោភមូលចិត្ត ៤ និងទោសមូលចិត្ត ១ ។ ចេតសិកទាំង ២ នេះ កើតរួមគ្នាជានិច្ច ដោយប្រៀប **ថីនៈ** ដូច អណ្ដាតភ្លើង **មិទ្ធៈ** ដូចពន្លឺ បើភ្លើងធំ ពន្លឺក៏ច្បាស់ បើភ្លើងតូច ពន្លឺក៏អន់ថយចុះ ។

១៤ - វិចិកិច្ឆាចេតសិក (Doubt)

វិគតា ចិកិច្ឆាតិ = វិចិកិច្ឆា ឈ្មោះថា **វិចិកិច្ឆា** ព្រោះអត្ថថា មានសេចក្ដីពិតក្នុងចិត្តទៅប្រាសហើយ បានដល់សេចក្ដីសង្ស័យ ៨ យ៉ាង គឺ ៖

១ - សង្ស័យក្នុងព្រះពុទ្ធ

២ - សង្ស័យក្នុងព្រះធម៌

៣ - សង្ស័យក្នុងព្រះសង្ឃ

៤ - សង្ស័យក្នុងសិក្ខា

៥ - សង្ស័យក្នុងអតីតធម៌

៦ - សង្ស័យក្នុងអនាគតធម៌

៧ - សង្ស័យក្នុងអតីតធម៌ និងអនាគតធម៌

៨ - សង្ស័យក្នុងបដិច្ចសមុប្បាទ ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈវិចិកិច្ឆា

១ - សំសយលក្ខណា មានការសង្ស័យ ជាលក្ខណៈ

២ - កម្បនរសា មានការញាប់ញ័រ (ឃ្លេងឃ្លោងស្ទាក់ស្ទើរ) ជាកិច្ច

៣ - អវិនិច្ឆយបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការវិនិច្ឆ័យមិនដាច់ ជាអាការប្រាកដ

អនេកសគាហ បច្ចុប្បដ្ឋានា វា ឬមានការកាន់យកចំណែកតែម្យ៉ាងមិនបាន ជាអាការប្រាដក

៤ - អយោនិសោមនសិការបទដ្ឋានា មានអយោនិសោមនសិការៈជាហេតុជិត ។

គប្បីឃើញថា វិចិកិច្ឆានេះ ជាធម្មជាតិធ្វើនូវសេចក្តីអន្តរាយដល់ការប្រតិបត្តិត្រឹមត្រូវតាមធម៌ ។

អកុសលចេតសិក ១៤

- **មោចតុក្កៈ ៤**
  - មោហចេតសិក ១
  - អហិរិកចេតសិក ១
  - អនោត្តប្បចេតសិក ១
  - ឧទ្ធច្ចចេតសិក ១
- **លោតិកៈ ៣**
  - លោភចេតសិក ១
  - ទិដ្ឋិចេតសិក ១
  - មានចេតសិក ១
- **ទោចតុក្កៈ ៤**
  - ទោសចេតសិក ១
  - ឥស្សាចេតសិក ១
  - មច្ឆរិយចេតសិក ១
  - កុក្កុច្ចចេតសិក ១
- **ថីទុកៈ ២**
  - ថីនចេតសិក ១
  - មិទ្ធចេតសិក ១
- **ឯកវិចិកិច្ឆា ១**
  - វិចិកិច្ឆាចេតសិក ១

សរុបអកុសលចេតសិក ១៤ មាន ៥ ន័យ គឺ ៖

១ - មោចតុក្កចេតសិក ៤

២ - លោភិកចេតសិក ៣

៣ - ទោចតុក្កចេតសិក ៤

៤ - ថីទុកចេតសិក ២

៥ - វិចិកិច្ឆាចេតសិក ១

ចប់ អកុសលចេតសិក

សោភណចេតសិក ២៥

សោភណចេតសិក ជាចេតសិកផ្នែកល្អ មិនប្រកបជាមួយនឹងអកុសលចិត្ត ១២ និងអហេតុកចិត្ត ១៨ ទេ គឺប្រកបតែជាមួយនឹងចិត្ត ៥៩ ឬ ៩១ ប៉ុណ្ណោះ ។

សោភណចេតសិកចែកចេញជា ៤ ន័យ គឺ៖

១ - សោភណសាធារណចេតសិក ១៩

២ - វិរតិចេតសិក ៣

៣ - អប្បមញ្ញាចេតសិក ២

៤ - បញ្ញាចេតសិក ១

អធិប្បាយ សោភណសាធារណចេតសិក ១៩

១ - សទ្ធាចេតសិក (Well-established confidence)

សទ្ទហតីតិ សទ្ធា ពុទ្ធាទីសុ បសាទោ ធម្មជាតិណា រមែងជឿជាក់ តែងជ្រះថ្លា (ឬទ្រទ្រង់អារម្មណ៍ទុកដោយល្អ) ព្រោះហេតុនោះ ធម្មជាតិនោះ ឈ្មោះថា **សទ្ធា** បានដល់សេចក្តីជ្រះថ្លាក្នុងព្រះពុទ្ធជាដើម ។

សទ្ធា បានដល់ការជឿជាក់ ឬសេចក្តីជ្រះថ្លាក្នុងព្រះពុទ្ធ ព្រះធម៌ ព្រះសង្ឃ កម្ម ផលរបស់កម្ម និងសេចក្តីថាសត្វមានកម្មជារបស់ខ្លួន ។

លោកសន្និវាស មានប្រមាណ ៤ ៖

១ - រូបប្បមាណោ អ្នកកាន់យករូបជាប្រមាណ

២ - ឃោសប្បមាណោ អ្នកកាន់យកសំឡេងជាប្រមាណ

៣ - លូខប្បមាណោ អ្នកកាន់យកភាពសៅហ្មង ជាប្រមាណ

៤ - ធម្មប្បមាណោ អ្នកកាន់យកធម៌ជាប្រមាណ ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់សទ្ធា

១ - សទ្ទហនលក្ខណា មានការជឿជាក់ ជាលក្ខណៈ

ឱកប្បនលក្ខណា វា ឬមានការមុតមាំ ជាលក្ខណៈ

សម្បក្ខន្ទនលក្ខណា វា ឬមានការស្ទុះទៅ ជាលក្ខណៈ

២ - សម្បសាទនរសា មានការធ្វើឲ្យផូរផង់ (ជ្រះថ្លា) ជាកិច្ច ដូចកែវមណីធ្វើទឹកឲ្យថ្លា

៣ - អកាលុស្សិយបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការមិនល្អក់កករ ជាអាការប្រាកដ

៤ - សទ្ធេយ្យវត្ថុបទដ្ឋានា មានវត្ថុជាទីតាំងនៃសេចក្ដីជឿជាក់ ជាហេតុជិត ។

ចំណាំ

-សទ្ធា ដូចជាដៃ ក្នុងការកាន់យកនូវកុសលទាំងឡាយ ដូចពុទ្ធវចនៈ នៅក្នុងមហាវគ្គថា អបារុតា តេ អមតស្ស ទ្វារា យេ សោតវន្តោ បមុញ្ចន្តុ សទ្ធំ ទ្វារនៃព្រះនិព្វាននោះបើកហើយ សត្វទាំងឡាយណាមានសោតប្បសាទ សត្វទាំងឡាយនោះ ចូរបញ្ចេញនូវសទ្ធាចុះ ។

-សទ្ធា ដូចជាទ្រព្យ ក្នុងការញ៉ាំងសម្បត្តិទាំងឡាយឲ្យដល់ព្រម ដូចព្រះបរមគ្រូទ្រង់ត្រាស់ថា **សទ្ធីធ វិត្តំ បុរិសស្ស សេដ្ឋំ** សទ្ធាជាទ្រព្យដ៏ប្រសើររបស់បុរសក្នុងលោក

-សទ្ធា ដូចជាពូជ ក្នុងការបានគ្រាប់កសិផលជាអមតៈ ព្រោះហេតុនោះព្រះបរមគ្រូទ្រង់ត្រាស់ថា **សទ្ធា ពីជំ តបោ វុដ្ឋិ** សទ្ធាដូចគ្រាប់ពូជតបៈដូចទឹកភ្លៀង ។

សទ្ធា ពីរ យ៉ាង

ចលសទ្ធា សទ្ធានៅកម្រើក ឬញាប់ញ័រ (សទ្ធារបស់បុថុជ្ជន)

អចលសទ្ធា ឬ **សុបតិដ្ឋិតសទ្ធា** សទ្ធាមិនកម្រើក ឬតាំងមាំស៊ប់ (សទ្ធារបស់ព្រះអរិយៈ)

២ - សតិចេតសិក (Mindfulness)

សរណំ = សតិ អសម្មោសោ សេចក្ដីរលឹក ឈ្មោះថា **សតិ** បានដល់សេចក្ដីមិនវង្វេងភ្លេច ។

ម្យ៉ាងទៀត **សរន្តិ ឯតាយ សយំ វា សរតិ សរណមត្តមេវ វា ឯសាតិ = សតិ** បុគ្គលរមែងរលឹកបាន ដោយធម្មជាតិនោះ ព្រោះហេតុនោះ ធម្មជាតិនោះ ឈ្មោះថា **សតិ** ឬធម្មជាតិនោះ រមែងរលឹកបានខ្លួនឯង ព្រោះហេតុនោះ ធម្មជាតិនោះ ឈ្មោះថា **សតិ** ឬថា ធម្មជាតិនោះ ត្រឹមតែជាការរលឹកប៉ុណ្ណោះ ព្រោះហេតុនោះ ធម្មជាតិនោះ ទើបឈ្មោះថា **សតិ** គឺ សេចក្ដីរលឹកបាន។

- **សតិ** រលឹកដឹងអំពីពោធិបក្ខិយធម៌ ៣៧ ប្រការតាមសេចក្តីពិត
- **សតិ** មានការពិចារណាការសម្រេចនៃធម៌ដែលជាប្រយោជន៍ និងមិនមែនជាប្រយោជន៍
- **សតិ** ដឹងថា ធម៌មានកាយទុច្ចរិតជាដើម មិនជាប្រយោជន៍ រមែងកាត់បន្ថយនូវធម៌ដែលមិនជាប្រយោជន៍នោះ
- **សតិ** ដឹងថា ធម៌មានកាយសុចរិតជាដើម ជាប្រយោជន៍ រមែងចម្រើននូវធម៌ជាប្រយោជន៍នោះ

សតិ ប្រៀបដូចនាយបរិនាយកកែវរបស់ស្តេចចក្រពត្តិ ដឹងនូវវត្ថុ ដែលមិនជាប្រយោជន៍ និងវត្ថុដែលជាប្រយោជន៍ រមែងនាំ យកវត្ថុដែលមិនជាប្រយោជន៍ចេញទៅ និងបង្អោននូវវត្ថុដែល ជាប្រយោជន៍ចូលមក។

សតិ រមែងរក្សាចិត្តចេញពីអកុសលធម៌ និងញ៉ាំងចិត្តឲ្យប្រកបដោយ កុសលធម៌ ប្រៀបដូចមហាអាមាត្យអ្នកធ្វើកិច្ចរបស់ព្រះរាជាឲ្យ សម្រេច សមដូចព្រះពុទ្ធវចនៈថា **សតឹ ខ្វាហំ ភិក្ខវេ សព្វត្ថិកំ វទាមិ** ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ តថាគតពោលនូវសតិថា មាន ឧបការច្រើនក្នុងទីទាំងពួង

សតិ គឺជាឈ្មោះនៃ អប្បមាទធម៌ ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់សតិ

១ - អបិលាបនលក្ខណា មានការរលឹកបាន មិនរវើរវាយ ជាលក្ខណៈ

២ - អសម្មោសរសា មានការមិនវង្វេងភ្លេច ជាកិច្ច

៣ - វិសយាភិមុខភាវបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការប្រាថ្នាចំពោះអារម្មណ៍ (ឬមានការរក្សាទុកនូវអារម្មណ៍ មិនឲ្យចេញអំពីចិត្ត) ជាអាការប្រាកដ

៤ - ថិរសញ្ញាបទដ្ឋានា មានការចាំប្រាកដ ជាហេតុជិត

កាយាទិសតិបទដ្ឋានា វា ឬថា មានសតិប្បដ្ឋាន ដូចជាកាយ ជាដើម ជាហេតុជិត ។

៣ - ហិរិចេតសិក [(Moral) Shame]

ហិរិយតិ កាយទុច្ចរិតាទីហិ ជិគុច្ឆតីតិ = ហិរិ ធម្មជាតិ ដែលឈ្មោះថា **ហិរិ** ព្រោះអត្ថថា **ខ្មាស** គឺ រង្កៀសចំពោះទុច្ចរិតមានកាយទុច្ចរិតជាដើម ។ **ហិរិ** ការខ្មាស ឬខ្ពើមអំពើបាបរបស់ខ្លួនឯង ប្រៀបដូចបុគ្គលមិនចង់ចាប់កាន់ដុំដែក (មិនក្តៅ) ដែលប្រឡាក់ដោយមន្ទិលមានលាមកជាដើម។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់ហិរិ

១ - បាបតោ ជិគុច្ឆនលក្ខណា មានការរង្កៀសចំពោះបាប ជាលក្ខណៈ

២ - បាបានំ អករណរសា មានការមិនធ្វើបាប ជាកិច្ច

៣ - បាបតោ សង្កោចនបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការថយចាកពីបាប ជាអាការប្រាកដ

៤ - អត្តគារវបទដ្ឋានា មានការគោរពខ្លួនឯង ជាហេតុជិត ។

៤ - ឱត្តប្បចេតសិក [(Moral) Dread]

តេហិយេវ ឱត្តប្បតីតិ = ឱត្តប្បំ ធម្មជាតិណា រមែងក្រែងខ្លាចចំពោះទុច្ចរិតទាំងនោះឯង ព្រោះហេតុនោះ ធម្មជាតិនោះឈ្មោះថា **ឱត្តប្បៈ** ។ **ឱត្តប្បៈ** ការខ្លាចចំពោះបាប ប្រៀបដូចបុគ្គលមិនហ៊ានចាប់កាន់ដុំដែកដែលគេដុតឲ្យក្តៅ ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់ឱត្តប្បៈ

១ - ឧត្តាសលក្ខណំ មានការតក់ស្លុតចំពោះបាប ជាលក្ខណៈ

២ - បាបានំ អករណរសំ មានការមិនធ្វើបាប ជាកិច្ច

៣ - បាបតោ សង្កោចនបច្ចុប្បដ្ឋានំ មានការថយចាកបាប ជាអាការប្រាកដ

៤ - បរគារវបទដ្ឋានំ មានការគោរពអ្នកដទៃ ជាហេតុជិត ។

ហិរិ មានការគោរពខ្លួន ទើបមិនធ្វើបាប ដោយខ្មាស ដូចស្រី

ក្រមុំមានត្រកូលល្អ រង្កៀស (ខ្ពើម) វត្ថុបដិកូល ចំណែក

ឱត្តប្បៈ មានការគោរពអ្នកដទៃ ទើបមិនហ៊ានធ្វើបាប ព្រោះ

ការក្រែងខ្លាច ដូចស្រីពេស្យា មានការក្រែងខ្លាចអ្នកដទៃ ។

ហិរិ និង **ឱត្តប្បៈ** នេះ លោកហៅថា **លោកបាលធម៌** (ធម៌តែង

រក្សានូវសត្វលោក) ជាធម៌យ៉ាងស្ងប់ មិនរាយមាយ ។

៥ - អលោភចេតសិក (Non-attachment)

លោភបដិបក្ខោ = អលោភោ ធម៌ដែលបដិបក្ខនឹង**លោភៈ** ឈ្មោះថា **អលោភៈ** ។

ម្យ៉ាងទៀត **ន លុព្ភន្តិ តេន សយំ វា ន លុព្ភតិ អលុព្ភនមត្តមេវ វា តន្តិ = អលោភោ** សត្វទាំងឡាយ មិនលោភដោយធម៌នោះ ហេតុនោះ ធម៌នោះ ឈ្មោះថា **អលោភៈ** ឬធម៌ណា ខ្លួនឯង មិនលោភ ធម៌នោះ ក៏ឈ្មោះថា **អលោភៈ** ឬថា ធម៌នោះ ត្រឹមតែមិនលោភប៉ុណ្ណោះ ក៏ឈ្មោះថា **អលោភៈ** ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់អលោភៈ

១ - អលគ្គភាវលក្ខណោ មានការមិនជាប់ជំពាក់នឹងអារម្មណ៍ ជាលក្ខណៈ *ដូចដំណក់ទឹក មិនជាប់នឹងស្លឹកឈូក*

២ - អបរិគ្គហរសោ មានការមិនហួងហែង ជាកិច្ច

៣ - អនល្លីនភាវបច្ចុប្បដ្ឋានោ មានការមិនប្រកាន់មាំក្នុងអារម្មណ៍ ជាអាការប្រាកដ *ដូចអ្នកធ្លាក់ទៅក្នុងរណ្តៅលាមក*

៤ - យោនិសោមនសិការបទដ្ឋានោ មានយោនិសោមនសិការៈ ជាហេតុជិត ។

៦ - អទោសចេតសិក (Goodwill)

ទោសបដិបក្ខោ = អទោសោ ធម៌ដែលបដិបក្ខនឹង**ទោសៈ** ឈ្មោះថា **អទោសៈ** ។ សេចក្ដីក្រៅពីនេះ មានការវិនិច្ឆ័យស្រដៀងនឹង **អលោភៈ** ។ **មេត្តា** ក្នុងព្រហ្មវិហារធម៌ អង្គធម៌គឺ **អទោសៈ** ហ្នឹងឯង ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់អទោសៈ

១ - អចណ្ឋិក្កលក្ខណោ	មានការមិនកាច ជាលក្ខណៈ *ដូចមិត្តអ្នកអនុគ្រោះប្រយោជន៍*
២ - អាឃាតវិនយរសោ	មានការកំចាត់អាឃាត (ឬមានការមិនចងគំនុំ) ជាកិច្ច
៣ - សោមភាវបច្ចុប្បដ្ឋានោ	មានសេចក្តីត្រជាក់ ជាអាការប្រាកដ *ដូចព្រះចន្ទពេញវង់*
៤ - យោនិសោមនសិការបទដ្ឋានោ	មានយោនិសោមនសិការ ជាហេតុជិត ។

៧ - តត្រមជ្ឈត្តតាចេតសិក (Equanimity)

តេសុ តេសុ ធម្មេសុ មជ្ឈត្តតា = តត្រមជ្ឈត្តតា ភាពជាកណ្តាលក្នុងធម៌នោះៗ ឈ្មោះថា តត្រមជ្ឈត្តតា ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់តត្រមជ្ឈត្តតា

១ - ចិត្តចេតសិកានំ សមវាហិតលក្ខណា មានការនាំចិត្តនិងចេតសិក ទៅដោយស្មើជានិច្ច (ឬមានការទ្រទ្រង់ចិត្តនិងចេតសិកឲ្យស្មើ) ជាលក្ខណៈ

២ - ឩនាធិកតានិវារណរសា មានការហាមនូវភាពលើសខ្វះគ្នា ជាកិច្ច

៣ - មជ្ឈត្តភាវបច្ចុប្បដ្ឋានា មានភាពជាកណ្តាល ជាអាការប្រាកដ

៤ - សម្បយុត្តបទដ្ឋានា មានសម្បយុត្តធម៌ ជាហេតុជិត ។

ត្រមផ្សត្តតាចេតសិក នេះ មានន័យច្រើន បណ្ឌិតគប្បី
ឃើញដោយភាពព្រងើយនៃចិត្ត និងចេតសិក
ទាំងឡាយ ដូចសារថី សម្លឹងមើលព្រងើយៗ នូវសេះ
អាជានេយ្យដែលរត់ទៅស្មើល្អហើយ ដូច្នោះ ។

យុគលធម៌ ៦ គូ

យុគលធម៌គូទី ១ : ៨-កាយបស្សទ្ធិ ៩-ចិត្តបស្សទ្ធិ **(Tranquility of mental states and Tranquility of mind)**

ពាក្យថា **កាយបស្សទ្ធិ** បានដល់ សេចក្តីស្ងប់នាមខន្ធ ៣ គឺ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ និងសង្ខារក្ខន្ធ

ចិត្តបស្សទ្ធិ បានដល់ ស្ងប់វិញ្ញាណក្ខន្ធ ។

កាយស្ស បស្សម្ភនំ = កាយបស្សទ្ធិ សេចក្តីស្ងប់កាយ (នាមខក្ខន្ធ ៣) ឈ្មោះថា **កាយបស្សទ្ធិ** ។ **ចិត្តស្ស បស្សម្ភនំ = ចិត្តបស្សទ្ធិ** សេចក្តីស្ងប់ចិត្ត (វិញ្ញាណក្ខន្ធ) ឈ្មោះថា **ចិត្តបស្សទ្ធិ** ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់បស្សទ្ធិ

១ - កាយចិត្តានំ ទរថវូបសមលក្ខណា មានការស្ងប់កាយ (នាមខន្ធ ៣) និង ចិត្ត (វិញ្ញាណក្ខន្ធ) ជាលក្ខណៈ

២ - កាយចិត្តទរថនិម្មទ្ទនរសា មានការកំចាត់បង់ភាពក្តៅក្រហាយរបស់កាយនិង ចិត្ត ជាកិច្ច

៣ - កាយចិត្តានំ អបរិប្ផន្ទនសីតិភាវបច្ចុប្បដ្ឋានា មានភាពស្ងប់ ត្រជាក់ មិនក្តៅផ្សាវនៃកាយ និងចិត្ត ជាអាការប្រាកដ

៤ - កាយចិត្តបទដ្ឋានា មានកាយ (វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារខន្ធ) និង ចិត្ត (វិញ្ញាណក្ខន្ធ) ជាហេតុជិត ។

បស្សទ្ធិ ជាបដិបក្ខនឹង **ឧទ្ធច្ចៈ** ។

យុគលធម៌គូទី ២ : **១០-កាយលហុតា ១១-ចិត្តលហុតា**

(Lightness of mental states and Lightness of mind)

កាយស្ស លហុភាវោ = កាយលហុតា សេចក្ដីស្រាលនៃកាយ ឈ្មោះថា **កាយលហុតា ។ ចិត្តស្ស លហុភាវោ = ចិត្តលហុតា** សេចក្ដីស្រាលនៃចិត្ត ឈ្មោះថា **ចិត្តលហុតា ។**

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់លហុតា

១ - **កាយចិត្តគរុភាវរូបសមលក្ខណា** មានការស្ងប់ភាពធ្ងន់របស់កាយនិង ចិត្ត ជាលក្ខណៈ

២ - **កាយចិត្តគរុភាវនិម្មទ្ទនរសា** មានការកំចាត់បង់ភាពធ្ងន់របស់កាយនិង ចិត្ត ជាកិច្ច

៣ - **កាយចិត្តានំ អទន្ធតាបច្ចុប្បដ្ឋានា** មានការមិនយឺតយូរ (រហ័សរហួន) របស់កាយនិង ចិត្ត ជាអាការប្រាកដ

៤ - **កាយចិត្តបទដ្ឋានា** មានកាយ និងចិត្ត ជាហេតុជិត ។

លហុតា ជាបដិបក្ខនឹង **ថីនមិទ្ធៈ** ។

យុគលធម៌គូទី ៣ : **១២-កាយមុទុតា ១៣-ចិត្តមុទុតា**

(Pliancy of mental states and Pliancy of mind)

កាយស្ស មុទុភាវោ = **កាយមុទុតា** ភាពទន់ភ្លន់នៃកាយ ឈ្មោះថា **កាយមុទុតា** ។ **ចិត្តស្ស មុទុភាវោ** = **ចិត្តមុទុតា** ភាពទន់ភ្លន់នៃចិត្ត ឈ្មោះថា **ចិត្តមុទុតា** ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់មុទុតា

១ - **កាយចិត្តថទ្ធភាវរូបសមលក្ខណា** មានការស្ងប់ភាពរឹងត្អឹង របស់កាយ និង ចិត្ត ជាលក្ខណៈ

២ - **កាយចិត្តថទ្ធភាវនិម្មទ្ទនរសា** មានការកំចាត់បង់ភាពរឹងត្អឹង របស់កាយនិង ចិត្ត ជាកិច្ច

៣ - **អប្បដិឃាតបច្ចុប្បដ្ឋានា** មានភាពមិនជំទាស់ (មិនចង្អៀតចង្អល់) ជាអាការប្រាកដ

៤ - **កាយចិត្តបទដ្ឋានា** មានកាយ និងចិត្ត ជាហេតុជិត ។

មុទុតា ជាបដិបក្ខនឹង **មានៈ** ។

យុគលធម៌គូទី ៤ : **១៤-កាយកម្មញ្ញតា ១៥-ចិត្តកម្មញ្ញតា**

(Adaptability of mental states and Adaptability of mind)

កាយស្ស កម្មញ្ញភាវោ = កាយកម្មញ្ញតា សេចក្តីគួរដល់ការងារនៃកាយ ឈ្មោះថា **កាយកម្មញ្ញតា** ។

ចិត្តស្ស កម្មញ្ញភាវោ = ចិត្តកម្មញ្ញតា សេចក្តីគួរដល់ការងារនៃចិត្ត ឈ្មោះថា **ចិត្តកម្មញ្ញតា** ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់កម្មញ្ញតា

១ - កាយចិត្តានំ អកម្មញ្ញភាវរូបសមលក្ខណា មានការរម្ងាប់កាយ និងចិត្ត ដែលមិនគួរដល់ការងារជាលក្ខណៈ

២ - កាយចិត្តកម្មញ្ញភាវនិម្មទ្ទនរសា មានការកំចាត់បង់នូវភាព មិនគួរដល់ការងាររបស់ កាយនិងចិត្ត ជាកិច្ច

៣ - កាយចិត្តានំ អារម្មណករណសម្បត្តិបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការដល់ព្រមក្នុងការធ្វើអារម្មណ៍ឲ្យកាយ និងចិត្ត ជាការប្រាកដ

៤ - កាយចិត្តបទដ្ឋានា មានកាយ និងចិត្ត ជាហេតុជិត ។

កម្មញ្ញតា ជាបដិបក្ខនឹង **នីវរណៈ**ដែលនៅសល់ ។

យុគលធម៌គូទី ៥ : ១៦-កាយបាគុញ្ញតា ១៧-ចិត្តបាគុញ្ញតា

(Proficiency of mental states and Proficiency of mind)

កាយស្ស បាគុញ្ញភាវោ = **កាយបាគុញ្ញតា** ការស្ទាត់ជំនាញ (ឈ្លាស) នៃកាយ ឈ្មោះថា **កាយបាគុញ្ញតា** ។

ចិត្តស្ស បាគុញ្ញភាវោ = **ចិត្តបាគុញ្ញតា** ការស្ទាត់ជំនាញ (ឈ្លាស) នៃចិត្ត ឈ្មោះថា **ចិត្តបាគុញ្ញតា** ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់បាគុញ្ញតា

១ - **កាយចិត្តានំ គេលញ្ញរូបសមលក្ខណា** មានការស្ងប់នូវអាពាធនៃកាយ និង ចិត្ត ជាលក្ខណៈ

២ - **កាយចិត្តគេលញ្ញនិម្មទ្ទនរសា** មានការកំចាត់បង់នូវអាពាធនៃកាយ និង ចិត្ត ជាកិច្ច

៣ - **និរាទីនវបច្ចុប្បដ្ឋានា** មានការប្រាសចាកទោសជាអាការប្រាកដ

៤ - **កាយចិត្តបទដ្ឋានា** មានកាយ និងចិត្ត ជាហេតុជិត ។

បាគុញ្ញតា ជាបដិបក្ខនឹង **អស្សទ្ធា** (ការមិនមានសទ្ធា) ដែលជាអាពាធនៃចិត្តនិងចេតសិក ។

យុគលធម៌គូទី ៦ : ១៨-កាយុជុកតា ១៩-ចិត្តុជុកតា

(Rectitude of mental states and Rectitude of mind)

កាយស្ស ឧជុកភាវោ = កាយុជុកតា សេចក្ដីស្មោះត្រង់នៃកាយ ឈ្មោះថា **កាយុជុកតា** ។

ចិត្តស្ស ឧជុកភាវោ = ចិត្តុជុកតា សេចក្ដីស្មោះត្រង់នៃចិត្ត ឈ្មោះថា **ចិត្តុជុកតា** ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់ឧជុកតា

១ - កាយចិត្តានំ អជ្ជវ លក្ខណា មានភាពស្មោះត្រង់នៃកាយ និង ចិត្ត ជាលក្ខណៈ

២ - កាយចិត្តកុដិលភាវនិម្មទ្ទនរសា មានការកំចាត់បង់នូវសេចក្តីមិនស្មោះត្រង់នៃកាយ និង ចិត្ត ជាកិច្ច

៣ - អជិម្ហតាបច្ចុប្បដ្ឋានា មានភាពត្រង់របស់កាយ និង ចិត្ត ជាអាការប្រាកដ

៤ - កាយចិត្តបទដ្ឋានា មានកាយ និងចិត្ត ជាហេតុជិត ។

ឧជុកតា ជាបដិបក្ខនឹង **មាយា និង សាថេយ្យៈ** ។

វិរតិចេតសិក ៣ (Abstinences)

១ - សម្មាវាចាចេតសិក បានដល់ វាចាប្រព្រឹត្តិ

២ - សម្មាកម្មន្តចេតសិក បានដល់ ការងារប្រព្រឹត្តិ

៣ - សម្មាអាជីវចេតសិក បានដល់ អាជីវៈប្រព្រឹត្តិ

២០ - សម្មាវាចាចេតសិក (Right speech)

សម្មា វទន្តិ ឯតាយាតិ = សម្មាវាចា វចីទុច្ចរិតវិរតិ វិរតិ ឈ្មោះ ថា **សម្មាវាចា** ព្រោះអត្ថថា ជាការនិយាយដោយប្រពៃនៃ បុគ្គល បានដល់ ការវៀរចាកវចីទុច្ចរិត ៤ ។

សម្មាវាចា ៤

១ - ចេតនាវៀរចាកការនិយាយកុហក ឆបោក

២ - ចេតនាវៀរចាកការនិយាយញុះញង់ បំបែកបំបាក់

៣ - ចេតនាវៀរចាកការនិយាយពាក្យអាក្រក់ ជេរប្រទេច

៤ - ចេតនាវៀរចាកការនិយាយរោយរាយ ឥតប្រយោជន៍

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់សម្មាវាចា

១ - **វចីទុច្ចរិតវត្ថូនំ អវីតិក្កមលក្ខណា** មានការមិនកន្លងវត្ថុដែលជាទីតាំងនៃវចីទុច្ចរិត ជាលក្ខណៈ

២ - **វចីទុច្ចរិតវត្ថុតោ សង្កោចនរសា** មានការថយចាកវត្ថុដែលជាទីតាំងនៃវចីទុច្ចរិត ជាកិច្ច

៣ - **តស្ស អក្រិយបច្ចុប្បដ្ឋានា**មានការមិនធ្វើនូវវចីទុច្ចរិតនោះជាអាការប្រាកដ

៤ - **សទ្ធាហិរោត្តប្បអប្បិច្ឆតាទិគុណបទដ្ឋានា** មានគុណ គឺ សទ្ធា ហិរិ ឱត្តប្បៈ សេចក្តីប្រាថ្នាតិច ជាដើម ជាហេតុជិត ។

២១ - សម្មាកម្មន្តចេតសិក (Right action)

សម្មា បវត្តោ កម្មន្តោ = សម្មាកម្មន្តោ កាយទុច្ចរិតវិរតិ ការងារដែលប្រព្រឹត្តទៅដោយប្រពៃ ឈ្មោះថា **សម្មាកម្មន្តៈ** បានដល់ ចេតនាជាគ្រឿងវៀរចាកកាយទុច្ចរិត ។

សម្មាកម្មន្តៈ ៣

១ - ចេតនាវៀរចាក ការសម្លាប់សត្វ

២ - ចេតនាវៀរចាក ការលួចទ្រព្យគេ

៣ - ចេតនាវៀរចាក ការប្រព្រឹត្តខុសក្នុងកាម

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់សម្មាកម្មន្តៈ

១ - **កាយទុច្ចរិតវត្ថុនំ អវីតិក្កមលក្ខណោ** មានការមិនកន្លងវត្ថុដែលជាទីតាំងនៃកាយទុច្ចរិត ជាលក្ខណៈ

២ - **កាយទុច្ចរិតវត្ថុតោ សង្កោចនរសោ** មានការថយចាកវត្ថុដែលជាទីតាំងនៃកាយទុច្ចរិត ជាកិច្ច

៣ - **តស្ស អក្រិយបច្ចុប្បដ្ឋានោ** មានការមិនធ្វើកាយទុច្ចរិតនោះជាអាការប្រាកដ

៤ - **សទ្ធាហិរោត្តប្បអប្បិច្ឆតាទិគុណបទដ្ឋានោ** មានគុណ គឺ សទ្ធា ហិរិ ឱត្តប្បៈ សេចក្តីប្រាថ្នាតិចជាដើម ជាហេតុជិត ។

២២ - សម្មាអាជីវចេតសិក (Right livelihood)

សម្មា អាជីវន្តិ ឯតេនាតិ = សម្មាអាជីវោ មិច្ឆាជីវវិរតិ វិរតិ ឈ្មោះថា **សម្មាអាជីវៈ** ព្រោះអត្ថថា ជាគ្រឿងចិញ្ចឹមជីវិតដោយប្រពៃនៃសត្វទាំងឡាយ បានដល់ ចេតនាវៀរចាកមិច្ឆាអាជីវៈ ។

សម្មាអាជីវៈ មាន ៧ យ៉ាង គឺ វៀរចាកកាយទុច្ចរិត ៣ វចីទុច្ចរិត ៤ ដែលមានអាជីវៈជាហេតុ ឬមានច្រើនយ៉ាង ដោយអំណាចនៃការវៀរចាកការកុហក បោកបញ្ឆោតជាដើម ។

មិច្ឆាជីវៈ (ការចិញ្ចឹមជីវិតខុស) ៥ យ៉ាង ៖

១ - **សត្ថវណិជ្ជា** ការជួញគ្រឿងសស្ត្រាវុធសម្រាប់ប្រហារ គឺធ្វើគ្រឿងសស្ត្រាវុធដោយខ្លួនឯង ឬបានមកដោយហេតុឯណាមួយ ហើយលក់នូវគ្រឿងសស្ត្រាវុធនោះៗ ។

២ - **សត្តវណិជ្ជា** ជួញមនុស្ស (សត្វ) ។

៣ - **មំសវណិជ្ជា** ជួញសាច់ គឺចិញ្ចឹមនូវសត្វទាំងឡាយ មានជ្រូកជាដើម លុះសត្វទាំងនោះចម្រើនធំឡើង ក៏សម្លាប់យកសាច់លក់ ។

៤ - **មជ្ជវណិជ្ជា** ការជួញទឹកស្រវឹង គឺផ្សំគ្រឿងណាមួយឲ្យកើតឡើងជាទឹកស្រវឹងដោយខ្លួនឯង ឬទិញគេយកមក ហើយលក់នូវទឹកស្រវឹងនោះ ។

៥ - **វិស វណិជ្ជា** ការជួញថ្នាំពិស គឺចាត់ចែងនូវថ្នាំពិសឲ្យកើតឡើងដោយខ្លួនឯង ឬឲ្យគេផ្សំឲ្យ ឬបានមកដោយហេតុណាមួយ ហើយលក់នូវថ្នាំពិសនោះ ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់សម្មាអាជីវៈ

១ - **តិវិធកាយទុច្ចរិតចតុព្វិធវចីទុច្ចរិតវត្ថូនំ អវីតិក្កមលក្ខណោ**មានការ
មិនកន្លងវត្ថុដែលជាទីតាំងនៃ កាយទុច្ចរិត ៣ វចីទុច្ចរិត ៤
ជាលក្ខណៈ

២ - **តេសំ វត្ថុតោ សង្កោចនរសោ** មានការថយចាកវត្ថុដែលជា
ទីតាំងនៃ កាយទុច្ចរិត ៣ វចីទុច្ចរិត ៤ ជាកិច្ច

៣ - **តសំ ទុច្ចរិតានំ អក្រិយបច្ចុប្បដ្ឋានោ** មានការមិនធ្វើទុច្ចរិតនោះ
ជាអាការប្រាកដ

៤ - **សទ្ធាហិរោត្តប្បាទិគុណបទដ្ឋានោ** មានគុណ គឺ សទ្ធា ហិរិ
ឱត្តប្បៈ ជាដើម ជាហេតុជិត ។

អធិប្បាយវិរតិ ៣

ភាវៈនៃការវៀរចាកបាប ឈ្មោះថា វិរតិចេតនា ឬ ហៅថា **វិរតិ** មាន ៣ ប្រភេទ គឺ ៖

១- សម្បត្តវិរតិ ២-សមាទានវិរតិ ៣-សមុច្ឆេទវិរតិ

សម្បត្តវិរតិ បានដល់ ការវៀរចាកបាប ដោយអាធ្យាស្រ័យរបស់ខ្លួនដូចក្នុងខណៈដែលកំពុងមានវិរមិតព្វវត្ថុ (វត្ថុត្រូវវៀរ) ប្រាកដចំពោះមុខហើយក៏មិនប្រព្រឹត្តកន្លង ។

សមាទានវិរតិ បានដល់ ការវៀរចាកបាប ដោយសមាទាន (ការកាន់យកឬរៀនយកដោយល្អ) នូវសិក្ខាបទដែលបញ្ញត្តទុក មាននិច្ចសីល និងឧបោសថសីល ជាដើម ។

សមុច្ឆេទវិរតិ បានដល់ ការវៀរចាកបាប ដែលកាត់ផ្តាច់ជាសមុច្ឆេទ ដោយអរិយមគ្គ ។

អប្បមញ្ញាចេតសិក ២

១ - ករុណាចេតសិក ២ - មុទិតាចេតសិក

អប្បមាណេសុ សត្តេសុ ភវតីតិ = អប្បមញ្ញា ធម្មជាតិ ឈ្មោះថា **អប្បមញ្ញា** ព្រោះអត្ថថា ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងសត្វមិនមានប្រមាណ ។

២៣ - ករុណាចេតសិក (Compassion)

បរទុក្ខេ សតិ សាធូនំ ហទយខេទំ ករោតីតិ = ករុណា

ធម្មជាតិណា កាលសត្វដទៃមានទុក្ខ រមែងធ្វើនូវសេចក្តីអាណិតអាសូរដល់សាធុជនទាំងឡាយ ព្រោះហេតុនោះធម្មជាតិនោះ ឈ្មោះថា **ករុណា** ។

ករុណា មាន **ទុក្ខិតសត្តបញ្ញត្តិ** (សេចក្តីទុក្ខរបស់សត្វ) ជាអារម្មណ៍ ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់ករុណា

១ - **បរទុក្ខាបនយកាមតាលក្ខណា** មានសេចក្តីប្រាថ្នាជួយបំបាត់ទុក្ខអ្នកដទៃ (អាណិតអាសូរ) ជាលក្ខណៈ

២ - **បរទុក្ខាសហនរសា** មានការអត់ធន់មិនបានចំពោះសេចក្តីទុក្ខអ្នកដទៃ ជាកិច្ច

៣ - **អវិហឹសា បច្ចុប្បដ្ឋានា** មានការមិនបៀតបៀន ជាអាការប្រាកដ

៤ - **ទុក្ខាភិភូតានំ អានាថភាវទស្សនបទដ្ឋានា** មានការឃើញសត្វដែលទុក្ខគ្របសង្កត់ហើយមិនមានទីពឹង ជាហេតុជិត ។

សម្បត្តិ និង វិបត្តិ របស់ករុណា ៖

វិហឹសូបសមោ សម្បត្តិ	មានការចូលទៅរម្ងាប់នូវសេចក្ដីបៀតបៀន ជាសម្បត្តិ
សោកសម្ភវោ វិបត្តិ	មានការកើតឡើងនៃសេចក្ដីសោក (ងាយនឹងឲ្យសោកកើតឡើង) ជាវិបត្តិ
គេហសិតំ ទោមនស្សំ អាសន្នបច្ចត្ថិកា	មានទោមនស្ស (ការខូចចិត្ត) ដែលអាស្រ័យកាមគុណ ជាសត្រូវជិត
វិហឹសា ទូរបច្ចត្ថិកា	មានការបៀតបៀនសត្វ ជាសត្រូវឆ្ងាយ ។

២៤ - មុទិតាចេតសិក

(Appreciative or Sympathetic joy)

មោទន្តិ ឯតាយាតិ = មុទិតា បុគ្គលរមែង ត្រេកអរ (ចំពោះសេចក្តីសុខ ឬសម្បត្តិរបស់អ្នកដទៃ) ដោយធម្មជាតិនេះ ព្រោះហេតុនោះ ធម្មជាតិនោះ ឈ្មោះថា **មុទិតា** ។

មុទិតា មាន **សុខិតសត្តប្បញ្ញត្តិ** (សេចក្តីសុខ ឬសម្បត្តិរបស់សត្វ) ជាអារម្មណ៍ ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់មុទិតា

១ - បរសម្បត្តិអនុមោទនលក្ខណា មានការត្រេកអររីករាយ (សរសើរ) ចំពោះសម្បត្តិរបស់អ្នកដទៃ ជាលក្ខណៈ

២ - អនិស្សាយនរសា មានការមិនច្រណែន ជាកិច្ច

៣ - អរតិវិឃាតបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការកំចាត់បង់នូវអរតិ (ការមិនត្រេកអរ) ជាអាការប្រាកដ

៤ - បរសម្បត្តិទស្សនបទដ្ឋានា មានការឃើញសម្បត្តិរបស់សត្វដទៃ ជាហេតុជិត ។

សម្បត្តិ និង វិបត្តិ របស់ មុទិតា ៖

អរតិវូបសមោ សម្បត្តិ មានការចូលទៅរម្ងាប់នូវអរតិ (សេចក្ដីមិនត្រេកអរ) ជាសម្បត្តិ

បហាសសម្ភវោ វិបត្តិ មានការសើចសប្បាយ (ក្អាកក្អាយ ភ្លើតភ្លើន) ជាវិបត្តិ

គេហសិតំ សោមនស្សំ អាសន្នបច្ចត្ថិកា មានសោមនស្សដែលអាស្រ័យនឹងកាមគុណ ជាសត្រូវជិត

អរតិទូរបច្ចត្ថិកា មានការមិនត្រេកអរ (នឹងសុខ ឬសម្បត្តិរបស់អ្នកដទៃ) ជាសត្រូវឆ្ងាយ ។

អប្បមញ្ញា (ឬព្រហ្មវិហារ) ៤

១- មេត្តា	អង្គធម៌ គឺ **អទោសចេតសិក**
២- ករុណា	អង្គធម៌ គឺ **ករុណាចេតសិក**
៣- មុទិតា	អង្គធម៌ គឺ **មុទិតាចេតសិក**
៤- ឧបេក្ខា	អង្គធម៌ គឺ **តត្រមជ្ឈត្តតាចេតសិក ។**

២៥ - បញ្ញិន្ទ្រិយចេតសិក ១ (Wisdom)

បជានាតីតិ = បញ្ញា ឈ្មោះថា **បញ្ញា** ព្រោះអត្ថថា ដឹងទូទៅ គឺដឹងអរិយសច្ចៈជាដើម **បញ្ញា**នុ៎ះឯង ជា**ឥន្ទ្រិយ** (ជាធំក្នុងការដឹងច្បាស់នូវសភាវធម៌) ព្រោះហេតុនោះ ទើបឈ្មោះថា **បញ្ញិន្ទ្រិយ** ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់បញ្ញា

១ - ធម្មសភាវបដិវេធលក្ខណា មានការចាក់ធ្លុះសភាវៈនៃធម៌ជាលក្ខណៈ

២ - ធម្មានំ សភាវបដិច្ឆាទកមោហន្ធការវិទ្ធំសនរសា មានការកំចាត់បង់នូវភាពងងឹត គឺមោហៈដែលបិទបាំងសភាវធម៌ជាកិច្ច

៣ - អសម្មោហបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការមិនវង្វេង ជាអាការប្រាកដ (ដូចមគ្គុទ្ទេសក៍ដ៏ចំណាន)

៤ - សមាធិបទដ្ឋានា មានសមាធិ ជាហេតុជិត ។

លក្ខណាទិចតុក្កៈរបស់បញ្ញា (ន័យម្យ៉ាងទៀត)

១ - យថាភូតបដិវេធលក្ខណា មានការចាក់ធ្លុះ (ដឹងច្បាស់) នូវធម៌តាមសេចក្ដីពិត ជាលក្ខណៈ

២ - វិសយោភាសនរសា មានការផ្លុះបញ្ចាំងនូវអារម្មណ៍ឲ្យភ្លឺច្បាស់ ជាកិច្ច (ដូចប្រទីប ជាគ្រឿងបំភ្លឺ)

៣ - អសម្មោហបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការមិនវង្វេង ជាអាការប្រាកដ

៤ - យោនិសោមនសិការបទដ្ឋានា មានយោនិសោមនសិការៈ ជាហេតុជិត ។

តិហេតុកបដិសន្ធិកតាបទដ្ឋានា វា ឬមានតិហេតុកបដិសន្ធិ ជាហេតុជិត ។

បញ្ញាចេតសិកនេះ កាលកើតឡើង រមែងដឹងទូទៅដល់ធម៌ទាំងដែលជា កុសល អកុសល ធម៌ដែលគួរសេព ធម៌ដែលមិនគួរសេព ដឹងធម៌ដែលអាក្រក់ ធម៌ដែលប្រណីត ធម៌ដែលចូលគ្នាបាន និងធម៌ដែលចូលគ្នាមិនបាន ដូចពេទ្យអ្នកមានជំនាញអាចផ្សំភេសជ្ជៈគឺថ្នាំ ដែលជាទីសប្បាយដល់អ្នកជម្ងឺជាដើម ដូច្នោះ ។

ការរួបរួមចេតសិក ចូលជាមួយនឹងចិត្ត

ចិត្តមាន៤ប្រភេទគឺ

១-កាមាវចរចិត្ត ៥៤ ដួង

២-រូបាវចរចិត្ត ១៥ ដួង

៣-អរូបាវចរចិត្ត ១២ ដួង

៤-លោកុត្តរចិត្ត ៨ ដួង ឬ ៤០ ដួង

សរុបត្រូវជា ៨៩ ដួង ឬ ១២១ ដួង

កាមាវចរចិត្ត ៥៤ ចែកជា ២ ប្រភេទ

១-អសោភណចិត្តមាន ៣០ ដួង
២-សោភណចិត្តមាន ២៤ ដួង

អសោភណចិត្ត ៣០ ដួង
ចែកជា ២ ប្រភេទ

- អកុសលចិត្ត ១២ ដួង
- អហេតុកចិត្ត ១៨ ដួង

អកុសលចិត្ត ១២ ដួង

Immoral Consciousness

- លោភមូលចិត្ត ៨ ដួង
- ទោសមូលចិត្ត ២ ដួង
- មោហមូលចិត្ត ២ ដួង

លោភមូលចិត្ត ៨ ដួង
Consciousness Rooted in Attachment

១-សោមនស្សសហគតំ ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ

លោភមូលចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយសោមនស្សវេទនា ប្រកបដោយមិច្ឆាទិដ្ឋិ(មិច្ឆាទិដ្ឋិទាំងអស់) មានកម្លាំងខ្លាំងក្លា កើតឡើងដោយឥតមានអ្នកដទៃបបួលដឹកនាំ ។

Consciousness, unprompted, accompanied by pleasure, and connected with wrong view,

១- សោមនស្សសហគតំ ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ១៩ ប្រភេទគឺ៖

- **អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ គឺ** សព្វចិត្តសាធារណចេតសិក ៧ និងបកិណ្ណកចេតសិក ៦
- **មោចតុក: ៤**
- **លោតិក: ២ គឺ លោភោ និង** ទិដ្ឋិ (វៀរមាន:)

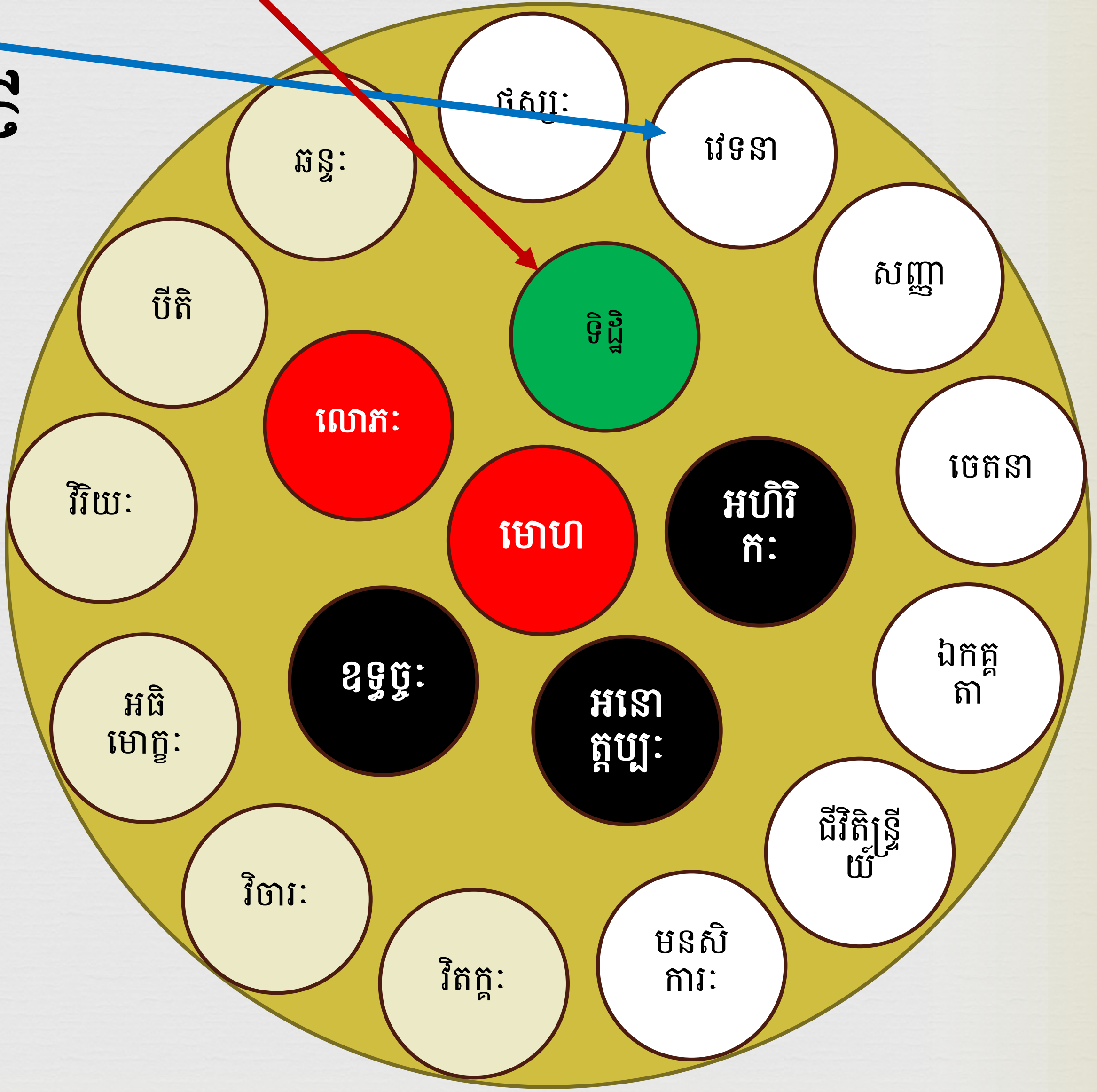

២-សោមនស្សសហគតំ ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ

លោភមូលចិត្តប្រព្រឹត្តទៅជាមួយសោមនស្សវេទនា

ប្រកបដោយមិច្ឆាទិដ្ឋិ មានកម្លាំងខ្សោយ កើតឡើងដោយ

មានការបបួលដឹកនាំពីអ្នកដទៃ ។

Consciousness, prompted, accompanied by pleasure,

and connected with wrong view,

២- សោមនស្សសហគតំ ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ២១ ប្រភេទគឺ៖

- **អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ គឺ**
សព្វចិត្តសាធារណចេតសិក ៧
និងបកិណ្ណកចេតសិក ៦
- **មោចតុក្កៈ ៤**
- **លោតិកៈ ២** (វៀរមានៈ)
- **ថីទុកៈ ២ គឺ** ថីនៈ មិទ្ធៈ

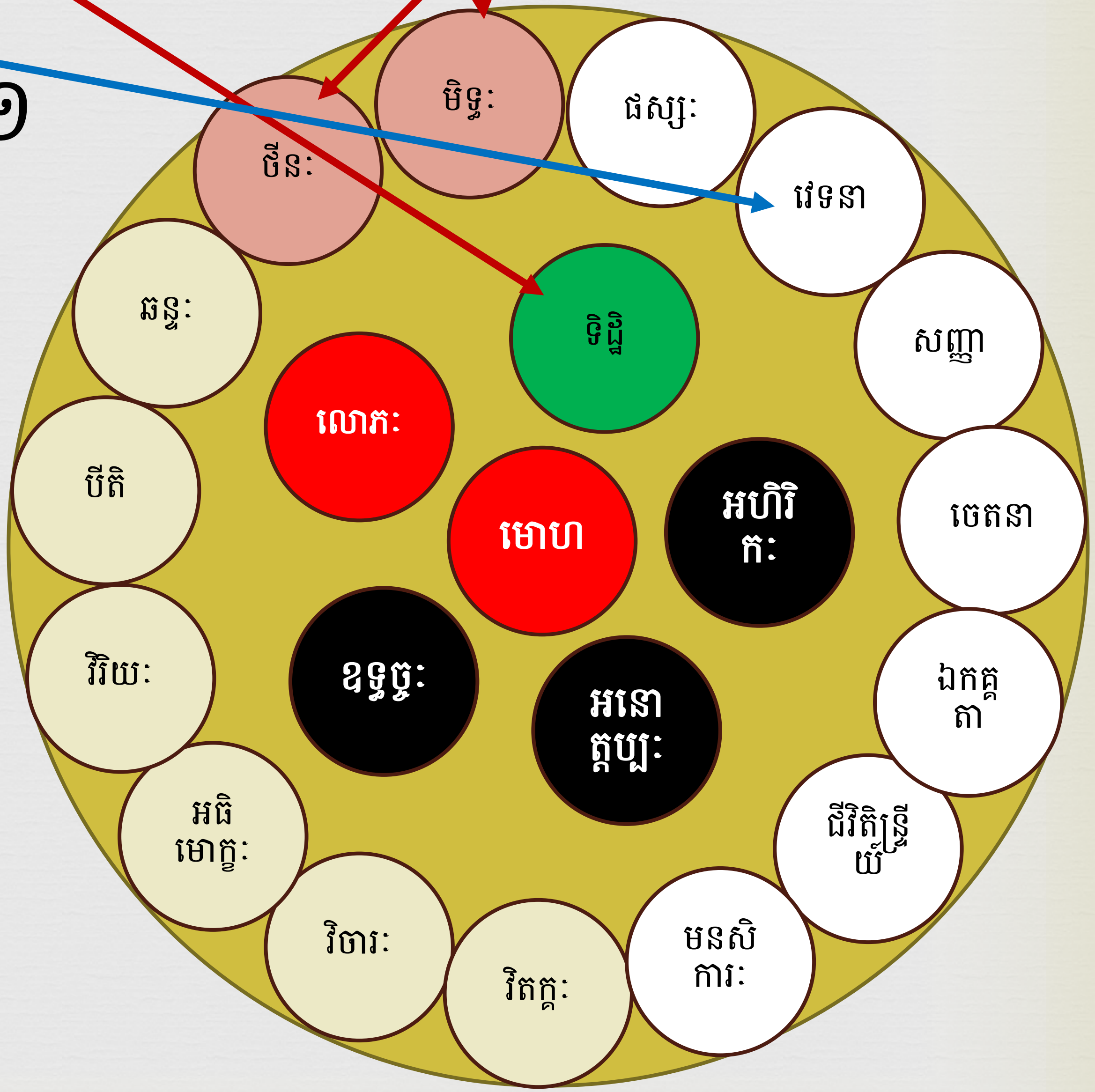

៣- សោមនស្សសហគតំ ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ

លោភមូលចិត្តប្រព្រឹត្តទៅជាមួយសោមនស្សវេទនា ប្រាសចាកមិច្ឆាទិដ្ឋិ មានកម្លាំងខ្លាំងក្លា កើតឡើងដោយមិនមានការបបួលដឹកនាំ ។

Consciousness, unprompted, accompanied by pleasure, and disconnected with wrong view,

៣- សោមនស្សសហគតំ ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ១៩ ប្រភេទគឺ៖

- **អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ គឺ** សព្វចិត្តសាធារណចេតសិក ៧ និងបកិណ្ណកចេតសិក ៦
- **មោចតុក្កៈ ៤**
- **លោតិកៈ ២ គឺ** លោភៈ និង មានៈ (វៀរទិដ្ឋិ)

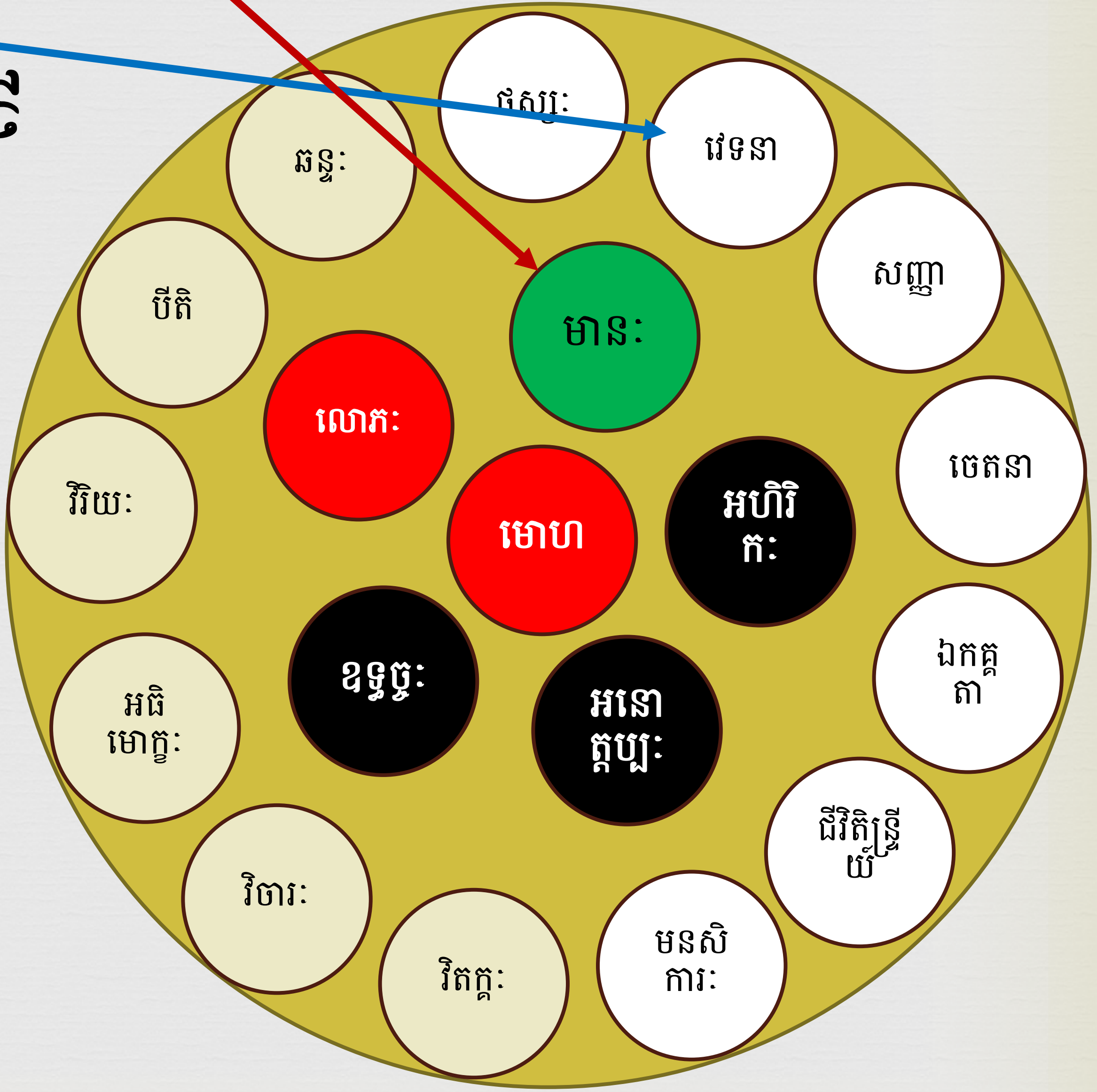

ចំណាំ

លោភមូលចិត្តប្រការទី ៣ នេះមានចេតសិកប្រកបជាមួយ ១៩ ប្រភេទ តែក្នុងកាលណាដែលមានមានៈចេតសិកកើតរួមជាមួយ មានចេតសិកប្រកបជាមួយត្រឹមតែ ១៨ ប្រភេទប៉ុណ្ណោះក្នុងកាលណាដែលមិនមានមានៈចេតសិកកើតរួមជាមួយ ។

៤-សោមនស្សសហគតំ ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ

លោភមូលចិត្តប្រព្រឹត្តទៅជាមួយសោមនស្សវេទនា ប្រាសចាកមិច្ឆាទិដ្ឋិ មានកម្លាំងខ្សោយ កើតឡើងដោយមានការបបួលដឹកនាំ ។

Consciousness, prompted, accompanied by pleasure, and disconnected with wrong view,

៤- សោមនស្សសហគតំ ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ២១ ប្រភេទគឺ៖

- **អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ គឺ** សព្វចិត្តសាធារណចេតសិក ៧ និងបកិណ្ណកចេតសិក ៦
- **មោចតុក្កៈ ៤**
- **លោតិកៈ ២** (វៀរទិដ្ឋិ)
- **ថីទុកៈ ២ គឺ ថីនៈ មិទ្ធៈ**

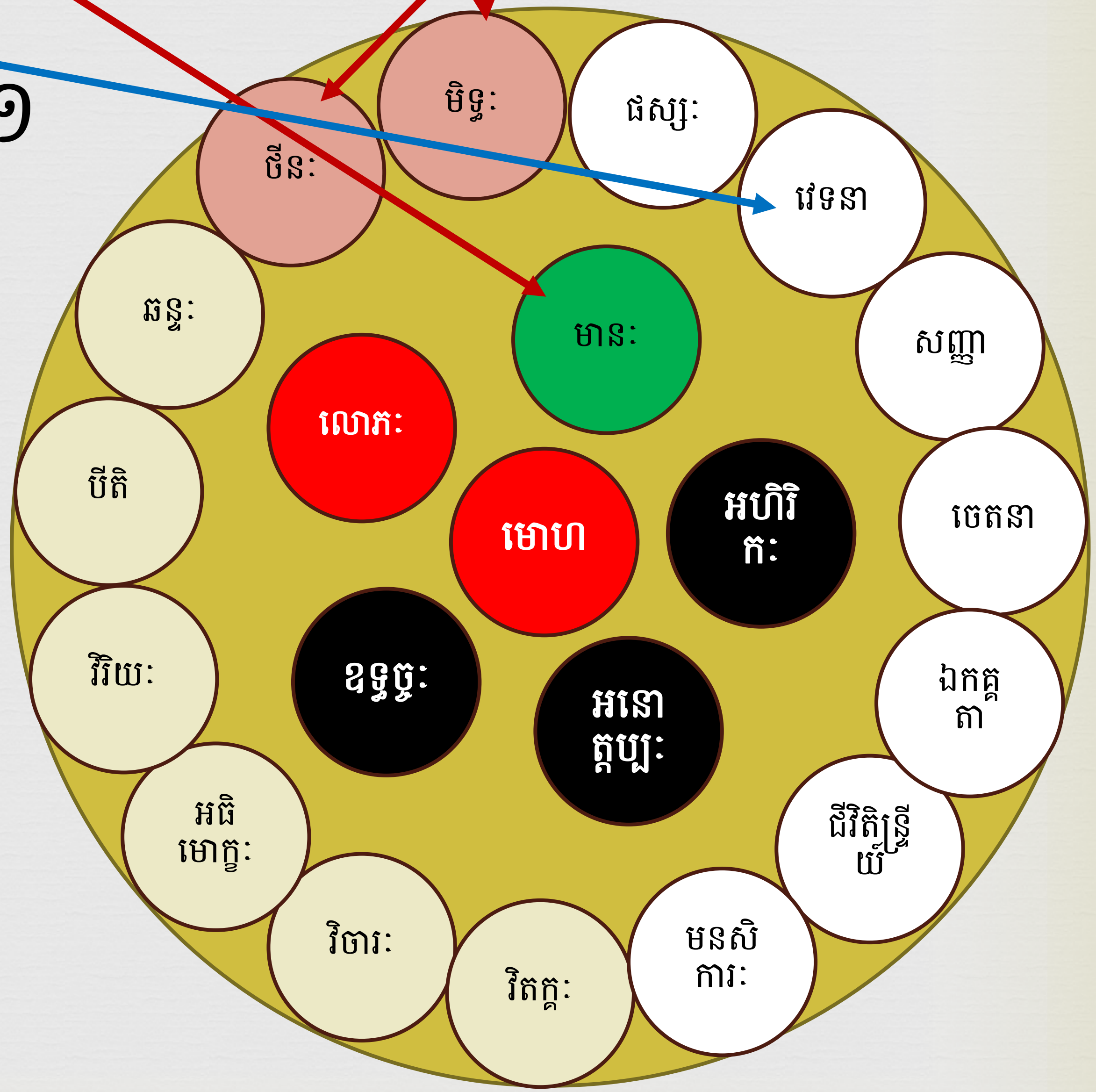

ចំណាំ

-លោភមូលចិត្តដួងទី ៤ នេះមានចេតសិកប្រកបជាមួយ ២១ ប្រភេទក្នុងកាលណាដែលមានមានៈចេតសិកកើតរួមជាមួយ មានចេតសិកប្រកបជាមួយត្រឹមតែ ២០ ប្រភេទប៉ុណ្ណោះ ក្នុងកាលណាដែលមិនមានមានៈចេតសិកកើត   រួមជាមួយ។

-មានៈនិងទិដ្ឋិកើតរួមគ្នាមិនបានទេ ប៉ុន្តែនៅក្នុងកងអកុសលដូចគ្នា។

៥- ឧបេក្ខាសហគតំ ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ

លោភមូលចិត្តដែលប្រព្រឹត្តទៅមួយអន្លើដោយ ឧបេក្ខាវេទនា ប្រកបដោយ មិច្ឆាទិដ្ឋិ មិនមានការបបួលដឹកនាំ។

Consciousness, unprompted, accompanied by indifference, and connected with wrong view,

៥- ឧបេក្ខាសហគតំ ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ

មានចេតសិកប្រកបជាមួយ
១៨ ប្រភេទគឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១២
  (វៀរបីតិ)
- មោចតុក្កៈ ៤
- លោភិកៈ ២   (វៀរមានៈ)

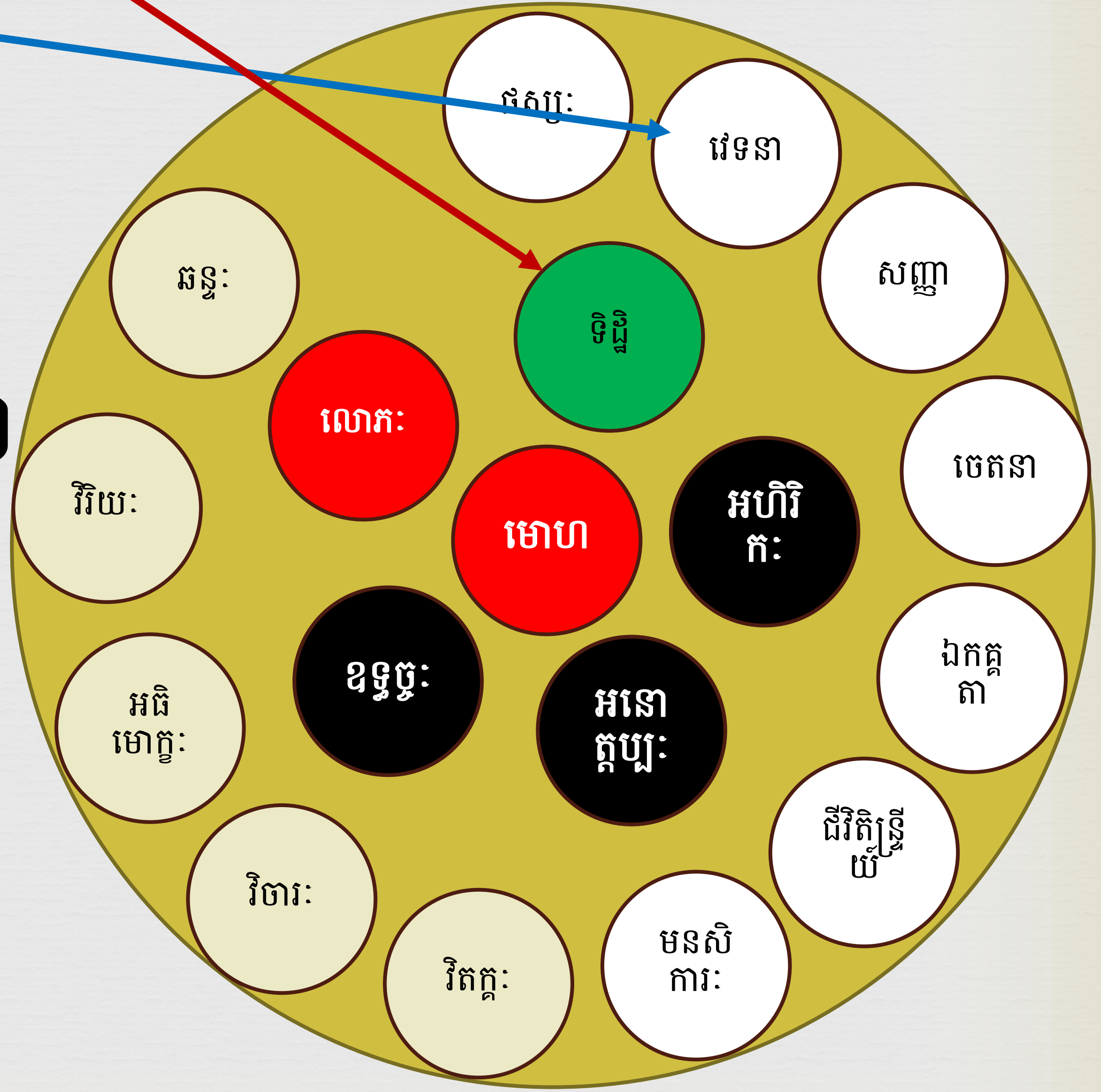

៦- ឧបេក្ខាសហគតំ ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ

លោភមូលចិត្តដែលប្រព្រឹត្តទៅមួយអន្លើដោយឧបេក្ខាវេទនា ប្រកបដោយ មិច្ឆាទិដ្ឋិ មានការបបួលដឹកនាំ។

Consciousness, prompted, accompanied by indifference, and connected with wrong view,

៦- ឧបេក្ខាសហគតំ ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ

មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ២០ ប្រភេទគឺ ៖

-អញ្ញសមានាចេតសិក ១២ (វៀរបីតិ)

-មោចតុក្កៈ ៤

-លោតិកៈ ២ (វៀរមានៈ)

-ថីទុកៈ ២ គឺ ថីនៈ មិទ្ធៈ

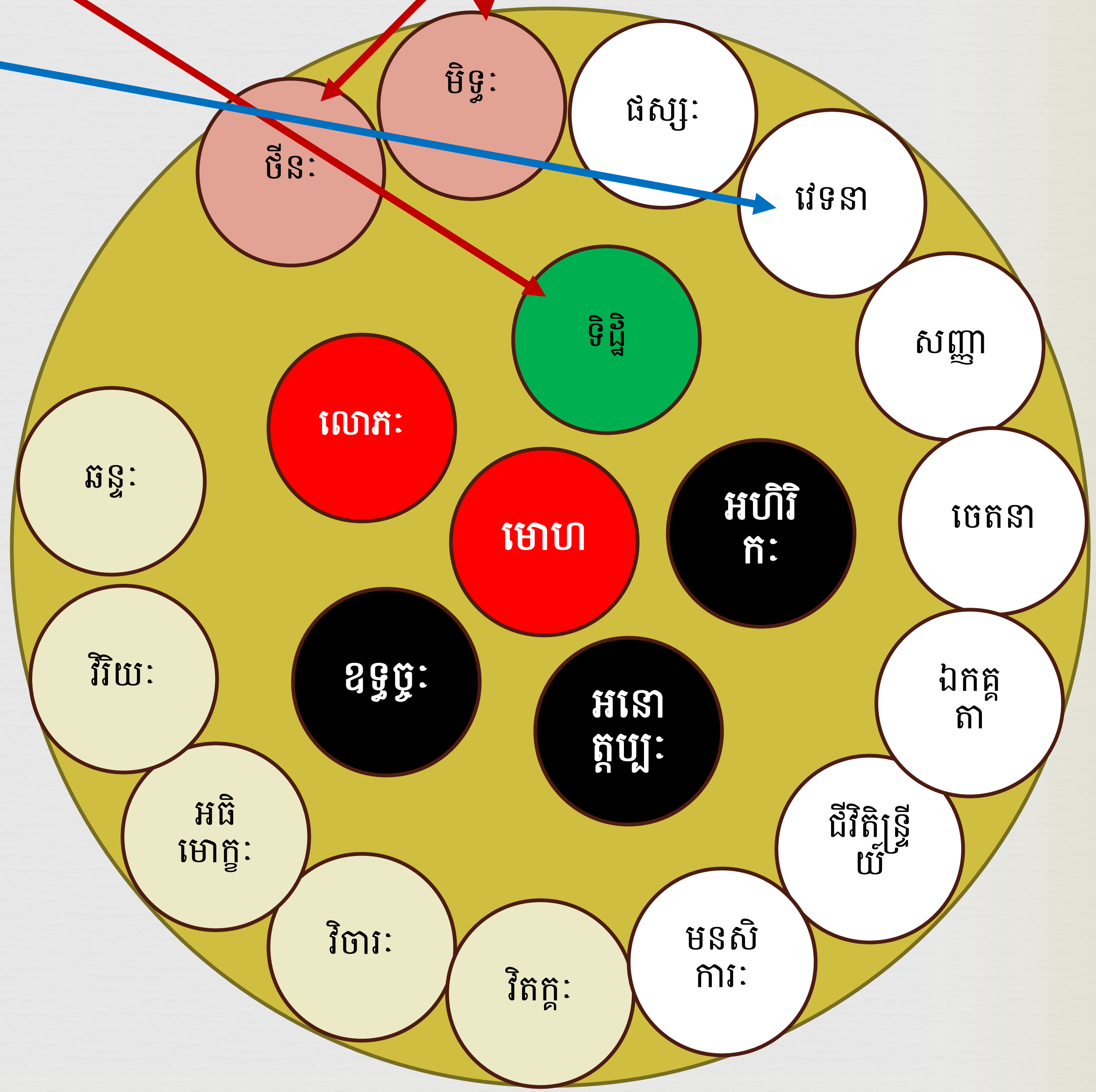

៧- ឧបេក្ខាសហគតំ ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ

លោភមូលចិត្តដែលប្រព្រឹត្តទៅមួយអន្លើដោយឧបេក្ខាវេទនា ប្រាសចាកមិច្ឆាទិដ្ឋិ មិនមានការបបួលដឹកនាំ។

Consciousness, unprompted, accompanied by indifference, and connected with wrong view,

៧- ឧបេក្ខាសហគតំ ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ

មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ១៨ ប្រភេទគឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១២ (វៀរបីតិ)
- មោចតុក្កៈ ៤
- លោតិកៈ ២ (វៀរ ទិដ្ឋិ)

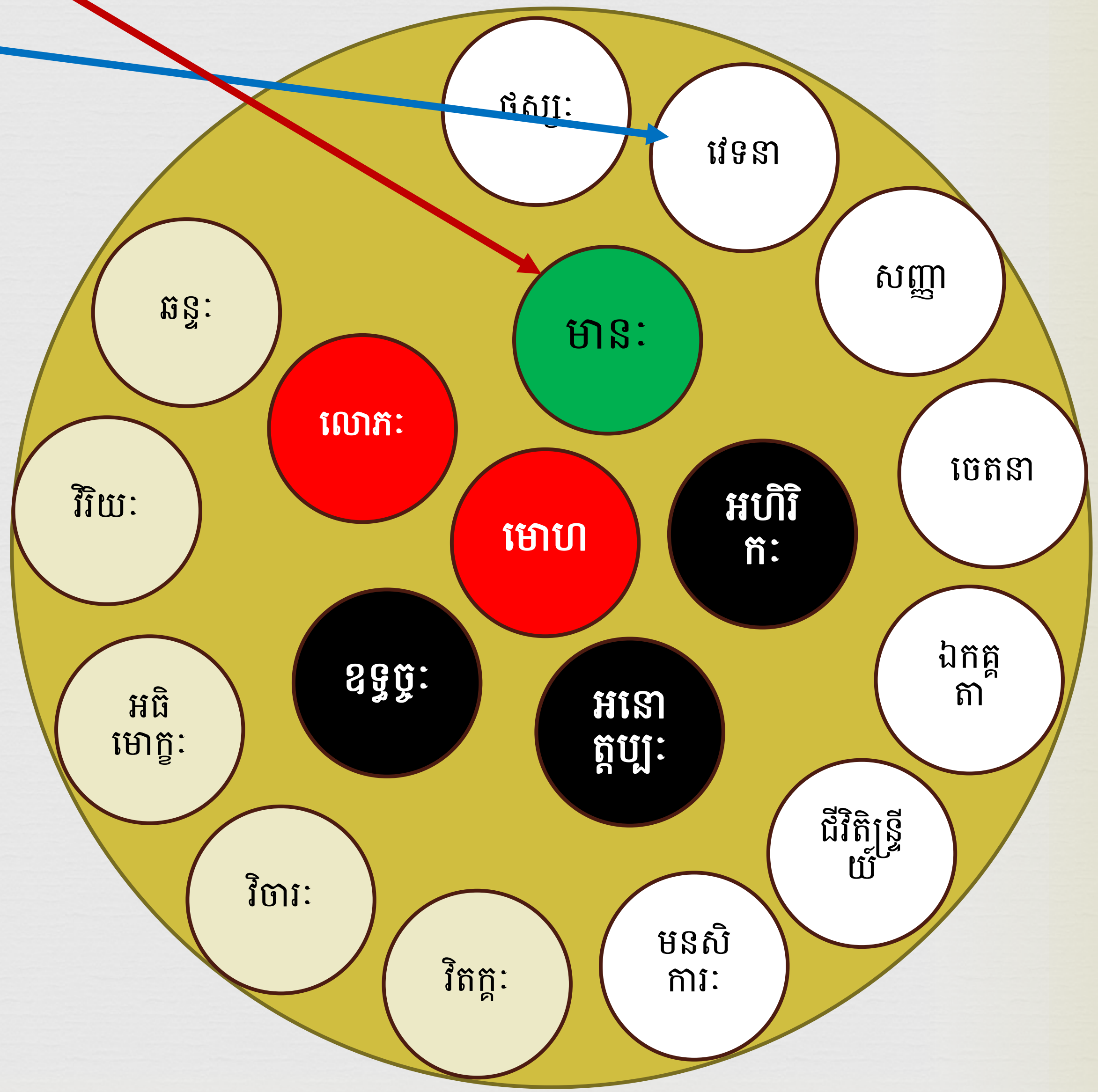

៨- ឧបេក្ខាសហគតំ ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ

លោភមូលចិត្តប្រព្រឹត្តទៅជាមួយឧបេក្ខាវេទនា ប្រាសចាកមិច្ឆាទិដ្ឋិ មានកម្លាំងខ្សោយ កើតឡើងដោយមានការបបួលដឹកនាំពីអ្នកដទៃ។

Consciousness, prompted, accompanied by indifference, and connected with wrong view,

៨- ឧបេក្ខាសហគតំ ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ

មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ២០ ប្រភេទគឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១២ (វៀរបីតិ)
- មោចតុក្កៈ ៤
- លោតិកៈ ២ (វៀរទិដ្ឋិ)
- ថីទុកៈ ២ គឺ ថីនៈ មិទ្ធៈ

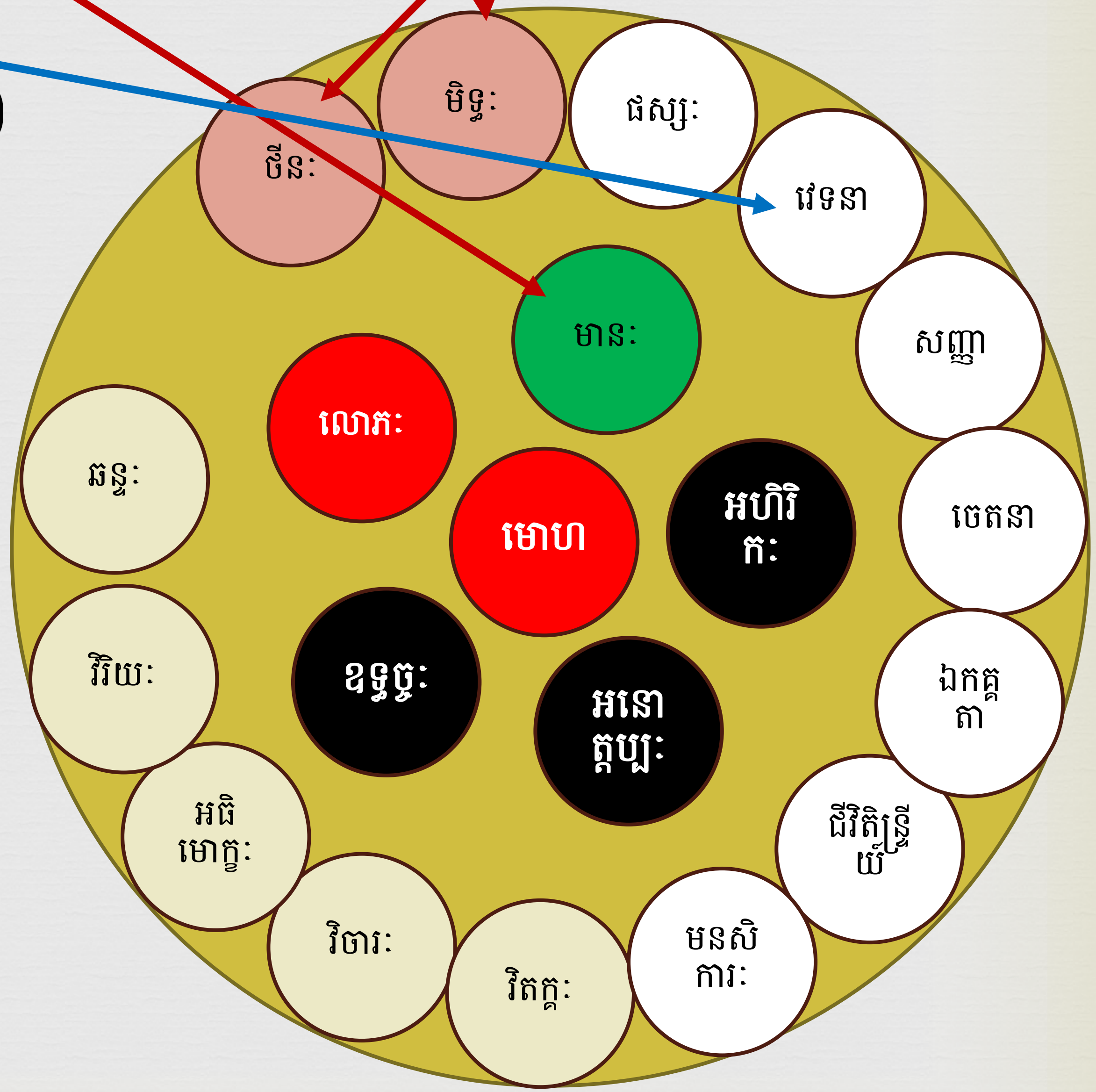

សំនួរ

១- តើលោភមូលចិត្តដួងណាខ្លះ ដែលមានចេតសិកប្រកបជាមួយច្រើនជាងគេ?
២- តើលោភមូលចិត្តដួងណាខ្លះ ដែលមានចេតសិកប្រកបជាមួយតិចជាងគេ?
៣- តើបីតិចេតសិក កើតនៅក្នុងលោភមូលចិត្តដួងណាខ្លះ?
៤- តើទិដ្ឋិចេតសិក កើតនៅក្នុងលោភមូលចិត្តដួងណាខ្លះ?
៥- តើបីតិចេតសិកមាននៅក្នុងលោភមូលចិត្ត ដែលប្រព្រឹត្តទៅជាមួយឧបេក្ខាវេទនាឬទេ? បើមានព្រោះហេតុអ្វី? បើមិនមានព្រោះអ្វី?
៦- ចំពោះលោភមូលចិត្តដែលមិនមានមិច្ឆាទិដ្ឋិកើតជាមួយ ហេតុអ្វីក៏ចាត់ជាអកុសលចិត្តដែរ? ចូរពន្យល់ !
៨- តើលោភមូលចិត្ត និងលោភចេតសិក ដូចគ្នា ឬខុសគ្នា?
៩- តើសោមនស្សវេទនា កើតក្នុងលោភមូលចិត្តប៉ុន្មានដួង?

១០- តើឧបេក្ខាវេទនាដែលកើតក្នុងលោភមូលចិត្ត មានជាតិជាកិរិយា ឬក៏ជាវិបាក?

១១- តើមានៈ អាចកើតក្នុងលោភមូលចិត្តប៉ុន្មានដួង?

១២- តើថីនៈ មិទ្ធៈ កើតក្នុងលោភមូលចិត្តប៉ុន្មានដួង ?

១៣- តើលោភមូលចិត្តមានប៉ុន្មានដួង?

១៤- តើបុថុជ្ជន មានលោភមូលចិត្តប៉ុន្មានដួង?

១៥- តើអរិយបុគ្គលថ្នាក់ក្រោមមានលោភមូលចិត្តប៉ុន្មានដួង?

១៦- តើព្រះអរហន្តមានលោភមូលចិត្តប៉ុន្មានដួង?

១៧- តើសត្វតិរច្ឆានមានលោភមូលចិត្តប៉ុន្មានដួង?

១៨- ក្នុងនិច្ចសីល តើលោភមូលចិត្តជាហេតុឲ្យដាច់សិក្ខាបទណាខ្លះ?

ចំណាំ

ក្នុងលោភមូលចិត្ត ៨ដួង មានចេតសិកកើតរួមទាំងអស់ ២២ ប្រភេទ គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ មោចតុក្កចេតសិក ៤ លោភិក ចេតសិក ៣ ថីទុកចេតសិក ២។ ប៉ុន្តែចេតសិកដែលកើតទៀងទាត់ក្នុងលោភមូលចិត្តទាំង ៨ ដួង មានត្រឹមតែ ១៧ ប៉ុណ្ណោះគឺ៖

- **អញ្ញសមានាចេតសិក ១២** (វៀរ បីតិ)
- **មោចតុក្កៈ ៤**
- **លោភចេតសិក ១** (វៀរ ទិដ្ឋិ មានៈ ថីនៈ មិទ្ធៈ)។

ហេតុនាំឱ្យកើតលោភមូលចិត្តមាន ៤ យ៉ាងគឺ ៖

១- លោភបរិវារកម្មបដិសន្ធិកតា បដិសន្ធិដោយកម្មដែលមានលោភៈជាបរិវារ

២- លោភឧស្សន្នភវតោចវនតា ចុតិចាកភពដែលសម្បូរដោយលោភៈ ឬ សេចក្តីសប្បាយ

៣- ឥដ្ឋារម្មណសមាយោគោ មានការជួបប្រសព្វនឹងឥដ្ឋារម្មណ៍

៤- អស្សាទទស្សនំ មានការឃើញនូវវត្ថុជាទីពេញចិត្ត ឬជាទីសប្បាយចិត្ត

ការចែកលោភមូលចិត្ត ៨ ដួងដោយន័យផ្សេងៗ

១- ដោយជាតិ ជាអកុសលជាតិ

២- ដោយភូមិ ជាកាមាវចរភូមិ (កើតបាន ៣០ ភូមិ)

៣- ដោយវេទនា ជាសោមនស្សវេទនា ៤ ដួង និង ជាឧបេក្ខាវេទនា ៤ដួង

៤- ដោយហេតុ ជានហេតុ និង ជាទ្វិហេតុកចិត្ត

៥- ដោយសង្ខារ ជាអសង្ខារិក ៤ ដួង និង ជាសសង្ខារិក ៤ ដួង

៦- ដោយសម្បយុត្ត ជាទិដ្ឋិគតសម្បយុត្ត ៤ ដួង និង ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្ត ៤ ដួង

៧- ដោយសោភណៈ ជាអសោភណចិត្ត

៨- ដោយឈាន ជាអកុសលឈាន

៩- ដោយលោកិយ ជាលោកិយចិត្ត

១០- ដោយកិច្ច ធ្វើជវនកិច្ចតែម្យ៉ាង

១១- ដោយអារម្មណ៍ ដឹងអារម្មណ៍ទាំង ៦

១២- ដោយទ្វារ ប្រព្រឹត្តទៅតាមទ្វារទាំង ៦

១៣- ដោយវត្ថុ អាស្រ័យនឹងហទយវត្ថុ (ក្នុងភពដែលមានខន្ធ៥)។

១៤- ដោយវិញ្ញាណធាតុ ជាមនោវិញ្ញាណធាតុ។

ផលរបស់លោភមូលចិត្ត

បច្ចុប្បន្ន កាលណាសត្វលោកច្រើនទៅដោយលោភចិត្តនឹងកើតទុក្ខច្រើនប្រការ។

អនាគតជាតិ លោភមូលចិត្តច្រើននាំសត្វទៅកើតជាប្រេត។

សរុបលោភមូលចិត្ត ៨ ដួង
សម្រាប់ស្វាធ្យាយ

១- សោមនស្សសហគតំ	ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តំ	អសង្ខារិកំ
២- សោមនស្សសហគតំ	ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តំ	សសង្ខារិកំ
៣- សោមនស្សសហគតំ	ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តំ	អសង្ខារិកំ
៤- សោមនស្សសហគតំ	ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តំ	សសង្ខារិកំ
៥- ឧបេក្ខាសហគតំ	ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តំ	អសង្ខារិកំ
៦- ឧបេក្ខាសហគតំ	ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តំ	សសង្ខារិកំ
៧- ឧបេក្ខាសហគតំ	ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តំ	អសង្ខារិកំ
៨- ឧបេក្ខាសហគតំ	ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តំ	សសង្ខារិកំ

ពាក្យគន្លឹះងាយចាំ ក្នុងលោភមូលចិត្តទាំង៨ដួង

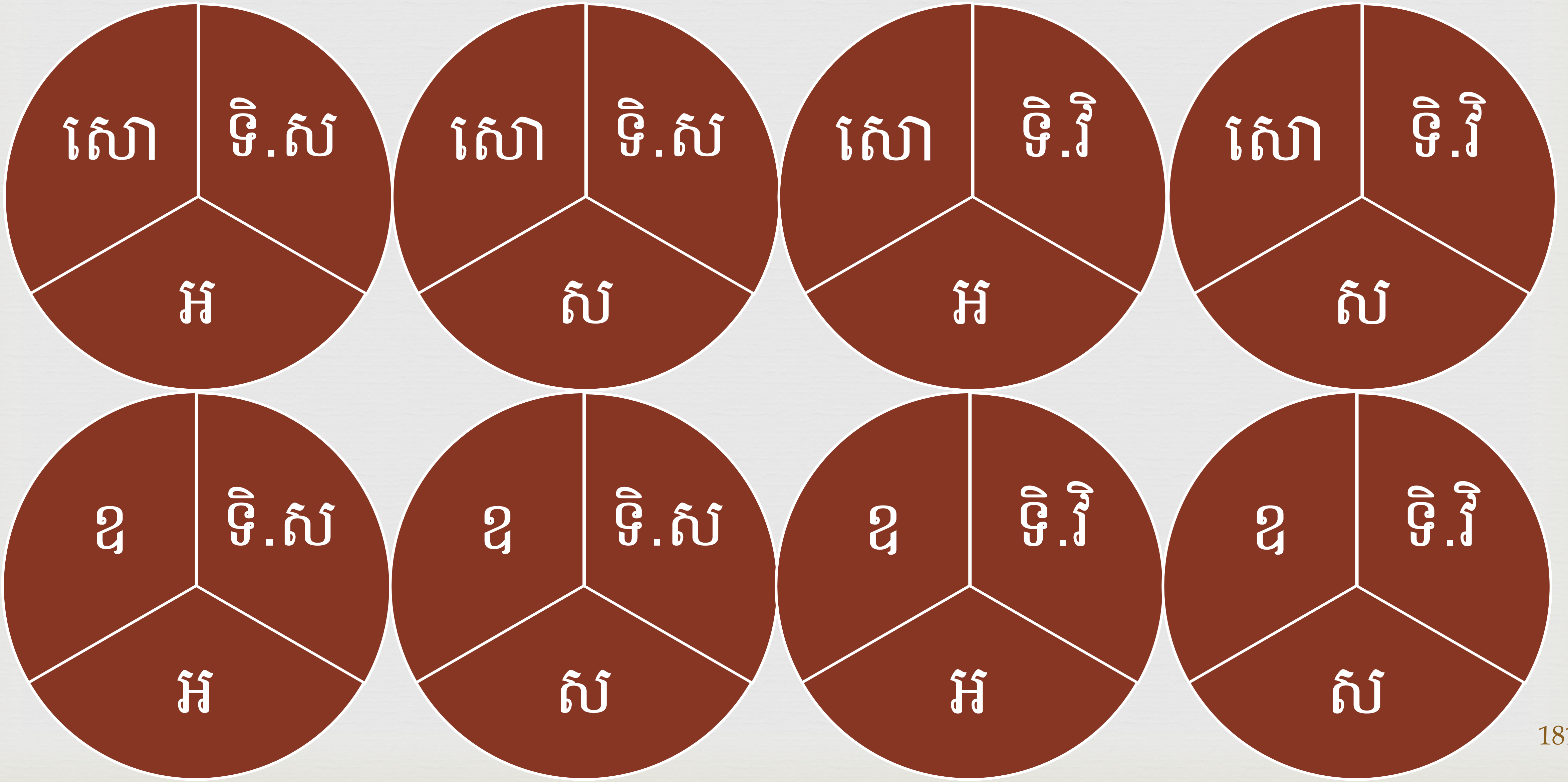

ទោសមូលចិត្ត ២ ដួង

Consciousness Rooted in Illwill or Aversion

១- ទោមនស្សសហគតំ បដិឃសម្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ

ចិត្តដែលប្រព្រឹត្តទៅមួយអន្លើដោយទោមនស្សវេទនា ប្រកបដោយបដិឃៈ (សេចក្តីថ្នាំងថ្នាក់) មិនមានការបបួលដឹកនាំ។

Consciousness, unprompted, accompanied by displeasure, and connected with illwill.

៧- ទោមនស្សសហគតំ បដិឃសម្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ

មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ២០ ប្រភេទគឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១២ (វៀរបីតិ)
- មោចតុក្កៈ ៤
- ទោចតុក្កៈ ៤

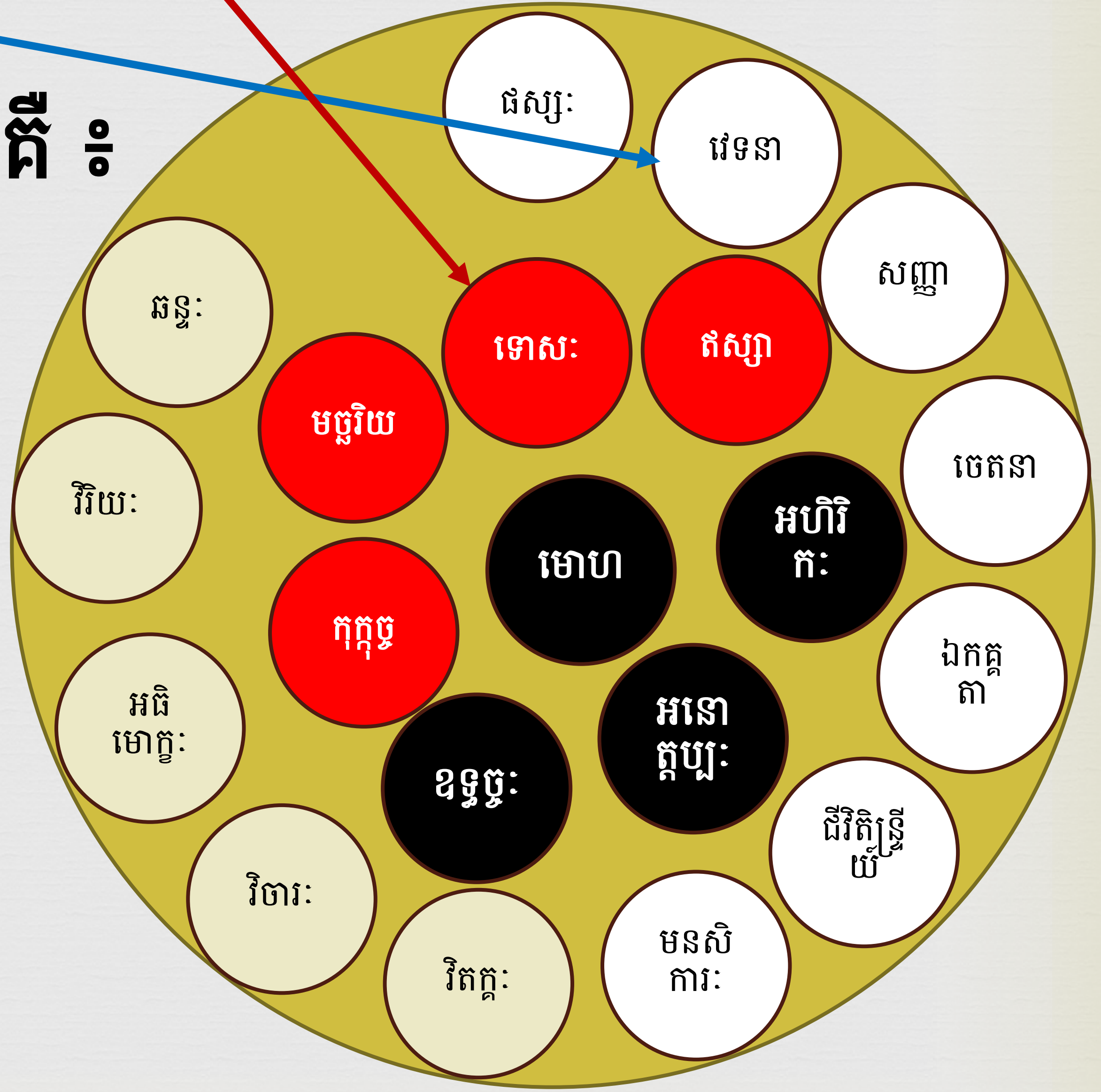

២- ទោមនស្សសហគតំ បដិឃសម្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ

ចិត្តដែលប្រព្រឹត្តទៅមួយអន្លើដោយទោមនស្សវេទនា ប្រកបដោយបដិឃៈ (សេចក្ដីថ្នាំងថ្នាក់) មានការបបួលដឹកនាំ។

Consciousness, prompted, accompanied by displeasure, and connected with illwill.

២- ទោមនស្សសហគតំ បដិឃសម្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ

មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ២២ ប្រភេទគឺ៖

-អញ្ញសមានាចេតសិក ១២ (វៀរបីតិ)

-មោចតុក្កៈ ៤

-ទោចតុក្កៈ ៤

-ថីទុកៈ ២

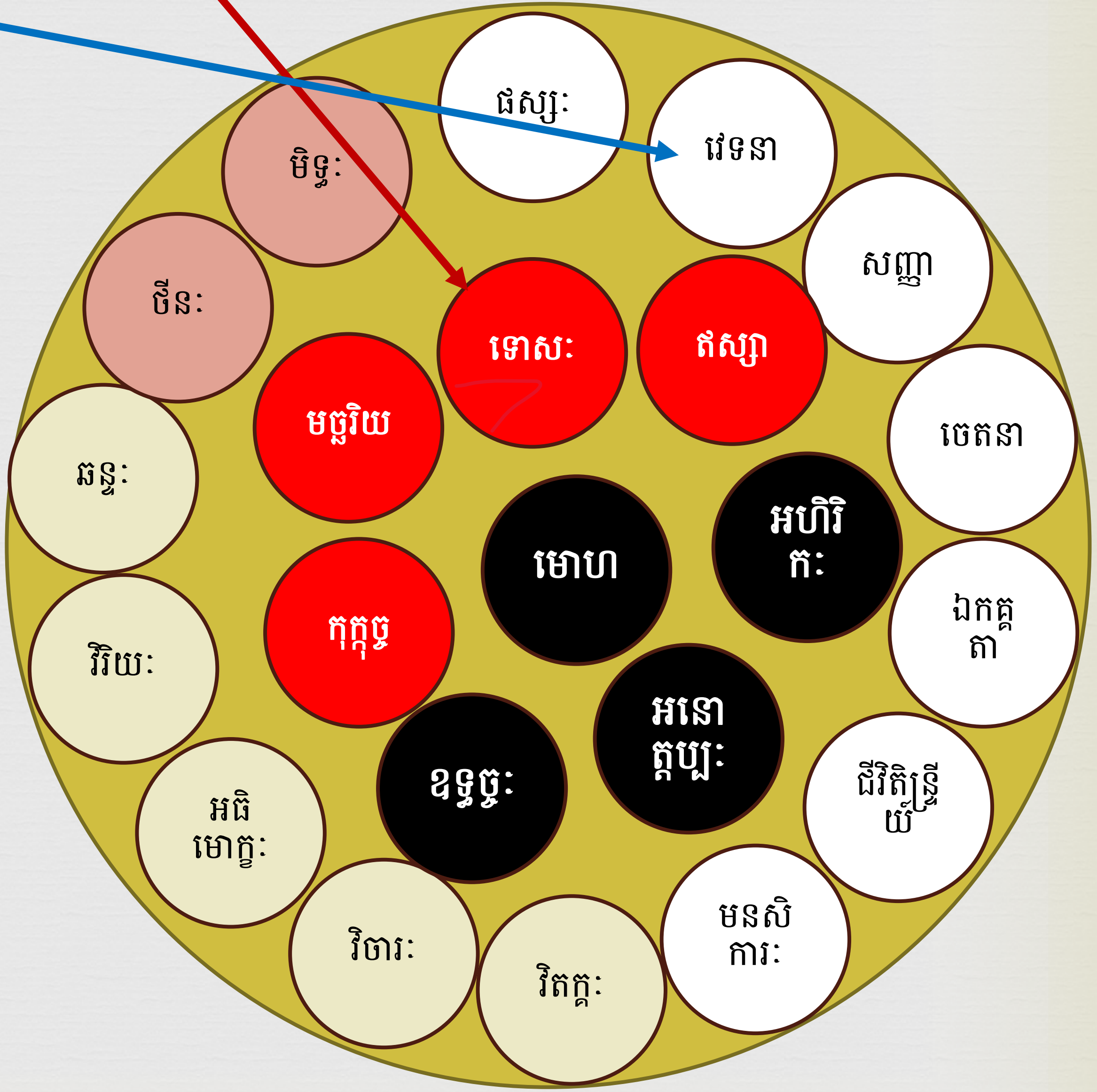

សរុបទោសមូលចិត្ត ២ ដួង

១- ទោមនស្សសហគតំ បដិឃសម្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ

២- ទោមនស្សសហគតំ បដិឃសម្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ

ពាក្យគន្លឹះងាយចាំ ក្នុងទោសមូលចិត្ត ២ ដួង

ហេតុនាំឱ្យកើតទោសមូលចិត្តមាន ៤ យ៉ាង គឺ ៖

១- ទោសវ្ចស្សតា ភាពជាអ្នកចងនូវសេចក្ដីក្រោធទុក។

២- អគម្ពីរបកតិតា ជាអ្នកមិនមានភាពល្អិតសុខុម ជាប្រក្រតី។

៣- អប្បសុតតា ជាអ្នកស្ដាប់ព្រះសទ្ធម្មតិចតួច។

៤- អនិដ្ឋារម្មណសមាយោគោ ជួបប្រសព្វនឹងអនិដ្ឋារម្មណ៍។

ធម៌ជាហេតុលះទោសមូលចិត្តមាន ៦ យ៉ាងគឺ ៖

១- មេត្តានិមិត្តស្ស ឧគ្គហោ	ការរៀនយកនូវមេត្តានិមិត្ត។
២- មេត្តាភាវនានុយោគោ	ការបំពេញព្យាយាមក្នុងមេត្តាភាវនា។
៣-កម្មស្សកតាបច្ចវេក្ខណា	ពិចារណាឃើញថា សត្វមានកម្មជារបស់ខ្លួន។
៤- បដិសង្ខានពហុលីកតា	ភាពជាអ្នកពិចារណាច្រើន។
៥- កល្យាណមិត្តតា	ជាអ្នកមានកល្យាណមិត្ត។
៦- សប្បាយកថា	មានកថាជាទីសប្បាយ។

ការចែកទោសមូលចិត្ត ២ ដួងដោយន័យផ្សេងៗ

១- ដោយជាតិ	ជាអកុសលជាតិ។
២- ដោយភូមិ	កើតក្នុងកាមាវចរភូមិ ១១ ជាន់។
៣- ដោយវេទនា	ជាទោមនស្សវេទនាទាំង ២ ដួង។
៤- ដោយហេតុ	ជានហេតុ និង ជាទ្វិហេតុកចិត្ត។
៥- ដោយសង្ខារ	ជាអសង្ខារិក ១ សសង្ខារិក ១។
៦- ដោយសម្បយុត្ត	ជាបដិឃសម្បយុត្តទាំង ២ ដួង។

៧- ដោយសោភណៈ	ជាអសោភណចិត្ត។
៨- ដោយឈាន	ជាអកុសលឈាន។
៩- ដោយលោកិយៈ	ជាលោកិយចិត្ត។
១០- ដោយកិច្ច	ធ្វើជវនកិច្ច។
១១- ដោយអារម្មណ៍	ដឹងអារម្មណ៍ទាំង ៦។
១២- ដោយទ្វារ	កើតតាមទ្វារទាំង ៦។
១៣- ដោយវត្ថុ	អាស្រ័យតែហទយវត្ថុប៉ុណ្ណោះ។
១៤- ដោយវិញ្ញាណធាតុ	ជាមនោវិញ្ញាណធាតុ ។

ផលនៃទោសមូលចិត្ត

ក្នុងបច្ចុប្បន្ន បើសត្វលោកច្រើនដោយទោសមូលចិត្ត នឹងកើតមានសត្តន្តរាយ (អន្តរាយកើតពីសាស្ត្រាវុធ គឺចម្បាំងរាំងជល់) ក្នុងអនាគតជាតិច្រើនបដិសន្ធិក្នុងនរក។

មោហមូលចិត្ត ២ ដួង

១- ឧបេក្ខាសហគតំ វិចិកិច្ឆាសម្បយុត្តំ មោហមូលចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយឧបេក្ខាវេទនា ប្រកបជាមួយវិចិកិច្ឆា (សេចក្តីសង្ស័យ)។

Consciousness, accompanied by indifference, and connected with doubts.

១- ឧបេក្ខាសហគតំ វិចិកិច្ឆាសម្បយុត្តំ

មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ១៥ ប្រភេទ គឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១០
  (វៀរលែងបីតិ អធិមោក្ខៈ ឆន្ទៈ)
- មោចតុក្កៈ ៤
- វិចិកិច្ឆា ១

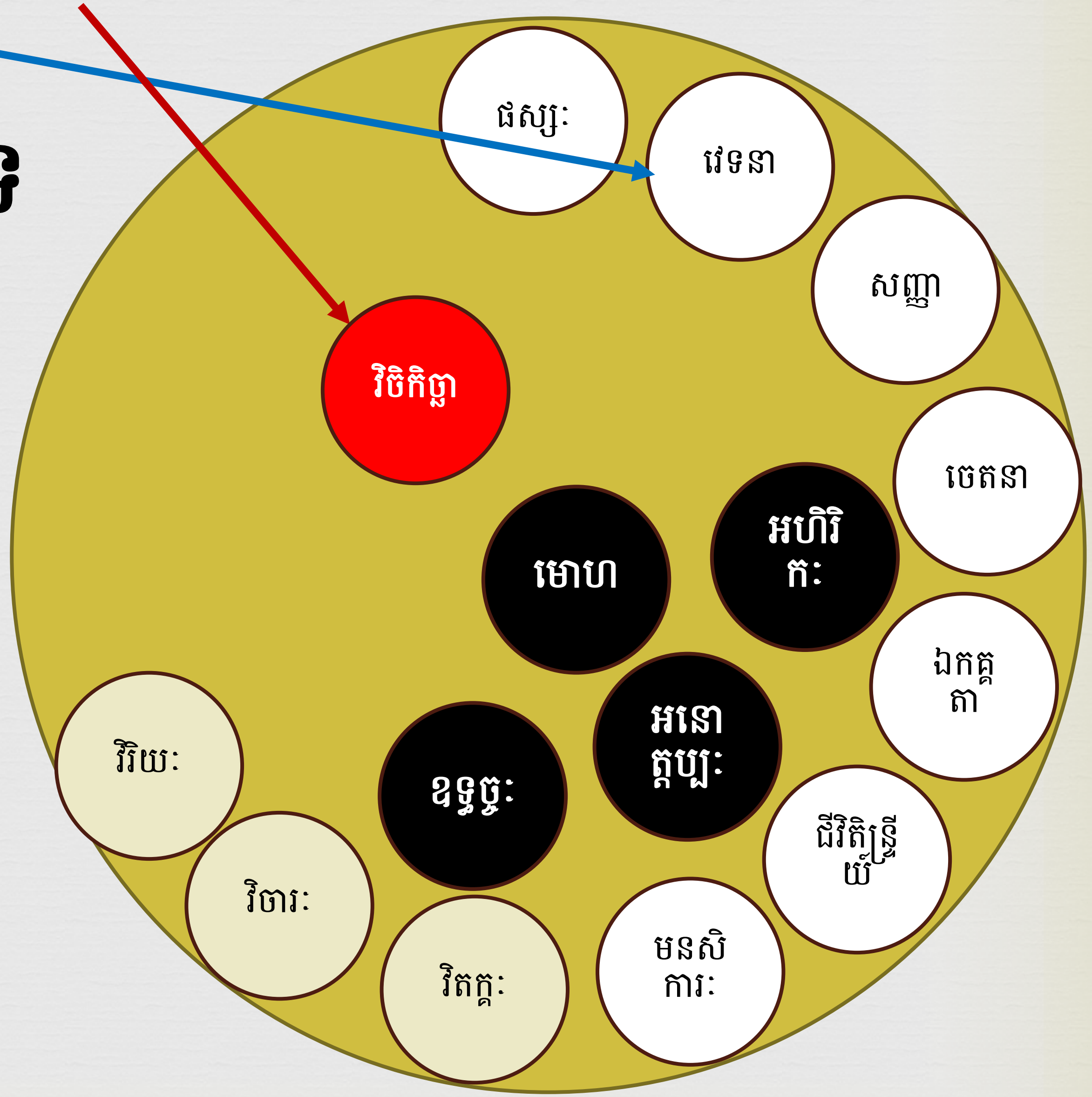

២- ឧបេក្ខាសហគតំ ឧទ្ធច្ចសម្បយុត្តំ មោហមូលចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយឧបេក្ខាវេទនា ប្រកបជាមួយឧទ្ធច្ចៈ (រវើរវាយ)។

Consciousness, accompanied by indifference, and connected with restlessness.

២- ឧបេក្ខាសហគតំ ឧទ្ធច្ចសម្បយុត្តំ

មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ១៥ ប្រភេទ គឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១១ (វៀរលែង បីតិ ឆន្ទៈ)
- មោចតុក្កៈ ៤

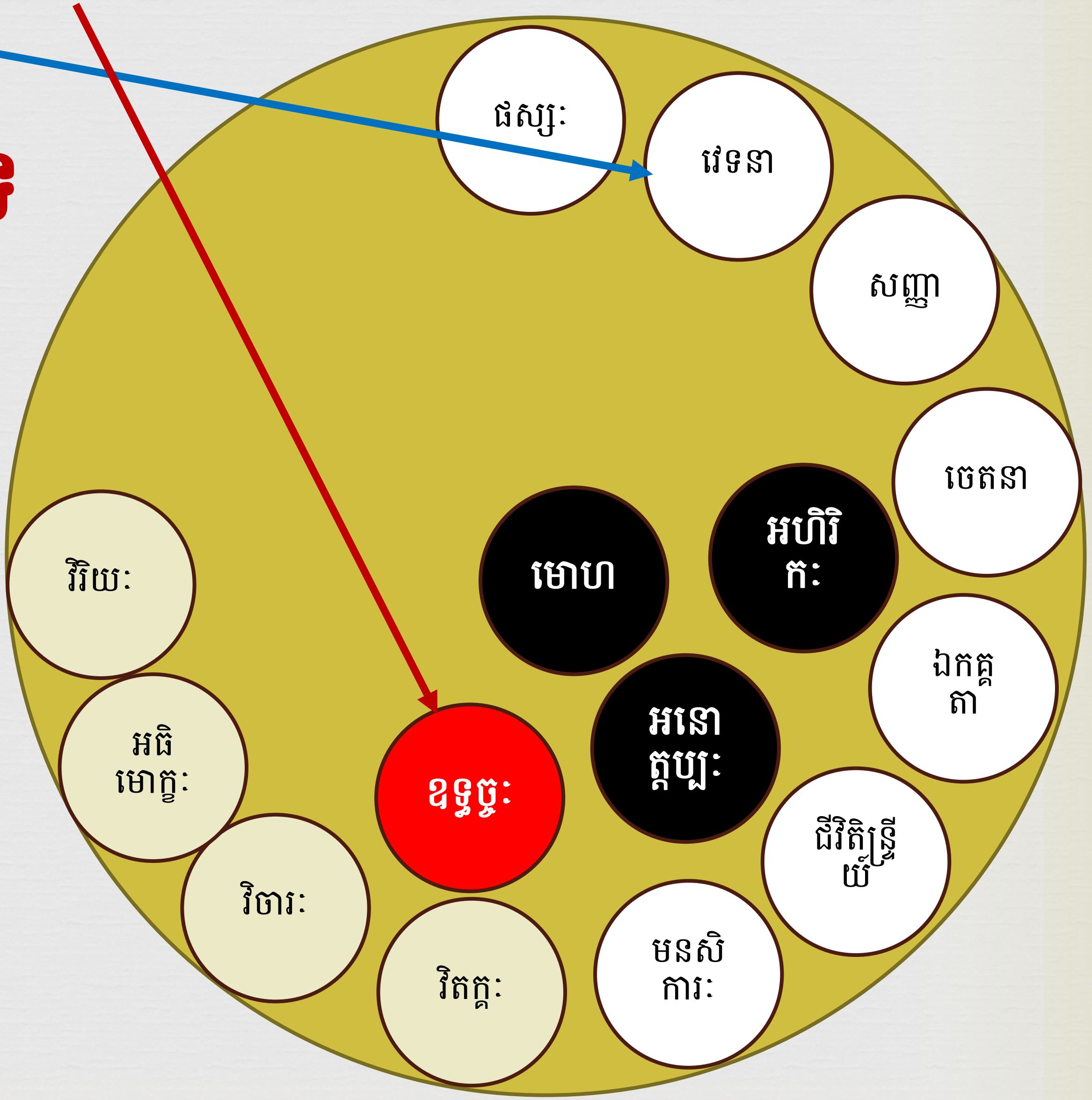

សេចក្តីសង្ស័យក្នុងព្រះអភិធម្ម ៨ យ៉ាងគឺ ៖

១- ពុទ្ធេ កង្ខតិ សង្ស័យក្នុងព្រះពុទ្ធ គឺ ពុទ្ធគុណទាំង១០ មានពាក្យថា **អរហំ** ជាដើម ថាមានពិតឬហ្ន៎?

២- ធម្មេ កង្ខតិ សង្ស័យក្នុងព្រះធម៌ គឺ ក្នុងធម្មគុណទាំង ៦ មានពាក្យថា **ស្វាក្ខាតោ** ជាដើម ថាមានពិតឬហ្ន៎ ?

៣- សង្ឃេ កង្ខតិ សង្ស័យក្នុងព្រះសង្ឃ គឺក្នុងសង្ឃគុណទាំង ៩ មានពាក្យថា **សុប្បដិបន្នោ** ជាដើម ថាមានពិតឬហ្ន៎ ?

៤- សិក្ខាយ កង្ខតិ សង្ស័យក្នុងសិក្ខាបទ គឺសិក្ខាបទទាក់ទង សីល សមាធិ និង បញ្ញា ។

៥- បុព្វន្តេ កង្ខតិ សង្ស័យក្នុងខន្ធ៥ ដែលជាអតីត ថាធ្លាប់កើតមានដែរឬទេហ្ន៎ ?

៦- អបរន្តេ កង្ខតិ សង្ស័យក្នុងខន្ធ ៥ ជាអនាគត ថានឹងកើតមានទៀតឬហ្ន៎ ?

៧- បុព្វន្តាបរន្តេ កង្ខតិ សង្ស័យក្នុងខន្ធ ៥ ដែលជាអតីតនិង អនាគត ថាធ្លាប់កើតក្នុងអតីត ហើយនឹងកើតក្នុងអនាគតទៀតឬហ្ន៎?

៨- បដិច្ចសមុប្បាទេ កង្ខតិ សង្ស័យក្នុងបដិច្ចសមុប្បាទធម៌ថា អវិជ្ជាជាដើម ជាបច្ច័យឱ្យកើតបាប និង បុណ្យ ឬឱ្យកើតផលបាប ឬបុណ្យ តើពិតមែន ឬហ្ន៎ ?

សេចក្តីសង្ស័យក្នុងព្រះសូត្រមាន ១៦ យ៉ាង
សង្ស័យក្នុងខន្ធ៥ ដែលជាចំណែកអតីត ៥ គឺ៖

១- អហោសឹ នុ ខោ អហំ អតីតមទ្ធានំ យើងធ្លាប់កើតមក ក្នុងអតីតកាលដែរឬហ្ន៎ ?

២- ន នុ ខោ អហោសឹ អតីតមទ្ធានំ យើងមិនធ្លាប់កើតមក ក្នុងអតីតកាលទេដឹងហ្ន៎ ?

៣- កឹ នុ ខោ អហោសឹ អតីតមទ្ធានំ យើងធ្លាប់កើតក្នុងអតីតជាអ្វីហ្ន៎ ?

៤- កថំ នុ ខោ អហោសឹ អតីតមទ្ធានំ ក្នុងអតីតយើងមានរូបរាងសណ្ឋានដូចម្តេចហ្ន៎ ?

៥- កឹ ហុត្វា កឹ អហោសឹ នុ ខោ អហំ អតីតមទ្ធានំ អំពីអតីតកាល អាត្មាអញកើតជាជាតិអ្វី? ឬ មួយអាត្មាអញ មានសណ្ឋានទ្រង់ទ្រាយដូចម្តេច?

សេចក្ដីសង្ស័យក្នុងខន្ធ ៥ ដែលជាចំណែកអនាគត៥ គឺ ៖

១- ភវិស្សាមិ នុ ខោ អហំ អនាគតមទ្ធានំ យើងនឹងកើតក្នុងកាលអនាគតឬទេហ្ន៎ ?

២- ន នុ ខោ ភវិស្សាមិ អនាគតមទ្ធានំ យើងនឹងមិនកើតក្នុងកាលអនាគតទេដឹងហ្ន៎ ?

៣- កឹ នុ ខោ ភវិស្សាមិ អនាគតមទ្ធានំ យើងនឹងកើតក្នុងកាលអនាគតជាអ្វីហ្ន៎ ?

៤- កថំ នុ ខោ ភវិស្សាមិ អនាគតមទ្ធានំ ក្នុងអនាគតយើង នឹងមានរូបរាងសណ្ឋានយ៉ាងណាហ្ន៎ ?

៥- កឹ ហុត្វា កឹ ភវិស្សាមិ នុ ខោ អហំ អនាគតមទ្ធានំ យើងនឹងកើតជាអ្វី? ហើយតទៅនឹងកើតជាអ្វីទៀតហ្ន៎ ?

សង្ស័យក្នុងខន្ធ ៥ ដែលជាចំណែកបច្ចុប្បន្ន ៦ គឺ ៖

១- អហំ នុ ខោស្មិ ឥឡូវនេះជាយើងឬហ្ន៎ ?

២- នោ នុ ខោស្មិ ឥឡូវនេះមិនមែនជាយើងឬហ្ន៎ ?

៣- កឹំ នុ ខោស្មិ ឥឡូវនេះយើងជាអ្វីហ្ន៎ ?

៤- កថំ នុ ខោស្មិ ឥឡូវនេះយើងមានរូបរាងសណ្ឋានយ៉ាងណាហ្ន៎?

៥- អយំ នុ ខោ សត្តោ កុតោ អាគតោ សត្វនេះមកពីណាហ្ន៎?

៦- សោ កុហឹ គាមី ភវិស្សតិ សត្វនោះនឹងទៅកើតទីណាហ្ន៎?

ចែកមោហមូលចិត្តដោយន័យផ្សេង ៗ

១- ដោយជាតិ	ជាអកុសលជាតិ
២- ដោយភូមិ	ជាកាមាវចរភូមិ (កើតក្នុងភូមិទាំងអស់ វៀរអសញ្ញសត្តា)។
៣- ដោយវេទនា	ជាឧបេក្ខាវេទនាទាំង ២ ដួង
៤- ដោយហេតុ	ជានហេតុ និង ជាឯកហេតុកចិត្ត
៥- ដោយសង្ខារ	ជាសង្ខារវិមុត្ត (ជាអសង្ខារិកៈក៏មិនមែន ជាសសង្ខារិកៈក៏មិនមែន)
៦- ដោយសម្បយុត្ត	ជាវិចិកិច្ឆាសម្បយុត្ត ១ និង ឧទ្ធច្ចសម្បយុត្ត ១

៧- ដោយសោភណ ជាអសោភណចិត្ត
៨- ដោយឈាន ជាអឈានចិត្ត
៩- ដោយលោកិយ ជាលោកិយចិត្ត
១០- ដោយកិច្ច ធ្វើជវនកិច្ច
១១- ដោយអារម្មណ៍ ដឹងអារម្មណ៍ ៦
១២- ដោយទ្វារ កើតតាមទ្វារទាំង ៦
១៣- ដោយវត្ថុ កើតក្នុងហទយវត្ថុ
ក្នុងភពដែលមានខន្ធ ៥ (ក្នុងភូមិ ២៦)។
១៤- ដោយវិញ្ញាណធាតុ ជាមនោវិញ្ញាណធាតុ

ផលរបស់មោហមូលចិត្ត

- **ក្នុងបច្ចុប្បន្ន** កាលណាសត្វលោកច្រើនទៅដោយមោហៈគឺសេចក្ដីល្ងង់ សេចក្ដីវង្វេង ក្នុងកាលនោះ ច្រើនមានសេចក្ដីអន្តរាយដោយរោគបៀតបៀន។
- **ក្នុងអនាគតជាតិ** ព្រោះតែមោហៈជាហេតុ សត្វលោកច្រើនបដិសន្ធិក្នុងកំណើតតិរច្ឆាន ដែលមានតែសេចក្ដីវង្វេងជានិច្ច។

សម្បយោគន័យ

ក្នុងអកុសលចិត្ត ១២ ដួង

ក្នុងអកុសលចិត្ត ១២ ដួង មានចេតសិកកើតរួមសរុប ២៧ គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ និង អកុសលចេតសិក ១៤ ។

១- ចេតសិកដែលកើតនៅក្នុងអកុសលចិត្តគ្រប់ទាំង ១២ ដួង មាន ត្រឹមតែ ១៤ ប្រភេទប៉ុណ្ណោះ គឺ ៖

- សព្វចិត្តសាធារណចេតសិក ៧ គឺ ផស្សៈ វេទនា សញ្ញា ចេតនា ឯកគ្គតា ជីវិតិន្ទ្រិយៈ មនសិការ

- បកិណ្ណកចេតសិក ៣ គឺ វិតក្កៈ វិចារៈ វិរិយៈ (វៀរលែង អធិមោក្ខៈ បីតិ ឆន្ទៈ)

- មោចតុក្កៈ ៤ គឺ មោហៈ អហិរិកៈ អនោត្តប្បៈ ឧទ្ធច្ចៈ ។

ចេតសិកទាំង ១៤ ខាងលើនេះ អាចហៅថា សព្វាកុសលយោគីចេតសិក។

សព្វាកុសលយោគីចេតសិក មកពី **សព្វ+អកុសល+យោគី+ចេតសិក** ចេតសិកដែលកើតនៅក្នុងអកុសលចិត្តគ្រប់ទាំង ១២ ដួង ។

២- អធិមោក្ខៈ កើតនៅក្នុងអកុសលចិត្ត ១១ ប៉ុណ្ណោះ

(វៀរ វិចិកិច្ឆាសម្បយុត្តចិត្ត១)។

៣- បីតិ កើតនៅក្នុងលោភមូលចិត្ត ដែលប្រព្រឹត្តទៅជាមួយ

សោមនស្សវេទនា ៤ ដួងប៉ុណ្ណោះ។

៤- ឆន្ទៈ កើតនៅក្នុងអកុសលចិត្ត ១០ ដួងប៉ុណ្ណោះ

(វៀរមោហមូលចិត្ត ២ ដួង) ។

៥- លោភៈ កើតនៅក្នុងលោភមូលចិត្ត ៨ ដួងប៉ុណ្ណោះ។

៦- **ទិដ្ឋិ** កើតនៅក្នុងលោភមូលចិត្ត ដែលជាទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តចិត្ត ៤ ដួងប៉ុណ្ណោះ។

៧- **មានោ** កើតនៅក្នុងលោភមូលចិត្តដែលជាទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តចិត្ត ៤ ដួងប៉ុណ្ណោះ។

៨- **ទោចតុក្កៈ ៤** គឺ ទោសៈ ឥស្សា មច្ឆរិយៈ កុក្កុច្ចៈ កើតតែក្នុងទោសមូលចិត្ត ២ ដួង។

៩- **ថីទុកៈ ២** គឺ ថីនៈ មិទ្ធៈ កើតនៅក្នុងសសង្ខារិកចិត្ត ៥ ដួង។

១០- **វិចិកិច្ឆា** កើតនៅក្នុងវិចិកិច្ឆាសម្បយុត្តចិត្ត ១ ដួង។

អកុសលកម្មបថ ១០

១- កាយកម្ម ៣ គឺ ៖

- *បាណាតិបាត* ការសម្លាប់សត្វ
- *អទិន្នាទាន* ការលួចទ្រព្យអ្នកដទៃ
- *កាមេសុមិច្ឆាចារ* ការប្រព្រឹត្តខុសក្នុងកាម

២- វចីកម្ម ៤ គឺ ៖

- *មុសាវាទ* កានិយាយពាក្យកុហក
- *បិសុណាវាទ* ការនិយាយពាក្យញុះញង់
- *ផរុសវាទ* ការនិយាយពាក្យគ្រោតគ្រាត
- *សម្ផប្បលាប* ការនិយាយឥតប្រយោជន៍

៣- មនោកម្ម ៣ គឺ ៖

- *អភិជ្ឈា* ការសំឡឹងរំពៃចង់បានទ្រព្យគេ
- *ព្យាបាទ* ការចងអាឃាតព្យាបាទ
- *មិច្ឆាទិដ្ឋិ* ការយល់ខុស

អកុសលមូល ៣

(ឫអកុសលហេតុ)

- លោភមូល
- ទោសមូល
- មោហមូល

វិនិច្ឆ័យអកុសលកម្មបថ ១០ ដោយអាការ ៥

១- ដោយមូល

២- ដោយកម្ម

៣- ដោយទ្វារ

៤- ដោយទោស

៥- ដោយអង្គ

វិនិច្ឆ័យបាណាតិបាត ដោយអាការ៥

១- ដោយមូល ការសម្លាប់សត្វ គិតដោយមូល មានមូល២ គឺ ៖ មោហមូល និងទោសមូល ដែលកើតក្នុងទោសមូលចិត្ត ២ ដួង

ទោសមូលចិត្ត

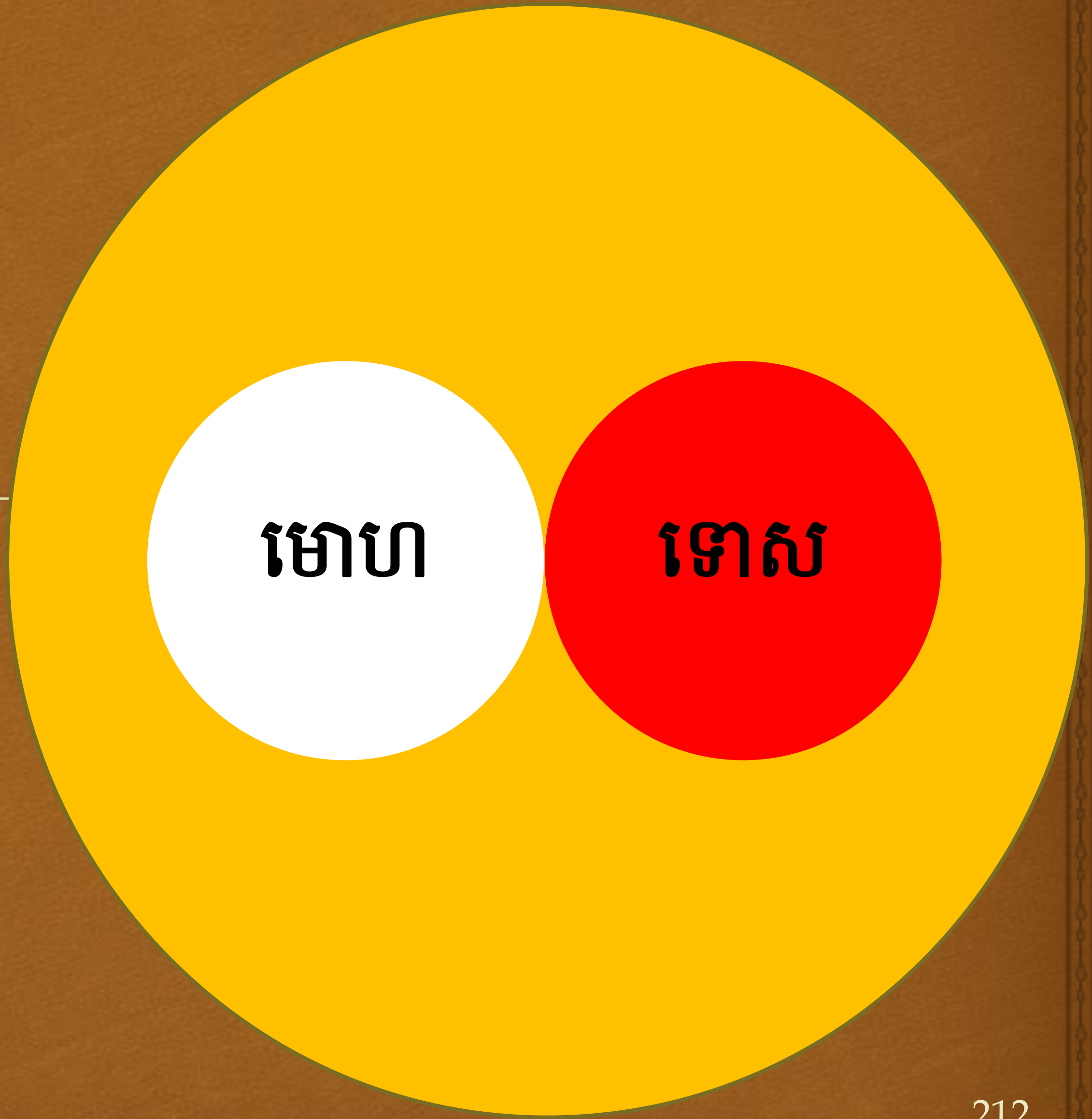

ចិត្តជាហេតុឲ្យដាច់បាណាតិបាត គឺទោសមូលចិត្ត២ដួង

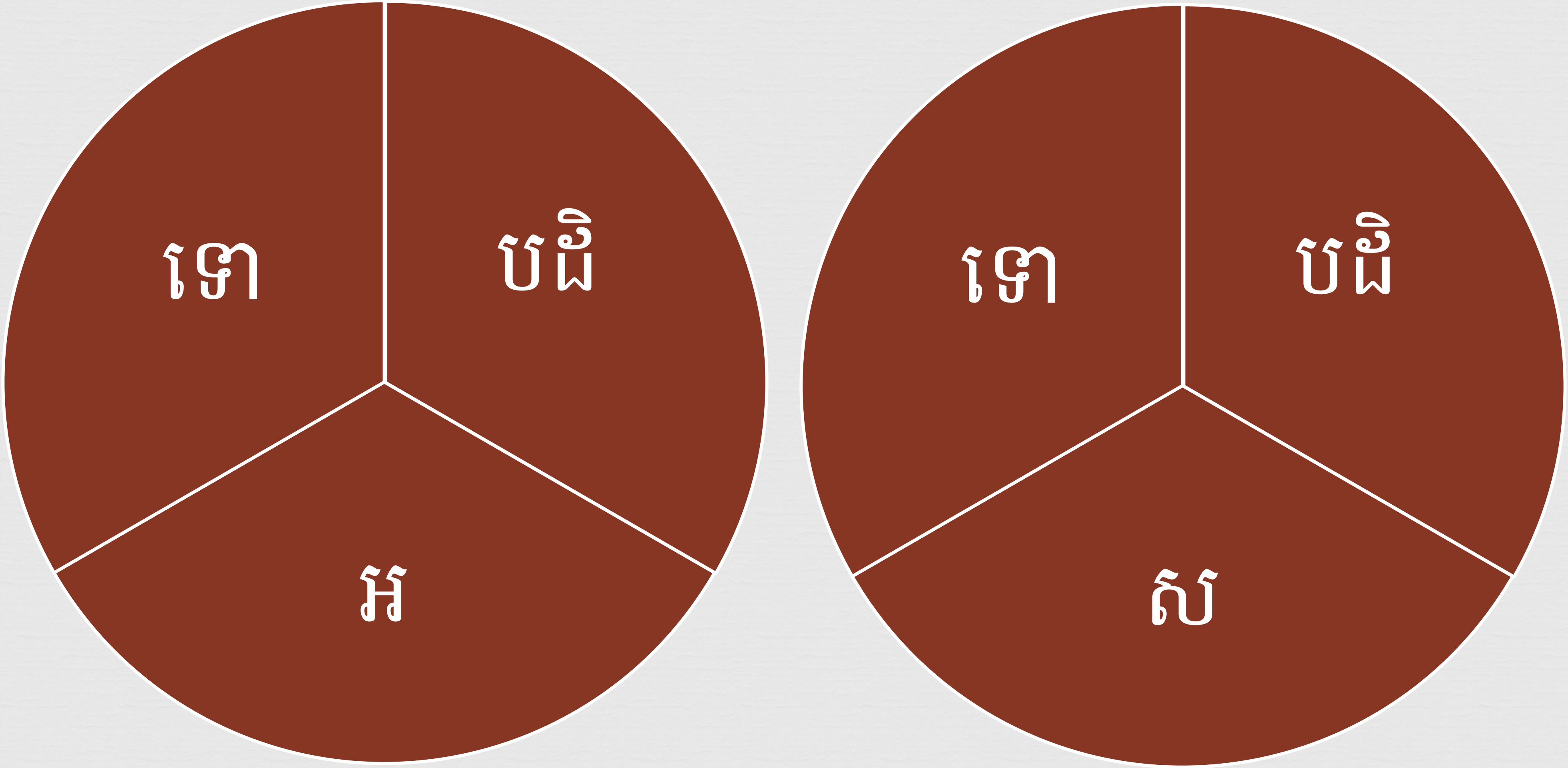

បាណាតិបាត

ពោលដោយកម្ម

គឺជាកាយកម្ម

ទ្វារនៃកម្មបថមាន៣ គឺ កាយទ្វារ
វចីទ្វារ និងមនោទ្វារ

សម្លាប់
ដោយខ្លួនឯង

បាណាតិបាត

ពោលដោយទ្វារ
កើតតាមទ្វារ ២ គឺ
- កាយទ្វារ
- និងវចីទ្វារ

ប្រើគេ
ឲ្យសម្លាប់

បាណាតិបាត
ចាត់ជាកាយកម្ម
និងមានទ្វារ ២

កាយកម្ម កាយទ្វារ

សម្លាប់
ដោយខ្លួនឯង

កាយកម្ម វចីទ្វារ

ប្រើគេ
ឲ្យសម្លាប់

២- ដោយកម្ម ជាកាយកម្ម

៣- ដោយទ្វារ សម្រេចតាមទ្វារ២ គឺ កាយទ្វារ និងវចីទ្វារ

៤- ដោយទោស មានទោសខុសគ្នាយ៉ាងនេះ

- សម្លាប់សត្វដែលមានសេចក្តីល្អច្រើន មានទោសច្រើន
- សម្លាប់សត្វដែលមានសេចក្តីល្អតិច មានទោសតិច
- កិលេសនិងការព្យាយាមខ្លាំង មានទោសច្រើន
- កិលេសនិងការព្យាយាមខ្សោយ មានទោសតិច

៥- ដោយអង្គ បាណាតិបាត មានអង្គ៥ គឺ ៖

- បាណោ   សត្វមានជីវិត
- បាណសញ្ញិតាសេចក្ដីដឹងថា សត្វមានជីវិត
- វធកចិត្តំ   គិតនឹងសម្លាប់
- ឧបក្កមោ   ព្យាយាមនឹងសម្លាប់
- តេន មរណំ   សត្វស្លាប់ដោយការព្យាយាមនោះ។

*កាលណាគ្រប់អង្គទាំង៥ ឈ្មោះថាដាច់កម្មបថ (សីលក៏ឈ្មោះថាដាច់ដែរ) បើមិនគ្រប់អង្គ មិនឈ្មោះថាដាច់កម្មបថទេ ប៉ុន្តែអាចជាទុច្ចរិតកម្ម។

វិនិច្ឆ័យអទិន្នាទានដោយអាការ ៥

១- ដោយមូល មានមូល ៣ គឺ លោភមូល ទោសមូល និងមោហមូល

មូលទាំង ៣ មិនអាចកើតព្រមគ្នាក្នុងចិត្តុប្បាទជាមួយគ្នាបានឡើយ កើតម្តងបានតែ២ប៉ុណ្ណោះគឺ ៖

- បើលួចដើម្បីបានជារបស់ខ្លួន មានលោភៈ និងមោហៈ ជាមូល កើតក្នុងលោភមូលចិត្ត៨ដួង។ បើលួចដើម្បីបំផ្លាញអ្នកដទៃឲ្យខូចប្រយោជន៍ ដូចជា លួចដុតផ្ទះ លួចបង្ហូរទឹកស្រែគេចោល ជាដើម មានទោសៈ និងមោហៈ ជាមូល កើតនៅក្នុងទោសមូលចិត្ត២ដួង។

ដូច្នេះអទិន្នាទាន ដាច់ដោយអកុសលចិត្ត១០ ដួង (វៀរមោហមូលចិត្ត២ដួង)

បើកើតដោយលោភមូលចិត្ត ៨ ដួង
ក្នុងចិត្តនីមួយៗ មានមូល២ គឺ ៖
មោហមូល និងលោភមូល

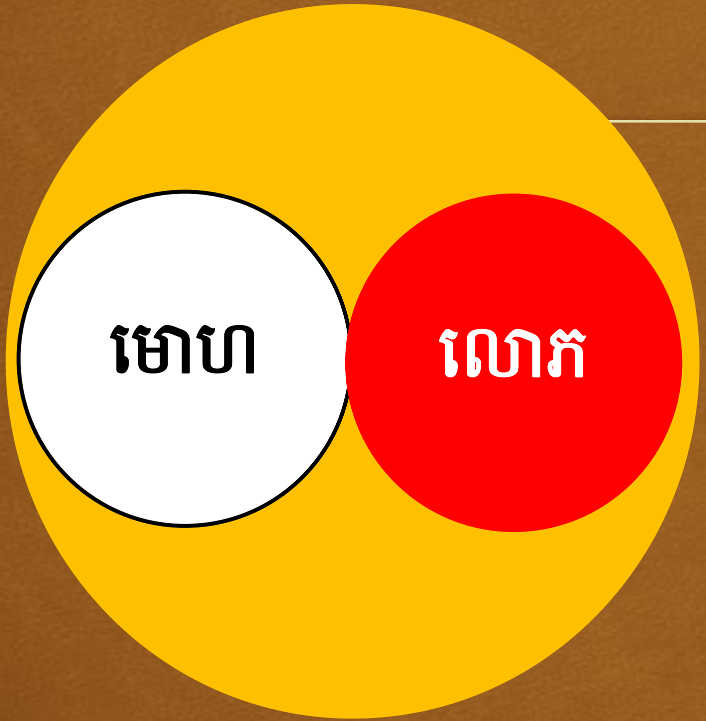

បើកើតដោយទោសមូលចិត្ត២ដួង
ក្នុងចិត្តនីមួយៗ មានមូល២ គឺ ៖
មោហមូល និងទោសមូល

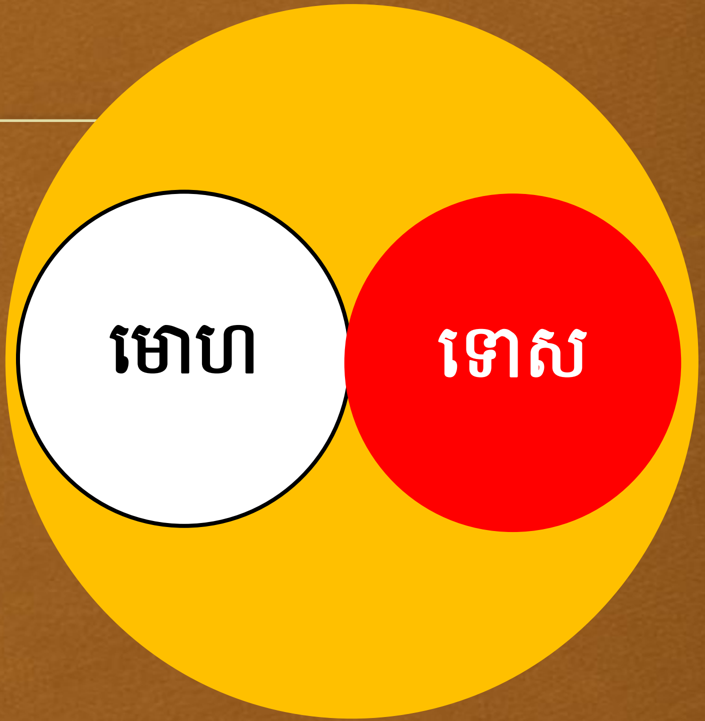

២- ដោយកម្ម ជាកាយកម្ម

៣-ដោយទ្វារ សម្រេចតាមទ្វារ២ គឺ កាយទ្វារ និងវចីទ្វារ

 លួចដោយខ្លួនឯង

ជាកាយកម្ម កាយទ្វារ

ប្រើគេឲ្យលួច

ជាកាយកម្ម វចីទ្វារ

៤- ដោយទោស មានទោសខុសគ្នាយ៉ាងនេះ

- លួចរបស់ដែលនាំឲ្យម្ចាស់ទ្រព្យខូចប្រយោជន៍ច្រើន	មានទោសច្រើន
- លួចរបស់ដែលនាំឲ្យម្ចាស់ទ្រព្យខូចប្រយោជន៍តិច	មានទោសតិច
- កិលេសនិងការព្យាយាមខ្លាំង	មានទោសច្រើន
- កិលេសនិងការព្យាយាមខ្សោយ	មានទោសតិច

៥- ដោយអង្គ អទិន្នាទានមានអង្គ៥ គឺ ៖

- បរបរិគ្គហិតំ ទ្រព្យមានម្ចាស់ហួងហែងរក្សា
- បរបរិគ្គហិតសញ្ញិតា សេចក្តីដឹងថាទ្រព្យមានម្ចាស់ហួងហែងរក្សា
- ថេយ្យចិត្តំ គិតនឹងលួច
- ឧបក្កមោ ព្យាយាមនឹងលួច
- តេន ហរណំ លួចបានដោយការព្យាយាមនោះ។

*កាលណាគ្រប់អង្គទាំង៥ ឈ្មោះថាដាច់កម្មបថ (សីលក៏ឈ្មោះថាដាច់ដែរ) បើមិនគ្រប់អង្គ មិនឈ្មោះថាដាច់កម្មបថទេ ប៉ុន្តែអាចជាទុច្ចរិតកម្ម។

វិនិច្ឆ័យកាមេសុមិច្ឆាចារដោយអាការ ៥

១- ដោយមូល មានមូល២ គឺ លោភមូល និងមោហមូល

២- ដោយកម្ម ជាកាយកម្ម

៣- ដោយទ្វារ កើតតាមកាយទ្វារ

៤- ដោយទោស មានទោសខុសគ្នាយ៉ាងនេះ

- ប្រព្រឹត្តលើអ្នកដែលមិនមានឆន្ទៈរួមគ្នា មានទោសច្រើន
- ប្រព្រឹត្តលើអ្នកដែលមានឆន្ទៈរួមគ្នា មានទោសតិច
- កិលេសនិងការព្យាយាមខ្លាំង មានទោសច្រើន
- កិលេសនិងការព្យាយាមខ្សោយ មានទោសតិច

៥- ដោយអង្គ កាមេសុមិច្ឆាចារមានអង្គ៤ គឺ ៖

- អគមនីយវត្ថុ — វត្ថុមិនគួរទាក់ទង (បានដល់ស្ត្រីដែលមានអ្នកហួងហែងរក្សា)
- តស្មឹ សេវនចិត្តំ — មានចិត្តគិតនឹងសេពនូវវត្ថុមិនគួរនោះ
- សេវនប្បយោគោ — ព្យាយាមក្នុងការសេព
- មគ្គេន មគ្គប្បដិបាទនំ — ញាំងមគ្គនិងមគ្គឲ្យដល់គ្នា។

*កាលណាគ្រប់អង្គទាំង៤ ឈ្មោះថាដាច់កម្មបថ (សីលក៏ឈ្មោះថាដាច់ដែរ) បើមិនគ្រប់អង្គ មិនឈ្មោះថាដាច់កម្មបថទេ ប៉ុន្តែអាចជាទុច្ចរិតកម្ម។

វិនិច្ឆ័យមុសាវាទដោយអាការ ៥

១- **ដោយមូល**មានមូល៣ គឺ លោភមូល ទោសមូល និងមោហមូល

២- **ដោយកម្ម** ជាវចីកម្ម

៣- **ដោយទ្វារ** សម្រេចតាមទ្វារ ២ គឺកាយទ្វារ និងវចីទ្វារ

៤- ដោយទោស មានទោសខុសគ្នាយ៉ាងនេះគឺ ៖

- កុហកនាំឲ្យអ្នកដទៃខូចប្រយោជន៍ច្រើន មានទោសច្រើន
- កុហកនាំឲ្យអ្នកដទៃខូចប្រយោជន៍តិច មានទោសតិច
- កិលេសនិងការព្យាយាមខ្លាំង មានទោសច្រើន
- កិលេសនិងការព្យាយាមខ្សោយ មានទោសតិច

៥-ដោយអង្គ មុសាវាទមានអង្គ ៤ គឺ ៖

- អតថំ វត្ថុ	វត្ថុ ឬរឿងមិនពិត
- វិសំវាទនចិត្តំ	គិតនឹងពោលឲ្យខុស
- តជ្ជោ វាយាមោ	ព្យាយាមនឹងពោលឲ្យខុស
- បរស្ស តទត្ថវិជាននំ	ញ៉ាំងអ្នកដទៃឲ្យដឹងច្បាស់នូវសេចក្តីនោះ ។

វិនិច្ឆ័យបិសុណាវាទ (ពាក្យញុះញង់) ដោយអាការ៥

១- ដោយមូល	មានមូល៣ គឺ លោភមូល ទោសមូល និងមោហមូល
២- ដោយកម្ម	ជាវចីកម្ម
៣- ដោយទ្វារ	សម្រេចតាមទ្វារ ២ គឺកាយទ្វារ និងវចីទ្វារ

៤- ដោយទោស មានទោសខុសគ្នាយ៉ាងនេះ គឺ ៖

- ញុះញង់ឲ្យអ្នកដទៃខូចប្រយោជន៍ច្រើន មានទោសច្រើន
- ញុះញង់ឲ្យអ្នកដទៃខូចប្រយោជន៍តិច មានទោសតិច
- អ្នកដទៃបែកគ្នាដោយការញុះញង់នោះ មានទោសច្រើន
- បើគេមិនបែកគ្នាដោយការញុះញង់នោះ មានទោសតិច
- កិលេសនិងការព្យាយាមខ្លាំង មានទោសច្រើន
- កិលេសនិងការព្យាយាមខ្សោយ មានទោសតិច

៥- ដោយអង្គ បិសុណាវាទ មានអង្គ ៤ គឺ ៖

- **ភិន្ទិតព្វោ បរោ** មានអ្នកដទៃដែលខ្លួនគប្បីញុះញង់បំបែក
- **ភេទបុរេក្ខារតា** គិតនឹងញុះញង់បំបែកអ្នកដទៃនោះ
- **តជ្ជោ វាយាមោ** ព្យាយាមបំបែកអ្នកដទៃនោះ
- **តស្ស តទត្ថវិជាននំ** ញ៉ាំងអ្នកដទៃឲ្យដឹងច្បាស់នូវរឿងដែលខ្លួនញុះញង់នោះ។

* កាលណាគ្រប់អង្គទាំង៤ ឈ្មោះថាដាច់កម្មបថ បើមិនគ្រប់អង្គមិនឈ្មោះថាដាច់កម្មបថទេ ប៉ុន្តែអាចជាទុច្ចរិតកម្ម។

វិនិច្ឆ័យផរុសវាទ (ពាក្យសំដីអាក្រក់) ដោយអាការ៩

១- ដោយមូល	មានមូល២ គឺទោសមូល និងមោហមូល
២- ដោយកម្ម	ជាវចីកម្ម
៣- ដោយទ្វារ	សម្រេចតាមទ្វារ ២ គឺកាយទ្វារ និងវចីទ្វារ

៤- ដោយទោស មានទោសខុសគ្នាយ៉ាងនេះ គឺ ៖

- ជេរមនុស្សល្អ	មានទោសច្រើន
- ជេរមនុស្សអាក្រក់	មានទោសតិច
- កិលេសនិងការព្យាយាមខ្លាំង	មានទោសច្រើន
- កិលេសនិងការព្យាយាមខ្សោយ	មានទោសតិច

៥- ដោយអង្គ ផរុសវាទមានអង្គ៣ គឺ ៖

- **អក្កោសិតព្វោ បរោ** មានអ្នកដទៃដែលខ្លួនគប្បីជេរ
- **កុបិតចិត្តំ** មានចិត្តខឹងក្រោធ
- **អក្កោសនា** បានជេរប្រទេច

* កាលណាគ្រប់អង្គទាំង ៣ ឈ្មោះថាដាច់កម្មបថ បើមិនគ្រប់អង្គ មិនឈ្មោះថាដាច់កម្មបថទេ ប៉ុន្តែអាចជាទុច្ចរិតកម្ម។

វិនិច្ឆ័យសម្ផប្បលាបវាទ (ពាក្យសំដីឥតប្រយោជន៍) ដោយអាការ៥

១-ដោយមូល	មានមូល៣ គឺលោភមូល ទោសមូល និងមោហមូល
២-ដោយកម្ម	ជាវចីកម្ម
៣-ដោយទ្វារ	សម្រេចតាមទ្វារ ២ គឺកាយទ្វារ និងវចីទ្វារ

៤-ដោយទោស មានទោសខុសគ្នាយ៉ាងនេះ គឺ ៖

- និយាយច្រើន មានទោសច្រើន

- និយាយតិច មានទោសតិច

- អ្នកដទៃកាន់យកនូវរឿងឥតប្រយោជន៍នោះ មានទោសច្រើន

- អ្នកដទៃមិនកាន់យកនូវរឿងឥតប្រយោជន៍នោះ មានទោសតិច

៥- សម្ផប្បលាបវាទ មានអង្គ២ គឺ ៖

- **និរត្ថកថា បុរេក្ខារតា**ចិត្តចង់និយាយរឿងឥតប្រយោជន៍

- **តថារូបីកថា កថនំ** បាននិយាយនូវរឿងឥតប្រយោជន៍ មានភាពដូច្នោះ។

* កាលណាគ្រប់អង្គទាំង២ ឈ្មោះថាដាច់កម្មបថ បើមិនគ្រប់អង្គ មិនឈ្មោះថាដាច់កម្មបថទេ

ប៉ុន្តែអាចជាទុច្ចរិតកម្ម។

* ចំណាំ

ការនិយាយដោយបំណងឲ្យអ្នកដទៃដឹងនូវរឿងឥតប្រយោជន៍ ប៉ុណ្ណោះ ទើបចាត់ជាអកុសលកម្មបថ បើមិនមានបំណងឲ្យគេដឹងរឿងឥតប្រយោជន៍ទេ មិនចាត់ជាអកុសលកម្មបថឡើយ ប៉ុន្តែជាទ្វារនៃអកុសលចិត្ត។

វិនិច្ឆ័យអភិជ្ឈា (ការសំលឹងរំពៃចង់បាននូវភណ្ឌៈរបស់អ្នកដទៃ) ដោយអាការ ៥

១- ដោយមូល មានមូល២ គឺលោភមូល និងមោហមូល

២- ដោយកម្ម ជាមនោកម្ម

៣- ដោយទ្វារ សម្រេចតាមទ្វារ ៣ គឺកាយទ្វារ វចីទ្វារ និងមនោទ្វារ

អភិជ្ឈា កើតតាម ទ្វារ៣

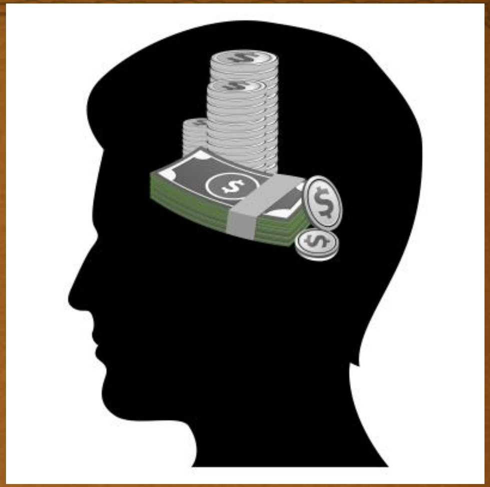

តាមមនោទ្វារ   ខណៈពេលដែលគិត
ប៉ងយកទ្រព្យរបស់គេមកជារបស់ខ្លួន
ដោយ ទុច្ចរិតកម្មផ្សេងៗ ។

តាមវចីទ្វារ   ខណៈពេលដែលគិត
ប៉ងយកទ្រព្យរបស់គេមកជារបស់ខ្លួន ដោយ
ទុច្ចរិតកម្មផ្សេងៗ ក៏និយាយចេញមក ។

តាមកាយទ្វារ   ខណៈពេលដែលគិត
ប៉ងយកទ្រព្យរបស់គេមកជារបស់ខ្លួន ដោយ
ទុច្ចរិតកម្មផ្សេងៗ ក៏ធ្វើតាមគំនិតនោះ ។

៤- ដោយទោស មានទំនងដូចអទិន្នាទាន

៥- ដោយអង្គ អភិជ្ឈា មានអង្គ២ គឺ ៖

- បរភណ្ឌំ ទ្រព្យរបស់អ្នកដទៃ

- អត្តនោ បរិណាមនំ បង្អោនមកជារបស់ខ្លួន

(ដោយបំណងអាក្រក់) ។

វិនិច្ឆ័យព្យាបាទ (បំណងចង់ឲ្យគេវិនាស) ដោយអាការ ៥

១- ដោយមូល មានមូល ២ គឺ ទោសមូល និងមោហមូល

២- ដោយកម្ម ជាមនោកម្ម

៣- ដោយទ្វារ សម្រេចតាមទ្វារ ៣ គឺកាយទ្វារ វចីទ្វារ និងមនោទ្វារ

ព្យាបាទ កើតតាម ទ្វារ៣

តាមមនោទ្វារ ខណៈដែលមានសេចក្តី ខឹងក្រោធខ្លាំង ក៏គិតចង់ឲ្យគេវិនាស ដោយ ទុច្ចរិតកម្មផ្សេងៗ ។

តាមវចីទ្វារ ខណៈដែលមានសេចក្តី ខឹងក្រោធខ្លាំង រហូតគិតចង់ឲ្យគេវិនាស រួចក៏ និយាយចេញមកតាមគំនិតនោះ។

តាមកាយទ្វារ ខណៈដែលមានសេចក្តី ខឹងក្រោធខ្លាំង រហូតគិតចង់ឲ្យគេវិនាស រួចក៏ធ្វើសកម្មភាពតាមគំនិតនោះ។

៤- ដោយទោស មានទំនងដូចផរុសវាទ

៥- ដោយអង្គ ព្យាបាទ មានអង្គ ២ គឺ ៖

- **បរសត្តោ** សត្វដទៃ

- **តស្ស ច វិនាសចិន្តោ** គិតឲ្យសត្វដទៃនោះវិនាស ។

វិនិច្ឆ័យមិច្ឆាទិដ្ឋិ (ការឃើញខុសចាកសេចក្តីពិត) ដោយអាការ ៥

១- ដោយមូល មានមូល ២ គឺលោភមូល និងមោហមូល

២- ដោយកម្ម ជាមនោកម្ម

៣- ដោយទ្វារ សម្រេចតាមទ្វារ ៣ គឺកាយទ្វារ វចីទ្វារ និងមនោទ្វារ

៤- ដោយទោស

- សេពច្រើន មានទោសច្រើន
- សេពតិច មានទោសតិច
- យល់ខុសស៊ប់ មានទោសច្រើន
- យល់ខុសមិនស៊ប់ មានទោសតិច

៥- ដោយអង្គ មិច្ឆាទិដ្ឋិ មានអង្គ២ គឺ ៖

- **វត្ថុនោ ច គហិតាការវិបរិតតា** ចិត្តប្រែប្រួលដោយសភាព ខុសចាកអាការគួរកាន់យក មានព្រះរតនត្រៃជាដើម។

- **យថា ច តំ គណ្ហាតិ តថាភាវេន តស្សូបដ្ឋានំ** ការប្រកាន់នូវរឿង មិនពិតនោះក៏ប្រាកដ។

សង្គហគាថា

អដ្ឋធា លោភមូលានិ   ទោសមូលានិ ច ទ្វិធា

មោហមូលានិ ច ទ្វេតិ ទ្វាទសាកុសលា សិយុំ ។

អកុសលចិត្ត ១២ គឺ លោភមូលចិត្ត ៨ ទោសមូល ២ មោហមូល ២។

កាមាវចរសោភណចិត្ត ២៤ ដួង

Beautiful Consciousness Of the Sensuous Sphere

កាមាវចរកុសលចិត្ត ៨ ដួង (ឬ មហាកុសលចិត្ត)

កាមាវចរវិបាកចិត្ត ៨ ដួង (ឬ ហាវិបាកចិត្ត)

កាមាវចរកិរយាចិត្ត ៨ ដួង (ឬ មហាកិរិយាចិត្ត)

<u>មហាកុសលចិត្ត ៨ ដួង</u>

Eight Types of Moral Consciousness

១. សោមនស្សសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាកុសលចិត្តំ

មហាកុសលចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយសោមនស្សវេទនា ប្រកបដោយបញ្ញា មានកម្លាំងខ្លាំងក្លា កើតឡើងដោយមិនមានការបបួលដឹកនាំ។

Moral Consciousness, unprompted, accompanied by pleasure, associated with knowledge (wisdom).

១. សោមនស្សសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាកុសលចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ៣៨ ប្រភេទគឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣
- សោភណចេតសិក ២៥

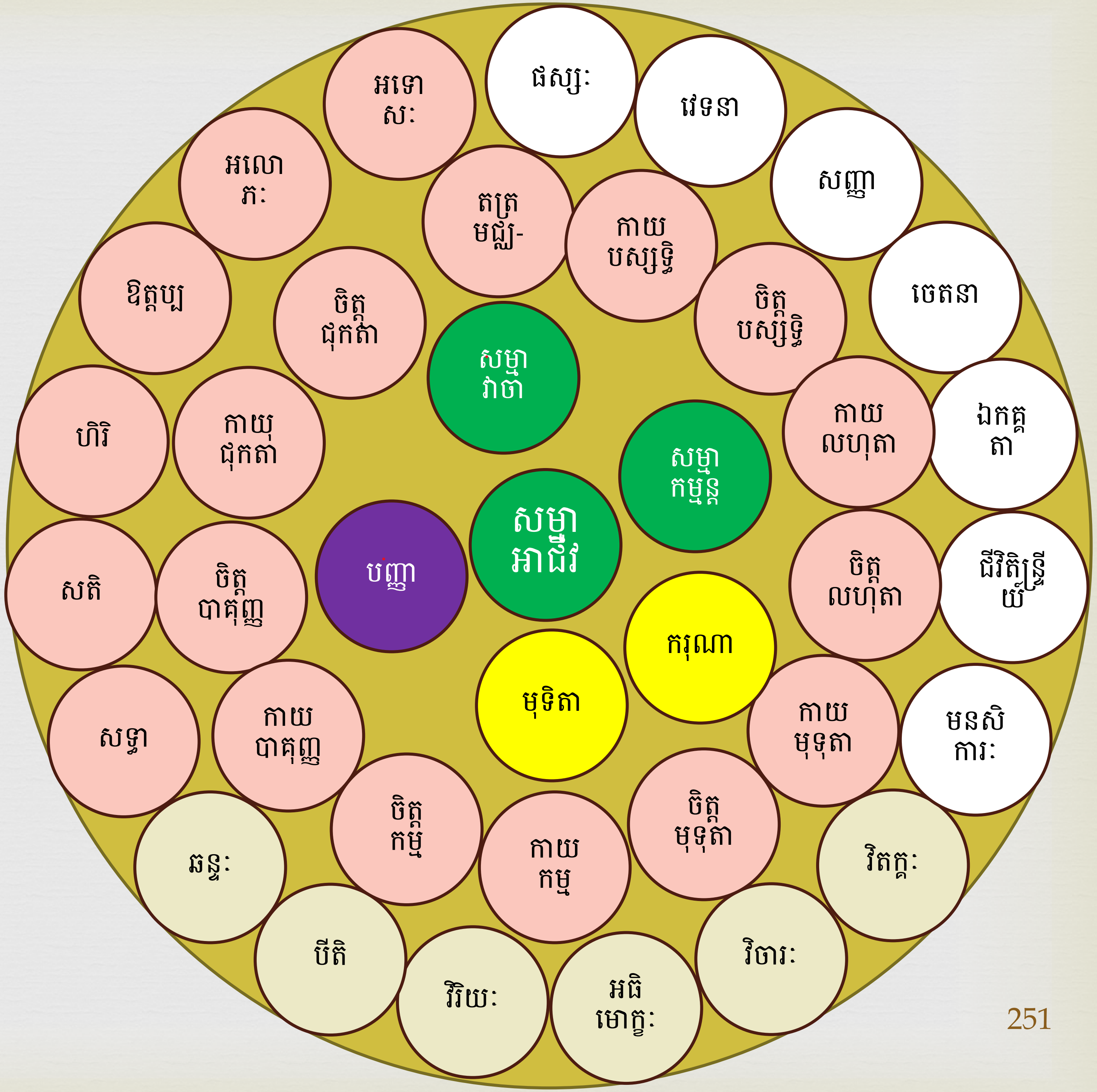

២. សោមនស្សសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ មហាកុសលចិត្តំ

មហាកុសលចិត្តប្រព្រឹត្តទៅជាមួយសោមនស្សវេទនាប្រកបដោយបញ្ញា មានកម្លាំងខ្សោយកើតឡើងដោយមានការបបួលដឹកនាំ។ Moral Consciousness, prompted, accompanied by pleasure, associated with knowledge (wisdom).

* មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ៣៨ ប្រភេទ ដូចដួងទី ១ ដែរ ។

៣. សោមនស្សសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាកុសលចិត្តំ

មហាកុសលចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយសោមនស្សវេទនា ប្រាសចាកបញ្ញា មានកម្លាំងខ្លាំងក្លា កើតឡើងដោយមិនមានការបបួលដឹកនាំ។

Moral Consciousness, unprompted, accompanied by pleasure, dissociated with knowledge (wisdom).

៣. សោមនស្សសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាកុសលចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ៣៧ ប្រភេទគឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣
- សោភណចេតសិក ២៤ (វៀរបញ្ញា)

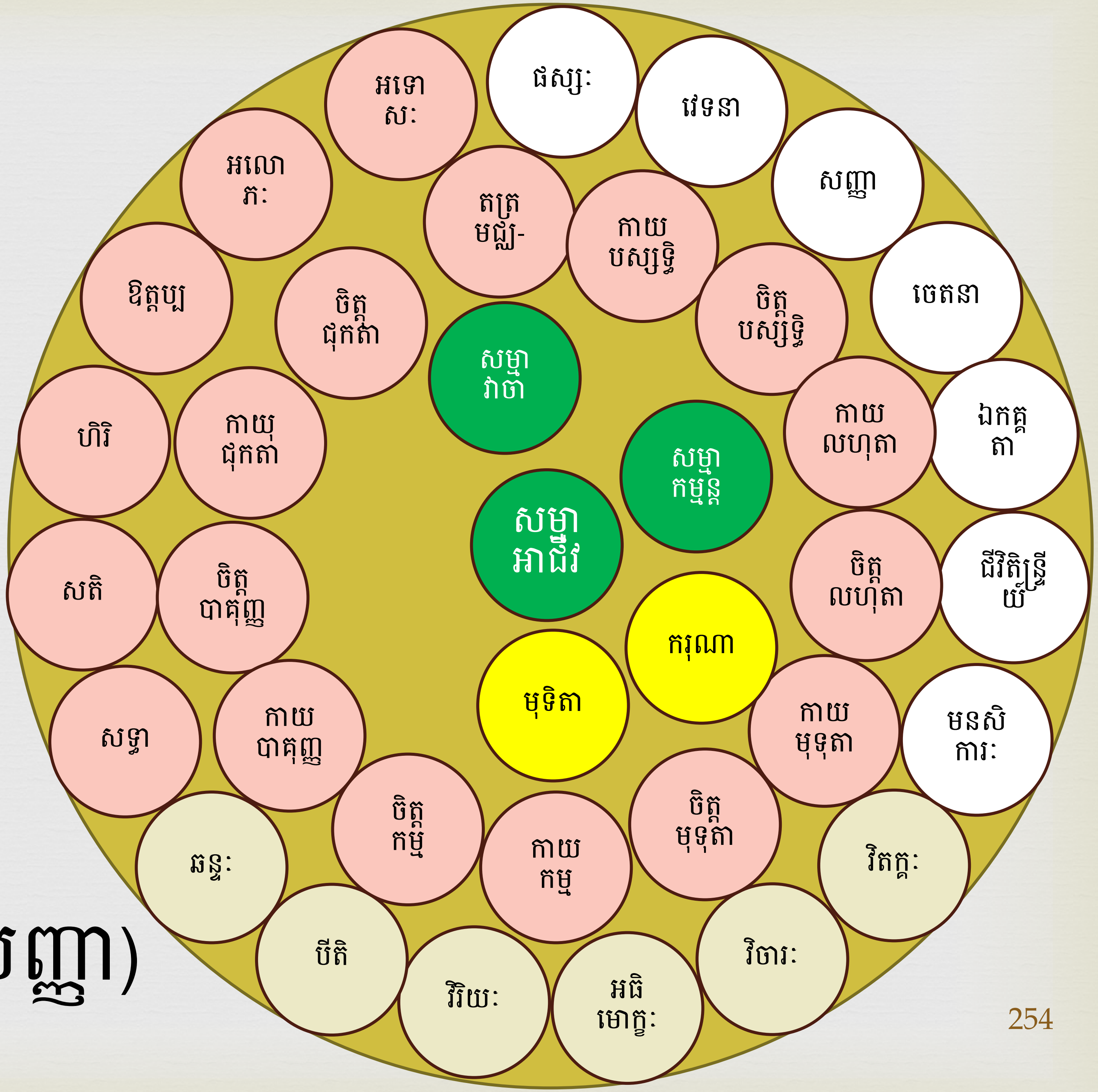

៨. សោមនស្សសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ មហាកុសលចិត្តំ

មហាកុសលចិត្តប្រព្រឹត្តទៅជាមួយ សោមនស្សវេទនា ប្រាសចាកបញ្ញា មានកម្លាំងខ្សោយ កើតឡើងដោយមានការបបួលដឹកនាំ។ Moral Consciousness, prompted, accompanied by pleasure, dissociated with knowledge (wisdom).

* មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ៣៧ ដូចដួងទី ៣ ។

៥. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាកុសលចិត្តំ

មហាកុសលចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយឧបេក្ខាវេទនា ប្រកបដោយបញ្ញា មានកម្លាំងខ្លាំងក្លា កើតឡើងដោយមិនមានការបបួលដឹកនាំ។ Moral Consciousness, unprompted, accompanied by indifference, associated with knowledge (wisdom).

៥. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាកុសលចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ៣៧ ប្រភេទគឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១២ (វៀរបីតិ)
- សោភណចេតសិក ២៥

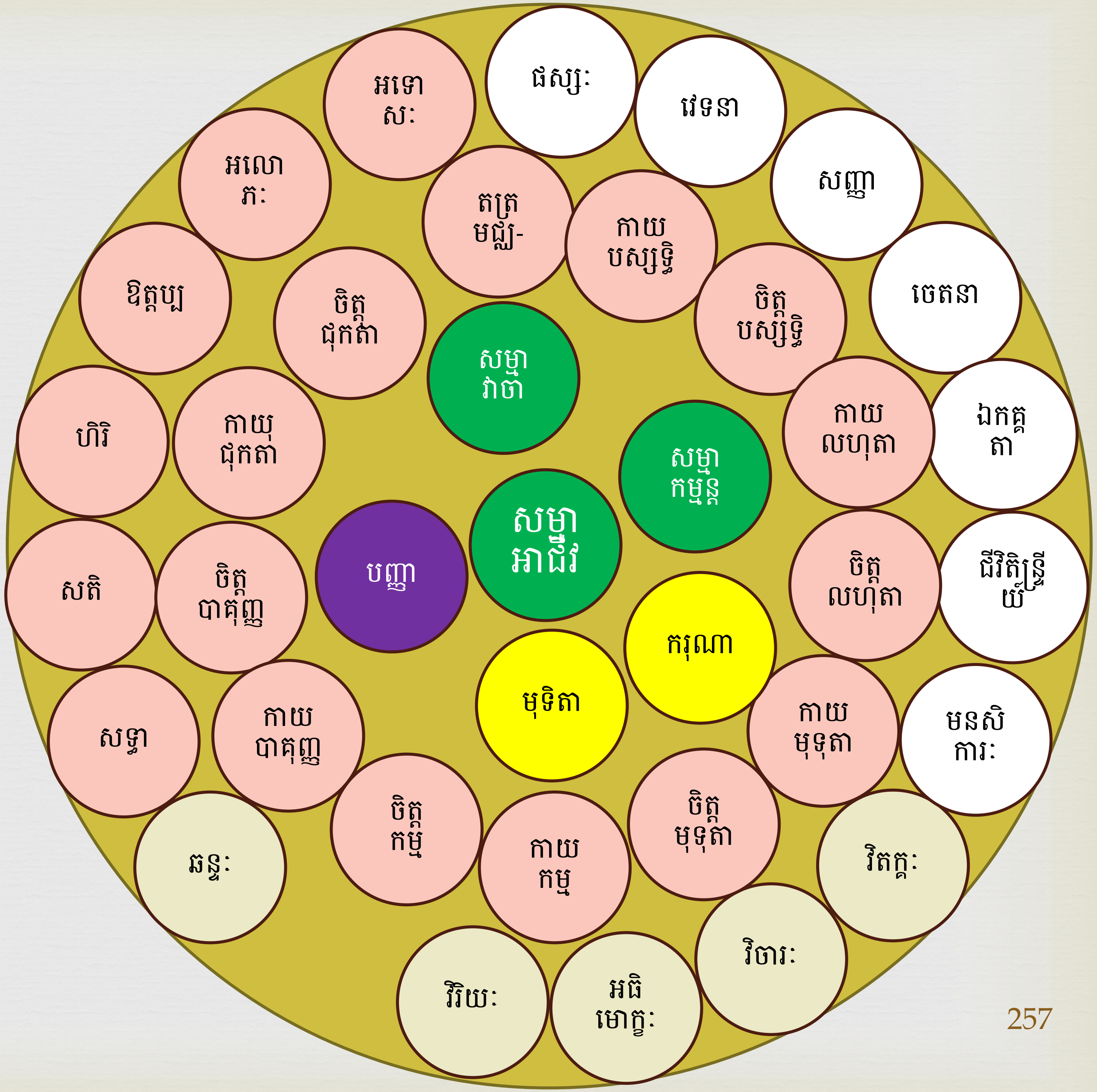

៦. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ មហាកុសលចិត្តំ

មហាកុសលចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយឧបេក្ខាវេទនា ប្រកបដោយបញ្ញា មាន កម្លាំងខ្សោយ កើតឡើងដោយមានការបបួលដឹកនាំ។ Moral Consciousness, prompted, accompanied by indifference, associated with knowledge (wisdom).

* មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ៣៧ ដូចដួងទី ៥ ។

៧. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាកុសលចិត្តំ មហាកុសលចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយឧបេក្ខាវេទនា ប្រាសចាកបញ្ញា មានកម្លាំងខ្លាំងក្លា កើតឡើងដោយមិនមានការបបួលដឹកនាំ។ Moral Consciousness, unprompted, accompanied by indifference, dissociated with knowledge (wisdom).

៧. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាកុសលចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ៣៦ ប្រភេទគឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១២ (វៀរបីតិ)
- សោភណចេតសិក ២៤ (វៀរបញ្ញា)

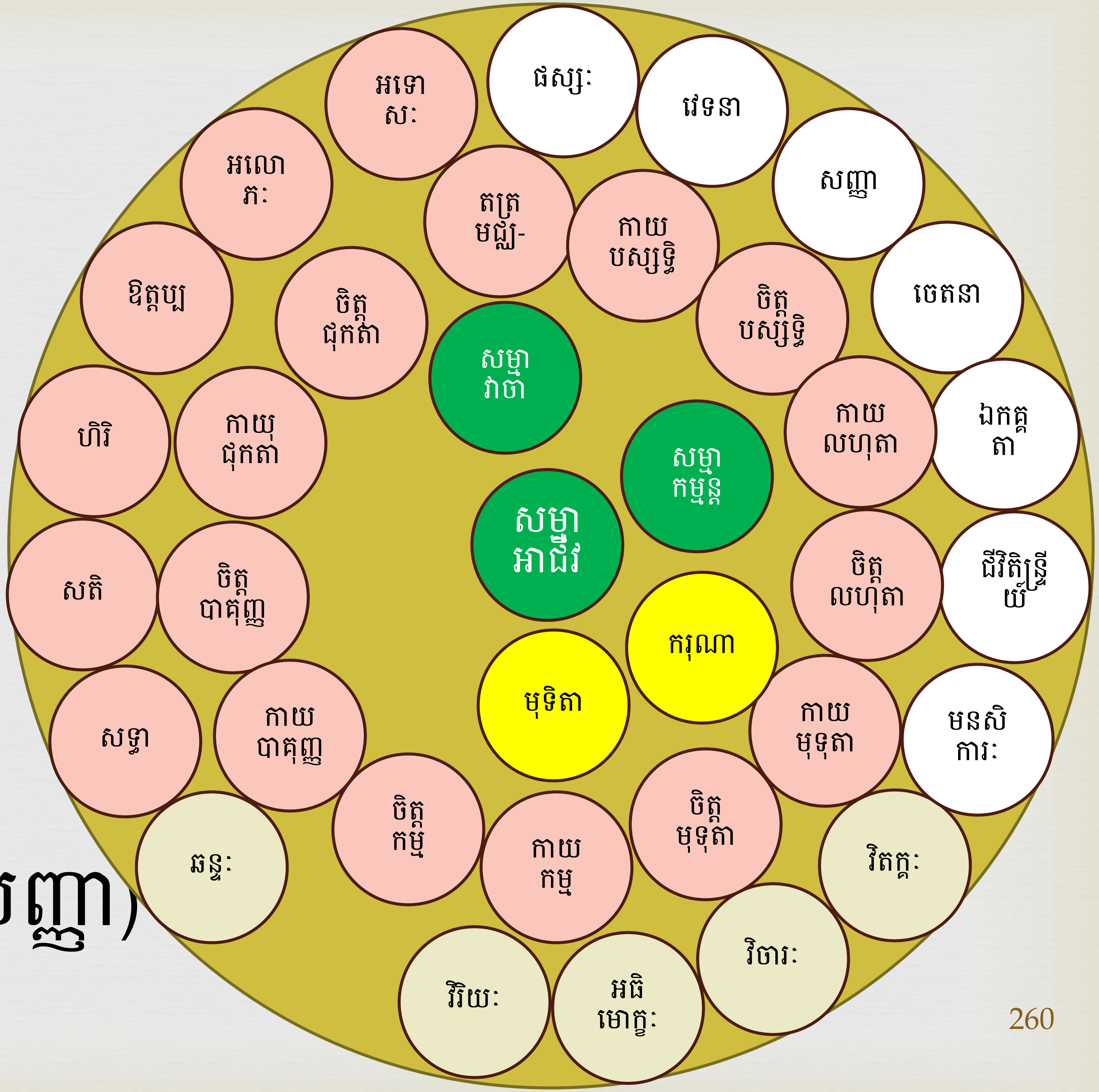

៨. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ មហាកុសលចិត្តំ មហាកុសលចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយឧបេក្ខាវេទនា ប្រាសចាកបញ្ញា កម្លាំងខ្សោយ កើតឡើងដោយមានការបបួលដឹកនាំ។

Moral Consciousness, prompted, accompanied by indifference, dissociated with knowledge (wisdom).

* មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ៣៦ ដូចដួងទី ៧ ។

អត្ថរបស់កុសល ៥ យ៉ាង

១. **អរោគ្យត្ថ** ដោយអត្ថថាមិនមានរោគ (**រាគៈ ទោសៈ មោហៈ ទិដ្ឋិ មានៈ ឥស្សា មច្ឆរិយៈ** ជាដើម ឈ្មោះថា រោគ ព្រោះជាគ្រឿងចាក់ដោតញាំញីនូវសន្តានចិត្តឱ្យញាប់ញ័រក្តៅក្រហាយ)។

២. **សុន្ទរត្ថ** ដោយអត្ថថា ស្អាតបរិសុទ្ធល្អ។

៣. **ឆេកត្ថ** ដោយអត្ថថា ឆ្លាតវៃ ឬ មុតស្រួច ក្នុងការកំចាត់បង់នូវភាពសៅហ្មងរបស់ចិត្ត។

៤. **អនវជ្ជត្ថ** ដោយអត្ថថា មិនមានទោស។

៥. **សុខវិបាកត្ថ** ដោយអត្ថថា មានវិបាកជាសុខ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់កុសល

១. អនវជ្ជសុខវិបាកលក្ខណំ មានវិបាកជាសុខដែលមិនមានទោស ជាលក្ខណៈ។

២. អកុសលវិទ្ធំសនរសំ មានការកម្ចាត់បង់នូវអកុសល ជាកិច្ច។

៣. វោទានបច្ចុប្បដ្ឋានំ មានសភាពស្អាតផូរផង់ ជាអាការប្រាកដ។

៤. យោនិសោមនសិការបទដ្ឋានំ មានការធ្វើទុកក្នុងចិត្តតាមទំនង ហេតុផល ជាហេតុជិត។

លក្ខណាទិចតុករបស់កុសលន័យម៉្យាងទៀត

១. អនវជ្ជលក្ខណំ មានការមិនមានទោសជាលក្ខណៈ។

២. វោទានភាវរសំ មានសភាពស្អាតផូរផង់នៃចិត្តជាកិច្ច។

៣. ឥដ្ឋវិបាកបច្ចុប្បដ្ឋានំ មានវិបាកដែលជាទីប្រាថ្នា ជាផល ឬ ជាអាការប្រាកដ។

៤. យោនិសោមនសិការបទដ្ឋានំ មានការធ្វើទុកក្នុងចិត្តដោយឧបាយនៃប្រាជ្ញា ជាហេតុជិត។

បុញ្ញកិរិយាវត្ថុ ១០

១. **ទានមយ** បុណ្យសម្រេចដោយការឱ្យទាន។
២. **សីលមយ** បុណ្យសម្រេចដោយការរក្សាសីល។
៣. **ភាវនាមយ** បុណ្យសម្រេចដោយការចម្រើនឱ្យចិត្តស្ងប់ (ឧបចារសមាធិ)។
៤. **អបចាយនមយ** បុណ្យសម្រេចដោយការគោរពឱនលំទោន។
៥. **វេយ្យាវច្ចមយ** បុណ្យសម្រេចដោយការជួយខ្នះខ្នែង ។
៦. **បត្តិទានមយ** បុណ្យសម្រេចដោយការចែកចំណែកបុណ្យឱ្យដល់អ្នកដទៃ។
៧. **បត្តានុមោទនាមយ** បុណ្យសម្រេចដោយការអនុមោទនាត្រេកអរ
នឹងបុណ្យអ្នកដទៃ កុសលរបស់អ្នកដទៃ។
៨. **ធម្មទេសនាមយ** បុណ្យសម្រេចដោយការសម្តែងធម៌។
៩. **ធម្មស្សវនមយ** បុណ្យសម្រេចដោយការស្តាប់ព្រះធម៌។
១០. **ទិដ្ឋុជុកម្មមយ** បុណ្យសម្រេចដោយការយល់ត្រង់ត្រឹមត្រូវតាមហេតុផល។

- បុញ្ញកិរិយាវត្ថុចាប់តាំងពីទី ១ ដល់ទី ៩ សម្រេចដោយមហាកុសល ៨ ដួង ណានីមួយគ្រប់កាលទាំង ៣។

- ចំពោះទិដ្ឋុជុកម្ម អាចប្រព្រឹត្តទៅក្នុងមហាកុសល ៨ ដួង ណានីមួយតែមុនកាលនឹងធ្វើ និង កាលនឹងធ្វើជាខាងក្រោយ ប៉ុន្តែខណៈដែលកំពុងយល់ត្រូវអាចសម្រេចដោយមហាកុសលញាណសម្បយុត្ត ៤ ដួង ប៉ុណ្ណោះ។

សង្ខេបបុញ្ញកិរិយាវត្ថុ ១០

បុញ្ញកិរិយាវត្ថុទាំង ១០ នេះបើបំព្រួញមកសល់ត្រឹមតែ ៣ ប៉ុណ្ណោះគឺ ៖

- **ទានមយ បត្តិទានមយ** និង **បត្តានុមោទនាមយ** ទាំង៣ នេះ សង្គ្រោះចូលក្នុងទាន។
- **សីលមយ អបចាយនមយ** និង **វេយ្យាវច្ចមយ** ទាំង ៣ នេះសង្គ្រោះចូលក្នុងសីល។
- **ភាវនាមយ ធម្មទេសនាមយ** និង **ធម្មសវនមយ** ទាំង ៣ នេះសង្គ្រោះចូលក្នុងភាវនា។

* ចំពោះ **ទិដ្ឋុជុកម្ម** សង្គ្រោះចូលក្នុងបុញ្ញកិរិយាវត្ថុទាំង ៣ គឺក្នុងទានក៏បានក្នុងសីលក៏បាន ក្នុងភាវនាក៏បាន ។

* បុញ្ញកិរិយាវត្ថុទាំងអស់ (ក្រៅពីទិដ្ឋុជុកម្ម) បើមិនមានទិដ្ឋុជុកម្មទេក៏រមែងមិនសម្បូរឡើយ ។

សម្ព័យនៃមហាកុសល ៥ យ៉ាង

១. ដោយការព្រមព្រៀង (នៃបច្ច័យច្រើន)

២. ដោយខណៈ

៣. ដោយកាល

៤. ដោយការប្រជុំ

៥. ដោយហេតុ

ចក្កធម៌ ៤

១. បដិរូបទេសវាសោ — កិរិយារស់នៅក្នុងប្រទេសដ៏សមគួរ (ជាពិសេសគឺកន្លែងដែលមានព្រះព្រះធម៌)។

២. សប្បុរិសូបនិស្សយោ — បានចូលទៅអាស្រ័យជាមួយសប្បុរស។

៣. អត្តសម្មាបណិធិ — តម្កល់ខ្លួនដោយប្រពៃ (បានដល់ភាពជាបុគ្គលដែលសប្បុរសប្រដៅបានងាយ)។

៤. បុព្វេកតបុញ្ញតា — ភាពជាបុគ្គលធ្វើបុណ្យទុកហើយក្នុងកាលមុន។

វត្ថុជាទីសប្បាយនៃមហាកុសល

១.អាវាសជាទីសប្បាយ ដូចជាផ្ទះសម្បែងឬវត្តអារាមជាដើមដែលរៀបរយបានល្អ។

២.ឥរិយាបថជាទីសប្បាយ ការប្រព្រឹត្តទៅនៃឥរិយាបថទាំង ៤ ស្មើល្អ។

៣.បុគ្គលជាទីសប្បាយ បុគ្គលល្អទាំងរូបសម្បត្តិ គុណសម្បត្តិ និង បញ្ញាសម្បត្តិជាដើម។

៤.គោចរជាទីសប្បាយ ផ្លូវធ្វើដំណើររាបស្មើល្អមិនរលាក់ មិនហុយជាដើម។

៥.កថាវត្ថុជាទីសប្បាយ ការពោលវាចាជាកុសល មានទានកថា សីលកថា ជាដើម។

៦.ឧតុជាទីសប្បាយ អាកាសធាតុមិនក្តៅពេក មិនត្រជាក់ពេក។

៧.ភោជនជាទីសប្បាយ អាហារមានរសជាតិល្អ និង មានអនាម័យជាដើម។

ការចែកមហាកុសលចិត្តដោយឧក្កដ្ឋៈ និង ឱមកៈ ដោយញាណសម្បយុត្តមាន៤ន័យ

ន័យទី ១

តិហេតុកឧក្កដ្ឋុក្កដ្ឋៈ

- បុព្វចេតនា (ល្អ)
- មុញ្ចនចេតនា (ល្អ)
- អបរចេតនា (ល្អ)
- អបរាបរចេតនា (ល្អ)

ពាក្យថា **ឧក្កដ្ឋុក្កដ្ឋៈ**= **ឧក្កដ្ឋៈ**(ឧក្រិដ្ឋ) + **ឧក្កដ្ឋៈ**(ឧក្រិដ្ឋ)

ឧក្រិដ្ឋ = (ប្រណិតក្រៃលែង)។

ន័យទី ២

តិហេតុកឧក្កដ្ឋោមកៈ

	បុព្វចេតនា	(ល្អ)
	មុញ្ចនចេតនា	(ល្អ)
	អបរចេតនា	(ល្អ)
	អបរាបរចេតនា	(មិនល្អ)

- ពាក្យថា **ឧក្កដ្ឋោមកៈ** = **ឧក្កដ្ឋោ** (ឧក្រិដ្ឋ) + **ឱមកៈ**(មិនល្អ ឬមិនសូវល្អ)។
- ពាក្យ **បុព្វចេតនា** គឺមុនពេលធ្វើ, **មុញ្ចនចេតនា** គឺពេលកំពុងធ្វើ។

ន័យទី ៣

តិហេតុកឱមកុក្កដ្ឋះ

- បុញ្ញចេតនា (ល្អ)
- មុញ្ចនចេតនា (ល្អ)
- អបរចេតនា (មិនល្អ)
- អបរាបរចេតនា (ល្អ)

ន័យទី ៤

តិហេតុកឱមកោមកះ

- បុញ្ញចេតនា (ល្អ)
- មុញ្ចនចេតនា (ល្អ)
- អបរចេតនា (មិនល្អ)
- អបរាបរចេតនា (មិនល្អ)

ដោយញាណវិប្បយុត្តមាន ៤ ន័យ

ន័យទី ១

ទុហេតុកឧក្កដ្ឋកុក្កុដ្ឋៈ

ទុហេតុកឧក្កដ្ឋកុក្កុដ្ឋៈ	បុព្វចេតនា	(ល្អ)
	មុញ្ចនចេតនា	(ល្អ)
	អបរចេតនា	(ល្អ)
	អបរាបរចេតនា	(ល្អ)

ពាក្យ **អបរចេតនា** គឺក្រោយពេលធ្វើហើយភ្លាម ៗ **អបរាបរចេតនា** គឺក្រោយពេលធ្វើហើយយូរៗ។

ន័យទី ២

ទុហេតុកឧក្កដ្ឋោមកៈ	បុព្វចេតនា	(ល្អ)
	មុញ្ចនចេតនា	(ល្អ)
	អបរចេតនា	(ល្អ)
	អបរាបរចេតនា	(មិនល្អ)

ន័យទី ៣

ទុហេតុកឱមកុក្កុដ្ឋៈ

- បុព្វចេតនា (ល្អ)
- មុញ្ចនចេតនា (ល្អ)
- អបរចេតនា (មិនល្អ)
- អបរាបរចេតនា (ល្អ)

ន័យទី ៤

ទុហេតុកឱមកោមកៈ

- បុព្វចេតនា (ល្អ)
- មុញ្ចនចេតនា (ល្អ)
- អបរចេតនា (មិនល្អ)
- អបរាបរចេតនា (មិនល្អ)

អហេតុកចិត្ត ១៨ ដួង

ក្នុងអហេតុកចិត្ត ១៨ ចែកចេញជា ៣ ប្រភេទគឺ ៖

ក - អកុសលវិបាកចិត្ត ៧ ដួង

ខ - អហេតុកកុសលវិបាកចិត្ត ៨ ដួង

គ - អហេតុកកិរិយាចិត្ត ៣ ដួង

អកុសលវិបាកចិត្ត ៧ ដួង
(Immoral Resultant Consciousness without Roots)

អកុសលវិបាកចិត្ត គឺចិត្តដែលជាវិបាករបស់អកុសលចិត្ត ឬថាជាផលរបស់
អកុសលកម្ម មាន ៧ដួងគឺ

១- ឧបេក្ខាសហគតំ ចក្ខុវិញ្ញាណអកុសលវិបាកចិត្តំ

ចក្ខុវិញ្ញាណ ជាអកុសលវិបាកចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយ ឧបេក្ខាវេទនា (ឃើញរូបមិនល្អ)។

Immoral resultant eye-consciousness, accompanied by indifference.

ចក្ខុវិញ្ញាណ កើតត្រង់ចក្ខុបសាទរូប ធ្វើ ទស្សនកិច្ច

វចនត្ថ របស់ចក្ខុវិញ្ញាណ **ចក្ខុំ និស្សិតំ វិញ្ញាណន្តិ** > **ចក្ខុវិញ្ញាណំ**

ប្រែថា វិញ្ញាណអាស្រ័យចក្ខុបសាទកើតឡើង ឈ្មោះថា **ចក្ខុវិញ្ញាណ** ។

ចក្ខុវិញ្ញាណនេះ ជាវិញ្ញាណម៉្យាងដែលអាស្រ័យនឹងចក្ខុវត្ថុ (ភ្នែក) កើតឡើងដើម្បីដឹងនូវរូបារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ ដូចមានពាក្យបាលីថា

ចក្ខុនិស្សិតរូបវិជាននលក្ខណំ ចក្ខុវិញ្ញាណំ។

ហេតុនាំឱ្យកើតចក្ខុវិញ្ញាណមាន ៤ យ៉ាង គឺ ៖

- **អសម្ភិន្នត្តា ចក្ខុស្ស** ព្រោះចក្ខុប្រសាទមិនទាន់បែកធ្លាយ
- **អាបាថគតត្តា រូបានំ** ព្រោះរូបមកកាន់គន្លងនៃចក្ខុប្រសាទ
- **អាលោកសន្និស្សិតំ** អាស្រ័យនឹងពន្លឺ
- **មនសិការហេតុកំ** មានមនសិការជាហេតុជិត

២-ឧបេក្ខាសហគតំ សោតវិញ្ញាណអកុសលវិបាកចិត្តំ

សោតវិញ្ញាណ ជាអកុសលវិបាកចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយ ឧបេក្ខាវេទនា (ឮសំឡេងមិនល្អ)។

Immoral resultant ear-consciousness, accompanied by indifference.

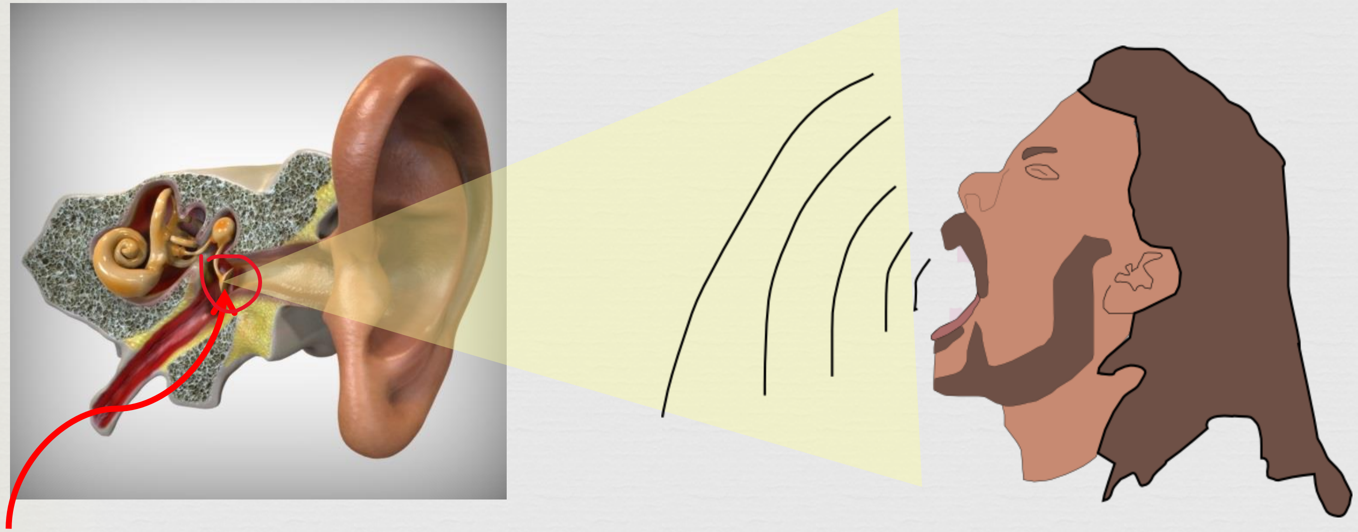

សោតវិញ្ញាណ កើតត្រង់សោតបសាទរូប ធ្វើសវនកិច្ច

វចនត្ថ របស់សោតវិញ្ញាណ **សោតំ និស្សិតំ វិញ្ញាណន្តិ** > **សោត – វិញ្ញាណំ** វិញ្ញាណដែលអាស្រ័យនឹងសោតវត្ថុកើតឡើងឈ្មោះថា **សោតវិញ្ញាណ** ។ សោតវិញ្ញាណ នេះជាវិញ្ញាណម៉្យាងដែលអាស្រ័យនឹងសោតវត្ថុ (ត្រចៀក) កើតឡើងដើម្បីដឹងសំឡេងជាលក្ខណៈ ដូចមានបាលីថា **សោតនិស្សិតសទ្ទវិជាននលក្ខណំ សោតវិញ្ញាណំ** ។

ហេតុនាំឱ្យកើតសោតវិញ្ញាណមាន ៤ យ៉ាង គឺ ៖

- អសម្ភិន្នត្តា សោតស្ស	ព្រោះសោតបសាទមិនទាន់បែកធ្លាយ
- អាបាថគតត្តា សទ្ទានំ	ព្រោះសំឡេងមកកាន់គន្លងនៃសោតបសាទ
- អាកាសសន្និស្សិតំ	អាស្រ័យនឹងអាកាស
- មនសិការហេតុកំ	មានមនសិការៈជាហេតុផិត

៣-ឧបេក្ខាសហគតំ ឃានវិញ្ញាណអកុសលវិបាកចិត្តំ

ឃានវិញ្ញាណ ជាអកុសលវិបាកចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយ ឧបេក្ខាវេទនា (ធំក្លិនមិនល្អ)។

Immoral resultant nose-consciousness, accompanied

by indifference.

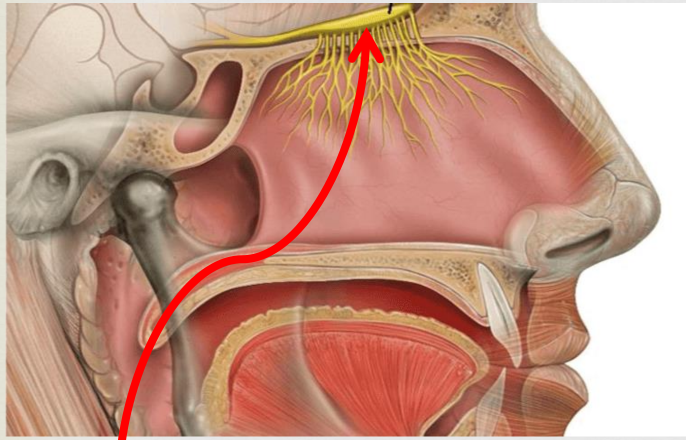

ឃានវិញ្ញាណ កើតត្រង់ឃានបសាទរូប ធ្វើឃាយនកិច្ច

វចនត្ថ របស់ឃានវិញ្ញាណ **ឃានំ និស្សិតំ វិញ្ញាណន្តិ** > **ឃានវិញ្ញាណំ**

វិញ្ញាណដែលអាស្រ័យនឹងឃានវត្ថុកើតឡើងឈ្មោះថា **ឃានវិញ្ញាណ**។

ឃានវិញ្ញាណនេះជាវិញ្ញាណម៉្យាងដែលអាស្រ័យនឹងឃានវត្ថុ (ច្រមុះ)

កើតឡើងដើម្បីធុំក្លិនជាលក្ខណៈ ដូចមានបាលីថា **ឃាននិស្សិតគន្ធ**

វិជាននលក្ខណំ ឃានវិញ្ញាណំ ។

ហេតុនាំឱ្យកើតឃានវិញ្ញាណមាន ៤ យ៉ាង គឺ ៖

- **អសម្ភិន្នត្តា ឃានស្ស** ព្រោះឃានបសាទមិនទាន់បែកធ្លាយ
- **អាបាថគតត្តា គន្ធានំ** ព្រោះក្លិនមកកាន់គន្លងនៃឃានបសាទ
- **វាយោសន្និស្សិតំ** អាស្រ័យនឹងវាយោ (ខ្យល់)
- **មនសិការហេតុកំ** មានមនសិការជាហេតុជិត

៨-ឧបេក្ខាសហគតំ ជិវ្ហាវិញ្ញាណអកុសលវិបាកចិត្តំ

ជិវ្ហាវិញ្ញាណ ជាអកុសលវិបាកចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយ ឧបេ
វេទនា (ដឹងរសមិនល្អ)។

Immoral resultant, tongue-consciousness,

accompanied by indifference.

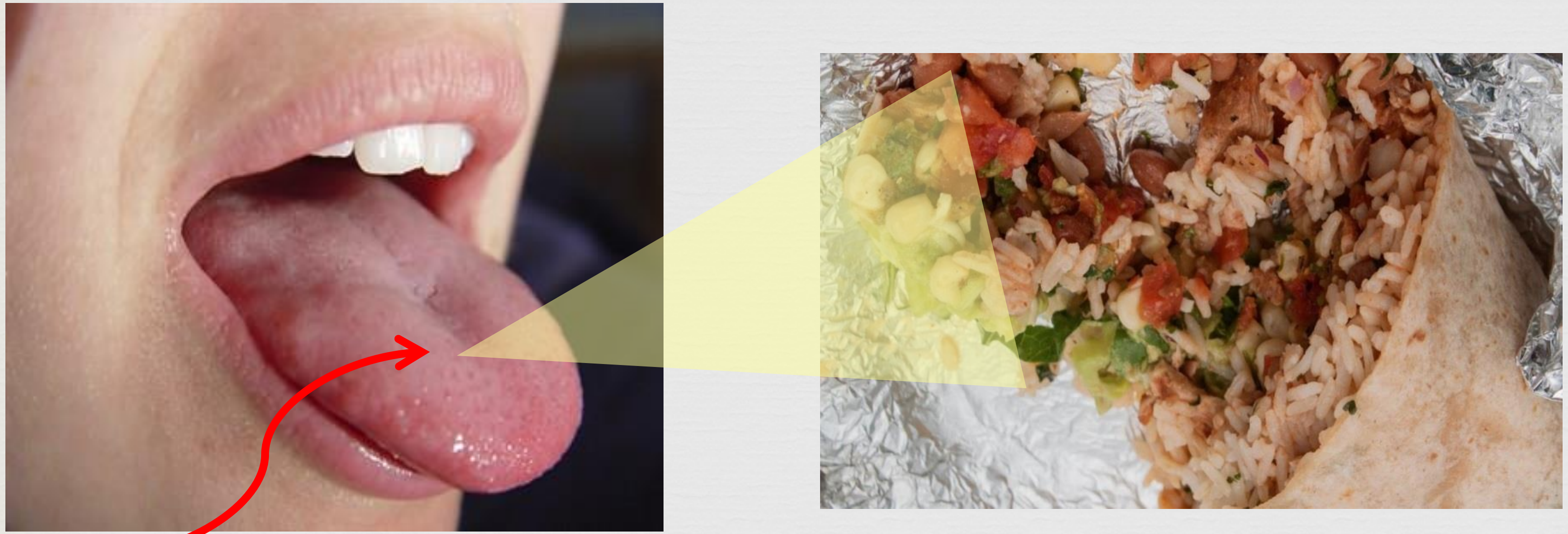

ជិវ្ហាវិញ្ញាណ កើតត្រង់ជិវ្ហាបសាទរូប ធ្វើសាយនកិច្ច

វចនត្ថ របស់ជិវ្ហាវិញ្ញាណ **ជិវ្ហំ និស្សិតំ វិញ្ញាណន្តិ** > **ជិវ្ហាវិញ្ញាណំ** វិញ្ញាណដែលអាស្រ័យនឹងជិវ្ហាវត្ថុកើតឡើងឈ្មោះថា **ជិវ្ហាវិញ្ញាណ**។ ជិវ្ហាវិញ្ញាណនេះ ជាវិញ្ញាណម៉្យាងដែលអាស្រ័យនឹងជិវ្ហាវត្ថុ (អណ្ដាត) កើតឡើងដើម្បីដឹងរសជាលក្ខណៈ ដូចមានបាលីថា

ជិវ្ហានិស្សិតរសវិជាននលក្ខណំ ជិវ្ហាវិញ្ញាណំ ។

ហេតុនាំឱ្យកើតជិវ្ហាវិញ្ញាណមាន ៤ យ៉ាង គឺ ៖

- អសម្ភិន្នត្តា ជិវ្ហាយ　　ព្រោះជិវ្ហាបសាទមិនទាន់បែកធ្លាយ
- អាបាថគតត្តា រសានំ　　ព្រោះរសមកកាន់គន្លងនៃជិវ្ហាបសាទ
- អាបោសន្និស្សិតំ　　អាស្រ័យនឹងអាបោ គឺ ទឹក
- មនសិការហេតុកំ　　មានមនសិការជាហេតុផិត

៥-ទុក្ខសហគតំ កាយវិញ្ញាណ អកុសលវិបាកចិត្តំ

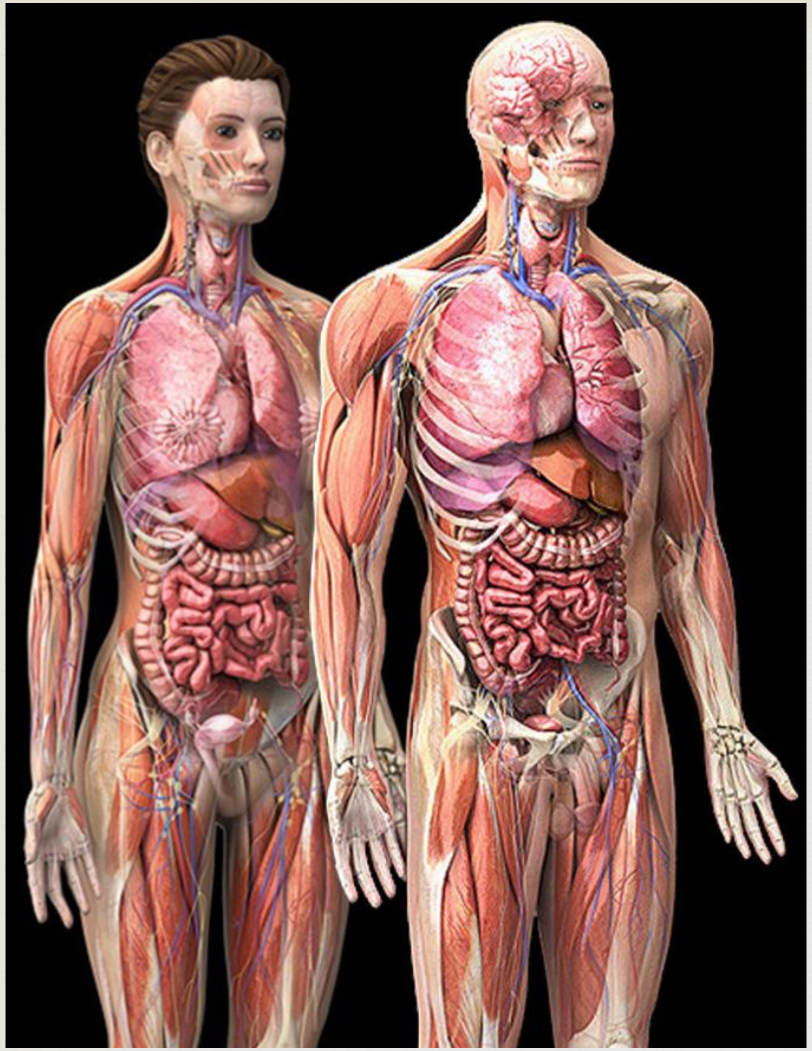

កាយវិញ្ញាណ ជាអកុសលវិបាកចិត្ត កើតឡើងព្រមដោយ ទុក្ខវេទនា (ដឹងផោដ្ឋព្វៈមិនល្អ)។

Immoral resultant, Body-consciousness, accompanied by pain.

កាយវិញ្ញាណ កើតត្រង់កាយបសាទរូប ធ្វើផុសនកិច្ច

(គឺកិច្ចដឹង រឹង ទន់ ក្តៅ ត្រជាក់ តឹង កម្រើក)

ហេតុនាំឱ្យកើតកាយវិញ្ញាណមាន ៤ យ៉ាង

១- អសម្ភិន្នត្តា កាយស្ស ព្រោះកាយប្រសាទមិនទាន់បែកធ្លាយ

២- អាបាថគតត្តា ផោដ្ឋព្វានំ ព្រោះផោដ្ឋព្វៈ មកកាន់គន្លងនៃកាយបសាទ (សំដៅដល់មហាភូតរូប ៣ ដែលគួរដល់ការប៉ះផ្ទប់និង កាយបសាទ គឺ (**បឋវីធាតុ** = រឹង ទន់) (**តេជោធាតុ** = ក្តៅ ត្រជាក់) (**វាយោធាតុ** កម្រើក តឹង ញ័រ)។

៣- បឋវីសន្និស្សិតំ អាស្រ័យបឋវី

៤- មនសិការហេតុកំ មានមនសិការៈជាហេតុផិត។

ចេតសិកសម្បយុត្តំ

ចាប់ពីដួង១ទីដល់ទី៥ (ចក្ខុវិញ្ញាណ សោតវិញ្ញាណ ឃានវិញ្ញាណ ជិវ្ហាវិញ្ញាណ និង កាយវិញ្ញាណ) ក្នុងដួងនីមួយៗ មាន ចេតសិកកើតរួម ៧ ហៅថា **សព្វចិត្ត-សាធារណចេតសិក**

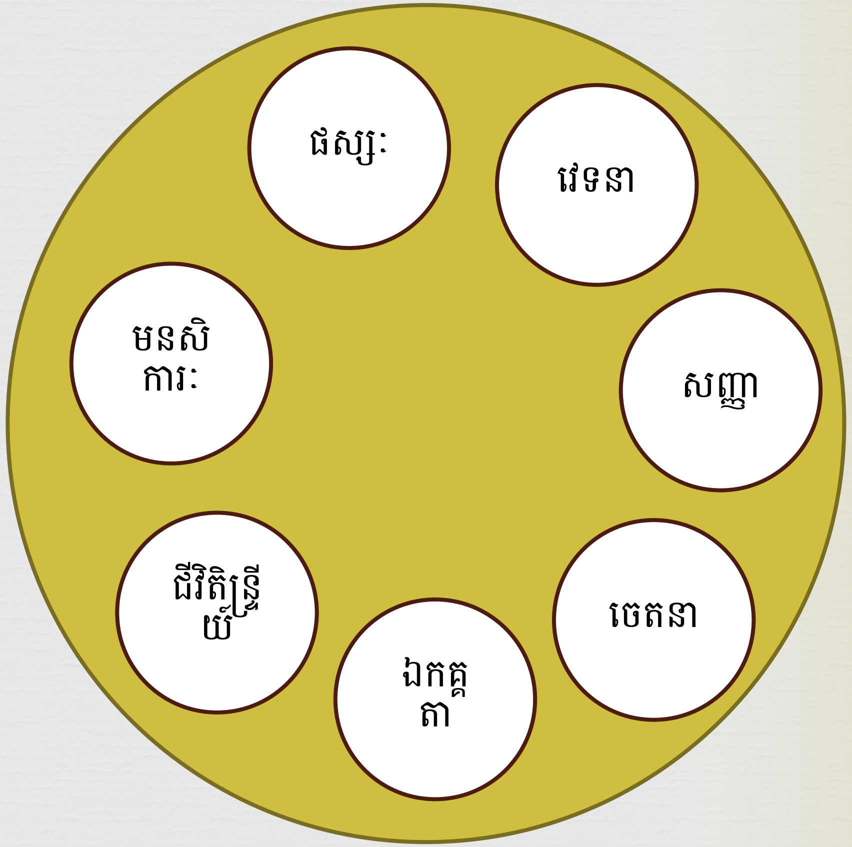

៦- ឧបេក្ខាសហគតំ មនោធាតុ អកុសលវិបាកចិត្តំ (ឬ ឧបេក្ខាសហគតំ សម្បដិច្ឆន្នចិត្តំ)

មនោធាតុ ជាអកុសលវិបាកចិត្ត កើតឡើងព្រមដោយឧបេក្ខាវេទនា ។

Receiving consciousness, accompanied by indifference.

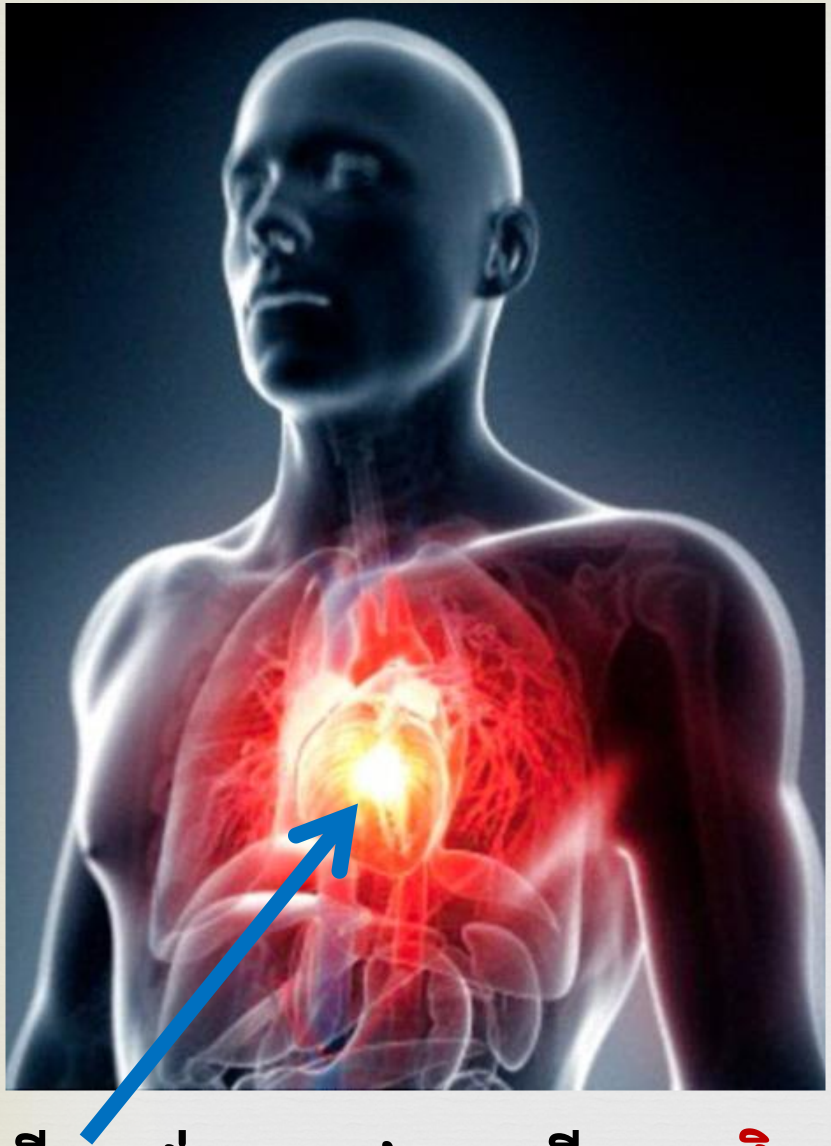

កើតត្រង់យទយវត្ថុរូប ធ្វើ សម្បដិច្ឆន្នកិច្ច (គឺកិច្ចទទួលដឹងអារម្មណ៍តាមទ្វារ ៥)

៦- ឧបេក្ខាសហគតំ មនោធាតុ អកុសលវិបាកចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ១០ប្រភេទ គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១០ (វៀរ បីតិ វិរិយៈ ឆន្ទៈ)។

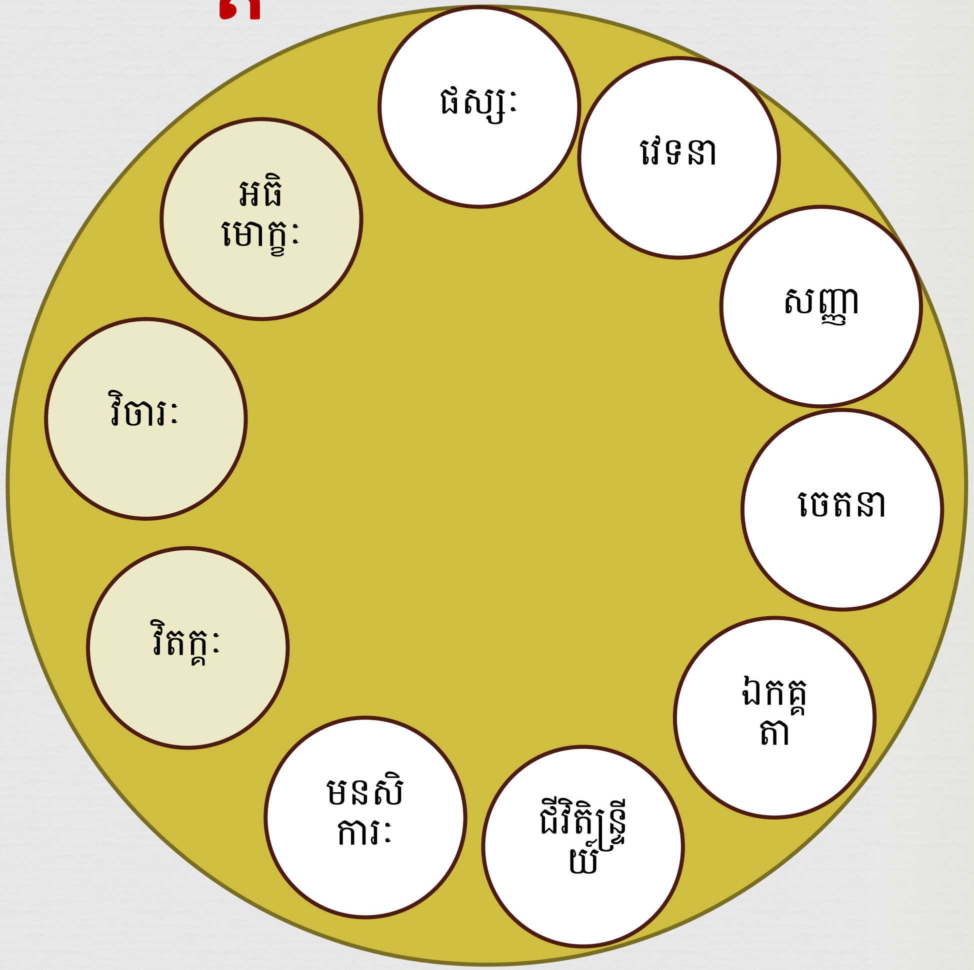

ហេតុនាំឱ្យកើតមនោធាតុ ៤ យ៉ាង

- អសម្ភិន្នត្តា បសាទស្ស — ព្រោះបសាទរូបមិនទាន់បែកធ្លាយ
- អាបាថគតត្តា បញ្ចារម្មណានំ — មានអារម្មណ៍ ៥ មកកាន់គន្លង
- ហទយសន្និស្សិតំ — អាស្រ័យហទយវត្ថុ
- មនសិការហេតុកំ — មានមនសិការៈជាហេតុជិត

៧- ឧបេក្ខាសហគតំ មនោវិញ្ញាណធាតុ អកុសលវិបាកចិត្តំ (ឬ ឧបេក្ខាសហគតំ សន្តីរណចិត្តំ)

មនោវិញ្ញាណធាតុ ជាអកុសលវិបាកចិត្ត កើតឡើងព្រមដោយឧបេក្ខាវេទនា ។

Investiageting consciousness, accompanied by indifference.

កើតត្រង់ហទយវត្ថុរូប ធ្វើកិច្ច ៥

កិច្ច ២ នៅក្នុងទ្វារគឺ សន្តីរណកិច្ច និង តទាលម្ពណកិច្ច

កិច្ច ៣ នៅក្រៅទ្វារគឺ បដិសន្ធិកិច្ច ភវង្គកិច្ច និង ចុតិកិច្ច (ក្នុងអបាយភូមិ ៤) ។

ហេតុនាំឱ្យកើតមនោវិញ្ញាណធាតុ ៤ យ៉ាង

- អសម្ភិន្នត្តា មនស្ស ព្រោះមនោមិនទាន់បែកធ្លាយ
- អាបាថគតត្តា ធម្មារម្មណានំ ព្រោះមានធម្មារម្មណ៍មកកាន់គន្លង
- ហទយសន្និស្សិតំ អាស្រ័យហទយវត្ថុ
- មនសិការហេតុកំ មានមនសិការៈជាហេតុផិត

ចេតសិកសម្បយុត្ត

ដួងទី៦ និងទី ៧ នីមួយៗ មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ១០ប្រភេទ គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១០ (វៀរ បីតិ វិរិយៈ ឆន្ទៈ)។

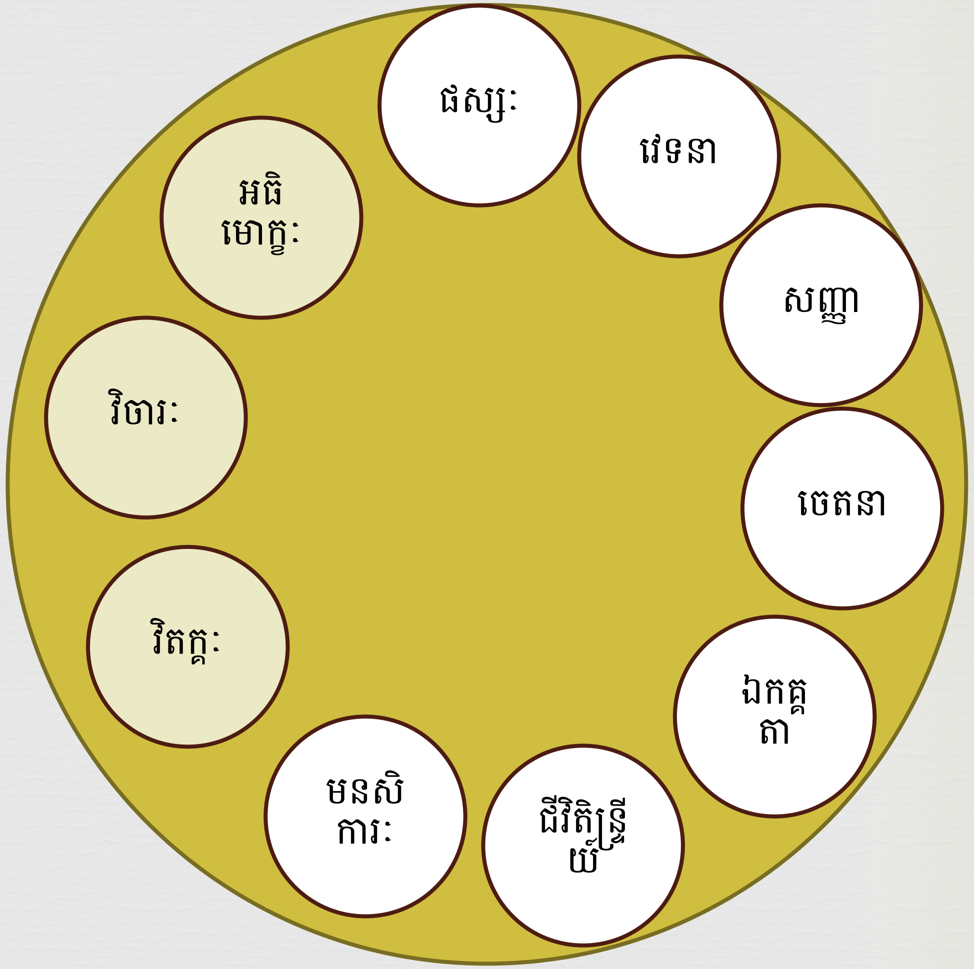

អាយុរូបមួយ (អារម្មណ៍) ស្មើ ១៧ ខណៈចិត្ត

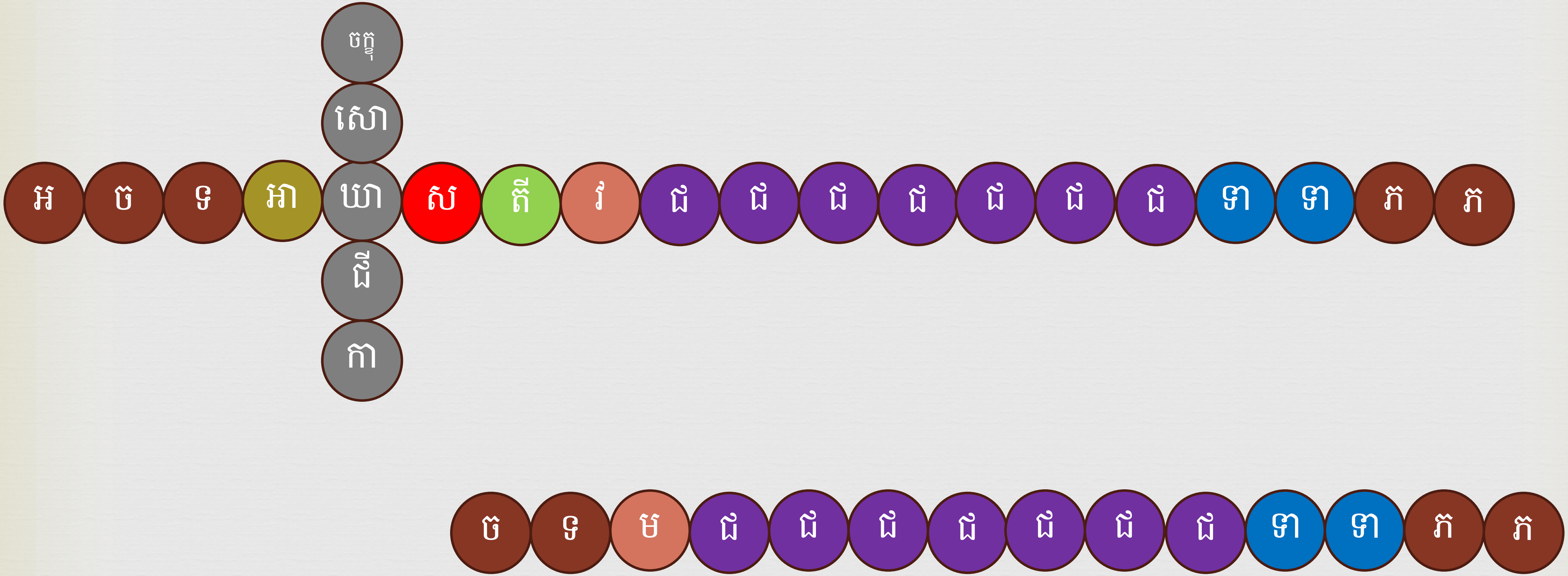

អហេតុកកុសលវិបាកចិត្ត ៨ ដួង
(Moral Resultant Consciousness without Roots)

អហេតុកកុសលវិបាកចិត្ត គឺចិត្តដែលជាវិបាករបស់មហាកុសលចិត្ត ៨ ដួង ឬថាជាផលរបស់កុសលកម្មមាន ៨ដួងគឺ

១-ឧបេក្ខាសហគតំ ចក្ខុវិញ្ញាណ កុសលវិបាកចិត្តំ

ចក្ខុវិញ្ញាណ ជាកុសលវិបាកចិត្ត កើតឡើង

ព្រមដោយ ឧបេក្ខាវេទនា (ឃើញរូបល្អ)។

Moral resultant eye-consciousness, accompanied

by indifference.

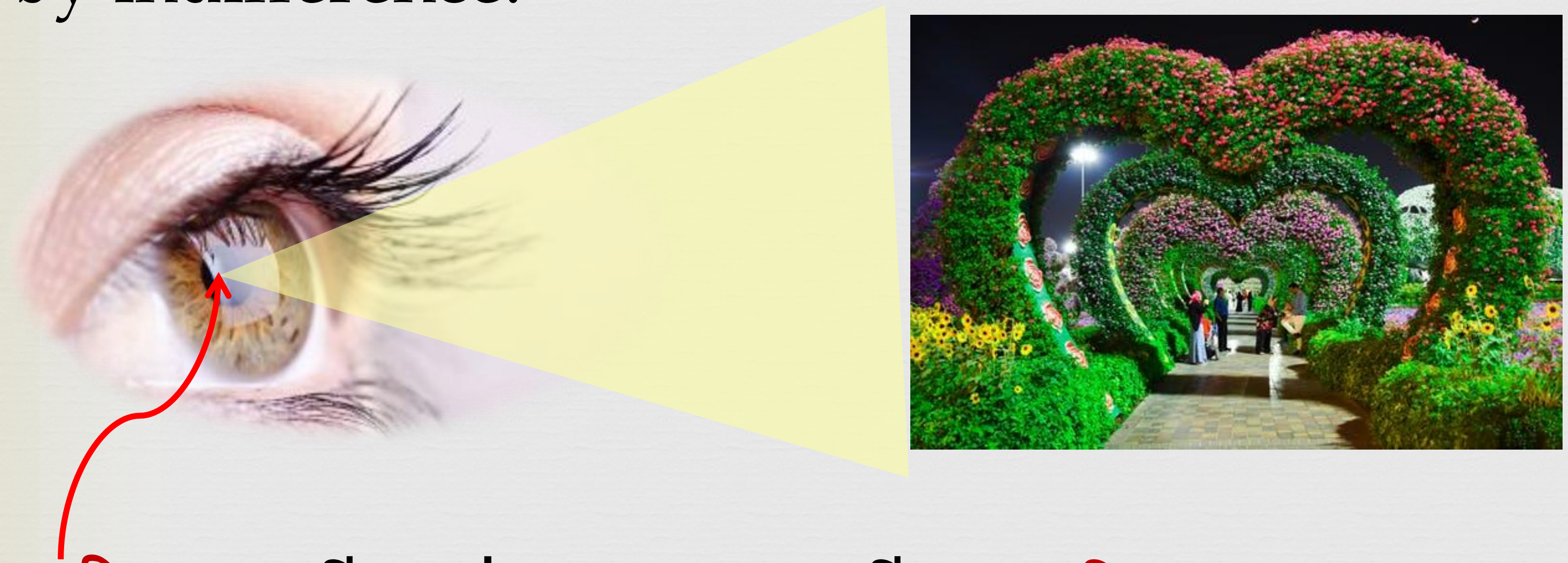

ចក្ខុវិញ្ញាណ កើតត្រង់ចក្ខុបសាទរូប ធ្វើទស្សនកិច្ច

២-ឧបេក្ខាសហគតំ សោតវិញ្ញាណ កុសលវិបាកចិត្តំ

សោតវិញ្ញាណ ជាកុសលវិបាកចិត្ត កើតឡើង

ព្រមដោយ ឧបេក្ខាវេទនា (ឮសំឡេងល្អ)។

Moral resultant ear-consciousness, accompanied

by indifference.

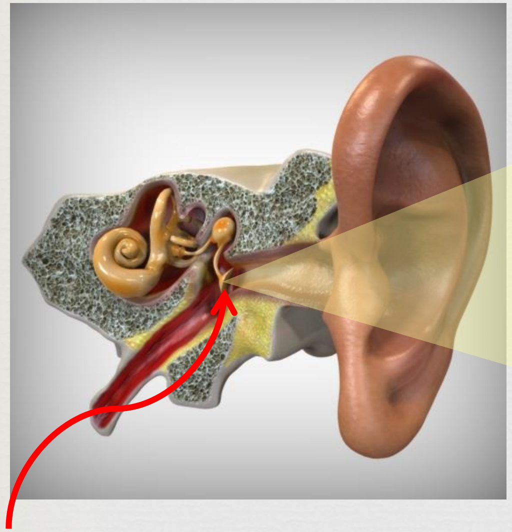

សោតវិញ្ញាណ កើតត្រង់សោតបសាទរូប ធ្វើសវនកិច្ច

៣-ឧបេក្ខាសហគតំ ឃានវិញ្ញាណ កុសលវិបាកចិត្តំ

ឃានវិញ្ញាណ ជាកុសលវិបាកចិត្ត កើតឡើង ព្រមដោយ ឧបេក្ខាវេទនា (ធំក្លិនល្អ)។

Moral resultant nose-consciousness, accompanied by indifference.

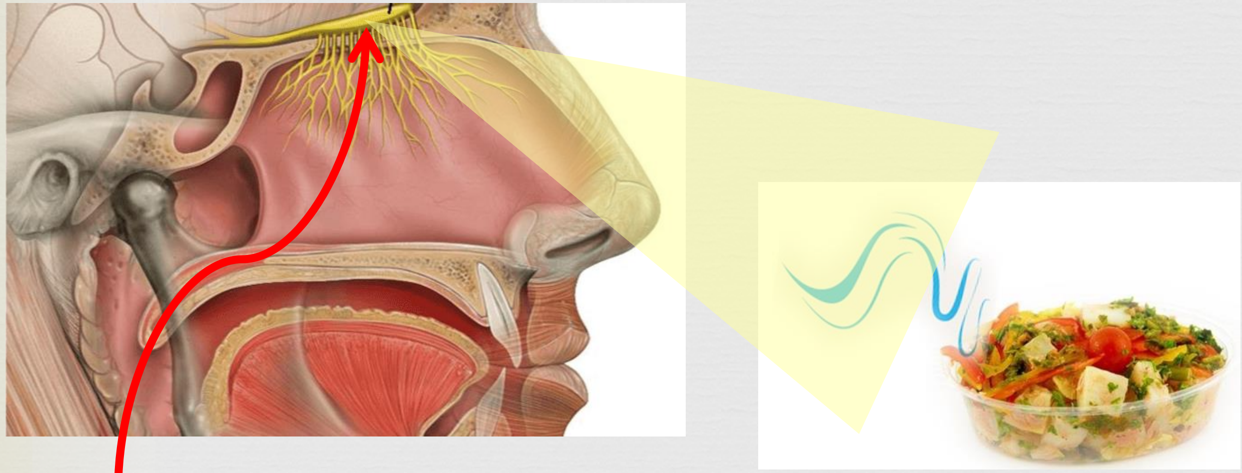

ឃានវិញ្ញាណ កើតត្រង់ឃានបសាទរូប ធ្វើឃាយនកិច្ច

៤-ឧបេក្ខាសហគតំ ជិវ្ហាវិញ្ញាណ កុសលវិបាកចិត្តំ

ជិវ្ហាវិញ្ញាណ ជាកុសលវិបាកចិត្ត កើតឡើង ព្រមដោយ ឧបេក្ខាវេទនា (ដឹងរសល្អ)។

Moral resultant, tongue-consciousness, accompanied by indifference.

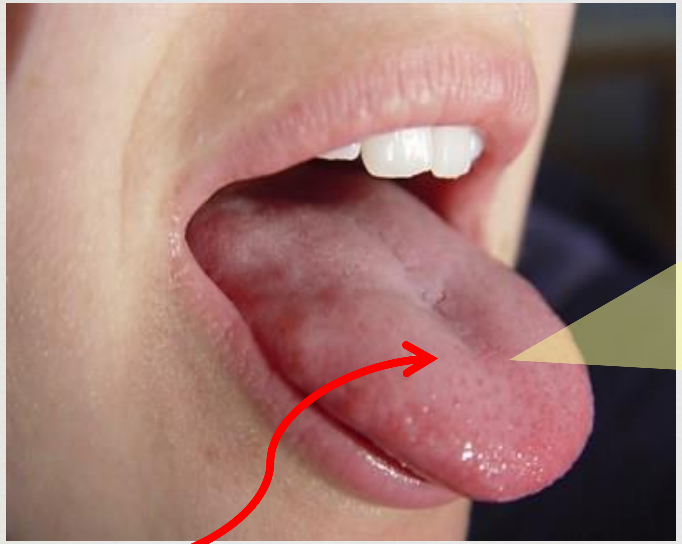

ជិវ្ហាវិញ្ញាណ កើតត្រង់ជិវ្ហាបសាទរូប ធ្វើសាយនកិច្ច

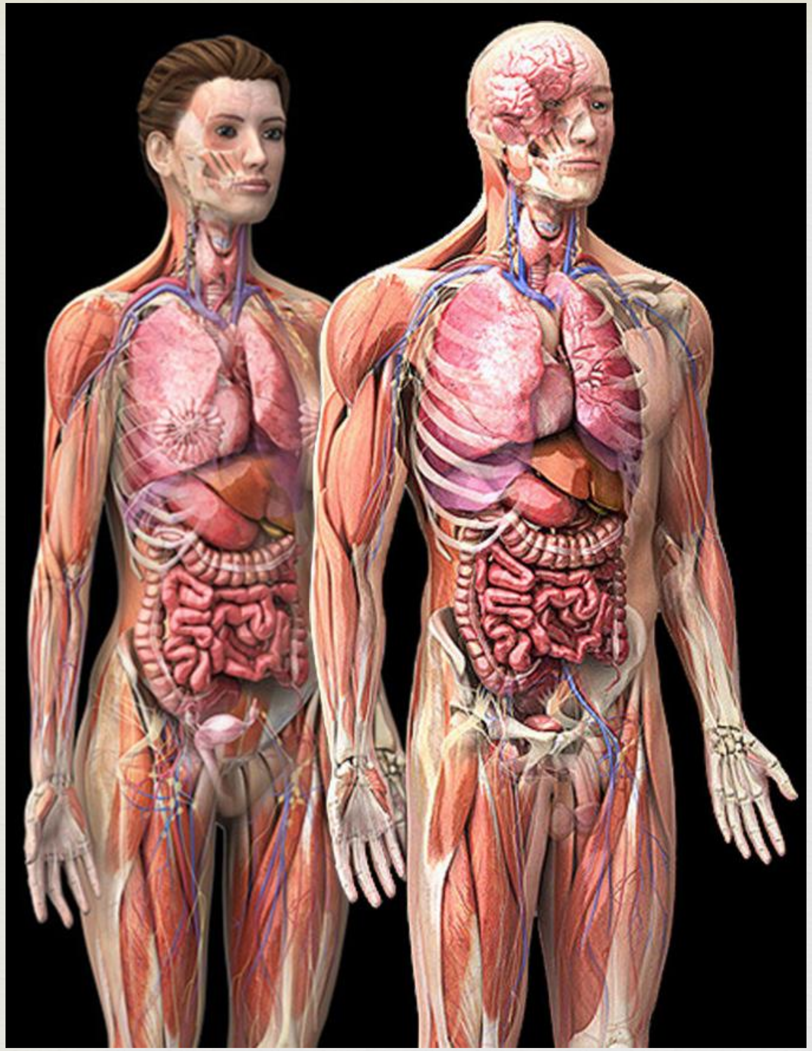

៥-សុខសហគតំ កាយវិញ្ញាណ កុសលវិបាកចិត្តំ

កាយវិញ្ញាណ ជាកុសលវិបាកចិត្ត កើតឡើង ព្រមដោយ សុខវេទនា (ដឹងផោដ្ឋព្វៈល្អ)។

Moral resultant, Body-consciousness, accompanied by happiness.

កាយវិញ្ញាណ កើតត្រង់កាយបសាទរូប ធ្វើផុសនកិច្ច

(គឺកិច្ចដឹង រឹង ទន់ ក្ដៅ ត្រជាក់ តឹង កម្រើក)

៥-សុខសហគតំ កាយវិញ្ញាណ កុសលវិបាកចិត្តំ

កាយវិញ្ញាណ ជាកុសលវិបាកចិត្ត កើតឡើង ព្រមដោយ សុខវេទនា (ដឹងផោដ្ឋព្វៈល្អ)។

Moral resultant, Body-consciousness, accompanied by happiness.

កាយវិញ្ញាណ កើតត្រង់កាយបសាទរូប ធ្វើផុសនកិច្ច

(គឺកិច្ចដឹង រឹង ទន់ ក្ដៅ ត្រជាក់ តឹង កម្រើក)

ចេតសិកសម្បយុត្ត

ចាប់ពីដួង១ទីដល់ទី៥ (ចក្ខុវិញ្ញាណ សោតវិញ្ញាណ ឃានវិញ្ញាណ ជិវ្ហាវិញ្ញាណ និង កាយវិញ្ញាណ) ក្នុងដួងនីមួយៗ មានចេតសិកកើតរួម ៧ ហៅថា **សព្វចិត្ត-សាធារណចេតសិក**

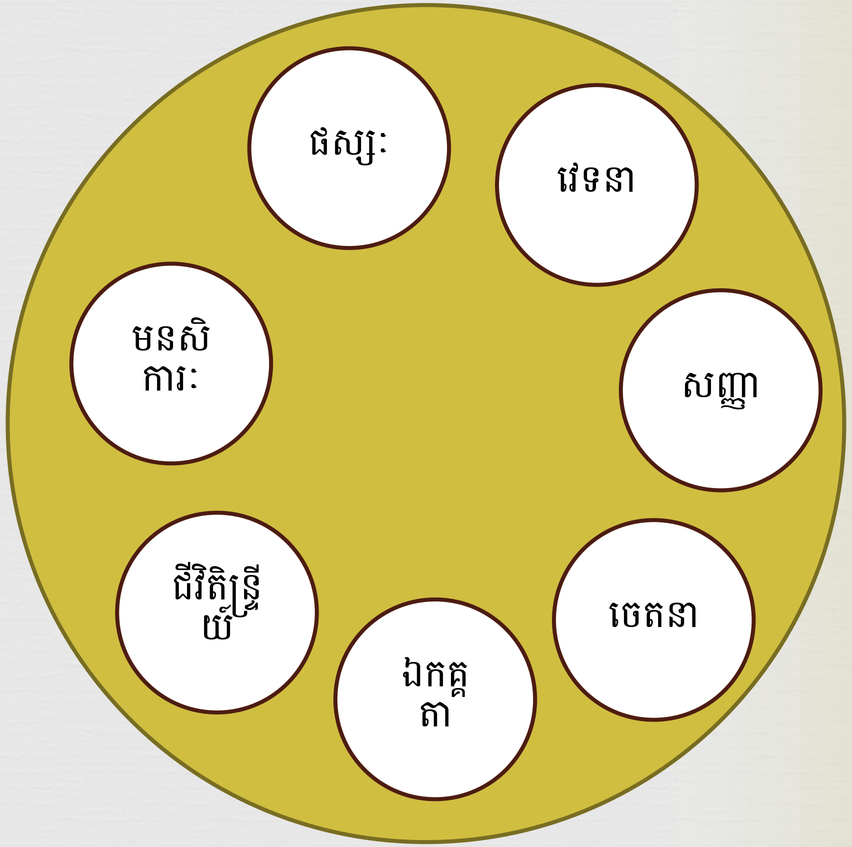

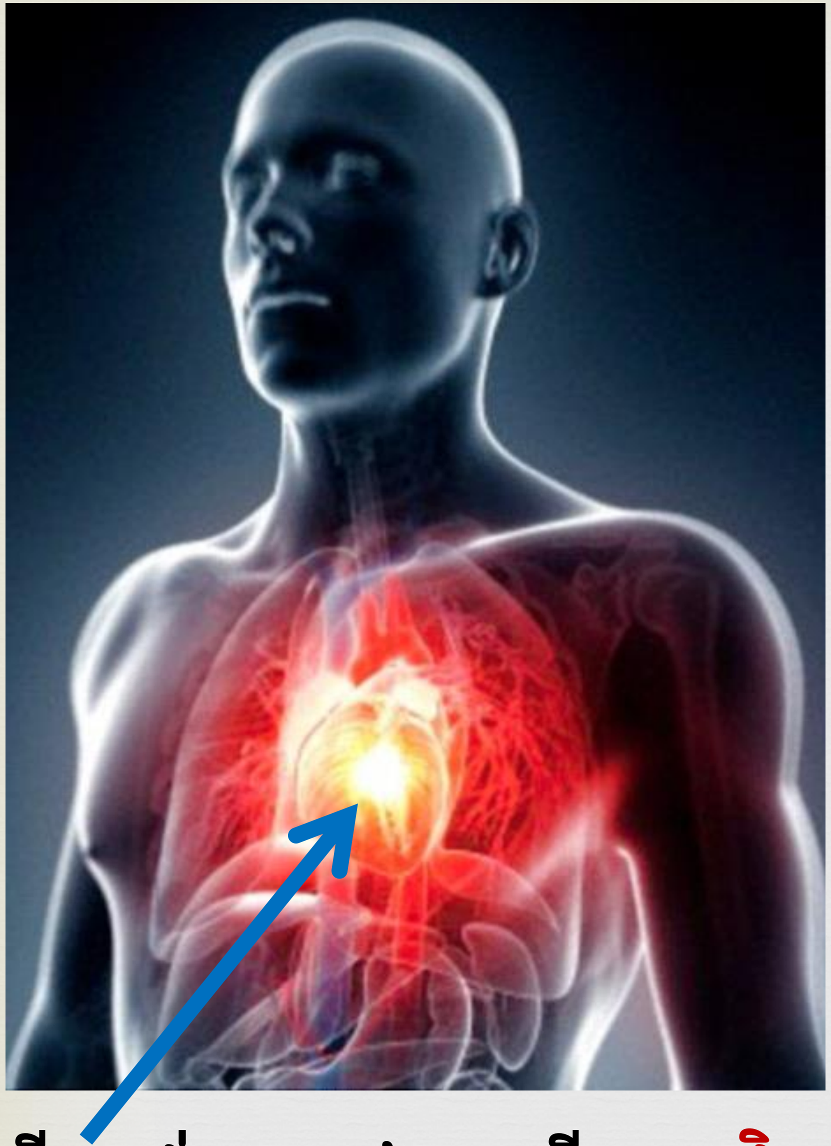

៦-ឧបេក្ខាសហគតំ មនោធាតុ កុសលវិបាកចិត្តំ (ឬ ឧបេក្ខាសហគតំ សម្បដិច្ឆន្នចិត្តំ)

មនោធាតុ ជាកុសលវិបាកចិត្ត កើតឡើង ព្រមដោយឧបេក្ខាវេទនា ។

Receiving consciousness, accompanied by indifference.

កើតត្រង់យទយវត្ថុរូប ធ្វើ សម្បដិច្ឆន្នកិច្ច
(គឺកិច្ចទទួលដឹងអារម្មណ៍តាមទ្វារ ៥)

៦-ឧបេក្ខាសហគតំ មនោធាតុ កុសលវិបាកចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ១០ប្រភេទ គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១០ (វៀរ បីតិ វិរិយៈ ឆន្ទៈ)។

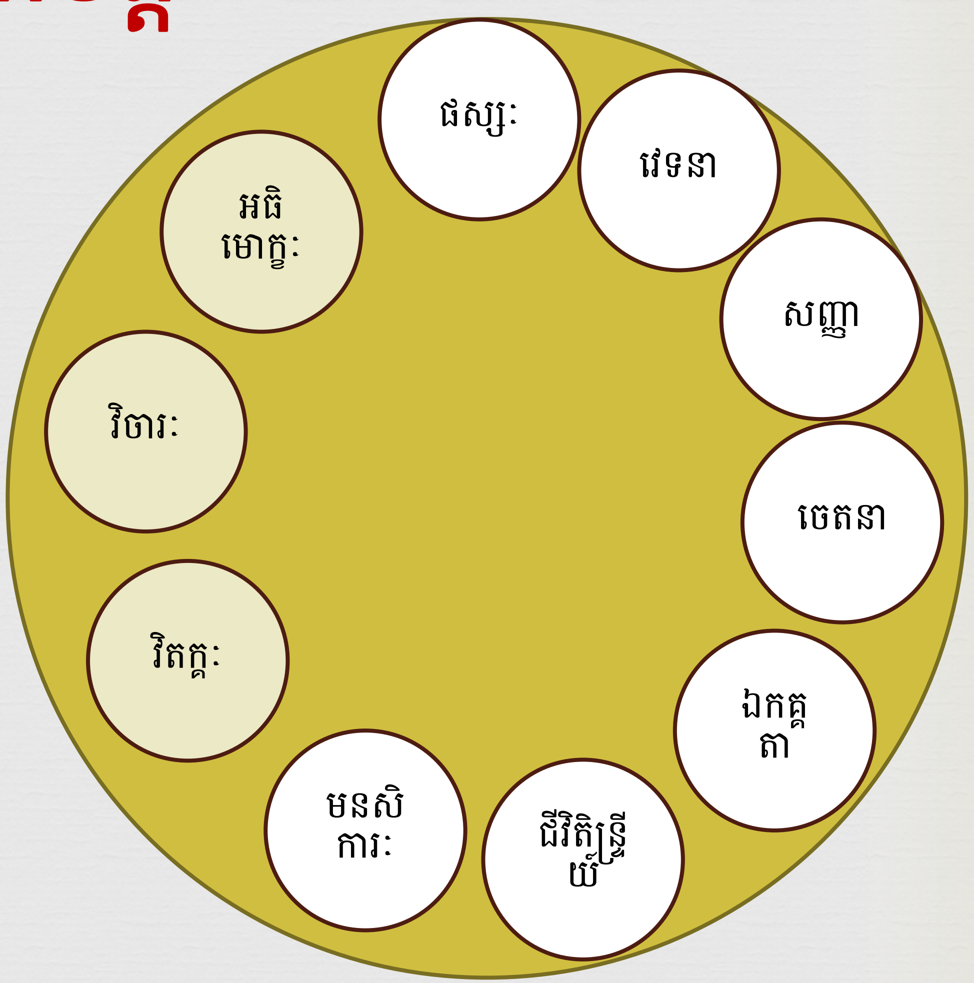

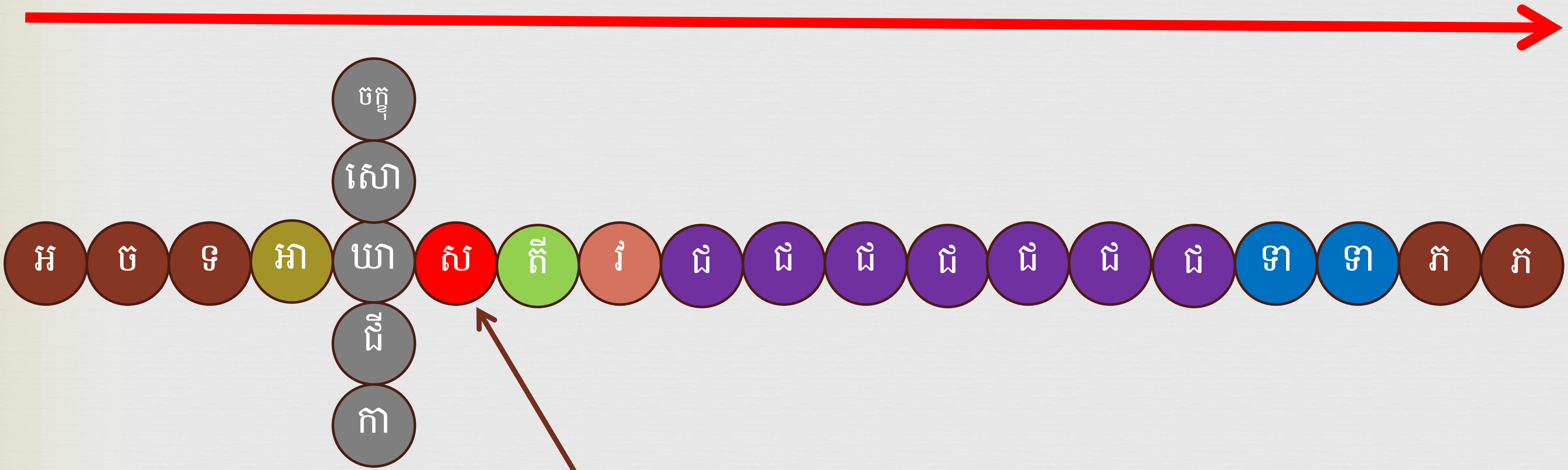

សម្បដិច្ឆន្នកិច្ច

កិច្ចទទួលយកនូវអារម្មណ៍
បន្ទាប់អំពីទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណ ។

៧-សោមនស្សសហគតំ មនោវិញ្ញាណធាតុ អហេតុកកុសលវិបាកចិត្តំ (ឬ សោមនស្សសហគតំ សន្តីរណចិត្តំ)

មនោវិញ្ញាណធាតុ ជាអហេតុកកុសលវិបាកចិត្ត កើតឡើងព្រមដោយសោមនស្សវេទនា ។

Investigating consciousness, accompanied by pleasure.

កើតត្រង់ហទយវត្ថុរូប

ធ្វើកិច្ច ២ គឺ សន្តីរណកិច្ច និង តទាលម្ពណកិច្ច ។

៧-សោមនស្សសហគតំ មនោវិញ្ញាណធាតុ អហេតុកកុសលវិបាកចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ១០ ប្រភេទ គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១១ (វៀរ វិរិយៈ ឆន្ទៈ)។

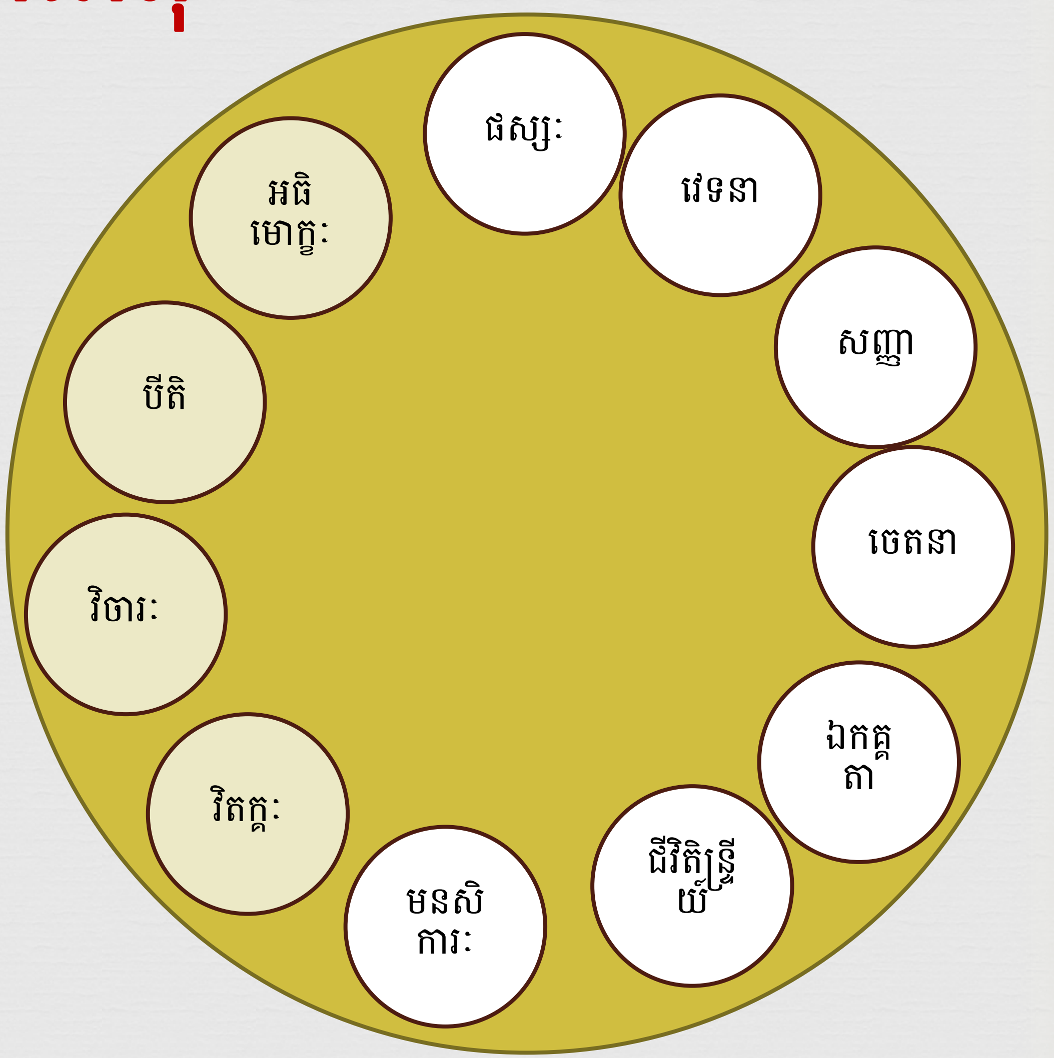

សន្តីរណកិច្ច កិច្ចពិចារណានូវអារម្មណ៍

តាមទ្វារ ៥ ។

តទាលម្ពណកិច្ច កិច្ចតោងយកនូវអារម្មណ៍

តាមទ្វារទាំង ៦។

៨-ឧបេក្ខាសហគតំ មនោវិញ្ញាណធាតុ អហេតុកកុសលវិបាកចិត្តំ (ឬ ឧបេក្ខាសហគតំ សន្តីរណចិត្តំ)

មនោវិញ្ញាណធាតុ ជាអហេ ុកកុសលវិបាកចិត្ត កើតឡើងព្រមដោយឧបេក្ខាវេទនា ។

Investigating consciousness, accompanied by indifference.

កើតត្រង់ហទយវត្ថុរូប ធ្វើកិច្ច ៥

កិច្ច ២ នៅក្នុងទ្វារគឺ សន្តីរណកិច្ច និង តទាលម្ពណកិច្ច

កិច្ច ៣ នៅក្រៅទ្វារគឺ បដិសន្ធិកិច្ច ភវង្គកិច្ច និង ចុតិកិច្ច

(ក្នុងសុគតិដែលខ្វះបុណ្យ ។

៨- ឧបេក្ខាសហគតំ មនោវិញ្ញាណធាតុ អហេតុក-កុសលវិបាកចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ១០ ប្រភេទ គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១០ (វៀរ បីតិ វីរិយៈ ឆន្ទៈ)។

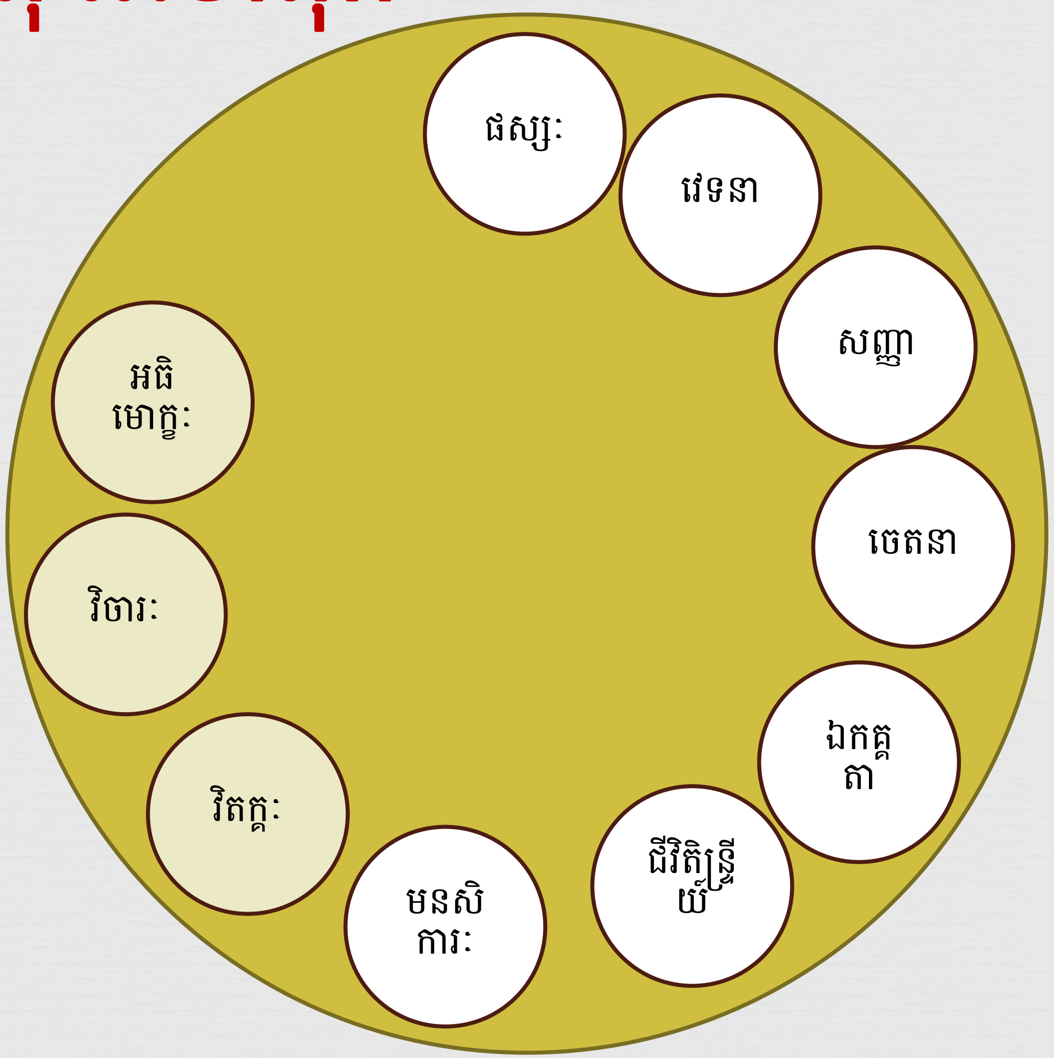

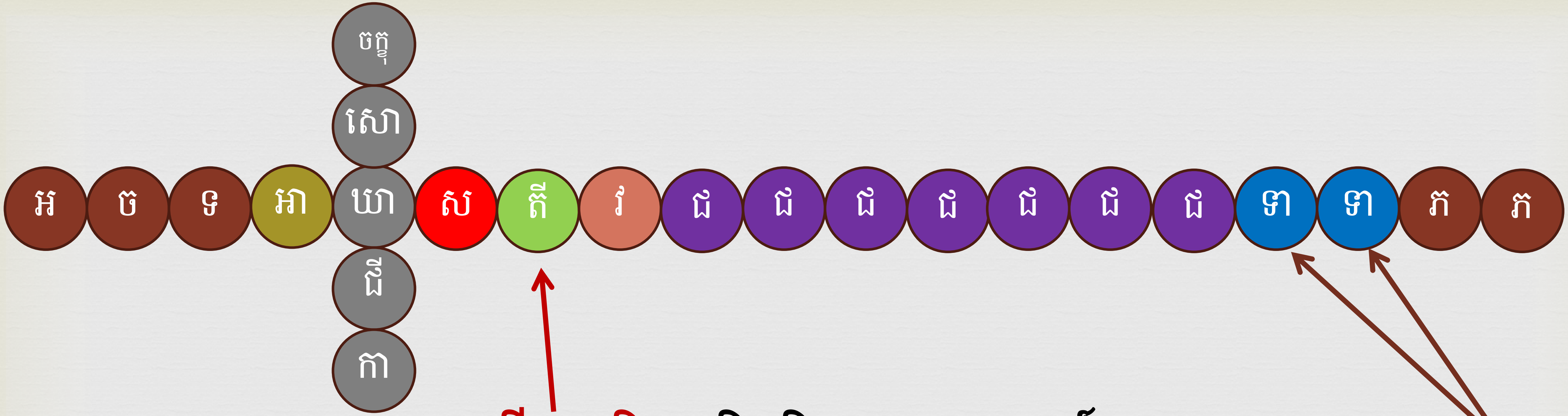

សន្តីរណកិច្ច កិច្ចពិចារណាអារម្មណ៍តាមបញ្ចទ្វារ

តទាលម្ពណកិច្ច កិច្ចតោងយកនូវអារម្មណ៍តាមទ្វារទាំង ៦

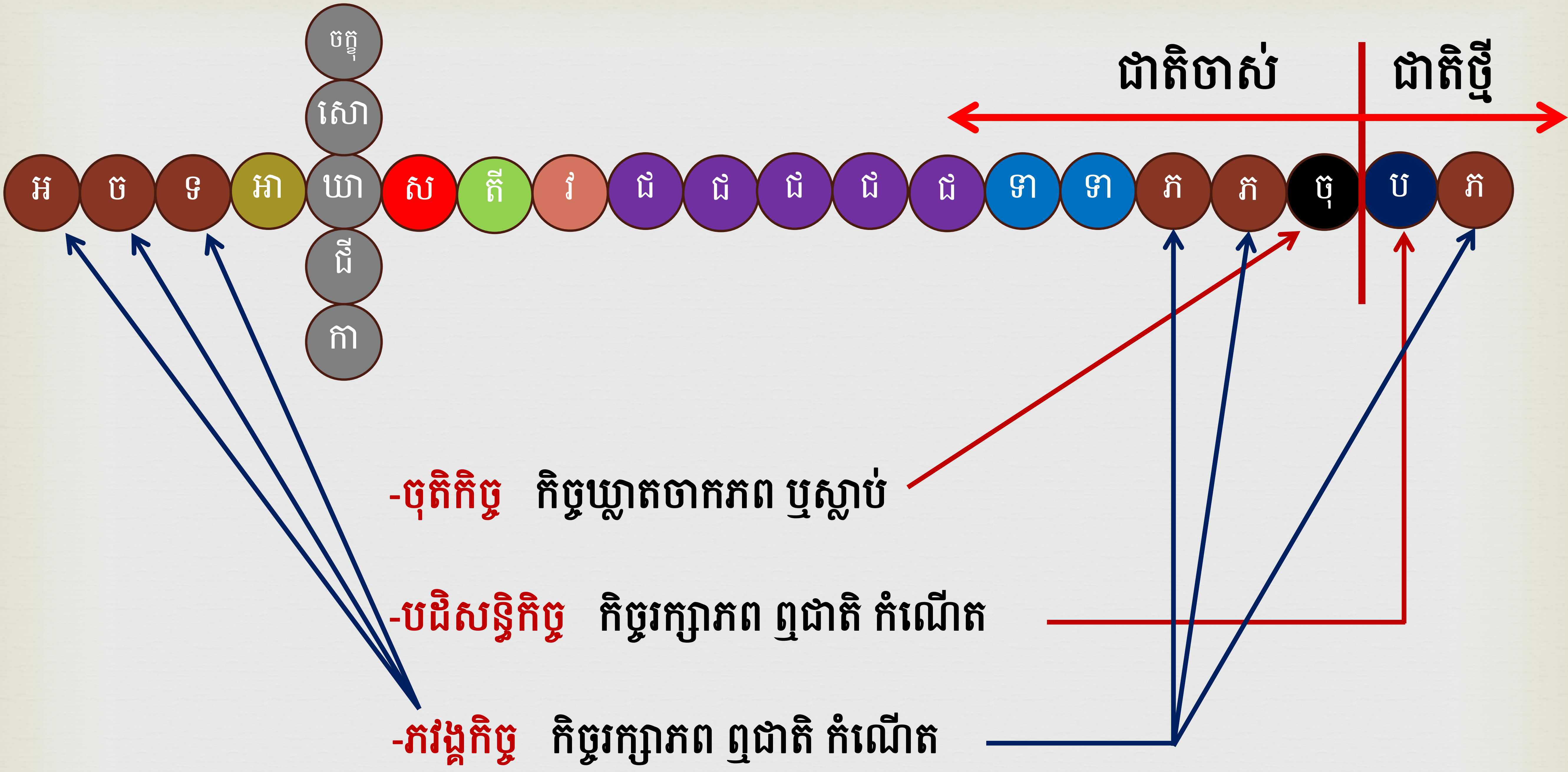

ជាតិចាស់
ជាតិថ្មី
ចក្ខុ
សោ
ឃា
ជិ
កា
អ
ច
ទ
អា
ស
តី
វ
ជ
ជ
ជ
ជ
ជ
ទា
ទា
ភ
ភ
ចុ
ប
ភ
-ចុតិកិច្ច កិច្ចឃ្លាតចាកភព ឬស្លាប់
-បដិសន្ធិកិច្ច កិច្ចរក្សាភព ឬជាតិ កំណើត
-ភវង្គកិច្ច កិច្ចរក្សាភព ឬជាតិ កំណើត

អារម្មណ៍ ២ យ៉ាង

១- **អនិដ្ឋារម្មណ៍** អារម្មណ៍មិនល្អ ឬអារម្មណ៍មិនជាទីប្រាថ្នា

២- **ឥដ្ឋារម្មណ៍** អារម្មណ៍ជាទីប្រាថ្នា
- **មជ្ឈត្តឥដ្ឋារម្មណ៍** អារម្មណ៍ល្អថ្នាក់កណ្តាល
- **អតិឥដ្ឋារម្មណ៍** អារម្មណ៍ល្អក្រៃលែង

អកុសលវិបាកចិត្ត ៧ ដួង ប្រកបដោយវេទនា ២ គឺ ទុក្ខវេទនា និងឧបេក្ខាវេទនា តែងដឹង**អនិដ្ឋារម្មណ៍** ។ ដួងទី ៥ (កាយវិញ្ញាណ) ប្រកបដោយទុក្ខវេទនា ក្រៅពីនេះ ប្រកបដោយឧបេក្ខាវេទនាទាំងអស់ ។

អហេតុកកុសលវិបាកចិត្ត ៨ ដួង ប្រកបដោយវេទនា ៣ គឺ សុខវេទនា សោមនស្សវេទនា និងឧបេក្ខាវេទនា តែងដឹងនូវ**ឥដ្ឋារម្មណ៍** ។ ដួងទី ៥ (កាយវិញ្ញាណ) ប្រកបដោយសុខវេទនា, ដួងទី ៧ (សោមនស្សសន្តីរណៈ) ប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា ក្រៅពីនេះ ប្រកបដោយឧបេក្ខាវេទនាទាំងអស់ ។

ប្រៀបធៀបអកុសលវិបាកនិងអហេតុកកុសលវិបាក

អកុសលវិបាកចិត្ត៧ ដួង ដឹងអនិដ្ឋារម្មណ៍តែម្យ៉ាង

១- ចក្ខុវិញ្ញាណ

២- សោតវិញ្ញាណ

៣- ឃានវិញ្ញាណ

៤- ជីវ្ហាវិញ្ញាណ

៥- កាយវិញ្ញាណ

៦- សម្បដិច្ឆន្នចិត្ត (ឬវិបាកមនោធាតុ)

៧- ឧបេក្ខាសន្តីរណចិត្ត (អកុសលវិបាក-មនោវិញ្ញាណធាតុ)

} តែងដឹង អនិដ្ឋារម្មណ៍ តែប៉ុណ្ណោះ

អហេតុកកុសលវិបាកចិត្ត ៨ ដួង ដឹងឥដ្ឋារម្មណ៍ ២ យ៉ាង

១- ចក្ខុវិញ្ញាណ

២- សោតវិញ្ញាណ

៣- ឃានវិញ្ញាណ

៤- ជីវ្ហាវិញ្ញាណ

៥- កាយវិញ្ញាណ

៦- សម្បដិច្ឆន្នចិត្ត (ឬវិបាកមនោធាតុ)

៧- សោមនស្សសន្តីរណចិត្ត → ដឹងចំពោះតែ អតិឥដ្ឋារម្មណ៍

៨- ឧបេក្ខាសន្តីរណចិត្ត

(១–៦, ៨) → តែងដឹង មជ្ឈត្តឥដ្ឋារម្មណ៍

អហេតុកកិរិយាចិត្ត ៣ ដួង

Functional Consciousness without Roots

១- ឧបេក្ខាសហគតំ មនោធាតុ កិរិយាចិត្តំ

(បញ្ចទ្វារាវជ្ជនចិត្ត ឬ កិរិយាមនោធាតុ)

មនោធាតុ ជាកិរិយាចិត្ត កើតឡើងព្រមដោយឧបេក្ខាវេទនា ។

Five Sense-door adverting consciousness, accompanied by indifference.

កើតត្រង់ហទយវត្ថុរូប

ធ្វើ អាវជ្ជនកិច្ច (កិច្ចរាវរកអារម្មណ៍តាមបញ្ចទ្វារ) ។

៧- ឧបេក្ខាសហគតំ មនោធាតុ កិរិយាចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ១០ ប្រភេទ គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១០ (វៀរ បីតិ វិរិយៈ ឆន្ទៈ)។

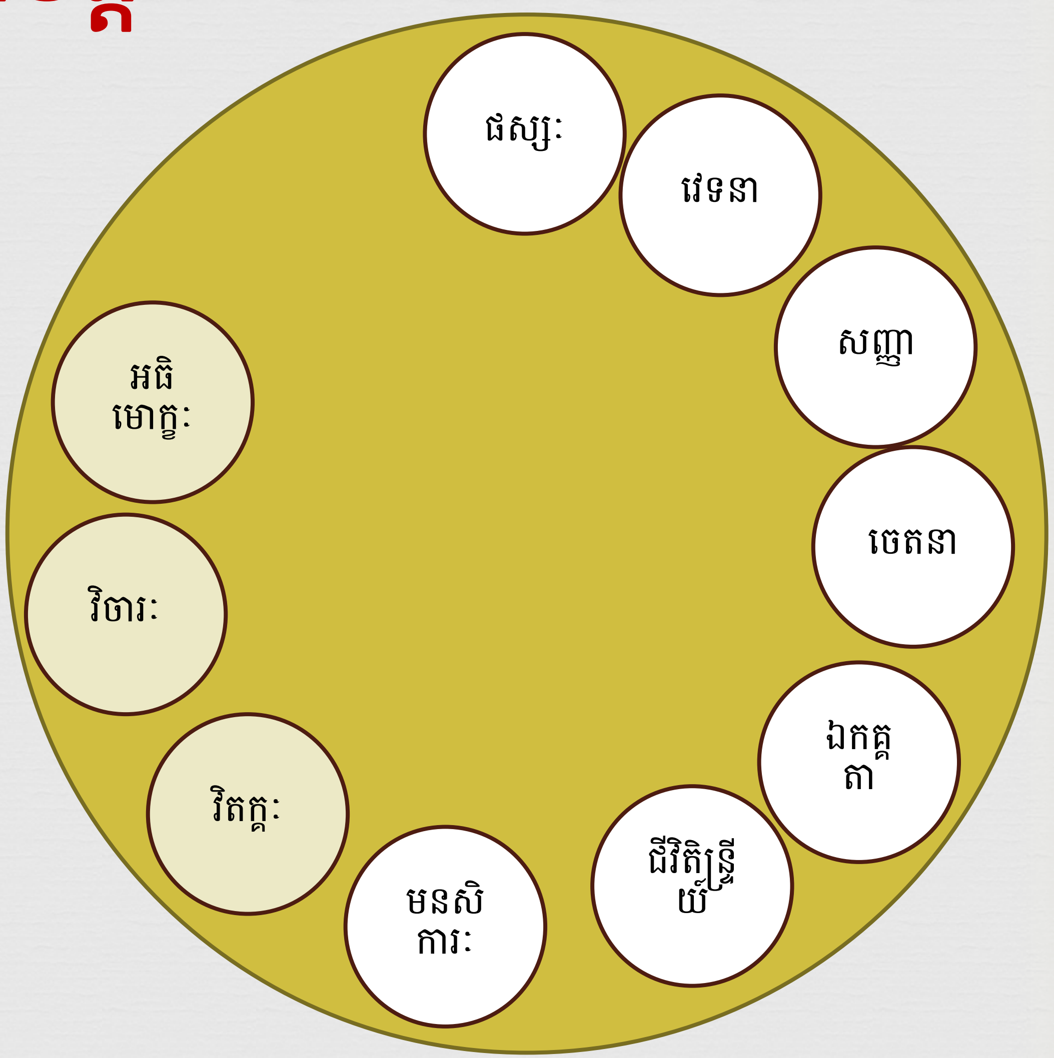

អាវជ្ជនកិច្ច កិច្ចរាវរកអារម្មណ៍តាមបញ្ចទ្វារ

ឬហៅថា **បញ្ចទ្វារាវជ្ជនកិច្ច**

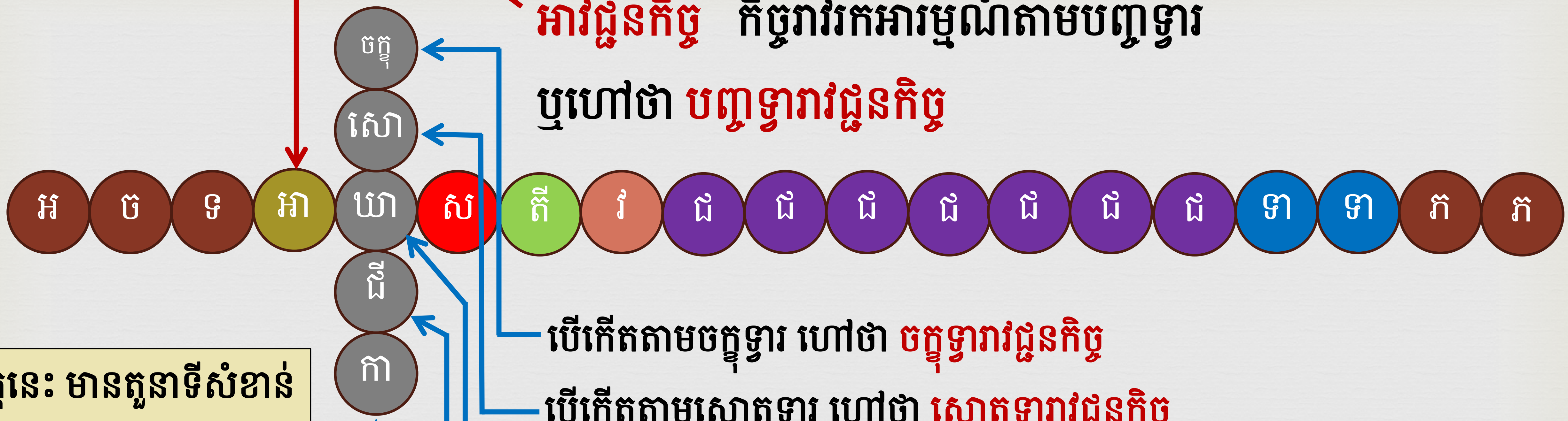

បើកើតតាមចក្ខុទ្វារ ហៅថា **ចក្ខុទ្វារាវជ្ជនកិច្ច**

បើកើតតាមសោតទ្វារ ហៅថា **សោតទ្វារាវជ្ជនកិច្ច**

បើកើតតាមឃានទ្វារ ហៅថា **ឃានទ្វារាវជ្ជនកិច្ច**

បើកើតតាមជីវ្ហាទ្វារ ហៅថា **ជីវ្ហាទ្វារាវជ្ជនកិច្ច**

បើកើតតាមកាយទ្វារ ហៅថា **កាយទ្វារាវជ្ជនកិច្ច**

ចិត្តនេះ មានតួនាទីសំខាន់ ជួយគាំទ្រវិថីចិត្តតាម បញ្ចទ្វារ ហៅថា **វិថីបដិបាទកមនសិការ**

២- ឧបេក្ខាសហគតំ មនោវិញ្ញាណធាតុ អហេតុកកិរិយាចិត្តំ (មនោទ្វារាវជ្ជនចិត្តំ)

មនោវិញ្ញាណធាតុ ជាអហេតុកកិរិយាចិត្ត កើតឡើងព្រមដោយឧបេក្ខាវេទនា ។

Mind-door adverting consciousness, accompanied by indifference.

កើតត្រង់ហទយវត្ថុរូប ធ្វើកិច្ចពីរគឺ

-វោដ្ឋវនកិច្ច (កិច្ចកំណត់ ឬកាត់ក្តីអារម្មណ៍តាមបញ្ចទ្វារ)

- មនោទ្វារាវជ្ជនកិច្ច (កិច្ចរាវរកអារម្មណ៍តាមមនោទ្វារ)

២- ឧបេក្ខាសហគតំ មនោវិញ្ញាណធាតុ អហេតុកកិរិយាចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ១១ ប្រភេទ គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១១ (វៀរ បីតិ ឆន្ទៈ)។

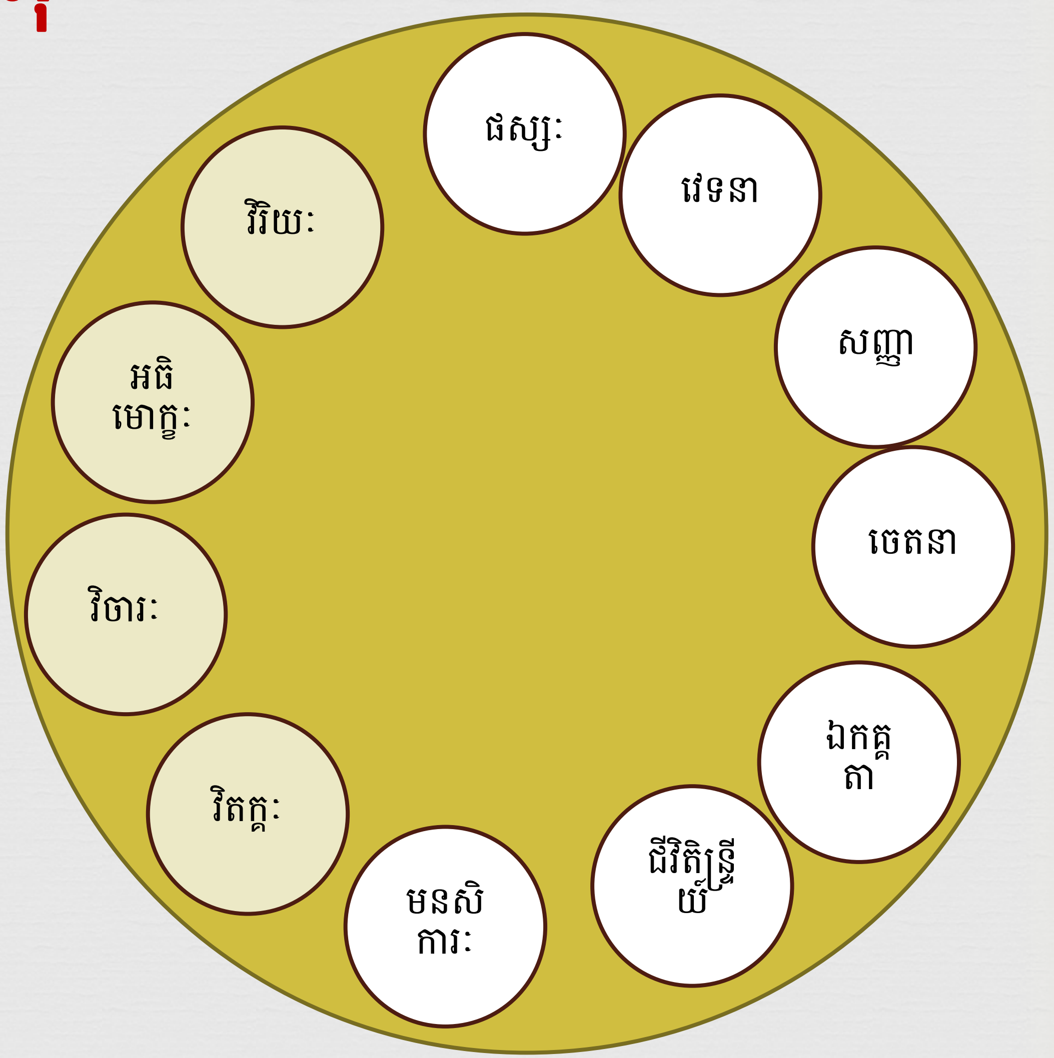

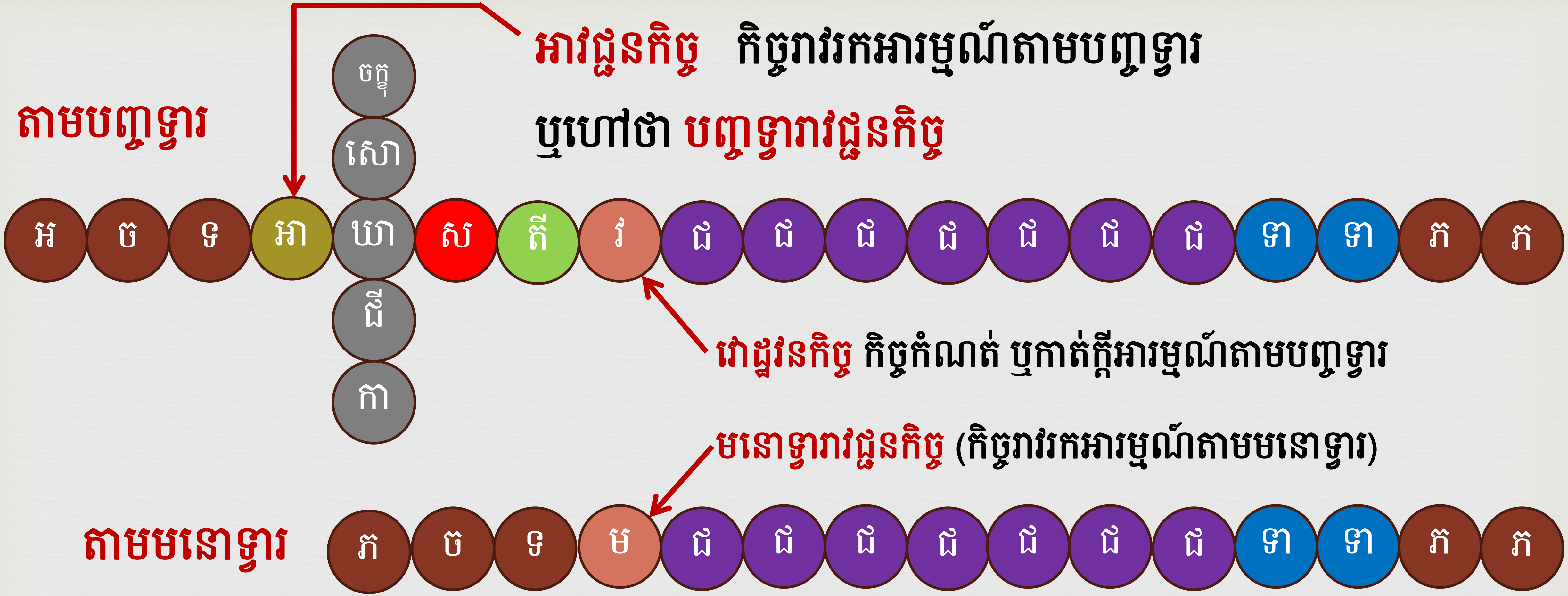

អាវជ្ជនកិច្ច កិច្ចរាវរកអារម្មណ៍តាមបញ្ចទ្វារ
ឬហៅថា បញ្ចទ្វារាវជ្ជនកិច្ច
តាមបញ្ចទ្វារ
ចក្ខុ
សោ
ឃា
ជី
កា
អ ច ទ អា ឃា ស តី វ ជ ជ ជ ជ ជ ជ ជ ទា ទា ភ ភ
វោដ្ឋវនកិច្ច កិច្ចកំណត់ ឬកាត់ក្ដីអារម្មណ៍តាមបញ្ចទ្វារ
មនោទ្វារាវជ្ជនកិច្ច (កិច្ចរាវរកអារម្មណ៍តាមមនោទ្វារ)
តាមមនោទ្វារ
ភ ច ទ ម ជ ជ ជ ជ ជ ជ ជ ទា ទា ភ ភ

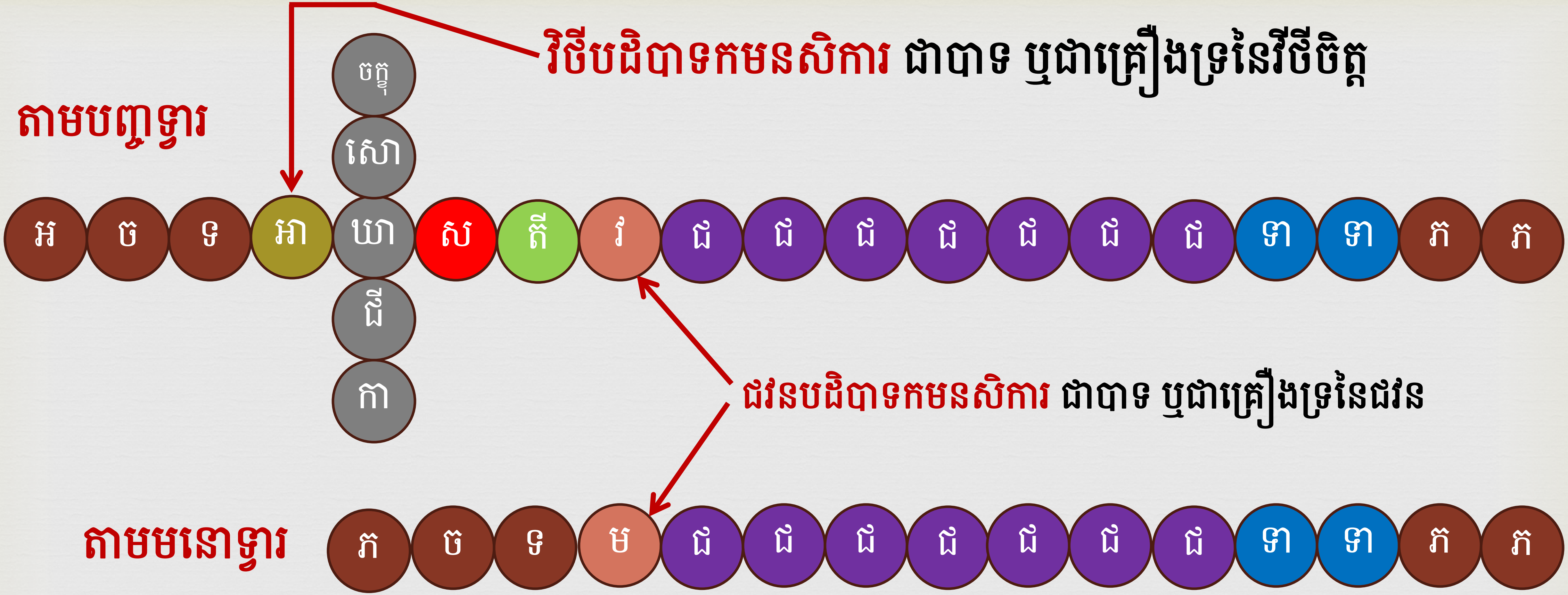
វិថីបដិបាទកមនសិការ ជាបាទ ឬជាគ្រឿងទ្រនៃវិថីចិត្ត
តាមបញ្ចទ្វារ
ចក្ខុ
សោ
អ
ច
ទ
អា
ឃា
ស
តី
វ
ជ
ជ
ជ
ជ
ជ
ជ
ជ
ទា
ទា
ភ
ភ
ជី
កា
ជវនបដិបាទកមនសិការ ជាបាទ ឬជាគ្រឿងទ្រនៃជវន
តាមមនោទ្វារ
ភ
ច
ទ
ម
ជ
ជ
ជ
ជ
ជ
ជ
ជ
ទា
ទា
ភ
ភ

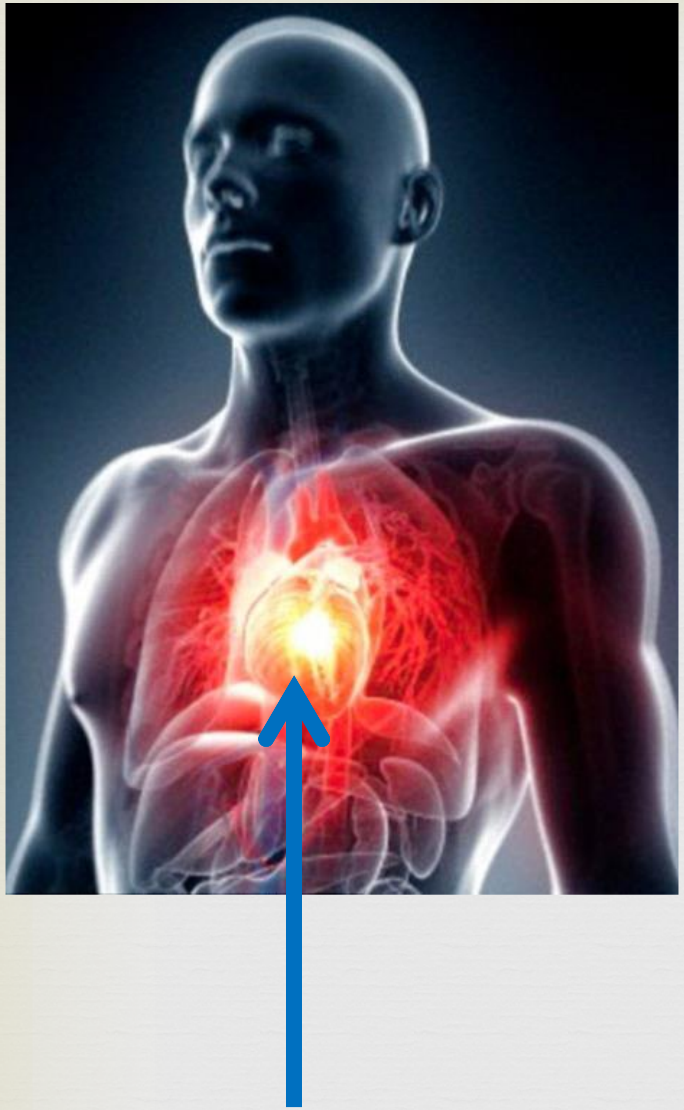

៣- សោមនស្សសហគតំ មនោវិញ្ញាណធាតុ អហេតុកកិរិយាចិត្តំ (ហសិតុប្បាទចិត្ត)

មនោវិញ្ញាណធាតុ ជាអហេតុកកិរិយាចិត្ត កើតឡើងព្រមដោយ សោមនស្សវេទនា (ជាចិត្តញ៉ាំងការញញឹមរបស់ព្រះអរហន្ត ឲ្យប្រាកដឡើង ពេលជួបហេតុណាមួយដែលប្លែក) ។

Smile-producing consciousness, accompanied by pleasure.

កើតត្រង់យទយវត្ថុរូប ធ្វើ ជវនកិច្ច

៣- សោមនស្សសហគតំ មនោវិញ្ញាណធាតុ អហេតុកកិរិយាចិត្តំ (ហសិតុប្បាទចិត្ត)

មនោវិញ្ញាណធាតុ ជាអហេតុកកិរិយាចិត្ត កើតឡើងព្រមដោយសោមនស្សវេទនា (ជាចិត្តញុំាងការញញឹមរបស់ព្រះអរហន្តឲ្យប្រាកដឡើង ពេលជួបហេតុណាមួយដែលប្លែក) ។

Smile-producing consciousness, accompanied by pleasure.

កើតត្រង់យទយវត្ថុរូប ធ្វើ ជវនកិច្ច

៣- សោមនស្សសហគតំ មនោវិញ្ញាណធាតុ អហេតុកកិរិយាចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ១១ ប្រភេទ គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១១ (វៀរ វីរិយៈ ឆន្ទៈ)។

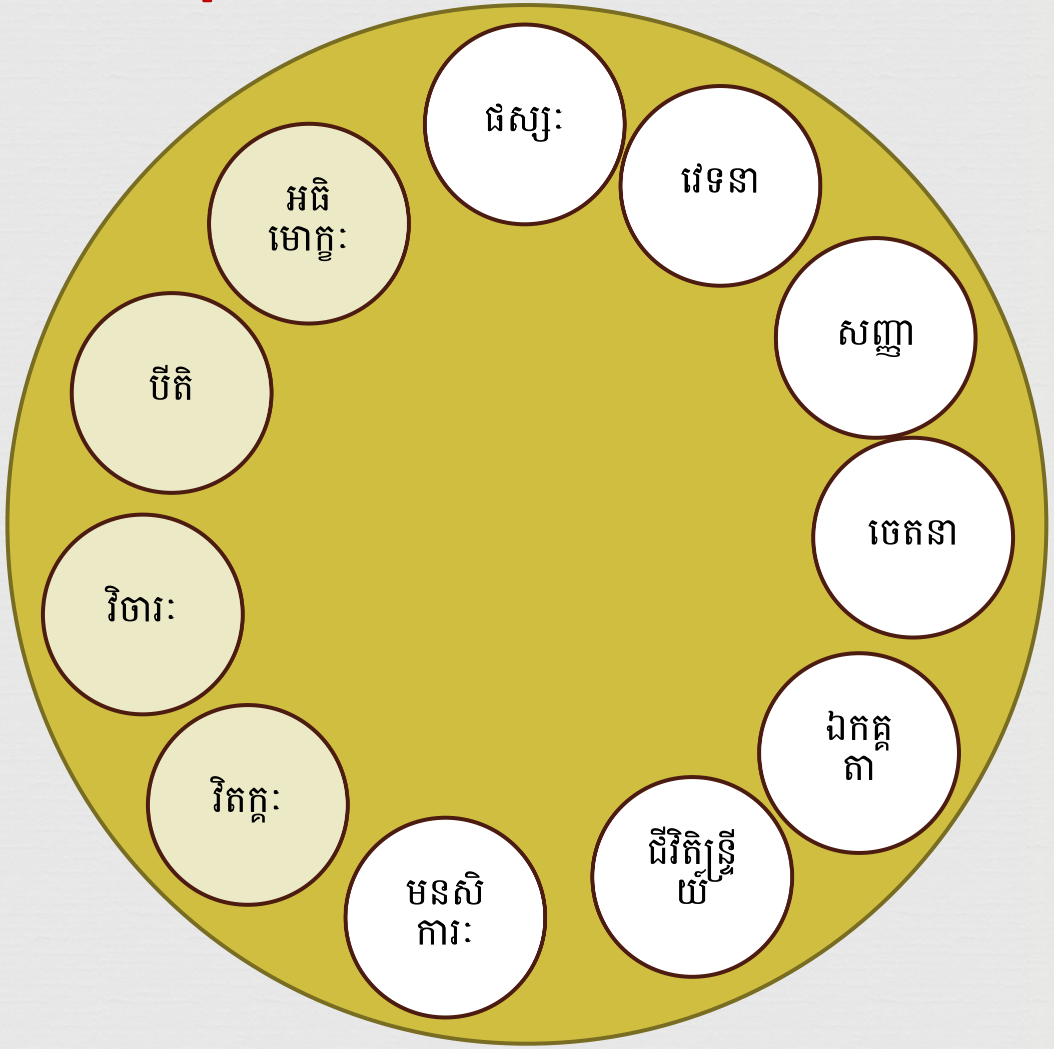

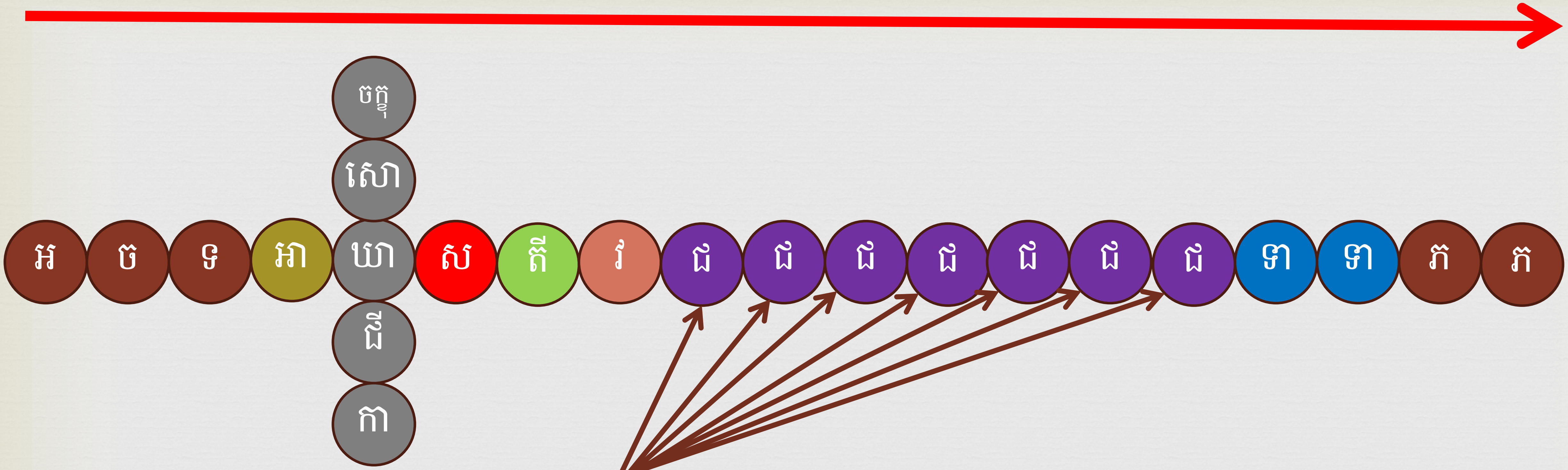

ជវនកិច្ច កិច្ចសោយនូវអារម្មណ៍ ឬស្ទុះទៅកាន់អារម្មណ៍

សង្គហន័យនៃអហេតុកចិត្ត ១៨ មាន ៤ ន័យគឺ ៖

ន័យទី១ ហសិតុប្បាទចិត្ត (អហេតុកកិរិយាដួងទី ៣) ១ ដួង មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ១២ ប្រភេទ គឺអញ្ញសមានាចេតសិក ១២ (វៀរឆន្ទៈ)

ន័យទី២ មនោទ្វារាវជ្ជនចិត្ត (អហេតុកកិរិយាចិត្តដួងទី ២) ១ ដួង មានចេតសិកកើតរួម ១១ ប្រភេទគឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១១ (វៀរបីតិ ឆន្ទៈ) សោមនស្សសន្តីរណចិត្ត ១ ដួង មានចេតសិកកើតរួម ១១ ប្រភេទគឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១១ (វៀរ វីរិយ ឆន្ទៈ)។

ន័យទី៣ បញ្ចទ្វារាវជ្ជនចិត្ត (អហេតុកកិរិយាចិត្តដួងទី ១) ១ដួង សម្បដិច្ឆន្នចិត្ត (វិបាកមនោធាតុ) ២ ដួង ឧបេក្ខាសន្តីរណចិត្ត ២ ដួង (គឺ អកុសលវិបាកចិត្តដួងទី ៧ និង អហេតុកកុសលវិបាកចិត្ត ដួងទី ៨) ដួងនីមួយៗមានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ១០ប្រភេទ គឺ អញ្ញសមានា-ចេតសិក ១០ (វៀរ បីតិ វីរិយៈ ឆន្ទៈ)។

ន័យទី៤ ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត ១០ (គឺចក្ខុវិញ្ញាណចិត្ត ២ សោតវិញ្ញា-ណចិត្ត ២ ឃានវិញ្ញាណចិត្ត ២ ជិវ្ហាវិញ្ញាណចិត្ត ២ និង កាយវិញ្ញាណចិត្ត ២) ក្នុងដួងនីមួយៗ មានចេតសិកកើតរួម ៧ ហៅថា **សព្វចិត្តសាធារណចេតសិក** ។

ការចែកអសោភណចិត្ត៣០ ដោយន័យផ្សេង ៗ

១- ដោយជាតិ មានជាតិ ៣ គឺ ៖

- អកុសលចិត្ត ១២ ជាអកុសលជាតិ
- អហេតុកវិបាកចិត្ត ១៥ ជាវិបាកជាតិ
- អហេតុកកិរិយាចិត្ត ៣ ជាកិរិយាជាតិ

២- ដោយភូមិ ជាកាមាវចរភូមិ

៣- ដោយសោភណ ជាអសោភណចិត្ត

ព្រោះមិនមានសោភណចេតសិកណាមួយ ដូចជា សទ្ធា សតិ ហិរិ ជាដើម កើតរួមជាមួយឡើយ។

៤- ដោយខន្ធ ជាវិញ្ញាណខន្ធ។

៥- ដោយលោកិយ	ជាលោកិយចិត្ត ព្រោះជាប់ក្នុងលោក។
៦- ដោយអាយតនៈ	ជាមនាយតនៈ។
៧- ដោយធាតុ	ជាវិញ្ញាណធាតុ ៧។
៨- ដោយសច្ចៈ	ជាទុក្ខសច្ចៈ។
៩- ដោយឥន្ទ្រិយ	ជាមនិន្ទ្រិយ។
១០- ដោយវេទនា	មានវេទនា ៥។
១១- ដោយហេតុ	ចិត្តទាំង ៣០ ដួងនេះសុទ្ធតែជា នហេតុ (មិនមែនតួហេតុ) ទាំងអស់។
១២- ដោយកិច្ច	កិច្ចរបស់ចិត្តទាំងអស់មាន ១៤។

អសោភណចិត្ត ៣០ ដួងនេះធ្វើកិច្ចផ្សេង ៗ គ្នាយ៉ាងនេះ ៖

១. អកុសលចិត្ត ១២ និង ហសិតុប្បាទចិត្ត ១, ១៣ ដួង នេះ ធ្វើ**ជវនកិច្ច** តាមទ្វារទាំង ៦។

២. ចក្ខុវិញ្ញាណចិត្ត ២ ដួង ធ្វើ **ទស្សនកិច្ច**

៣. សោតវិញ្ញាណចិត្ត ២ ដួង ធ្វើ **សវនកិច្ច**

៤. ឃានវិញ្ញាណចិត្ត ២ ដួង ធ្វើ **ឃាយនកិច្ច**

៥. ជិវ្ហាវិញ្ញាណចិត្ត ២ ដួង ធ្វើ **សាយនកិច្ច**

៦. កាយវិញ្ញាណចិត្ត ២ ដួង ធ្វើ **ផុស្សនកិច្ច**

៧. វិបាកមនោធាតុ ២ ដួង ធ្វើ **សម្បដិច្ឆន្នកិច្ច**
៨. អហេតុកអកុសលវិបាកដួងទី ៧ ធ្វើកិច្ច ៥ យ៉ាងគឺ ៖
បដិសន្ធិកិច្ច ភវង្គកិច្ច ចុតិកិច្ច (ក្នុងអបាយភូមិ) និង **សន្តីរណកិច្ច តទាលម្ពណកិច្ច**។
៩. អហេតុកកុសលវិបាកដួង ទី ៧ ប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា ធ្វើកិច្ច ២ គឺ **សន្តីរណកិច្ច** និង **តទាលម្ពណកិច្ច**។
១០. អហេតុកកុសលវិបាកដួងទី ៨ ធ្វើកិច្ច ៥ យ៉ាង គឺ
បដិសន្ធិ ភវង្គ ចុតិ (ក្នុងមនុស្សនិងទេវតាថ្នាក់ទាប មានសភាពជាអ្នកខ្វះបុណ្យ ដូចជា មនុស្សគ ថ្លង់ ឆ្កួត ជាដើមតាំងពីកំណើត)
សន្តីរណកិច្ច និង **តទាលម្ពណកិច្ច**។

១១. កិរិយាមនោធាតុ ធ្វើអាវជ្ជនកិច្ចតាមបញ្ចទ្វារ ឬ ហៅថា **បញ្ចទ្វារាវជ្ជនកិច្ច**។

១២. អហេតុកកិរិយាមនោវិញ្ញាណធាតុ ប្រកបដោយឧបេក្ខាវេទនា ធ្វើកិច្ច ២ គឺ ៖

- វោដ្ឋព្វនកិច្ច **តាមបញ្ចទ្វារ**។
- មនោទ្វារាវជ្ជនកិច្ច **តាមមនោទ្វារ**។

គាថាសង្គហអហេតុកចិត្ត

សត្តាកុសលបាកានិ   បុញ្ញបាកានិ អដ្ឋធា
ក្រិយាចិត្តានិ តីណីតិ   អដ្ឋារស អហេតុកា

អហេតុកចិត្តមាន ១៨ ដួង គឺ អកុសលវិបាកចិត្ត ៧ ដួង អហេតុកកុសលវិបាកចិត្ត ៨ ដួង អហេតុកកិរិយាចិត្ត ៣ ដួង។

បាបាហេតុកមុត្តានិ   សោភណានីតិ វុច្ចរេ
ឯកូនសដ្ឋី ចិត្តានិ   អថេកនិវុតីបិ វា

ចិត្ត ៥៩ ដួង ឬ ៩១ ដួង ដែលផុតចាកអំពីអកុសលចិត្ត និងអហេតុកចិត្ត បណ្ឌិតហៅថា **សោភណចិត្ត**។

សោភណចិត្ត ៥៤ ឬ ៩១ ដួង
សោភណចិត្ត ៤ ប្រភេទ ៖

ក្នុងបណ្ដាសោភណចិត្តទាំងអស់ចែកចេញជា ៤ ប្រភេទ ៖

១. កាមាវចរសោភណចិត្ត ២៤ ដួង

២. រូបាវចរសោភណចិត្ត ១៥ ដួង

៣. អរូបាវចរសោភណចិត្ត ១២ ដួង

៤. លោកុត្តរចិត្ត ៨ ដួង ឬ ៤០ ដួង

១. កាមាវចរសោភណចិត្ត ២៤ ដួង

ក. កាមាវចរកុសលចិត្ត ៨ ដួង (ឬមហាកុសលចិត្ត)

ខ. កាមាវចរវិបាកចិត្ត ៨ ដួង (ឬមហាវិបាកចិត្ត)

គ. កាមាវចរកិរិយាចិត្ត ៨ ដួង (ឬមហាកិរិយាចិត្ត)

ក. មហាកុសលចិត្ត ៨ ដួង

១- សោមនស្សសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាកុសលចិត្តំ

២. សោមនស្សសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ មហាកុសលចិត្តំ

៣. សោមនស្សសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាកុសលចិត្តំ

៤. សោមនស្សសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ មហាកុសលចិត្តំ

៥. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាកុសលចិត្តំ

៦. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ មហាកុសលចិត្តំ

៧. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាកុសលចិត្តំ

៨. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ មហាកុសលចិត្ត

ការចែកមហាកុសលចិត្ត ៨ ដួងដោយន័យផ្សេង ៗ

១. ដោយជាតិ ជាកុសលជាតិ។

២. ដោយភូមិ ជាកាមាវចរភូមិ (កើតបាន ៣០ ភូមិ)។

៣. ដោយវេទនា ជាសោមនស្សវេទនា ៤ ដួង ជាឧបេក្ខាវេទនា ៤ ដួង។

៤. ដោយហេតុ ជានហេតុ និង ជាសហេតុកចិត្ត។

៥. ដោយសម្បយុត្ត ជាញាណសម្បយុត្ត ៤ ដួង ជាញាណវិប្បយុត្ត ៤

៦. ដោយសង្ខារ ជាអសង្ខារិក ៤ ដួង ជាសសង្ខារិក ៤ ដួង។

៧. ដោយសោភណៈ	ជាកាមាវចរសោភណចិត្ត។
៨. ដោយឈាន	ជាអឈានចិត្ត។
៩. ដោយលោកិយ	ជាលោកិយចិត្ត។
១០. ដោយកិច្ច	ធ្វើជវនកិច្ចតែម្យ៉ាង។
១១. ដោយអារម្មណ៍	ដឹងអារម្មណ៍ទាំង៦។
១២. ដោយទ្វារ	កើតតាមទ្វារទាំង៦។
១៣. ដោយវត្ថុ	កើតត្រង់ហទយវត្ថុ។
១៤. ដោយវិញ្ញាណធាតុ	ជាមនោវិញ្ញាណធាតុ។

ខ. មហាវិបាកចិត្ត ៨ ដួង

១. សោមនស្សសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាវិបាកចិត្តំ

មហាវិបាកចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយសោមនស្សវេទនា ប្រកបដោយបញ្ញាជាអសង្ខារិក។

One consciousness, unprompted, accompanied by pleasure, associated with knowledge.

១. សោមនស្សសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាវិបាកចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ៣៣ ប្រភេទគឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣
- សោភណចេតសិក ២០

(វៀរវិរតិ ៣ និង អប្បមញ្ញា ២)

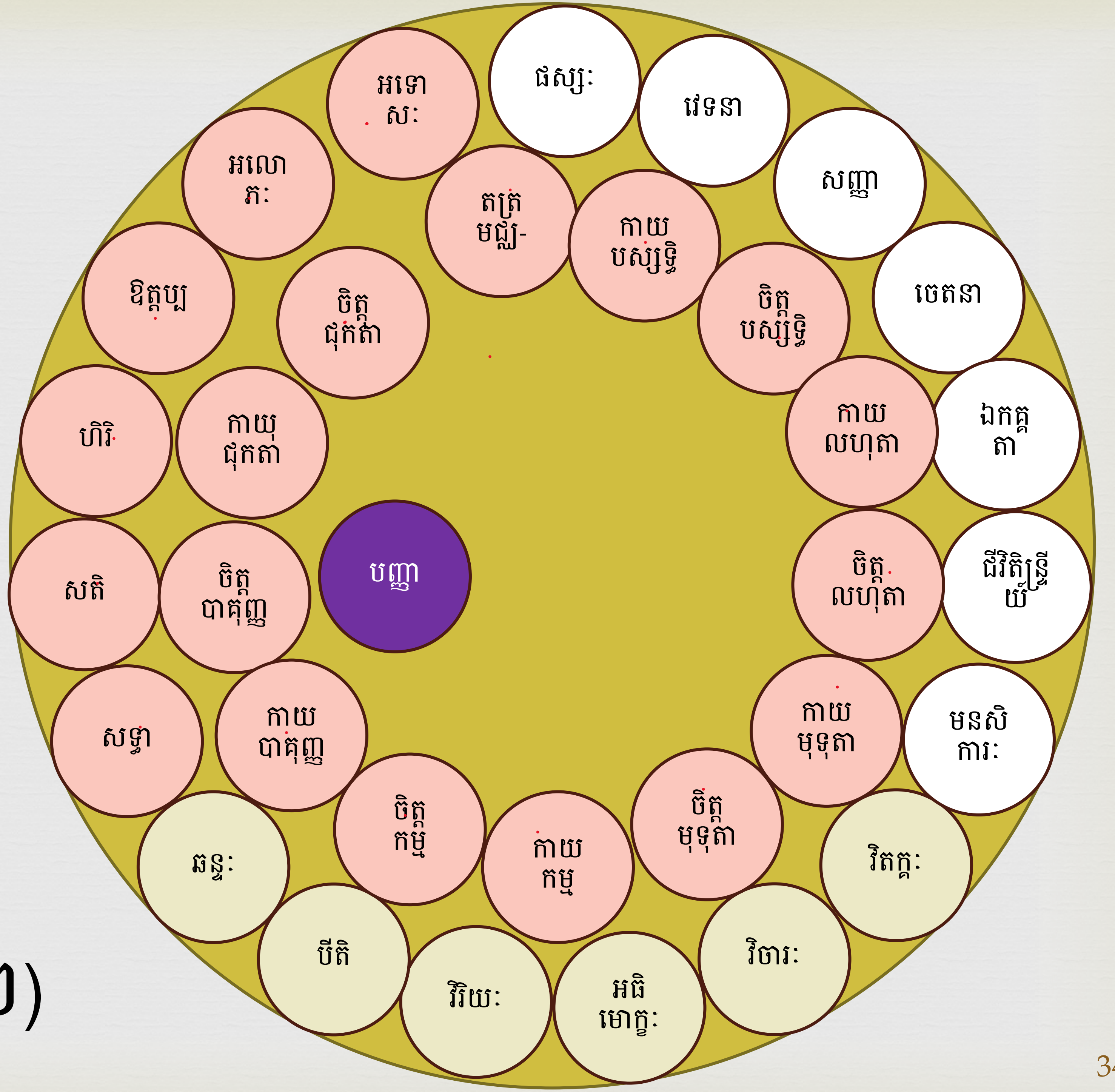

២. សោមនស្សសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ

មហាវិបាកចិត្តំ មហាវិបាកចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយសោមនស្ស-វេទនា ប្រកបដោយបញ្ញាជាសសង្ខារិក។

One consciousness, prompted, accompanied by pleasure, associated with knowledge.

* មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ៣៣ ប្រភេទ ដូចដួងទី ១ ដែរ ។

៣. សោមនស្សសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ

មហាវិបាកចិត្តំ មហាវិបាកចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយសោមនស្សវេទនា ប្រាសចាកបញ្ញាជាអសង្ខារិក។

One consciousness, unprompted, accompanied by pleasure, dissociated with knowledge.

៣. សោមនស្សសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាវិបាកចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ៣២ ប្រភេទគឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣
- សោភណចេតសិក ១៩

(វៀរវិរតិ ៣ និង អប្បមញ្ញា ២ និងបញ្ញា ១)

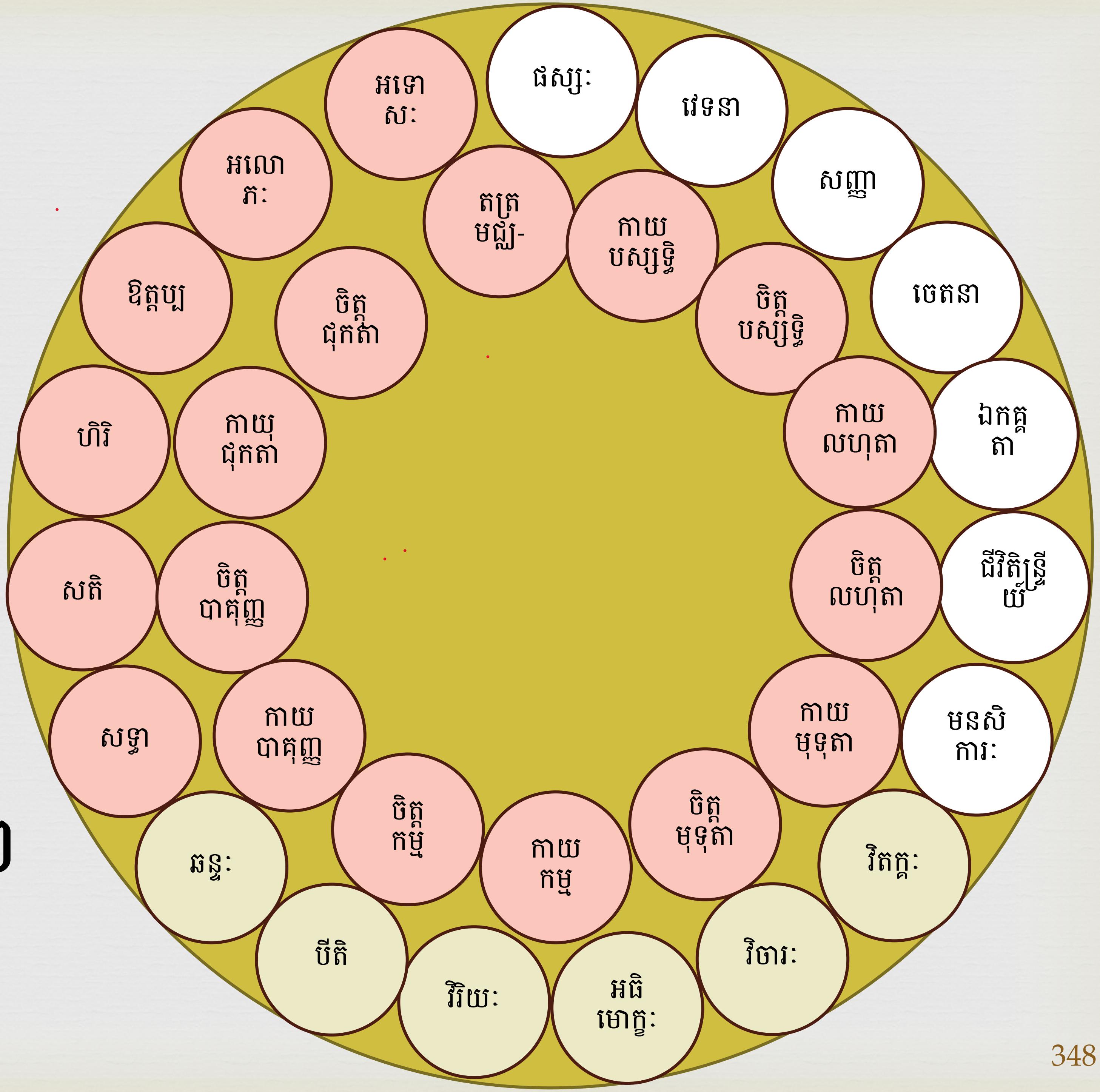

៤. សោមនស្សសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ

មហាវិបាកចិត្តំ មហាវិបាកចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយសោមនស្សវេទនា ប្រាសចាកបញ្ញាជាសសង្ខារិក។

One consciousness, prompted, accompanied by pleasure, dissociated with knowledge.

* មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ៣២ ប្រភេទ ដូចដួងទី ៣ ដែរ ។

៥. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ

មហាវិបាកចិត្តំ មហាវិបាកចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយឧបេក្ខាវេទនា ប្រកបដោយបញ្ញាជាអសង្ខារិក។

One consciousness, unprompted, accompanied by indifference, associated with knowledge.

៥. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាវិបាកចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ៣២ ប្រភេទគឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១២ (វៀរ បីតិ)
- សោភណចេតសិក ១៩ (វៀរវិរតិ ៣ និង អប្បមញ្ញា ២)

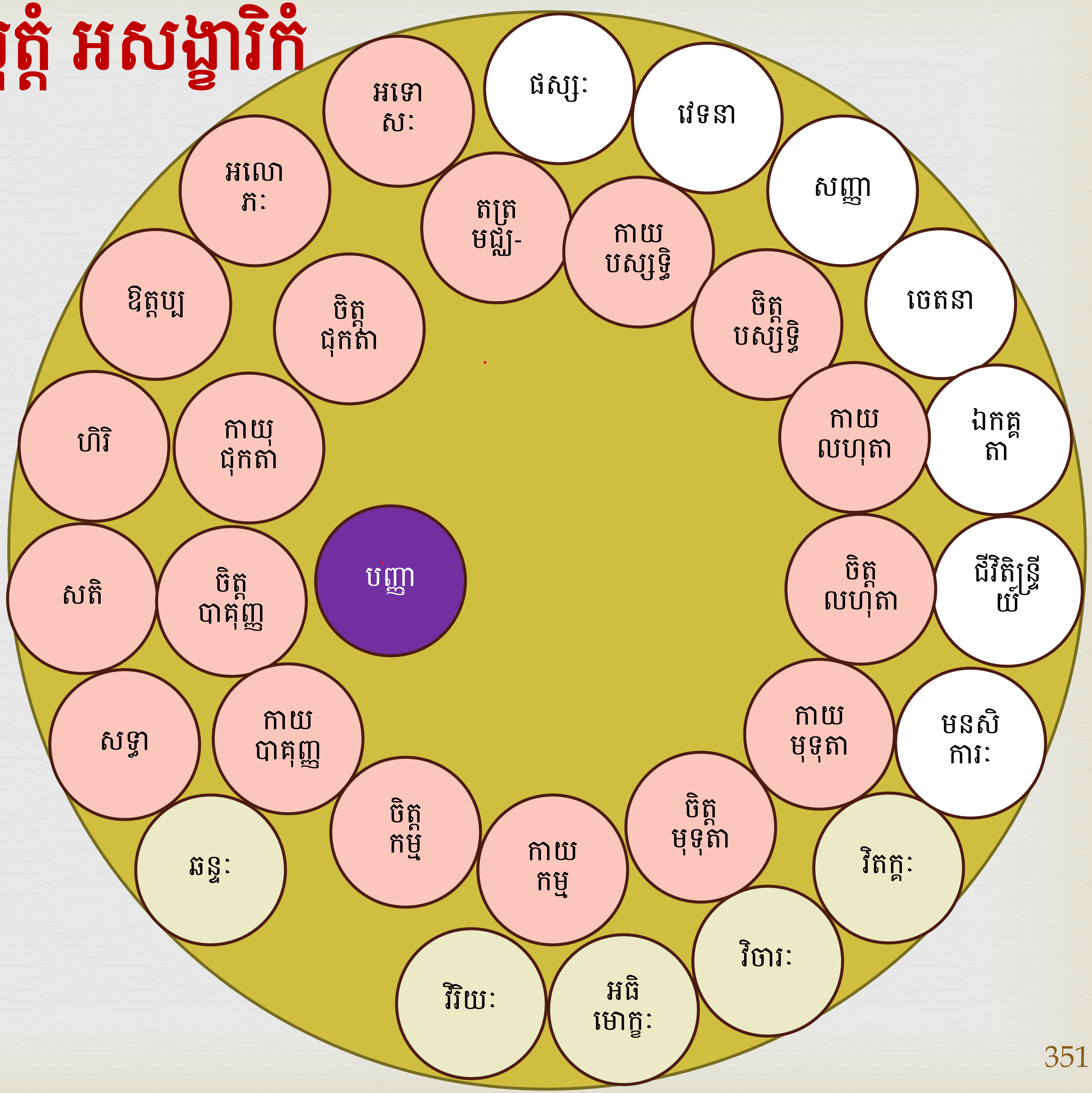

៦. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ

មហាវិបាកចិត្តំ មហាវិបាកចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយឧបេក្ខាវេទនា ប្រកបដោយបញ្ញាជាសសង្ខារិក។

One consciousness, prompted, accompanied by indifference, associated with knowledge.

* មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ៣២ ប្រភេទ ដូចដួងទី ៥ ដែរ ។

៧. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ

មហាវិបាកចិត្តំ មហាវិបាកចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយឧបេក្ខាវេទនា ប្រាសចាកបញ្ញាជាអសង្ខារិក។

One consciousness, unprompted, accompanied by indifference, dissociated with knowledge.

៧. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាវិបាកចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ

៣១ ប្រភេទគឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១២
  (វៀរ បីតិ)
- សោភណចេតសិក ១៩
(វៀរវិរតិ ៣ និង អប្បមញ្ញា ២ បញ្ញា ១)

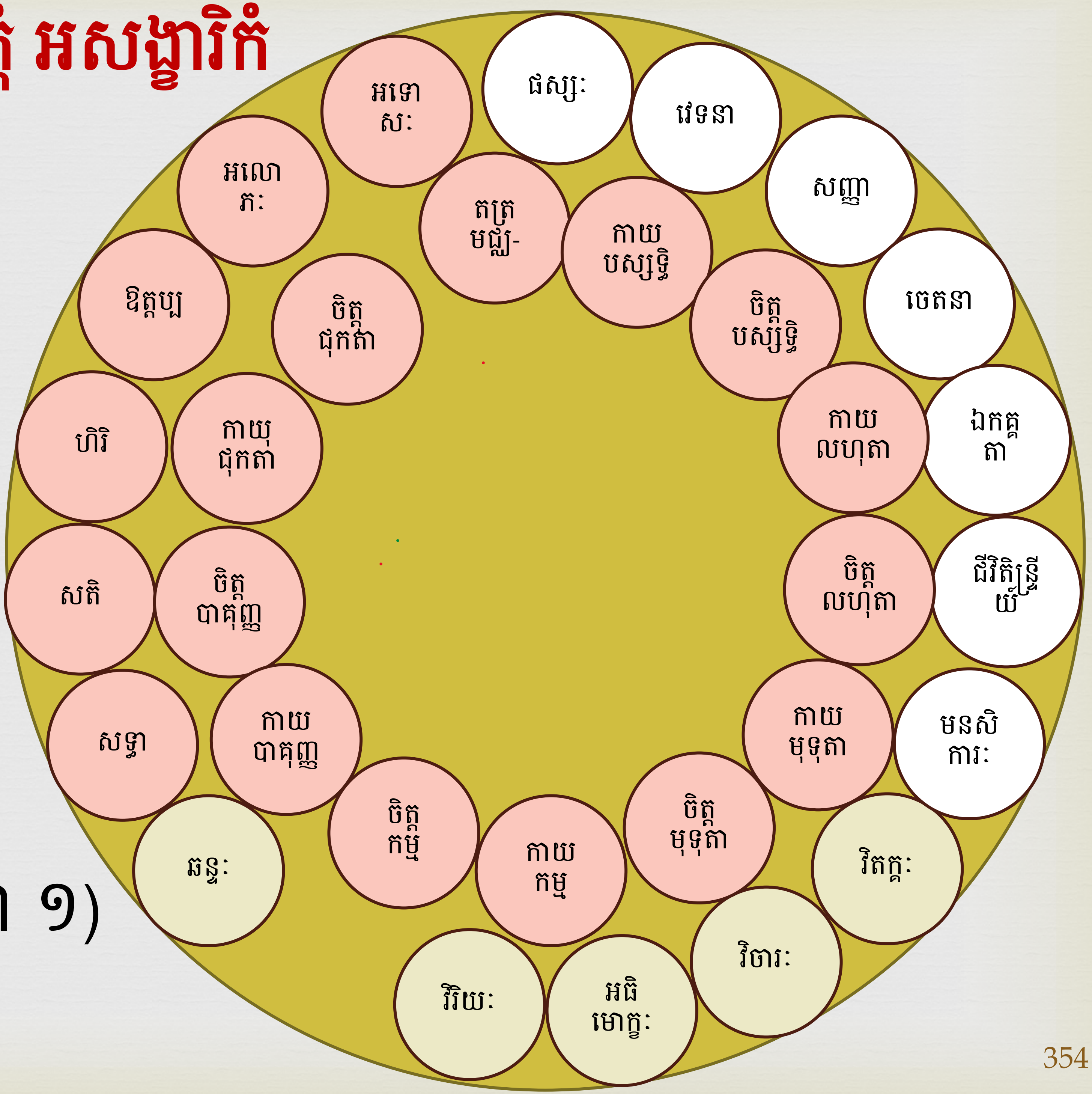

៨. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ មហាវិបាកចិត្តំ

មហាវិបាកចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយឧបេក្ខាវេទនា ប្រាសចាកបញ្ញា ជាសសង្ខារិក។

One consciousness, prompted, accompanied by indifference, dissociated with knowledge.

* មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ៣១ ប្រភេទ ដូចដួងទី ៧ ដែរ ។

អានិសង្សរបស់តិហេតុកកុសល 1

- **ន័យទី១** (តិហេតុកឧក្កដ្ឋក្កដ្ឋៈ) ឱ្យនូវវិបាក ១៦ ដួង គឺមហាវិបាកចិត្ត ៨ ដួង អហេតុកកុសលវិបាកចិត្ត ៨ ដួង ហើយមានអានិសង្សខ្ពស់បំផុតអាចឱ្យកើតក្នុងមនុស្ស និង ទេវតាដែលសម្បូរបុណ្យបរិបូរណ៍ដោយមនុស្សសម្បត្តិ សួគ៌សម្បត្តិ។ ម៉្យាងទៀត រមែងជាអ្នកមានបញ្ញាអាចសម្រេចមគ្គផលនិព្វាន និង ឈានសមាបត្តិបានក្នុងជាតិដែលខ្លួនកើតហើយនោះ តាមសមគួរដល់ឧបនិស្ស័យ ចាត់ជាបុគ្គលប្រណីតក្រៃលែង មានសេចក្ដីសុខតាំងពីក្មេងដល់ចាស់។

- **ន័យទី២** (តិហេតុកឧក្កដ្ឋោមកៈ) ការឱ្យនូវផលក៏ដូចនឹងន័យទី ១ ដែរ ប៉ុន្តែមិនល្អរហូតទេ តែងមិនល្អក្នុងពេលជាខាងក្រោយ។

- **ន័យទី៣** (តិហេតុកឱមកុក្កដ្ឋៈ) នាំឱ្យវិបាកបដិសន្ធិជា

ទុហេតុកបុគ្គល និងនាំឱ្យមានវិបាកក្នុងបវត្តិកាល ១២ ដួងគឺ៖

មហាវិបាកញាណវិប្បយុត្ត ៤ ដួង និង អហេតុកកុសលវិបាកចិត្ត ៨

ដួង។ ក្នុងជីវិតរស់នៅមានសេចក្ដីសុខខ្លះ ៗ ជាអន្លើ ៗ ឡើងចុះៗ

វ័យក្មេងមិនល្អ ពេញវ័យល្អ និង វ័យចាស់មិនល្អ ហើយប្រកប

ការងារអ្វីៗ មិនសូវឆ្លាតវៃ និងមិនអាចសម្រេចមគ្គផល ឬឈាន

សមាបត្តិបានឡើយ ព្រោះអាស្រ័យវិបាកបដិសន្ធិ ដែលមិន

ប្រកបដោយបញ្ញា។

- **ន័យទី៤** (តិហេតុកឱមកោមកៈ) នាំឱ្យមានវិបាកដូចគ្នានឹងន័យទី ៣ ដែរ គ្រាន់តែក្នុងបវត្តិកាលមិនសូវមានសេចក្តីសុខជាប់តគ្នា គឺថាក្នុងវ័យក្មេងមិនល្អ ពេលពេញវ័យល្អ វ័យកណ្តាលមិនល្អ វ័យចាស់មិនល្អ។

អានិសង្សរបស់ទុហេតុកកុសល

- **ន័យទី ១** (ទុហេតុកឧក្កដ្ឋក្កដ្ឋៈ) នាំឱ្យមានវិបាកបដិសន្ធិ ជាមនុស្ស ឬទេវតាជាទុហេតុកបុគ្គល។

ក្នុងបវត្តិកាល នាំឱ្យមានវិបាកចិត្ត ១២ ដួងគឺ ៖

មហាវិបាកញាណវិប្បយុត្តចិត្ត ៤ ដួង និង អហេតុកកុសលវិបាកចិត្ត៨ដួង។ ជីវិតរស់នៅក្នុងអត្តភាពនោះៗ ជាអ្នកបរិបូរណ៍ដោយសម្បត្តិ មានសេចក្ដីសុខតាំងពីក្មេងដល់ចាស់ ប៉ុន្តែមិនអាចសម្រេចគុណធម៌ជាន់ខ្ពស់ណាមួយបានឡើយ ព្រោះខ្វះឧបនិស្ស័យនៃបញ្ញា។

- **ន័យទី ២** (ទុហេតុកឧក្កដ្ឋោមកៈ) មានសេចក្តីដូចន័យទី ១ ដែរ គ្រាន់តែមានសេចក្តីសុខមិនជាប់តគ្នារហូត គឺ ល្អពីក្មេង ដល់ពេលចាស់មិនសូវល្អ។

- **ន័យទី ៣** (ទុហេតុកឱមកុក្កដ្ឋៈ) នាំឱ្យមានបដិសន្ធិជាមនុស្ស ឬទេវតាជាន់ទាបៗ ដោយអហេតុកកុសលវិបាក (ដួងទី ៨)។ ក្នុងបវត្តិកាលមានត្រឹមតែអហេតុកកុសលវិបាក ៨ ដួងប៉ុណ្ណោះ ហើយមានសេចក្តីសុខតិចជាងន័យទី២ និងមិនអាចសម្រេចគុណវិសេសណាមួយបានឡើយ។

- **ន័យទី៤** **(ទុហេតុកឱមកោមកៈ)** មានការឱ្យផលដូចន័យទី ៣ ដែរ គ្រាន់តែសេចក្តីសុខកាន់តែអន់ទន់ទាបទៅ អាចថាជាបុគ្គលមានសតិមិនបរិបូរណ៍ ឆ្កួត ល្ងីល្ងើ គ ថ្លង់ ខ្វាក់ខ្វិន ពិការ តាំងពីកំណើត។

មហាវិបាកទាំង ៨ មិនមែនជាកុសល មិនមែនជាអកុសល មិនមែនជាកម្មបថ មិនមែនជាបុញ្ញកិរិយាវត្ថុ ព្រោះមិនអាចញ៉ាំងវិញ្ញត្តិរូបឱ្យកើតឡើងបាន និង មិនអាចនាំឱ្យមានវិបាកឡើយ ព្រោះជាវិបាកនៃកម្មប៉ុណ្ណោះ។

កុសលឱ្យផលផ្សេង ៗ គ្នា ៧ យ៉ាងគឺ ៖

១. មានអាយុវែង — ព្រោះមិនសម្លាប់សត្វ។
២. មិនមានរោគ — ព្រោះមិនបៀតបៀនសត្វ។
៣. មានសម្បុរស្រស់ថ្លា — ព្រោះមិនមានសេចក្ដីក្រោធ។
៤. មានសក្តិធំ — ព្រោះមិនច្រណែនមិនប្រទូស។
៥. មានភោគសម្បត្តិច្រើន — ព្រោះឱ្យទាន មានបាយ ទឹក សំពត់ ស្លៀកដណ្ដប់ ទីជម្រកជាដើម។
៦. កើតក្នុងត្រកូលខ្ពង់ខ្ពស់ — ព្រោះមិនរឹងត្អឹង មិនមើលងាយគេ មានតែការគោរពរាប់អាន។
៧. មានបញ្ញាច្រើន — ព្រោះចូលទៅរកសមណៈជាពហុស្សូត អ្នកសួរម្ចាស់ស្ដាប់និងសិក្សាធម៌។

ចែកមហាវិបាកចិត្ត ៨ ដួងដោយន័យផ្សេង ៗ

១. ដោយជាតិ ជាវិបាកជាតិ។

២. ដោយភូមិ ជាកាមាវចរភូមិ (កើតនៅសុគតិភូមិ ៧ ជាន់)។

៣.ដោយវេទនា ជាសោមនស្សវេទនា ៤ ដួង និង ជាឧបេក្ខាវេទនា ៤ ដួង។

៤.ដោយហេតុ ជានហេតុ និង ជាសហេតុកចិត្ត។

៥.ដោយសម្បយុត្ត ជាញាណសម្បយុត្ត ៤ ដួង ជាញាណវិប្បយុត្ត ៤ ដួង។

៦.ដោយសង្ខារ ជាអសង្ខារិក ៤ ដួង ជាសសង្ខារិក ៤ ដួង។

៧. ដោយសោភណៈ ជាកាមាវចរសោភណចិត្ត។

៨. ដោយឈាន ជាអឈានចិត្ត។

៩. ដោយលោកិយ ជាលោកិយចិត្ត។

១០. ដោយកិច្ច មហាវិបាកចិត្តធ្វើកិច្ច ៤ យ៉ាងគឺ៖ **បដិសន្ធិ ភវង្គ ចុតិ** និង **តទាលម្ពណកិច្ច**។

១១. ដោយអារម្មណ៍ ជាចិត្តដឹងអារម្មណ៍ទាំង៦។

១២. ដោយទ្វារ កើតតាមទ្វារទាំង ៦ (ណាមួយ) និង ជាទ្វារវិមុត្តិ។

១៣. ដោយវត្ថុ កើតត្រង់ហទយវត្ថុ។

១៤. ដោយវិញ្ញាណធាតុ ជាមនោវិញ្ញាណធាតុ។

មហាវិបាកចិត្ត ៨ ដួងនេះមានឈ្មោះហៅច្រើនយ៉ាង ៖

១. **កាមាវចរវិបាកចិត្ត** ព្រោះកើតតែក្នុងកាមភូមិប៉ុណ្ណោះ។

២. **កាមសោភណវិបាក** ព្រោះមានសោភណចេតសិកកើតរួមជាមួយនិងជាកាមាវចរសោភណចិត្តផង។

៣. **សហេតុកវិបាក** ព្រោះប្រកបដោយហេតុ គឺ អលោភៈ ទោសៈ អមោហៈ (បញ្ញា)។

៤. **មហាវិបាក** ព្រោះវិបាកដែលកើតបានច្រើនអនេកតាមចំនួននៃមហាកុសលចិត្តដែលគុណទុកហើយនោះ។

កាមាវចរវិបាកចិត្តទាំងអស់មាន ២៣ ដួង គឺ៖

១. អកុសលវិបាកចិត្ត ៧ ដួង

២. អហេតុកកុសលវិបាកចិត្ត ៨ ដួង

៣. មហាវិបាកចិត្ត ៨ ដួង

គ. មហាកិរិយាចិត្ត ៨ ដួង

(Functional Consciousness)

១. សោមនស្សសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាកិរិយាចិត្តំ

មហាកិរិយាចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយសោមនស្សវេទនាប្រកប ដោយបញ្ញា មានកម្លាំងខ្លាំងក្លា កើតឡើងដោយឥតមានការបបួលដឹកនាំ។

One consciousness, unprompted, accompanied by pleasure, associated with knowledge.

១. សោមនស្សសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាកិរិយាចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ៣៥ ប្រភេទគឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣
- សោភណសាធារណចេតសិក ១៩
- អប្បមញ្ញា ២
- បញ្ញា ១ (វៀរវិរតិ ៣)

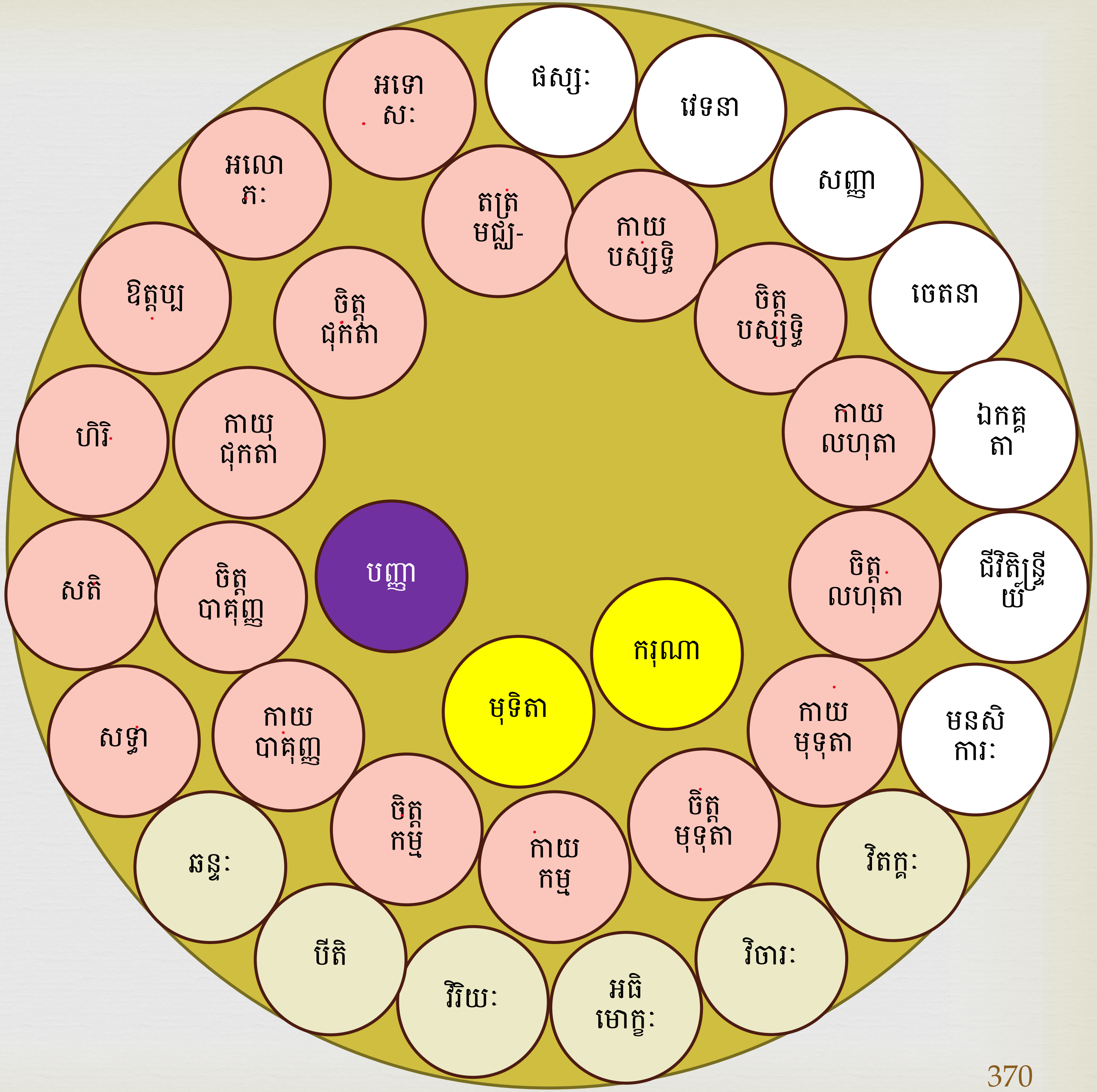

២. សោមនស្សសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ មហាកិរិយាចិត្តំ

មហាកិរិយាចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយសោមនស្សវេទនា ប្រកបដោយបញ្ញាមានកម្លាំងខ្សោយ កើតឡើងដោយមានការបបួលដឹកនាំ។

One consciousness, prompted, accompanied by pleasure, associated with knowledge.

* មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ៣៥ ប្រភេទ ដូចដួងទី ១ ដែរ ។

៣. សោមនស្សសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាកិរិយាចិត្តំ

មហាកិរិយាចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយសោមនស្សវេទនា ប្រាសចាកបញ្ញាមានកម្លាំងខ្លាំងក្លា កើតឡើងដោយឥតមានការបបួលដឹកនាំ។

One consciousness, unprompted, accompanied by pleasure, dissociated with knowledge.

៣. សោមនស្សសហគតំ ញាណវិប្បយុត្ត អសង្ខារិកំ មហាកិរិយាចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ៣៤ ប្រភេទគឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣
- សោភណសាធារណចេតសិក ១៩
- អប្បមញ្ញា ២ (វៀរវិរតិ ៣ និងបញ្ញា ១)

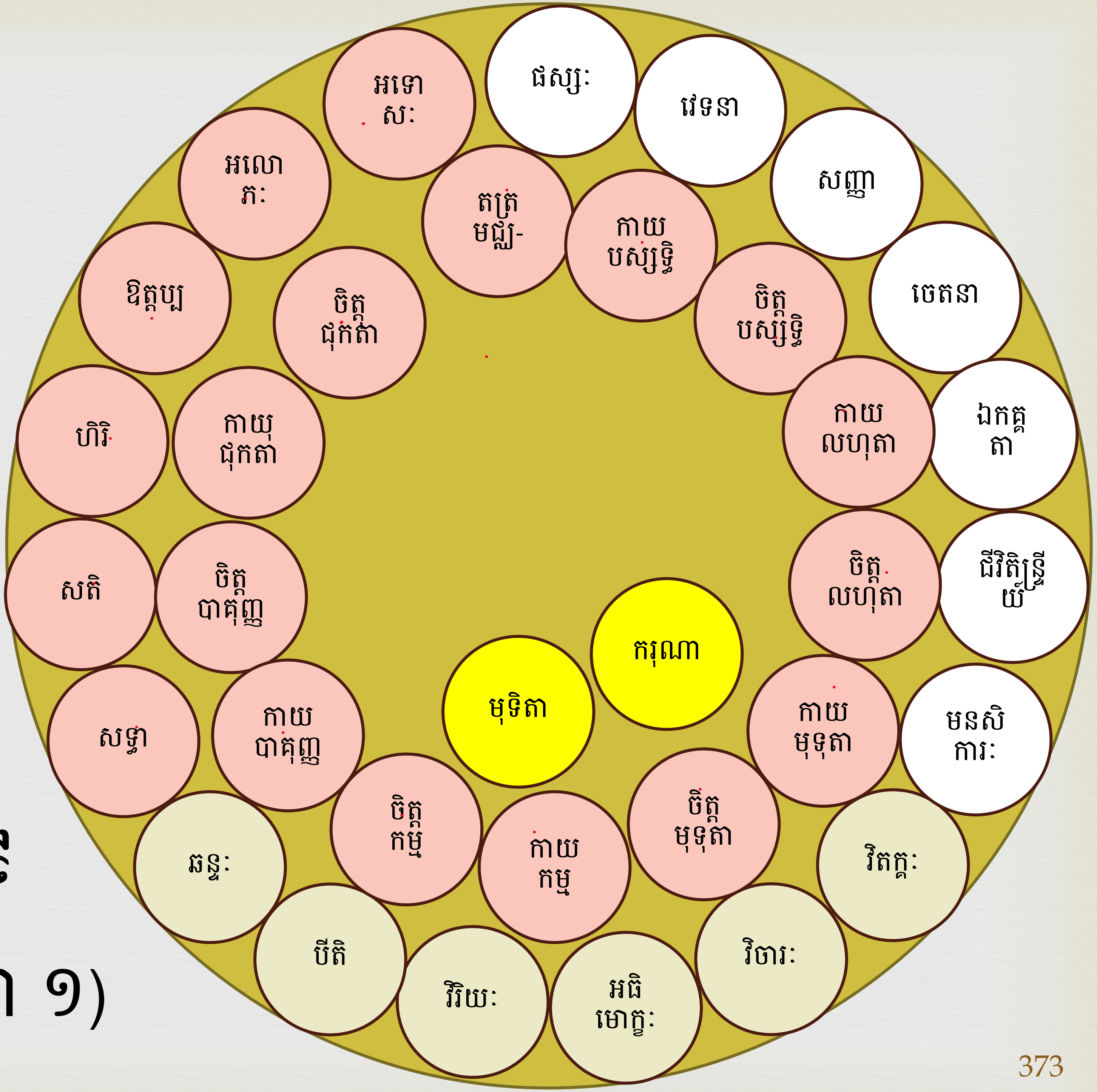

៤. សោមនស្សសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ មហាកិរិយាចិត្តំ

មហាកិរិយាចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយសោមនស្សវេទនា ប្រាសចាក បញ្ញាមានកម្លាំងខ្សោយ កើតឡើងដោយមានការបបួលដឹកនាំ។

One consciousness, prompted, accompanied by pleasure, associated with knowledge.

* មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ៣៤ ប្រភេទ ដូចដួងទី ៣ ដែរ ។

៥. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាកិរិយាចិត្តំ

មហាកិរិយាចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយឧបេក្ខាវេទនា ប្រកបដោយបញ្ញា មានកម្លាំងខ្លាំងក្លា កើតឡើងដោយឥតមានការបបួលដឹកនាំ។

One consciousness, unprompted, accompanied by indifference, dissociated with knowledge.

៥. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាកិរិយាចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ

៣៤ ប្រភេទគឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១២ (វៀរបីតិ)
- សោភណសាធារណចេតសិក ១៩
- អប្បមញ្ញា ២
- បញ្ញា ១ (វៀរវិរតិ ៣)

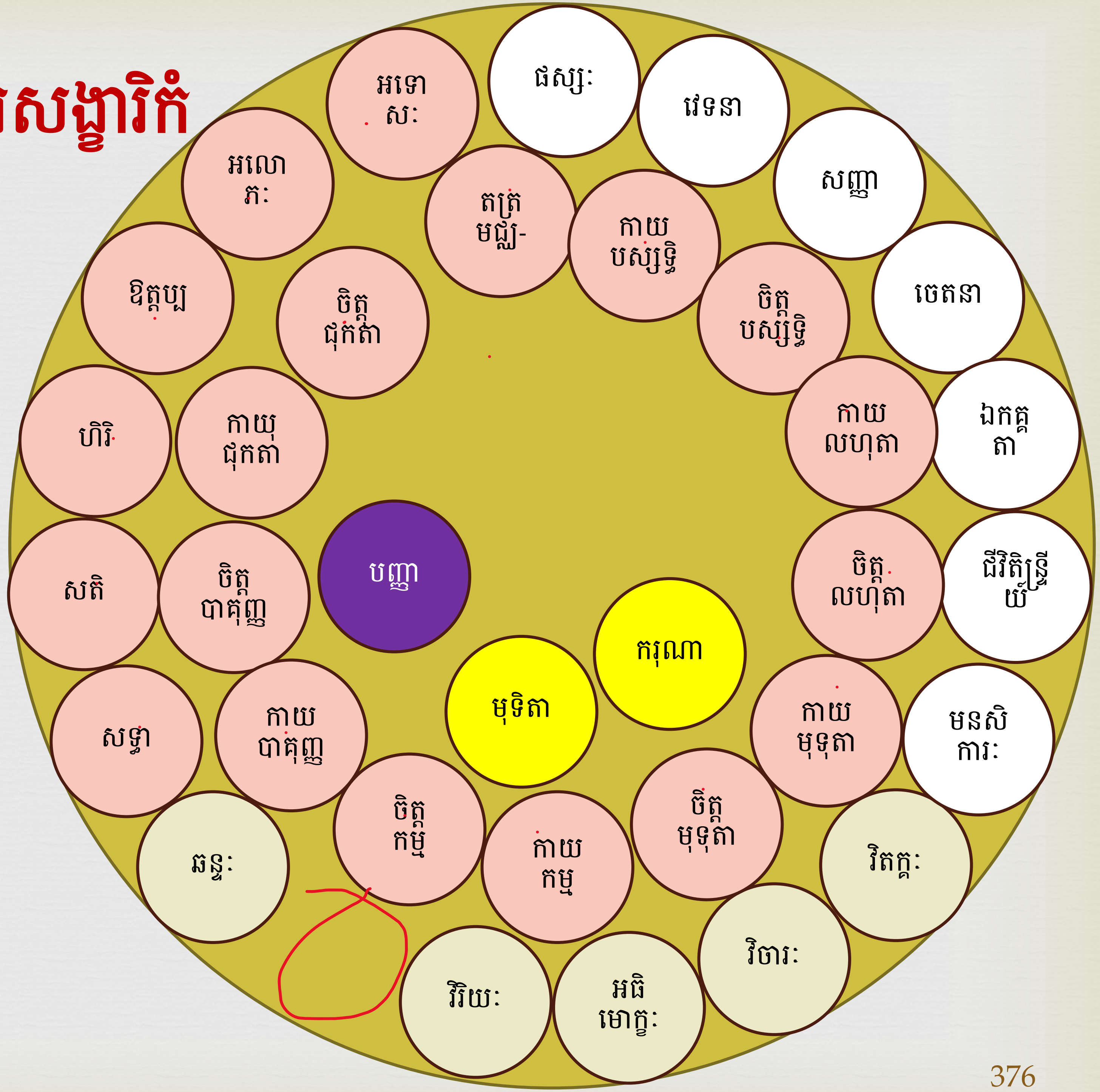

៦. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ មហាកិរិយាចិត្តំ

មហាកិរិយាចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយឧបេក្ខាវេទនា ប្រកបដោយបញ្ញា មានកម្លាំងខ្សោយ កើតឡើងដោយមានការបបួលដឹកនាំ។

One consciousness, prompted accompanied by indifference, associated with knowledge.

* មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ៣៤ ប្រភេទ ដូចដួងទី ៥ ដែរ ។

៧. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ អសង្ខារិកំ មហាកិរិយាចិត្តំ

មហាកិរិយាចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយឧបេក្ខាវេទនា ប្រាសចាកបញ្ញា មានកម្លាំងខ្លាំងក្លា កើតឡើងដោយមិនមានការបបួលដឹកនាំ។

One consciousness, unprompted, accompanied by indifference, dissociated with knowledge.

៧. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណវិប្បយុត្ត អសង្ខារិកំ មហាកិរិយាចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ៣៣ ប្រភេទគឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១២ (វៀរបីតិ)
- សោភណសាធារណចេតសិក ១៩
- អប្បមញ្ញា ២ (វៀរវិរតិ ៣ និងបញ្ញា ១)

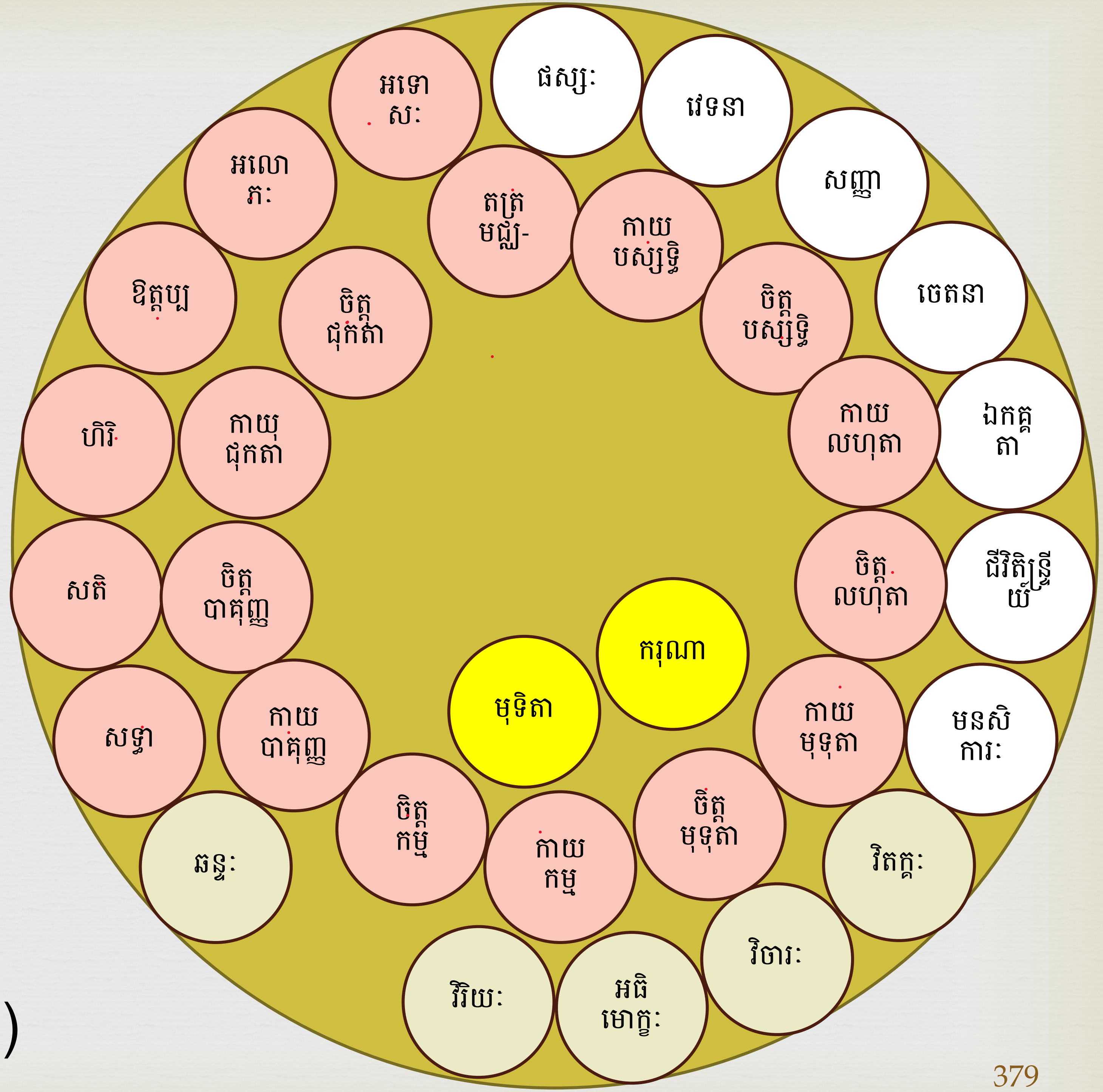

៨. ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ សសង្ខារិកំ មហាកិរិយាចិត្តំ

មហាកិរិយាចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយឧបេក្ខាវេទនា ប្រាសចាកបញ្ញា មានកម្លាំងខ្សោយ កើតឡើងដោយមានការបបួលដឹកនាំ។

One consciousness, prompted, accompanied by indifference, dissociated with knowledge.

* មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ៣៣ ប្រភេទ ដូចដួងទី ៧ ដែរ ។

មហាកិរិយាចិត្ត ៨ ដួងនេះមានឈ្មោះហៅច្រើនយ៉ាង ៖

១. កាមាវចរកិរិយាចិត្ត ព្រោះបង្អោនទៅដឹងកាមារម្មណ៍ (មានបញ្ចកាមគុណជាអារម្មណ៍)។

២. កាមសោភណកិរិយាចិត្ត ព្រោះមានសោភណចេតសិក កើតរួមជាមួយផង។

៣. សហេតុកកិរិយាចិត្ត ព្រោះប្រកបដោយហេតុ។

៤. មហាកិរិយាចិត្ត ព្រោះច្រើនទៅដោយអារម្មណ៍ និងទ្វារដូចមហាកុសលចិត្តដែរ។

ការចែកមហាកិរិយាចិត្ត ៨ ដួងដោយន័យផ្សេងៗ

១. ដោយជាតិ	ជាកិរិយាជាតិ។
២. ដោយភូមិ	ជាកាមភូមិ កើតបាន ២៦ភូមិ(វៀរអបាយភូមិ៤ និង អសញ្ញសត្តាភូមិ)។
៣. ដោយវេទនា	ជាសោមនស្សវេទនា ៤ ដួង ជាឧបេក្ខាវេទនា ៤ ដួង។
៤. ដោយហេតុ	ជានហេតុ និង ជាសហេតុកចិត្ត។
៥. ដោយសម្បយុត្ត	ជាញាណសម្បយុត្ត ៤ ដួង ជាញាណវិប្បយុត្ត ៤ដួង។
៦. ដោយសង្ខារ	ជាអសង្ខារិក ៤ ដួង និង ជាសសង្ខារិក ៤ ដួង។

៧. ដោយសោភណៈ	ជាកាមាវចរសោភណចិត្ត។
៨. ដោយឈាន	ជាអឈានចិត្ត។
៩. ដោយលោកិយ	ជាលោកិយចិត្ត។
១០. ដោយកិច្ច	មហាកិរិយាចិត្តធ្វើជវនកិច្ចតែម្យ៉ាង។
១១. ដោយអារម្មណ៍	មានអារម្មណ៍ទាំង ៦។
១២. ដោយទ្វារ	កើតតាមទ្វារទាំង ៦។
១៣. ដោយវត្ថុ	កើតត្រង់ហទយវត្ថុ មិនអាស្រ័យវត្ថុ ក្នុងអរូបព្រហ្ម៤
១៤. ដោយវិញ្ញាណធាតុ	ជាមនោវិញ្ញាណធាតុ។

សរុបកាមាវចរចិត្ត ៥៤ ដួង

- អសោភណចិត្ត ៣០
  - អកុសលចិត្ត ១២
    - លោភមូលចិត្ត ៨
    - ទោសមូលចិត្ត ២
    - មោហមូលចិត្ត ២
  - អហេតុកចិត្ត ១៨
    - អកុសលវិបាកចិត្ត ៧
    - អហេតុកកុសលវិបាកចិត្ត ៨
    - អហេតុកកិរិយាចិត្ត ៣
- កាមាវចរសោភណចិត្ត ២៤
  - មហាកុសលចិត្ត ៨
  - មហាវិបាកចិត្ត ៨
  - មហាកិរិយាចិត្ត ៨

២. រូបាវចរឈានចិត្ត ១៥ ដួង

(Form-Sphere Consciousness)

ពាក្យថា **ឈាន** សំដៅដល់សេចក្តីពីរយ៉ាងគឺ៖

១. សំដៅដល់ការសម្លឹងពិចារណាដុតកម្តៅសភាវធម៌ដែលជាបដិបក្ខ ដូចជានីវរណធម៌ជាដើមឱ្យអស់ទៅ។

២. សំដៅដល់ចិត្តដែលចុះតាំងណែនក្នុងអារម្មណ៍នៃកម្មដ្ឋាន មានបឋវីកសិណជាដើម ដោយអំណាចនៃអប្បនាសមាធិនោះឯង ទើបហៅថា **ឈាន**។

ពាក្យថា **រូបជ្ឈាន** មានន័យថា ឈានដែលបានមកអំពីការសម្លឹងនូវបបវីកសិណជាដើម ដូចនេះហើយទើបហៅថា **រូបជ្ឈាន** ឬ**រូបាវចរឈាន**។

រូបជ្ឈាន ដែលជាកុសល ហៅថា **រូបាវចរកុសលចិត្ត**។

រូបជ្ឈាន ដែលជាវិបាក ហៅថា **រូបាវចរវិបាកចិត្ត**។

រូបជ្ឈាន ដែលជាកិរិយា ហៅថា **រូបាវចរកិរិយាចិត្ត**។

រូបាវចរចិត្តនោះក្នុងព្រះអភិធម្មបានកំណត់ថាមាន ១៥ ដួង ដែលចែកជាកុសល ៥ ដួង ជាវិបាក ៥ ដួង ជាកិរិយា ៥ ដួង រួមទាំងអស់ ១៥ដួង ដែលនឹងសម្តែងដូចតទៅនេះ ៖

ក. រូបាវចរកុសលចិត្ត ៥ ដួង

(Form-Sphere Moral Consciousness)

១. វិតក្កវិចារបីតិសុខេកគ្គតាសហិតំ បឋមជ្ឈានកុសលចិត្តំ

បឋមជ្ឈានកុសលចិត្ត ប្រកបព្រមដោយ វិតក្កៈ វិចារៈ បីតិ សុខៈ ឯកគ្គតា ។

First Jhāna moral consciousness together with initial application, sustained application, joy, happiness, and one-pointedness.

១. វិតក្កវិចារបីតិសុខេកគ្គតាសហិតំ បឋមជ្ឈានកុសលចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ៣៥ ប្រភេទគឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣
- សោភណសាធារណចេតសិក ១៩
- អប្បមញ្ញា ២
- បញ្ញា ១ (វៀរវិរតិ ៣)

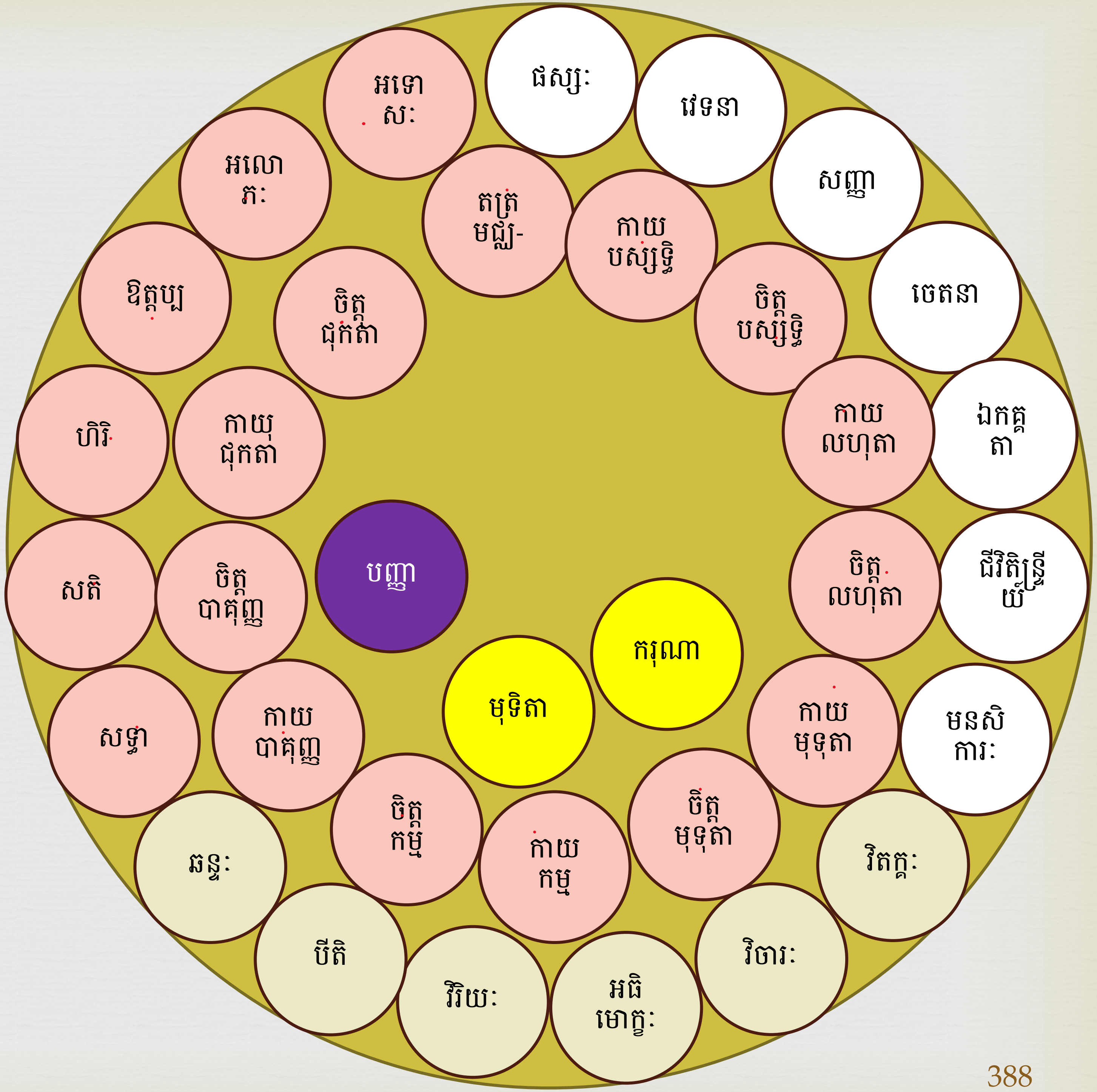

* **ស្ួរថា** បើចេតសិកកើតរួមក្នុងចិត្តនោះដល់ទៅ ៣៥ ប្រភេទឯណោះ ហេតុដូចម្តេចទើបព្រះអង្គសម្តែងតែធម៌ ៥ នេះ ថាជាអង្គឈាន?

* **ឆ្លើយថា** ព្រោះធម៌ ៥ នេះ មានកិច្ច (គឺតួនាទី) សម្លឹងពិចារណាអារម្មណ៍ និង បដិបក្ខដោយត្រង់ចំពោះកាមច្ឆន្ទនីវរណៈ ជាដើមគឺ ៖

១. ឯកគ្គតា ជាបដិបក្ខនឹង **កាមច្ឆន្ទៈ**

២. បីតិ ជាបដិបក្ខនឹង **ព្យាបាទៈ**

៣. វិតក្កៈ ជាបដិបក្ខនឹង **ថីនៈ មិទ្ធៈ**

៤. សុខៈ ជាបដិបក្ខនឹង **ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចៈ**

៥. វិចារៈ ជាបដិបក្ខនឹង **វិចិកិច្ឆា**។

២. វិចារបីតិសុខេកគ្គតាសហិតំ ទុតិយជ្ឈានកុសលចិត្តំ

ទុតិយជ្ឈានកុសលចិត្ត ប្រកបព្រមដោយ វិចារៈ បីតិ សុខៈ ឯកគ្គតា ។

Second Jhāna moral consciousness together with sustained application, joy, happiness, and one-pointedness.

២. វិចារបីតិសុខេកគ្គតាសហិតំ ទុតិយជ្ឈានកុសលចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ៣៤ ប្រភេទគឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១២ (វៀរ វិតក្កៈ)
- សោភណសាធារណចេតសិក ១៩
- អប្បមញ្ញា ២
- បញ្ញា ១ (វៀរវិរតិ ៣)

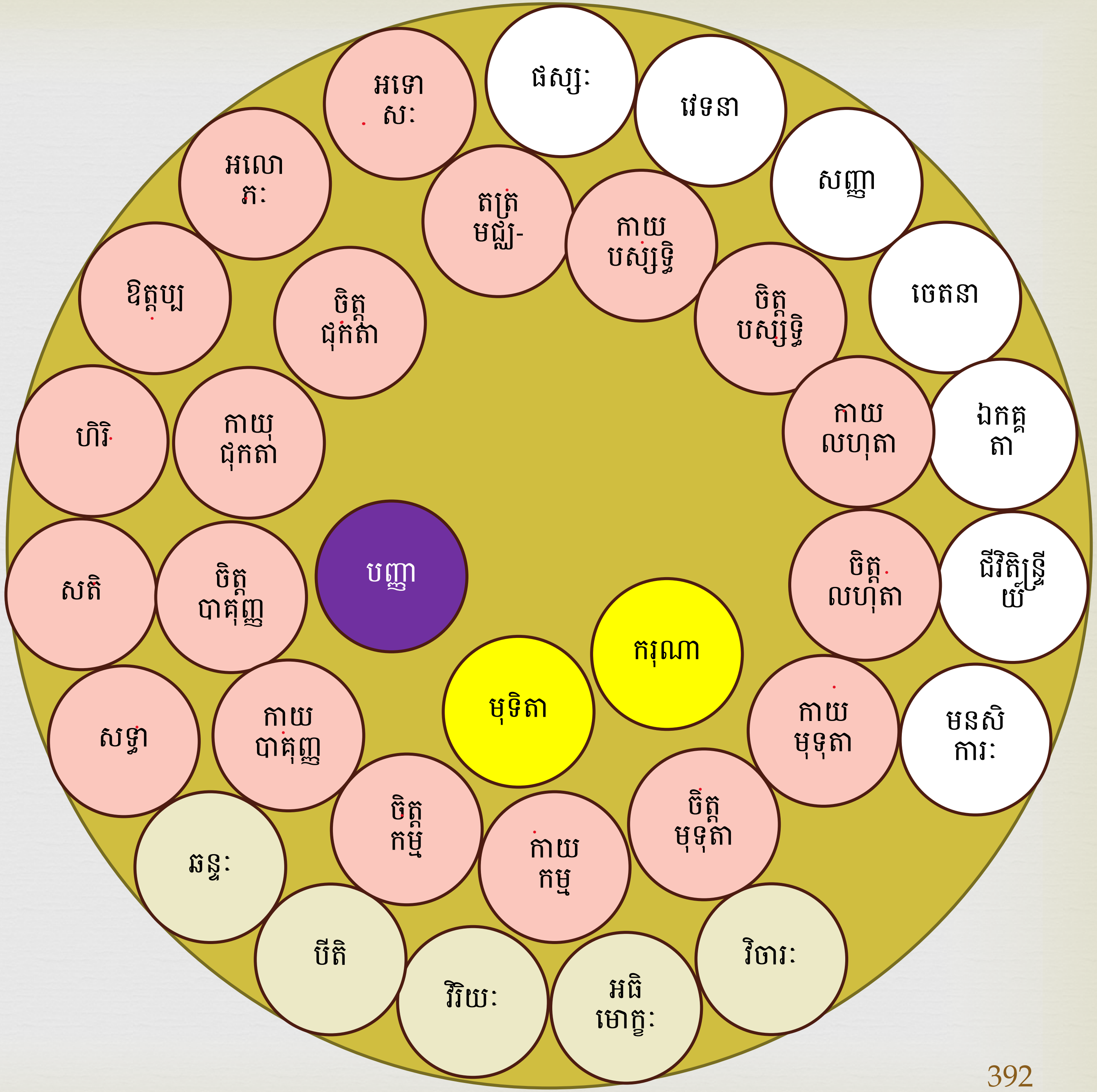

៣. បីតិសុខេកគ្គតាសហិតំ តតិយជ្ឈានកុសលចិត្តំ

តតិយជ្ឈានកុសលចិត្ត ប្រកបព្រមដោយ បីតិ សុខៈ ឯកគ្គតា ។

Third Jhāna moral consciousness together with

joy, happiness, and one-pointedness.

៣. បីតិសុខេកគ្គតាសហិតំ តតិយជ្ឈានកុសលចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ៣៣ ប្រភេទគឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១១ (វៀរ វិតក្កៈ វិចារៈ)
- សោភណសាធារណចេតសិក ១៩
- អប្បមញ្ញា ២
- បញ្ញា ១ (វៀរវិរតិ ៣)

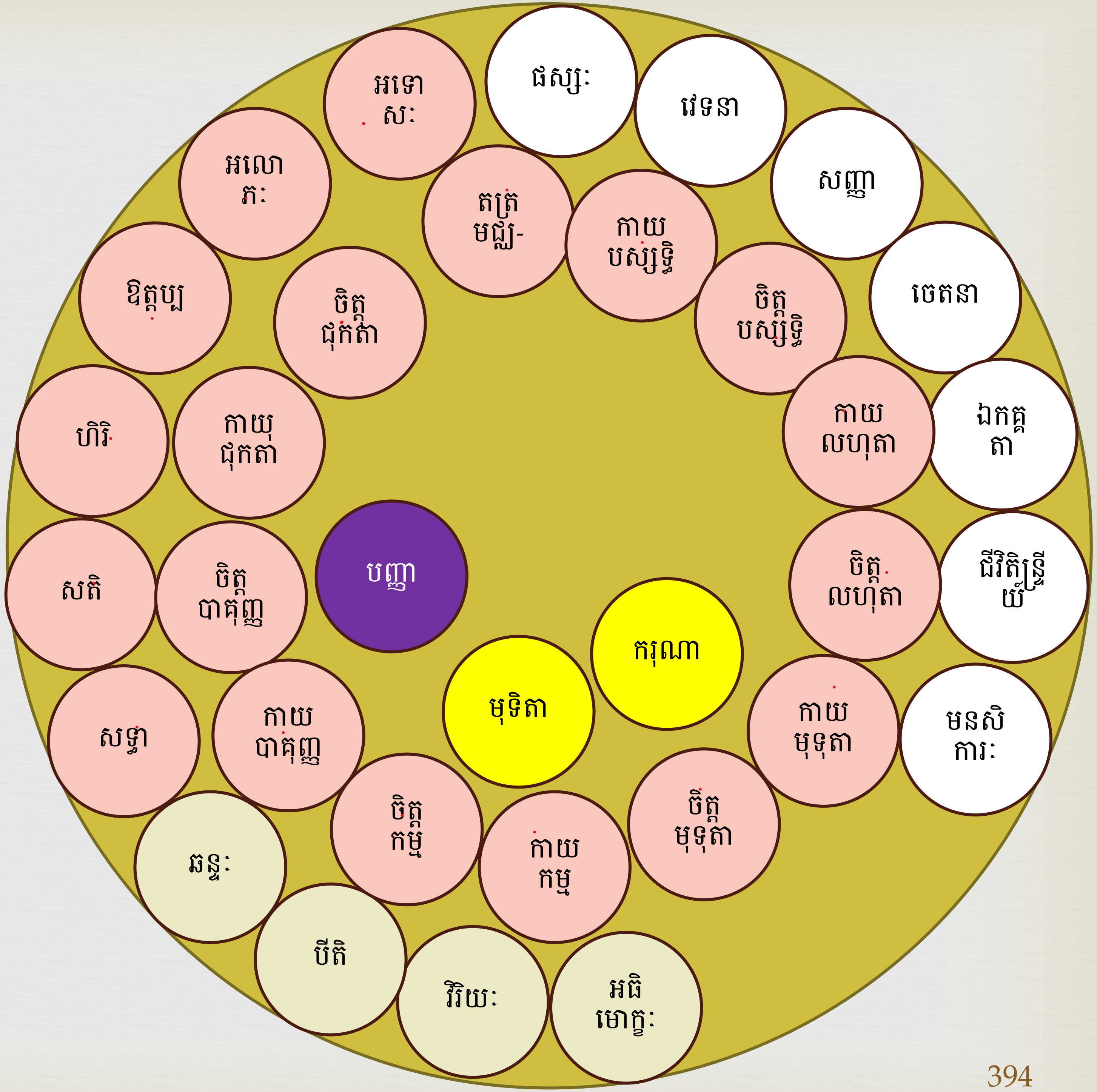

៤. សុខេកគ្គតាសហិតំ ចតុត្ថជ្ឈានកុសលចិត្តំ

ចតុត្ថជ្ឈានកុសលចិត្ត ប្រកបព្រមដោយ សុខៈ ឯកគ្គតា ។

Fourth Jhāna moral consciousness together with

happiness and one-pointedness.

៤. សុខេកគ្គតាសហិតំ ចតុត្ថជ្ឈានកុសលចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ៣២ ប្រភេទគឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១០ (វៀរ វិតក្កៈ វិចារៈ បីតិ)
- សោភណសាធារណចេតសិក ១៩
- អប្បមញ្ញា ២
- បញ្ញា ១ (វៀរវិរតិ ៣)

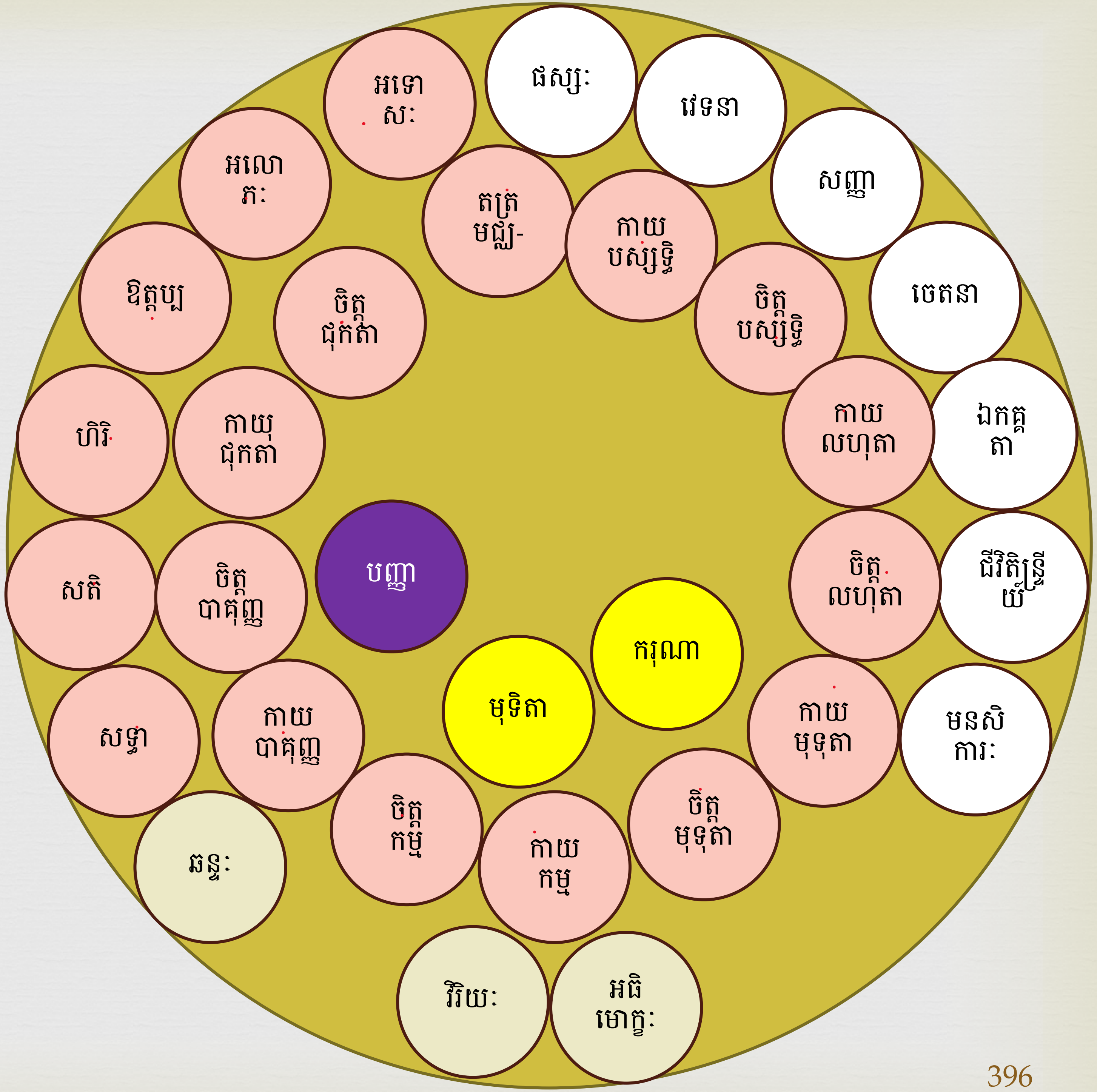

៥. ឧបេក្ខេកគ្គតាសហិតំ បញ្ចមជ្ឈានកុសលចិត្តំ

បញ្ចមជ្ឈានកុសលចិត្ត ប្រកបព្រមដោយ ឧបេក្ខា និង ឯកគ្គតា ។

Fifth Jhāna moral consciousness together with

equanimity and one-pointedness.

៥. ឧបេក្ខេកគ្គតាសហិតំ

បញ្ចមជ្ឈានកុសលចិត្តំ

មានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ៣០ ប្រភេទគឺ ៖

- អញ្ញសមានាចេតសិក ១០ (វៀរ វិតក្កៈ វិចារៈ បីតិ)
- សោភណសាធារណចេតសិក ១៩
- បញ្ញា ១ (វៀរវិរតិ ៣ អប្បមញ្ញា ២)

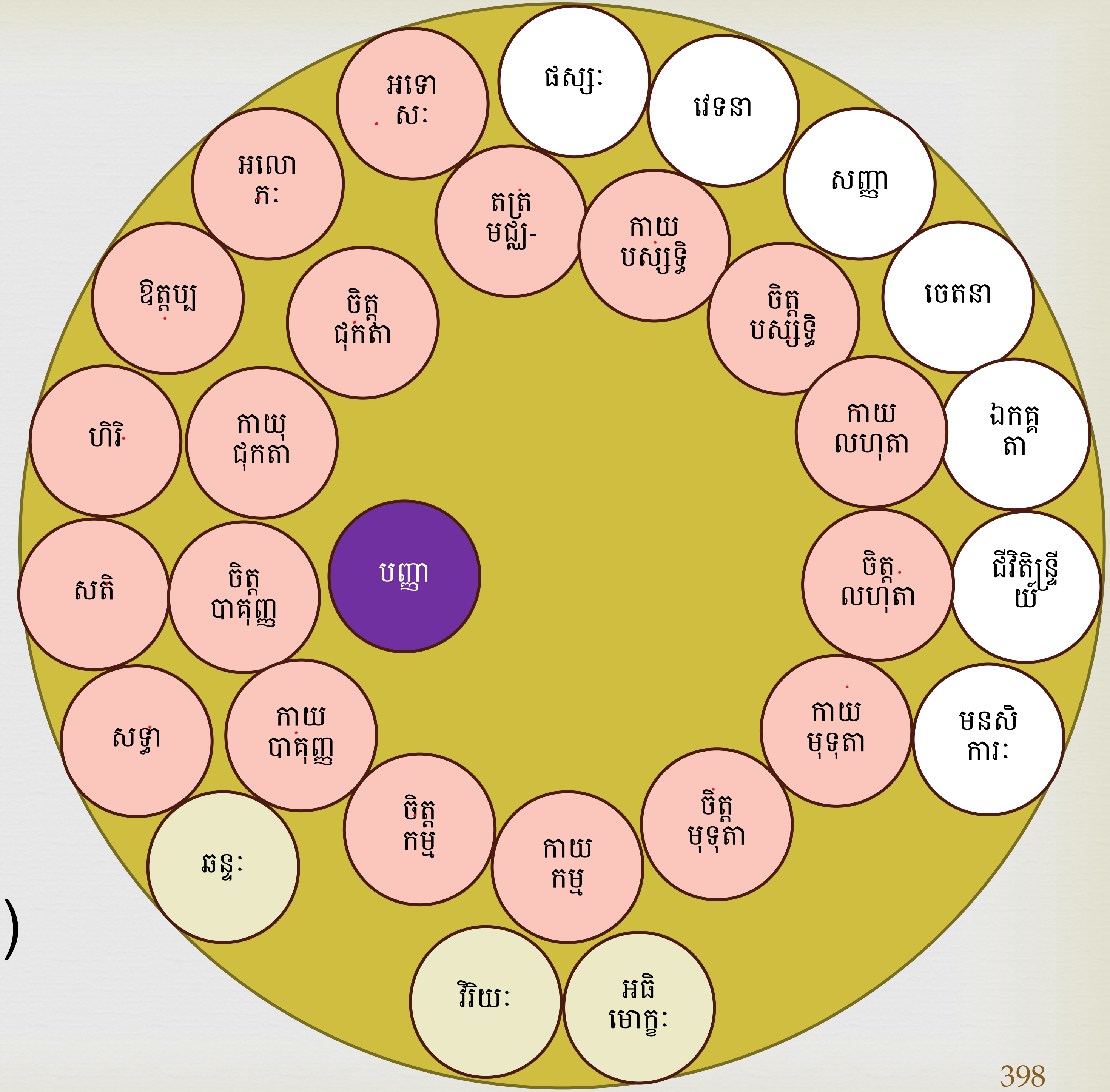

➢ បឋមជ្ឈានកុសលចិត្តកាលកើតឡើងនឹងមានវិថីចិត្ត យ៉ាងនេះគឺ ៖

១. ភវង្គចិត្ត ជាមហាវិបាកញាណសម្បយុត្ត។
២. ភវង្គចលនៈ ជាមហាវិបាកញាណសម្បយុត្ត។
៣. ភវង្គុបច្ឆេទៈ ជាមហាវិបាកញាណសម្បយុត្ត។
៤. មនោទ្វារាវជ្ជនៈ ជាអហេតុកកិរិយាចិត្ត។
៥. បរិកម្ម ជាមហាកុសលញាណសម្បយុត្ត។

៦. ឧបចារៈ ជាមហាកុសលញាណសម្បយុត្ត។

៧. អនុលោម ជាមហាកុសលញាណសម្បយុត្ត។

៨. គោត្រភូ ជាមហាកុសលញាណសម្បយុត្ត។

៩. បឋមជ្ឈានកុសលចិត្ត ជារូបាវចរកុសលចិត្ត។

១០. ភវង្គចិត្ត ជាមហាវិបាកញាណសម្បយុត្ត។

បឋមជ្ឈានកុសលចិត្តកាលកើតឡើងនឹងមានវិថីចិត្តយ៉ាងនេះគឺ ៖

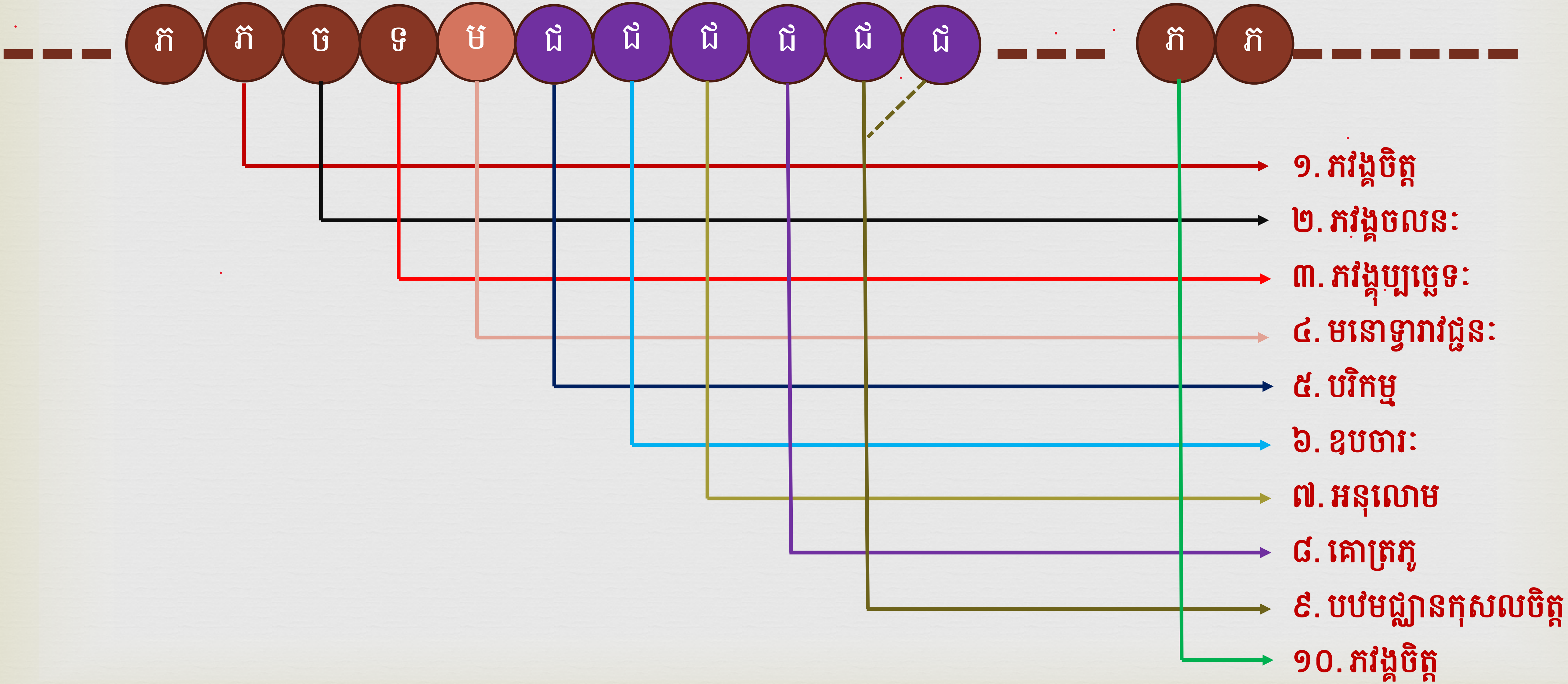

➢ ទុតិយជ្ឈានកុសលចិត្ត នឹងប្រាកដឡើងយ៉ាងនេះ

កាលព្រះយោគាវចរ ដែលមានធម៌ហ្វឹកហាត់ព្យាយាមចូលបឋមជ្ឈានរហូតស្ទាត់ជំនាញល្អ ដល់ព្រមដោយវសីទាំង ៥ គឺ៖

១. **អាវជ្ជនវសី** ជំនាញក្នុងការនឹករក គឺថាព្រះយោគាវចរចូលឈាន និងចេញចាកឈានរហូតស្ទាត់ជំនាញ ហើយហ្វឹកហាត់ដោយពិចារណាថា នឹករកអ្វីហ្ន៎ ទើបឈានអាចកើតឡើងបានឆាប់រហ័ស ហ្វឹកហាត់ដោយវិធីយ៉ាងនេះរឿយៗ រហូតទាល់តែស្ទាត់ជំនាញ។

២. សមាបជ្ជនវសី ជំនាញក្នុងការចូលកាន់ឈាន គឺឱ្យឈានចិត្តកើតបានក្នុងស្ថានទី និង ខណៈតាមដែលខ្លួនប្រាថ្នា។

៣. អធិដ្ឋានវសី ជំនាញក្នុងការឱ្យឈានតាំងនៅមាំ គឺជំនាញក្នុងការឱ្យឈានកើតរលត់បន្តគ្នាមិនឱ្យមានភវង្គ គឺថាឱ្យឈានតាំងនៅមាំយូរ ៗ ឬ ឆាប់ តិច ឬ ច្រើន ក្នុងស្ថានទី និង ខណៈតាមដែលខ្លួនប្រាថ្នា។

៤. វុដ្ឋានវសី ជំនាញក្នុងការចេញចាកឈាន គឺថាបើចង់ចេញចាកឈានក្នុងវេលាណា ក៏ចេញបានក្នុងវេលានោះ មិនយឺតយូរឡើយ។

៥. បច្ចវេក្ខណវសី ជំនាញក្នុងការពិចារណាអង្គឈាន គឺកាលបើចេញចាកអំពីឈានហើយ ពិចារណាដើម្បីលះនូវអង្គឈានដែលគ្រោតគ្រាតចេញ ដើម្បីឱ្យអប្បនាសមាធិតាំងនៅមាំក្រៃលែងឡើង។ រមែងពិចារណាឃើញថា វិតក្កៈនេះជាអង្គឈានដែលគ្រោតគ្រាតជាងវិចារៈព្រោះកៀកកិត នឹងកាមារម្មណ៍ ។ ដូច្នេះកាលនឹងឡើងកាន់ទុតិយជ្ឈាន ទើបលោកសម្លឹងបដិភាគនិមិត្ត ដើម្បីឱ្យចិត្តជាអប្បនាសមាធិដោយមិនមានវិតក្កៈតទៅ ក៏ព្យាយាមឧស្សាហ៍រហូតដល់ឈានចិត្តដែលមិនមានវិតក្កៈកើតឡើង ប៉ុន្តែគង់នៅមានវិចារៈ បីតិ សុខៈ និង ឯកគ្គតា។

ទុតិយជ្ឈានកុសលចិត្តកាលកើតឡើងនឹងមានវិថីចិត្តយ៉ាងនេះគឺ ៖

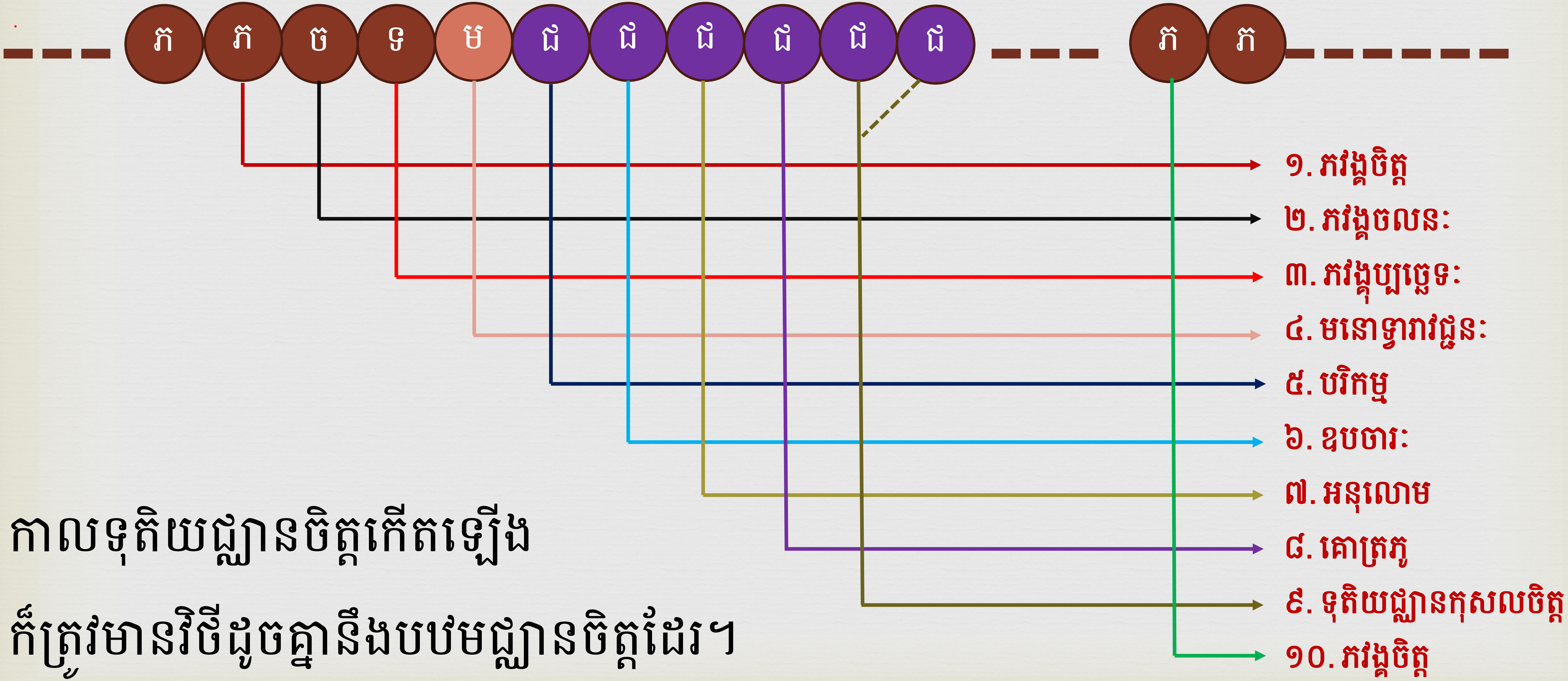

កាលទុតិយជ្ឈានចិត្តកើតឡើង

ក៏ត្រូវមានវិថីដូចគ្នានឹងបឋមជ្ឈានចិត្តដែរ។

➢ តតិយជ្ឈានកុសលចិត្ត នឹងប្រាកដឡើងយ៉ាងនេះ

កាលដែលព្រះយោគាវចរ ជំនាញក្នុងទុតិយជ្ឈានបានល្អប្រកប ដោយវសី ៥ ហើយ ក៏សម្លឹងនូវបដិភាគនិមិត្តឡើងកាន់ឈានទី ៣ ដោយពិចារណាឃើញវិចារៈជាអង្គឈានគ្រោតគ្រាតកៀក កិតនឹងវិតក្កៈ ដែលធ្វើឱ្យវិនាសឈានដោយងាយ ។ កាលឃើញ ទោសនៃវិចារៈហើយ ក៏ចូលឈាន សម្លឹងបដិភាគនិមិត្តដើម្បីឱ្យ អប្បនាសមាធិកើតឡើងដោយមិនមានវិចារៈរហូតដល់ តតិយជ្ឈានកើតមានទំនងដូចឈានមុនៗ ដែរ។

តតិយជ្ឈានកុសលចិត្តកាលកើតឡើងនឹងមានវិថីចិត្តយ៉ាងនេះគឺ ៖

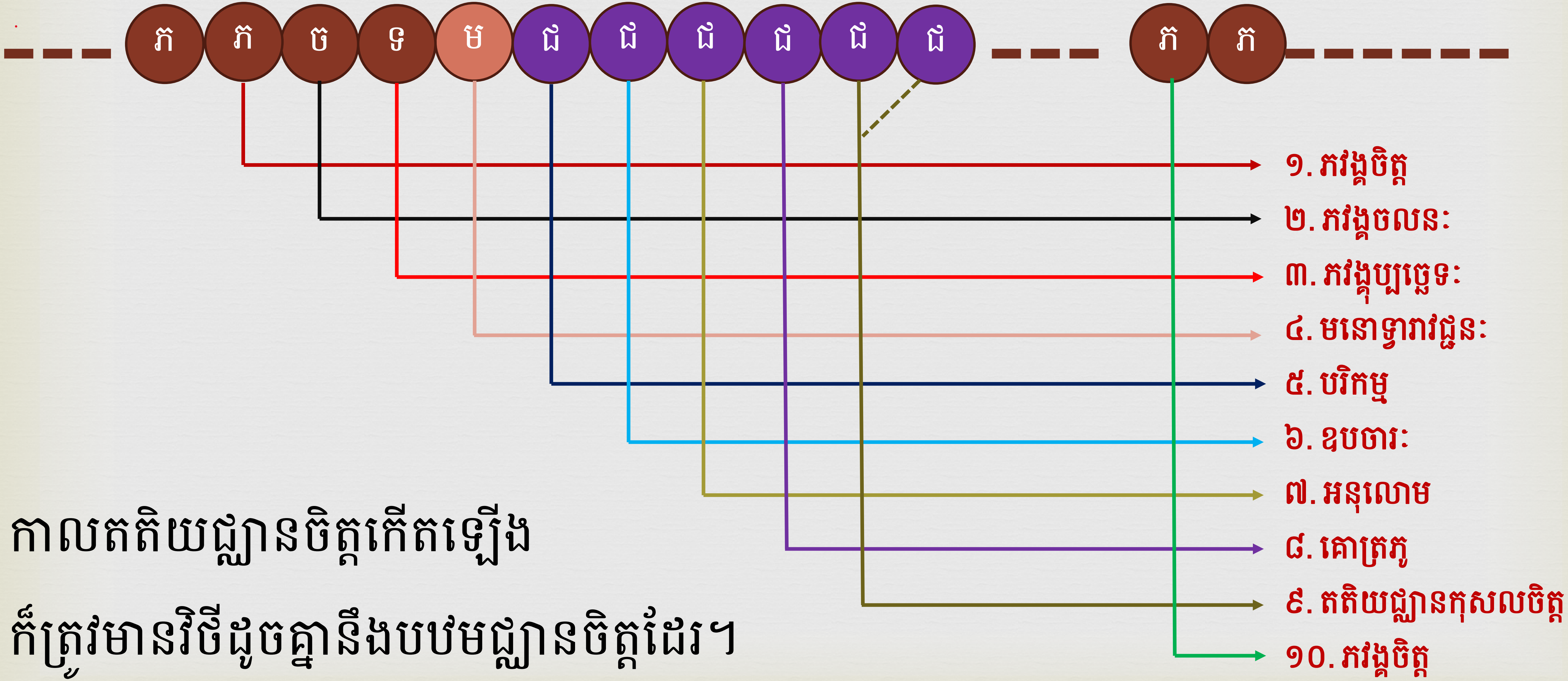

កាលតតិយជ្ឈានចិត្តកើតឡើង

ក៏ត្រូវមានវិថីដូចគ្នានឹងបឋមជ្ឈានចិត្តដែរ។

➢ ចតុត្ថជ្ឈានកុសលចិត្ត នឹងប្រាកដឡើងយ៉ាងនេះ

កាលដែលយោគាវចរ ជំនាញក្នុងតតិយជ្ឈានបានល្អប្រកបដោយវសី ៥ ហើយក៏សម្លឹងបដិភាគនិមិត្តឡើងកាន់ឈានទី ៤ ដោយពិចារណាឃើញបីតិជាអង្គឈានគ្រោតគ្រាត។ ដើម្បីឱ្យចិត្តប្រណិតក្រៃលែងឡើង ទើបសម្លឹងបដិភាគនិមិត្តដើម្បីចម្រើនអប្បនាសមាធិរហូតដល់មិនមានបីតិកើតរួមជាមួយ។ វិថីចិត្តដែលមុនចតុត្ថជ្ឈានកើតឡើងមានទំនងដូចឈានមុនៗ ដែរ។

ចតុត្ថជ្ឈានកុសលចិត្តកាលកើតឡើងនឹងមានវិថីចិត្តយ៉ាងនេះគឺ ៖

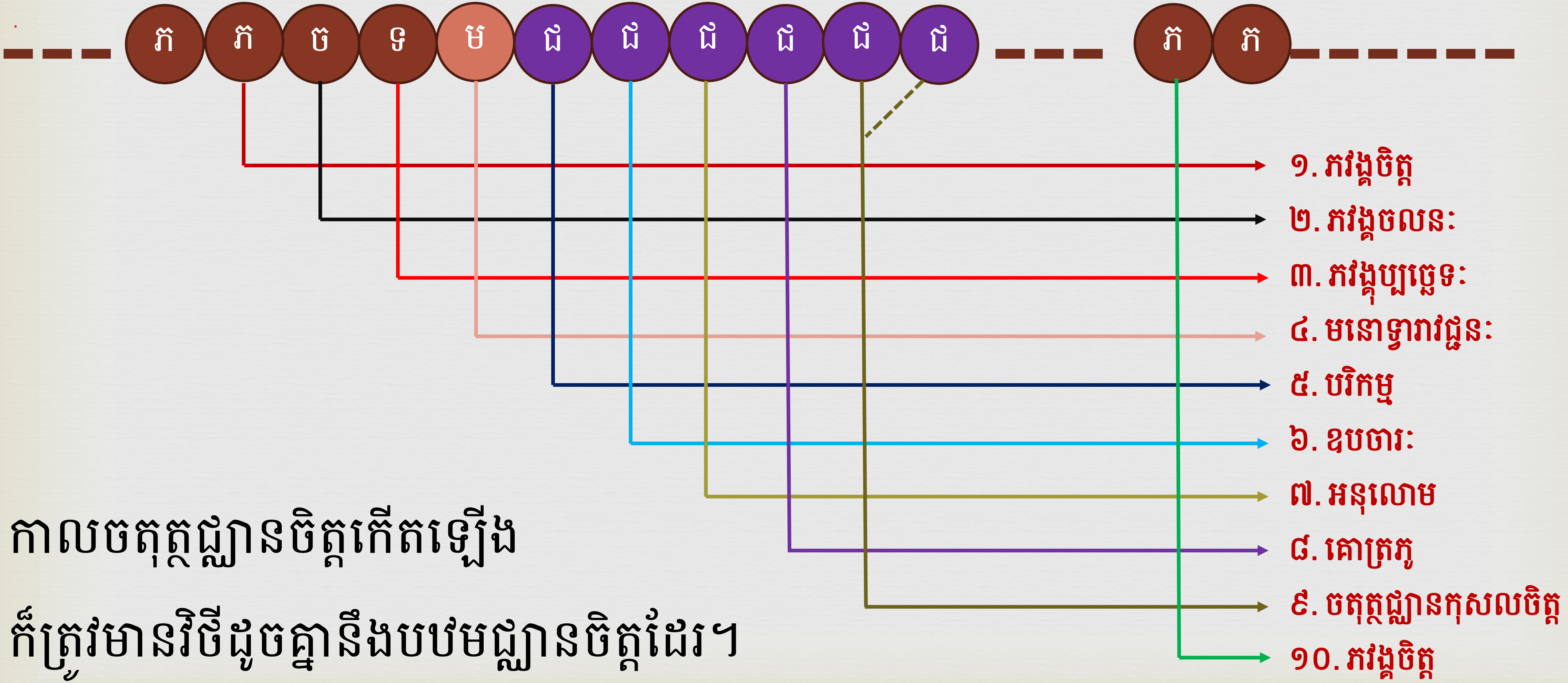

កាលចតុត្ថជ្ឈានចិត្តកើតឡើង

ក៏ត្រូវមានវិថីដូចគ្នានឹងបឋមជ្ឈានចិត្តដែរ។

➢ បញ្ចមជ្ឈានកុសលចិត្ត នឹងប្រាកដឡើងយ៉ាងនេះ

កាលព្រះយោគាវចរ ជំនាញក្នុងចតុត្ថជ្ឈានបានល្អព្រមដោយវសី ៥ ហើយ ក៏ពិចារណាឃើញទោសរបស់សុខថា មានសភាពគ្រោតគ្រាតជាងឧបេក្ខា ព្រោះសុខនោះញាប់ញ័រ មិនតាំងមាំដូចឧបេក្ខាវេទនាទេ ទើបសម្លឹងបដិភាគនិមិត្តចម្រើនអប្បនាសមាធិ ដើម្បីលះសុខ រហូតដល់បញ្ចមជ្ឈានកើតឡើងប្រកបដោយអង្គ ២ គឺ ឧបេក្ខា និង ឯកគ្គតា។

បញ្ចមជ្ឈានកុសលចិត្តកាលកើតឡើងនឹងមានវិថីចិត្តយ៉ាងនេះគឺ ៖

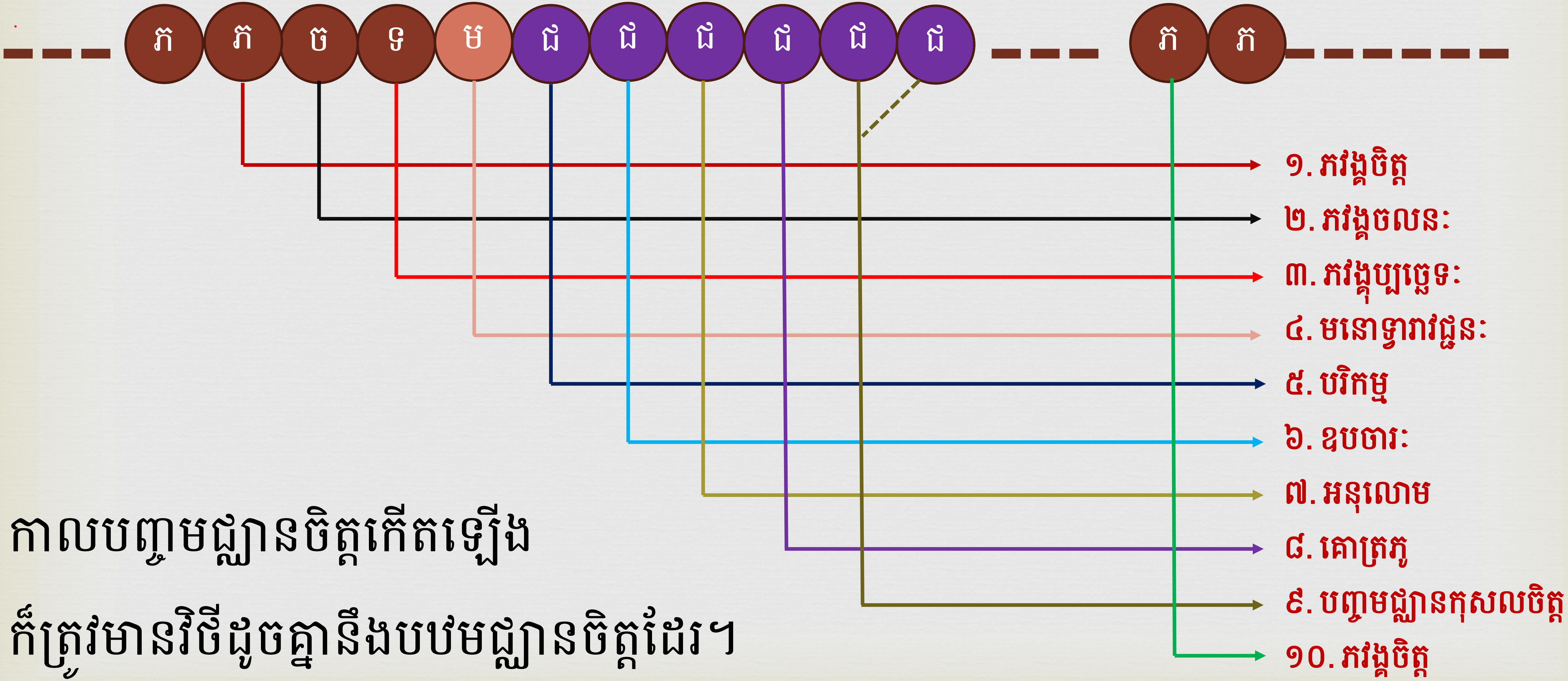

កាលបញ្ចមជ្ឈានចិត្តកើតឡើង

ក៏ត្រូវមានវិថីដូចគ្នានឹងបឋមជ្ឈានចិត្តដែរ។

* មហាកុសលញាណសម្បយុត្តដែលធ្វើបរិកម្ម ឧបចារៈ អនុលោម និង គោត្រភូ ដែលកើតមុនបញ្ចមជ្ឈាននោះកើតព្រមនឹងឧបេក្ខាវេទនា ព្រោះឈានទី៥នេះ មានឧបេក្ខា និង ឯកគ្គតា ជាអង្គឈាន។ ចំណែកឈាន៤ខាងដើម មហាកុសលនោះកើតព្រមនឹងសោមនស្សវេទនា។ ម្យ៉ាងទៀតមហាកុសលញាណសម្បយុត្តចិត្តដែលកើតក្នុងរវាងការចម្រើនសមថភាវនានោះ ពេលខ្លះក៏កើតនឹងសោមនស្សវេទនា ពេលខ្លះក៏កើតព្រមនឹងឧបេក្ខាវេទនា ។

ប្រៀបធៀបបីតិ និង សុខ

បីតិ ប្រៀបដូចបុគ្គលនឿយហត់ព្រោះដំណើរផ្លូវឆ្ងាយ បានឃើញ ឬបានឮសំឡេងទឹកហូរក្នុងព្រៃអំពីចម្ងាយ ក៏ត្រេកអរសប្បាយចិត្ត ដោយគិតថា អញនឹងបានងូត ឬផឹកនូវទឹកនោះ រីឯសុខៈ ប្រៀបដូចពេលបុគ្គលនោះ បានផឹក ឬងូតនូវទឹកយ៉ាងសប្បាយ។

ព្រោះតែបីតិនិងសុខៈ មានភាពស្រដៀងគ្នា គប្បីកំណត់ដឹងនូវសេចក្ដីផ្សេងគ្នាយ៉ាងនេះ គឺ ៖

បីតិ	អង្គធម៌គឺ បីតិចេតសិក
សុខៈ	អង្គធម៌គឺ វេទនាចេតសិក (សោមនស្សវេទនា)
បីតិ	បានដល់ សេចក្ដីត្រេកក្នុងឥដ្ឋារម្មណ៍
សុខៈ	បានដល់ ការបានសោយនូវរសនៃឥដ្ឋារម្មណ៍
បីតិ	មានក្នុងទីណា សុខៈតែងតែមាននៅក្នុងទីនោះ
សុខៈ	មានក្នុងទីណា បតីមិនប្រាកដថាត្រូវតែមានក្នុងទីនោះទេ
បីតិ	សង្គ្រោះចូលក្នុងសង្ខារក្ខន្ធ
សុខៈ	សង្គ្រោះចូលក្នុងវេទនាខន្ធ

សមាធិ ៣ យ៉ាង

១. ខណិកសមាធិ បានដល់ ចិត្តតាំងមាំនៅក្នុងអារម្មណ៍ បានរយៈពេលខ្លី

២. ឧបចារសមាធិ បានដល់ ចិត្តតាំងមាំនៅក្នុងអារម្មណ៍ជិតឈានចិត្ត

៣. អប្បនាសមាធិ បានដល់ ចិត្តតាំងមាំស៊ប់ក្នុងអារម្មណ៍ដែលបាន កំណត់ទុក កិលេសមិនអាចរំខានបាន ។ ឈានចិត្ត រាប់ចូលក្នុងអប្បនាសមាធិ ។

ការចែករូបាវចរកុសលចិត្ត ៥ ដួងដោយន័យផ្សេងៗ

១. ដោយជាតិ ជាកុសលជាតិ។

២. ដោយភូមិ ជារូបាវចរភូមិ កើតបាន ២២ ភូមិ(វៀរអបាយភូមិ ៤ អសញ្ញសត្តាភូមិ ១ អរូបភូមិ ៤)។

៣. ដោយវេទនា ជាសោមនស្សវេទនា ៤ដួង (បឋមជ្ឈាន ទុតិយជ្ឈាន តតិយជ្ឈាន ចតុត្ថជ្ឈាន) ជាឧបេក្ខាវេទនា ១ (បញ្ចមជ្ឈាន)។

៤. ដោយហេតុ ជានហេតុ និង ជាតិហេតុកចិត្ត។

៥. ដោយសម្បយុត្ត ជាញាណសម្បយុត្ត។

៦. ដោយសង្ខារ ជាសសង្ខារិក។
៧. ដោយសោភណៈ ជារូបាវចរសោភណចិត្ត។
៨. ដោយឈាន ជារូបាវចរឈាន។
៩. ដោយលោកិយ ជាលោកិយចិត្ត។
១០. ដោយកិច្ច ធ្វើជវនកិច្ច។
១១. ដោយអារម្មណ៍ មានធម្មារម្មណ៍ជាអារម្មណ៍។
១២. ដោយទ្វារ ដឹងអារម្មណ៍តាមមនោទ្វារ។
១៣. ដោយវត្ថុ អាស្រ័យហទយវត្ថុ។
១៤. ដោយវិញ្ញាណធាតុ ជាមនោវិញ្ញាណធាតុ។

ខ. រូបាវចរវិបាកចិត្ត ៥ ដួង

(Form-Sphere Resultant Consciousness—)

១. វិតក្កវិចារបីតិសុខេកគ្គតាសហិតំ បឋមជ្ឈានវិបាកចិត្តំ

បឋមជ្ឈានវិបាកចិត្ត ប្រកបព្រមដោយ វិតក្កៈ វិចារៈ បីតិ សុខៈ ឯកគ្គតា ។

First Jhāna Resultant consciousness together

with initial application, sustained application, joy,

happiness,and one-pointedness.

២. វិចារបីតិសុខេកគ្គតាសហិតំ ទុតិយជ្ឈានវិបាកចិត្តំ

ទុតិយជ្ឈានវិបាកចិត្ត ប្រកបព្រមដោយ វិចារៈ បីតិ សុខៈ ឯកគ្គតា ។

Second Jhāna Resultant consciousness together with sustained application, joy, happiness, and onepointedness.

៣. បីតិសុខេកគ្គតាសហិតំ តតិយជ្ឈានវិបាកចិត្តំ

តតិយជ្ឈានវិបាកចិត្ត ប្រកបព្រមដោយ បីតិ សុខៈ ឯកគ្គតា ។

Third Jhāna Resultant consciousness together

with joy, happiness, and one-pointedness.

៤. សុខេកគ្គតាសហិតំ ចតុត្ថជ្ឈានវិបាកចិត្តំ

ចតុត្ថជ្ឈានវិបាកចិត្ត ប្រកបព្រមដោយ សុខៈ ឯកគ្គតា ។

Fourth Jhāna Resultant consciousness together

with happiness and one-pointedness.

៥. ឧបេក្ខេកគ្គតាសហិតំ បញ្ចមជ្ឈានវិបាកចិត្តំ

បញ្ចមជ្ឈានវិបាកចិត្ត ប្រកបព្រមដោយ ឧបេក្ខា និង ឯកគ្គតា ។

Fifth Jhāna Resultant consciousness together

with equanimity and one-pointedness.

បាលី និង ពាក្យប្រែ នៃរូបាវចរវិបាកចិត្តទាំង ៥ ដួងនេះ មាន សភាពដូចគ្នានឹងរូបាវចរកុសលចិត្តទាំងអស់ គ្រាន់តែប្ដូរពីពាក្យ «**កុសលចិត្តំ**» មកជា «**វិបាកចិត្តំ**» ប៉ុណ្ណោះ។

ម្យ៉ាងទៀត ចេតសិកកើតរួមជាមួយក៏ដូចគ្នានឹងរូបាវចរកុសលចិត្ត ទាំងអស់ដែរ។

អធិប្បាយ

កាមាវចរវិបាកតែងដូចគ្នាខ្លះ មិនដូចគ្នាខ្លះ នឹងកុសលចិត្តនៃខ្លួន ។ ដូច្នេះហើយទើបវិបាកនៃកាមាវចរកុសលចិត្តនោះ លោកមិនបានចែកវិបាកឱ្យស្របគ្នានឹងកុសលរបស់ខ្លួនឡើយ។

ចំណែករូបាវចរវិបាកចិត្តនេះ តែងស្របគ្នានឹងកុសលរបស់ខ្លួន ប្រៀបដូចជាស្រមោលទាំងឡាយមានស្រមោល ដំរី សេះ និង ដើមឈើជាដើម ព្រោះហេតុនោះទើបលោកចែករូបាវចរវិបាកនេះឱ្យស្របតាមកុសលរបស់ខ្លួន។

ម្យ៉ាងទៀតកាមាវចរកុសលតែងឱ្យវិបាកក្នុងកាលខ្លះក៏បាន គ្រាសម័យខ្លះក៏បាន ។ ចំណែករូបាវចរកុសល តែងឱ្យវិបាកក្នុងភពទី ២ តែម្យ៉ាងប៉ុណ្ណោះ ព្រោះហេតុនេះហើយទើបលោកចែកឱ្យស្របគ្នានឹងកុសលរបស់ខ្លួនគឺ៖

១- បឋមជ្ឈានកុសលចិត្ត ឱ្យផលជាបឋមជ្ឈានវិបាកចិត្ត
បដិសន្ធិក្នុងបឋមជ្ឈានភូមិ។

២- ទុតិយជ្ឈានកុសលចិត្ត ឱ្យផលជាទុតិយជ្ឈានវិបាកចិត្ត
បដិសន្ធិក្នុងទុតិយជ្ឈានភូមិ។

៣- តតិយជ្ឈានកុសលចិត្ត ឱ្យផលជាតតិយជ្ឈានវិបាកចិត្ត
បដិសន្ធិនៅទុតិយជ្ឈានភូមិ។

៤- ចតុត្ថជ្ឈានកុសលចិត្ត ឱ្យផលជាចតុត្ថជ្ឈានវិបាកចិត្ត
បដិសន្ធិនៅតតិយជ្ឈានភូមិ។

៥- បញ្ចមជ្ឈានកុសលចិត្ត ឱ្យផលជាបញ្ចមជ្ឈានវិបាកចិត្ត
បដិសន្ធិនៅចតុត្ថជ្ឈានភូមិ។

* បុគ្គលដែលបដិសន្ធិ ក្នុងរូបាវចរភូមិ គឺបដិសន្ធិដោយរូបាវចរវិបាកចិត្ត ជារូបព្រហ្ម ។ រូបព្រហ្មបុគ្គលនោះតែងមានចក្ខុបសាទ និង សោតបសាទល្អតែមិនមានឃានបសាទ ជិវ្ហាបសាទ និង កាយបសាទទេ ។ គប្បីជ្រាបថា ការកើតឡើងនៃចក្ខុវិញ្ញាណ និង សោតវិញ្ញាណរបស់ព្រហ្មនោះ មិនមែនជាវិបាកនៃរូបាវចរកុសល ៥ ដួងទេ គឺជាវិបាករបស់មហាកុសលចិត្ត និង អកុសលចិត្តប៉ុណ្ណោះ។

រូបាវចរវិបាកចិត្ត ៥ដួងនេះ ធ្វើកិច្ចបដិសន្ធិនៅក្នុងរូបព្រហ្មទាំង១៥ (វៀរអសញ្ញសត្តាភូមិ) គឺ៖

១- បារិសជ្ជាភូមិ

២- បុរោហិតាភូមិ

៣- មហាព្រហ្មាភូមិ

បដិសន្ធិដោយបឋមជ្ឈានវិបាក ។

៤- បរិត្តាភាភូមិ

៥- អប្បមាណាភាភូមិ

៦- អភស្សរាភូមិ

បដិសន្ធិដោយទុតិយជ្ឈានវិបាក (ចតុក្កន័យ) ឬដោយទុតិយជ្ឈានវិបាក និងតតិយជ្ឈានវិបាក(បញ្ចកន័យ)។

៧- បរិត្តសុភាភូមិ

៨- អប្បមាណសុភាភូមិ

៩- សុភកិណ្ហាភូមិ

បដិសន្ធិដោយតតិយជ្ឈានវិបាក(ចតុក្កន័យ) ឬដោយចតុត្ថជ្ឈានវិបាក (បញ្ចកន័យ)។

១០- វេហប្ផលាភូមិ → បដិសន្ធិដោយចតុត្ថជ្ឈានវិបាក (ចតុក្កន័យ) ឬដោយបញ្ចមជ្ឈានវិបាក (បញ្ចកន័យ)។

១១- អវិហាភូមិ
១២- អតប្បាភូមិ
១៣- សុទស្សាភូមិ
១៤- សុទស្សីភូមិ
១៥- អកនិដ្ឋាភូមិ

ទាំង ៥ ភូមិនេះជាព្រហ្មសុទ្ធាវាសនៃព្រះអនាគាមី បដិសន្ធិដោយ ចតុត្ថជ្ឈានវិបាក(ចតុក្កន័យ) ឬ បញ្ចមជ្ឈានវិបាក(បញ្ចកន័យ)។

ចំពោះ **អសញ្ញីសត្តាព្រហ្ម** ខណៈបដិសន្ធិ មានត្រឹមតែរូបក្ខន្ធប៉ុណ្ណោះ មិនមានវិបាកនាមខន្ធទេ ទើបមិនរាប់ចូលក្នុងទីនេះ ។

បញ្ចកន័យ

បឋមជ្ឈានមានអង្គ ៥ គឺ វិតក្កៈ វិចារៈ បីតិ សុខៈ ឯកគ្គតា

ទុតិយជ្ឈានមានអង្គ ៤ គឺ វិចារៈ បីតិ សុខៈ ឯកគ្គតា

តតិយជ្ឈានមានអង្គ ៣ គឺ បីតិ សុខៈ ឯកគ្គតា

ចតុត្ថជ្ឈានមានអង្គ ២ គឺ សុខៈ ឯកគ្គតា

បញ្ចមជ្ឈានមានអង្គ ២ គឺ ឧបេក្ខា ឯកគ្គតា

ចតុក្កន័យ

បឋមជ្ឈានមានអង្គ ៤ គឺ វិចារៈ បីតិ សុខៈ ឯកគ្គតា

ទុតិយជ្ឈានមានអង្គ ៣ គឺ បីតិ សុខៈ ឯកគ្គតា

តតិយជ្ឈានមានអង្គ ២ គឺ សុខៈ ឯកគ្គតា

ចតុត្ថជ្ឈានមានអង្គ ២ គឺ ឧបេក្ខា ឯកគ្គតា

ការចែករូបាវចរវិបាកចិត្ត ៥ ដួងដោយន័យផ្សេងៗ

១- ដោយជាតិ ជាវិបាកជាតិ

២- ដោយភូមិ ជារូបភូមិ

៣-ដោយវេទនា ៤ ដួងខាងដើម (បឋមជ្ឈាន ទុតិយជ្ឈាន តតិយជ្ឈាន ចតុត្ថជ្ឈាន)ជាសោមនស្សវេទនា ១ ដួងខាងចុង (បញ្ចមជ្ឈាន)ជាឧបេក្ខាវេទនា

៤- ដោយហេតុ ជានហេតុ និង តិហេតុកចិត្ត

៥- ដោយសម្បយុត្ត ជាញាណសម្បយុត្ត

៦- ដោយសង្ខារ ជាសសង្ខារិកចិត្ត

៧- ដោយសោភណៈ ជារូបាវចរសោភណចិត្ត។
៨- ដោយឈាន ជាផលនៃកុសលឈាន។
៩- ដោយលោកិយ ជាលោកិយចិត្ត។
១០- ដោយកិច្ច មានកិច្ច ៣ គឺ បដិសន្ធិកិច្ច ១ ភវង្គកិច្ច ១ ចុតិកិច្ច ១
១១- ដោយអារម្មណ៍ រូបាវចរកុសលឈានមានអារម្មណ៍ណាជាកម្មដ្ឋាន រូបាវចរវិបាកចិត្តក៏មានអារម្មណ៍នោះដែរ
១២- ដោយទ្វារ ជាទ្វារវិមុត្តិចិត្ត។
១៣- ដោយវត្ថុ អាស្រ័យហទយវត្ថុ។
១៤- ដោយវិញ្ញាណធាតុ ជាមនោវិញ្ញាណធាតុ។